

Norman Ohler

Totális kábulat

Drogok a Harmadik Birodalomban

Utószó: HANS MOMMSEN

Kossuth Kiadó

A kiadás alapja

Norman Ohler: *Der totale Rausch. Drogen im Dritten Reich*

Köln, Kiepenheuer & Witsch 2015

Hans Mommsen utószavával

2

943
015

Fordította
Szabó László

Szerkesztette
Litván Dániel

Borítóterv
Kiss Áron

Somogyi-könyvtár, Szeged

S000631533

ISBN 978-963-09-9018-9

Minden jog fenntartva

© Verlag Kiepenheuer & Witsch GmbH & Co. KG, Köln 2015

© Kossuth Kiadó 2017

© Hungarian translation Szabó László

Felelős kiadó Kocsis András Sándor,
a Kossuth Kiadó Zrt. elnök-vezérigazgatója
A kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja
Műszaki vezető Papp Miklós
Nyomdai előkészítés Zsák Lajosné
Korrektor Marsi Mónika
www.kossuth.hu / e-mail: kiado@kossuth.hu

Készült a Gyomai Kner Nyomda Zrt.-ben,
a nyomda alapításának 135. esztendejében, 2017-ben
Felelős vezető: Balla László, az igazgatóság elnöke

TARTALOM

Használati utasítás előszó helyett 11

I. RÉSZ

METAMFETAMIN, A NÉP ÓPIUMA (1933–1938) 15

Totál szívás: a birodalmi főváros droglaborja 18

19. századi előjáték: az ősdrog 22

Németország, a drogok földje 25

A húszas évek vegykonyhái 27

Hatalomváltás és hatóanyagváltás 31

Drogellenes politika az antiszemitizmus szolgálatában 36

Egy divatos orvos a Kurfürstendammról 39

Injekciókuktól A páciens számára 43

A népvezér népdrogon él 46

II. RÉSZ

A MÁMOR GYŐZELME – A VILLÁMHÁBORÚ

MINT METAMFETAMIN-HÁBORÚ (1939–1941) 61

Bizonyítási eljárás: Szövetségi Katonai Levéltár, Freiburg 65

A német hadsereg felfedez magának egy német drogot 66

A komiszkenyértől az agy táplálékáig 68

Robotok 74

Kiégetség 78

Modern idők 89

Aki időt nyer, háborút nyer 92

„Hajtani a dolgot, nem szarakodni!” 94

Az idő maga a kristálymet	98
A Kristályróka	100
Hitler nem érti a villámháborút	103
A dunkerque-i <i>Állj!</i> -parancs – farmakológiai interpretáció	106
A Wehrmacht dileme	110
Háború és vitaminok	117
Magasan elszállva	120
Tálcán kínált lehetőség a külföld számára	127

III. RÉSZ

A BEÁLLT HITLER – AZ A PÁCIENS ÉS SZEMÉLYI

ORVOSA (1941–1944)	133
Egy kis kitérő: Szövetségi Levéltár, Washington, D.C.	138
Bunkermentalitás	141
Keleti kábulat	152
Egy egykori egészségügyi tiszt meséli	154
A Vértörök-búvóhely	157
Az ukrainai vágóhíd	164
Az x és a totális talajvesztés	172
Az Eukodal hatása alatt	179
A titkosszolgálat mint díler	184
B páciens	186
A merénylet és farmakológiai következményei	194
Végre kokain!	198
Speedball	203
Az orvosok háborúja	207
Önmegsemmisítés	216
A superbunker	218
A cipzár	223
A bűn kérdése	227

IV. RÉSZ

KÉSŐI KILENGÉSEK – VÉR ÉS DROGOK (1944-1945)	231
Egy kis kitérő: a Bundeswehr Egészségügyi Akadémiája, München	235
A csodadrog nyomában	237
Szolgálati út Sachsenhausenba	247
A tablettá-menet	249
A nagyon is valószínű bukás	254
Agymosás	258
A drogok alkonya	261
Führerbunker – az utolsó kijárat	265
Az elbocsátás	272
Az utolsó adag mérge	273
Morell összeroppanása	275
Az ezeréves kábulat	279

Köszönet	281
----------------	-----

Hans Mommsen utószava: „A nemzetiszocializmus

és a politikai realitásérzék elvesztése”	283
--	-----

FÜGGELÉK	285
Jegyzetek	287
Irodalomjegyzék	317
Képek forrása	329
Személy-, tárgy- és helymutató	331

HASZNÁLATI UTASÍTÁS ELŐSZÓ HELYETT

Koblentzenben találtam rá az anyagra, a Szövetségi Levéltár nyolcvanas évekből származó komor és józan vasbeton épületében. Hitler személyi orvosának, Theo Morellnek a hagyatéka többé nem eresztett szabadon. Újra és újra átlapoztam a határidőnaplóját: titkos bejegyzésekre bukkantam, melyek egy bizonyos A páciensre vonatkoztak. Nagyítóval próbáltam az alig olvasható kézírást kibetűzni. Tele voltak firkálva az oldalak, gyakran kerültek eléem olyan bejegyzések, mint pl. inj. w. i. vagy egyszerűen csak x. Lassan eloszlott a köd: napi injekciókról, különleges anyagokról és emelkedő dózisokról volt szó.

A kórkép

Napjainkra már feltárták a nemzetiszocializmus minden vonatkozását. Történelemtanításunk mindenre kiter, és a média előtt sem maradhat rejtve semmi. Az utolsó rejtett zugba is bevilágítottak a kutatók. A német Wehrmacht minden idők legalaposabban elemzett hadserege. Joggal gondolhatnánk, hogy már valóban mindent tudunk erről a korról. A Harmadik Birodalom egy hermetikusan lezárt világ. Szinte erőltetettnek, megmosolyogtatónak tűnik minden kísérlet, mely arra irányul, hogy valami újat tárjon fel. És mégsem értünk mindent teljes egészében.

A diagnózis

A közvélemény, de maga a történettudomány is meglepően keveset tud arról, hogy milyen szerepet tölthettek be a tudatmódosító szerek a Harmadik Birodalomban. A tudósok és az újságírók is elértek ugyan részeredményeket, de máig hiányzik egy összefoglaló kép.¹ Nem áll rendelkezésünkre egy olyan átfogó és a tényeken alapuló mű, mely feltárná a drogok titkos szerepét a nemzetiszocialista államban és a II. világháború harcmezőin. Aki azonban nincs tisztában azzal, hogy milyen szerepet játszottak a drogok a Harmadik Birodalomban, és az általuk előidézett tudatállapotokat nem vizsgálja, lényeges dolgokról marad le.

Az, hogy a tudatmódosító szereknek a német történelem legsötétebb fejezetére kifejtett hatása eddig alig keltett figyelmet, első sorban a „kábitószerellenes harc” nemzetiszocialista koncepciójával magyarázható, melyben minden kábítószernek minősített anyagot állami ellenőrzés alá vontak, és a drogokat általában véve is tabuként kezelték. Nem meglepő, hogy a tudatmódosító szerek kiszorultak a közgondolkodásból, történetiszemléletünkéből, a szaktudományok látóköréből – egyetemeinken ma sem folynak ezzel kapcsolatos átfogó kutatások –, és az árnyékgazdaság, az áltudományosság, a bűnözés vadászterületévé váltak.

Ezen azonban segíthetünk, ha kísérletet teszünk a valós történelmi tények interpretációjára, és szakmai alapossággal feltárjuk a strukturális összefüggéseket, ahelyett hogy a – történelmi realitáson erőszakot tevő – merev koncepcióinkból indulnánk ki.²

A tartalom ereje

A *Totális kábulat* kíméletlenül nagyító alá veszi a vérszomjas tömeggyilkosokat és az őket engedelmesen követő, – a faji örülettől és egyéb mérgektől – megtisztítandó népet az utolsó porcikájáig. Nem az árja tisztaságról volt itt szó valójában, hanem egy vegyi úton elő-

állított és meglehetősen mérgező német tudatról. Ahol ugyanis nem volt eléggé hatékony az ideológia, ott minden ideológiai korlát ellenére gátlástalanul rásegítettek gyógyszerekkel, alsó és felső körökben egyaránt. E tekintetben is Hitler állt az élen, de hadserege is bőven el volt látva hódító háborúi során a – ma kristálymet néven futó – metamfetamin nevű ajzószerrel. Kábítószerfogyasztásukkal kapcsolatban a tettesek annak idején olyan álszentségről tettek tanúbizonyságot, aminek leleplezése tetteiket ma egész más fénytörésben mutatja. Lerántunk róluk egy olyan álarcot, melynek létezéséről korábban még csak nem is tudtunk.

Az olvasóra leselkedő veszélyek

Szeretnénk azonban elkerülni a csőlátás veszélyét, azaz hogy mindent a kábítószerfogyasztás felől megközelítve, újabb történelmi legendákat gyártsunk. Tisztában vagyunk azzal, hogy a történetírás nemcsak tudomány, hanem részben mindig fikció is. Ebben a tudományágban nem létezik a szó szoros értelmében vett 'szakkönyv', mert a tények egymáshoz rendelése bizonyos fokig költészet, de legalábbis külső kulturális hatások által befolyásolt értelmezési minták eredménye. Kevésbé tévesztjük meg az olvasót, ha felhívjuk a figyelmét arra, hogy a történetírás a legjobb esetben is (csak) irodalom. Vizsgálatunk tárgyát szokatlan és némileg eltorzított perspektívából fogjuk nézni, és reméljük, hogy éppen ez a 'torzítás' segíti hozzá az olvasót a valóság jobb megértéséhez. Nem írjuk át vagy újra a német történelmet, de – ha jól végezzük dolgunk – egyes vonatkozásait pontosabban tudjuk majd értelmezni.

Mellékhatások

Ennek a készítménynek lehetnek mellékhatásai, melyek azonban nem mindenkinél jelentkeznek. *Gyakori – igen gyakori mellékhatások:*

a kialakult világkép megingása, aminek következtében zavarok léphetnek fel a nagyagyban, olykor fájdalommal és hasfájással párosulva. Ezek a panaszok többnyire nem súlyos természetűek, és a könyv elolvasása után hamar megszűnnek. *Nem gyakori mellékhatások: túlérzékenységi reakciók. Nagyon ritka mellékhatások: Súlyos, tartós észlelési zavarok. Ellenintézkedésként javallott a könyv teljes elolvasása, ami félelem- és görcsoldó hatása révén hozzásegít a teljes gyógyuláshoz.*

Hogyan tároljuk ezt a könyvet?

Gyermekek elől elzárva tartandó. Szavatossági ideje a további kutatási eredmények függvényében változhat.

I. RÉSZ

METAMFETAMIN, A NÉP ÓPIUMA

(1933–1938)

A nemzetiszocializmus a szó eredeti értelmében toxikus volt. Olyan vegyi anyagot hagyott hátra, amitől a mai napig nem tudunk szabadulni: ez a méreg nem fog egyhamar eltűnni az életünkben. Bár a nácik mindig büszkén állították, hogy „tiszták”, és ennek megfelelően hatalmas propagandával és drákói szigorral juttatták érvényre ideológiai mázzal bevont drogpolitikájukat, Hitler uralma alatt mégis népszerűvé válhatott egy súlyos függőséget okozó, alattomos hatású vegyi anyag. Ez a hatóanyag *Pervitin* márkanéven mindvégig törvényesen hozzáférhető volt a Harmadik Birodalomban, és később Európa más megszállt országaiban is, és teljesen elfogadott, minden gyógyszerárban kapható „népdroggá” vált, melyet csak 1939-ben tettek vénykötelessé, és végül 1941-ben vontak a birodalmi ópiumtörvény hatálya alá.

Hatóanyaga, a metamfetamin ma világszerte be van tiltva, vagy a szigorúan szabályozott forgalmú anyagok körébe tartozik,³ mindazonáltal korunkban is az egyik kedvelt drog, csaknem százmillióan fogyasztják, és népszerűsége egyre csak nő. Szakképzetlen laikusok állítják elő titkos laboratóriumokban azt a nem vegytiszta hatóanyagot tartalmazó szert, amiről a média „kristálymet”-ként beszél. A térhódítása idején „horordrog” néven is emlegetett kábítószer kristályos formában – gyakran orron át, nagy dózisban fogyasztva – ma is meglepően népszerű, Németországban is, ahol egyre többen szoknak rá. A különösen gyors hatású ajzószert gyakran fogyasztják házibulikon, diszkóban, valamint teljesítményfokozó szerként a munkahelyen, irodában, egyetemeken és még a parlamentekben is. Elűzi az álmot és az éhségérzetet, eufóriát idéz elő, mindazonáltal

mai formájában* az egészségre ártalmas, a szervezetet súlyosan károsító drog, mely könnyen függőséget okozhat. Alig ismert, hogy ez a szer mekkora karriert futott be a Harmadik Birodalomban.

TOTÁL SZÍVÁS: A BIRODALMI FŐVÁROS DROGLABORJA

Nyomkeresés a 21. században. Felhőtlen, ragyogó nyári ég alatt, házgyári elemekből épült, egyhangú tömbházak között vezet az utam az S-Bahnnal (városi gyorsvasúttal) délkeleti irányba, Berlin peremvidékére. Ahhoz, hogy megtaláljam a Temmler Művek maradványait, ahol annak idején a Pervitint gyártották, le kell szállnom Adlershofnál, amit manapság „Németország legmodernebb technológiai parkjának” neveznek. Nem megyek be erre a modern kampuszra, hanem az elhagyatott rozsdasínpad felé veszem az utam, omladozó és sívár gyárépületek mellett haladok el, rozsdás vasdarábók és töredezett téglahalmok között.

A Temmler Művek 1933-ban kezdte meg itt a működését. Egy évvel később, amikor Alfred Mendelt, a Tempelhof Vegyiüzem zsidó származású társtulajdonosát megfosztották tulajdonától, Temmler vette át az üzletrészt, és a cég gyors fejlődésnek indult. Jó szelek fújtak akkoriban a német vegyiparban – legalábbis azok számára, akik tiszta árjának számítottak –, és ezen belül is különösen nagy lendületet vettek a gyógyszeripari fejlesztések.

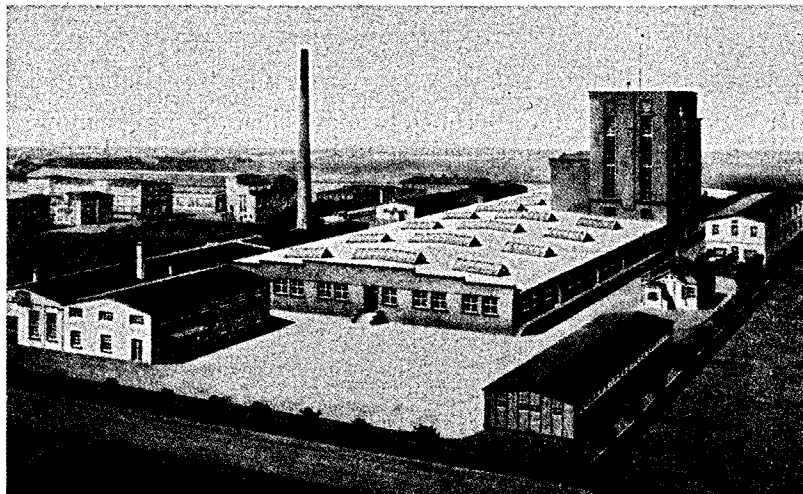
Fáradhatatlanul próbálták újabbnál újabb fájdalomcsillapítókat és nyugtatókat előállítani. Hosszas kísérleteztek a laboratóriumok-

ban, és a gyógyszeripar számára máig meghatározó kutatási eredményeket értek el.

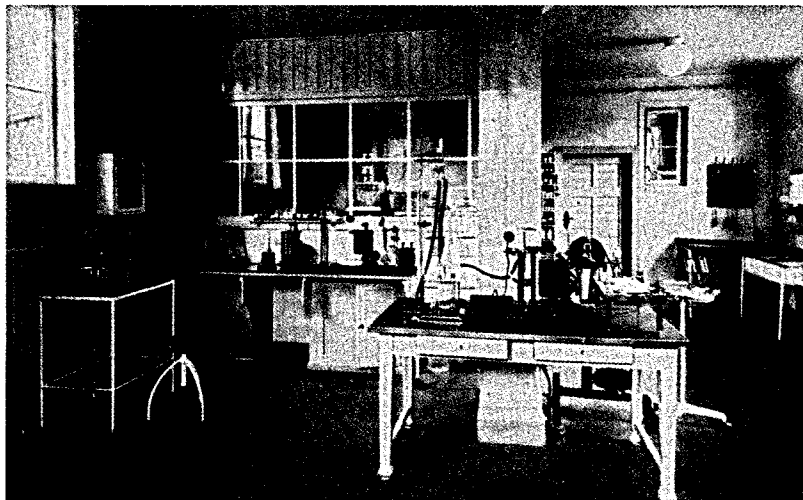
Az egykori Temmler Gyógyszergyár mindazonáltal manapság már csak egy romhalmaz Berlin-Johannesthalban. Semmi sem emlékeztet itt arra a múltban prosperáló üzemre, ahol hetente több millió Pervitin-tablettát gyártottak. A telephely ma egy használaton kívüli ingatlan. Átmegyek a lepusztult parkolón és egy elvadult cserjésen, majd átmászok egy falon, melynek tetején még mindig ott vannak az illetéktelen behatók elriasztására szánt üvegcserepek. Páfrányok és különféle cserjék között áll Theodor Temmler cégalapító egykori, fából épült „boszorkánykonyhája”; innen indult hódító útjára a vállalat. Sűrű égerfa-cserjés mögül emelkedik ki egy téglalapú épület, mely szintén teljesen üres és elhagyatott. Egyik ablaka teljesen ki van törve, azon tudok bemászni. Hosszú, sötét folyosón megyek végig, a falakból és a mennyezetből áporodott dohsszag árad. A folyosó végén egy félig nyitott ajtó, a világoszöld festék mindenhol válik le a falakról. Mögötte jobbról fény szűrődik be két betört üvegű, ólomkeretes ipari ablakon át. Kint mindenütt gaz burjánzik – itt bent pedig üresség tátong. A sarokban egy madárfészek. A falat egészen a szellőzőnyílásokkal ellátott mennyezetig részben már lehullott fehér csempe borítja.

Ez dr. Fritz Hausschild egykori laboratóriuma, aki 1937 és 1941 között a vállalat farmakológiai vezetője volt, és aki azt a célt tűzte maga elé, hogy felfedezzen „egy új teljesítménycsökkentő szert”. Ez itt a Harmadik Birodalom egykori droglaboratóriuma. Itt kísérletezték ki a vegyészek porcelántégelyekkel, kondenzátorokkal és összeviszsa kanyargó kémcsövekkel a vegytiszta anyagot. Itt zörögtek a fedők a hasas lombikokon, és sárgászöld forró gőz szállt fel belőlük, miközben elkészültek az emulziók és gumikesztyűs kezek szabályozták a folyadék hőmérsékletét. Megszületett a metamfetamin – méghozzá olyan tökéletes minőségben, ami a *Totál szívás* (*Breaking Bad*) című amerikai tévésorozat – mely korunk szimbólumává

* A metamfetamin pszichoaktív molekula vegytiszta formájában kevésbé ártalmas az egészségre, mint a nem szakképzett vegyészek boszorkánykonyháiban összefuszított kristálymet, mely olyan mérgező anyagokat is tartalmaz, mint a benzin, az akkumulátorsav és a fagyálló.

A Berlin-Johannesthalban található Temmler Művek egykor...

...és ma

emelte a kristálymetet – drogmesterének, Walter White-nak a legjobb pillanataiban sem sikerül.*

Szó szerinti fordításban a *breaking bad* körülbelül azt jelenti, hogy *elszabadítani a poklot, hirtelen begőzölni*. Nem is volna rossz mottója ez az 1933-tól 1945-ig tartó időszaknak.

19. SZÁZADI ELŐJÁTÉK: AZ ÓSDROG

„A szabad akaratból való függőség a legszebb állapot.”

Johann Wolfgang von Goethe

Még tovább vissza kell lépünk az időben, ha meg akarjuk érteni a metamfetaminnak és más drogoknak a nemzetiszocialista államban betöltött jelentőségét. A modern társadalmak fejlődéstörténete éppoly szorosan összefügg a kábítószeres létrejöttének és elosztásának történetével, mint a gazdaságtörténet a technikai haladással. A kiindulópontnak 1805-öt tekinthetjük: ekkor írta Goethe *Faustját* a klasszicista Weimarban, és fogalmazta meg egyik maradandó elméletét, mely szerint az emberi genezis drogok által vezérelt: megváltoztatom az agyamat, tehát vagyok. Ugyanekkor a kevésbé nagyvilági vesztfáliai Paderbornban Friedrich Wilhelm Sertürner gyógyszerészsegéd a kerti mák gubójával kísérletezett, melynek sűrű leve, az ópium a fájdalmakat olyan mértékben enyhítette, mint

korábban semmilyen más szer. Goethe költői és drámai eszközökkel akarta kideríteni, mi tartja össze a világot belülről, Sertürner viszont egy, az emberiséget ősidők óta kínzó konkrét problémán próbált segíteni.

A huszonegy éves zseniális fiatal vegyész előtt egy konkrét feladat állt: a mák termesztésének körülményeitől függően a hatóanyag nagyon különböző mértékben fordult elő a növényben. A keserű lé hol nem enyhítette eléggé a fájdalmat, hol pedig mérgezést okozott a hatóanyag nagy koncentrációja miatt történő, akaratlan túlada-golása. Csak önmagára hagyatkozhatott, éppen úgy, mint az ópium-tartalmú laudániumot fogyasztó Goethe, dolgozósobájában. Sertürner szenzációs felfedezést tett: sikerült elkülönítenie a morfint, az ópium egyik lényegi alkaloidját, egy „farmakológiai Mefisztót”, ami a fájdalmat kellemes érzéssé varázsolta. Ez fordulópon-t volt a történelemben – és nem csak a gyógyszervegyészet történetében –, a 19. század elejének és általában véve az emberiség történetének is az egyik legfontosabb fejleménye. A testi kint, életünk egyik nyomasztó kísérőjelenségét precíz adagolással sikerült enyhíteni, sőt megszüntetni. Az európai gyógyszerárak, melyekben a patikusok korábban legjobb tudásuk és lelkiismeretük szerint készítették tablettaikat saját fűszerkertjük terményeiből vagy a javasasszonyoktól vett füvekből, néhány éven belül valódi manufaktúrákká alakultak, és standardizálódtak a gyógyszergyártás szabályai is.* A morfin nemcsak az élet szenvedéseinek enyhítésére kínált nagy lehetőségeket, hanem üzleti szempontból is.

Darmstadtban az Angyal patika tulajdonosa, Emanuel Merck volt a fejlesztés élharcosa. 1827-ben meg is fogalmazta üzleti filozófiáját, aminek lényege az alkaloidák és gyógyszerek állandó, megbízható minőségben való gyártása volt. 1850-ben feltalálták az injek-

* A minden idők egyik legjobb televíziós sorozatának tartott, 2008 és 2013 között adásba került, a magyar keresztségben a rettenetesen idétlen *Totál szívás* címet kapó *Breaking Bad* egy középiskolai kémia tanár, Walter White történetét meséli el, akinél előrehaladott tüdőrákot állapítanak meg. Félve attól, mi lesz családjával halála után, White kémia tudását felhasználva, kitűnő minőségű kristálymet kottvasztásába kezd egy volt tanítványával. Hamarosan a mexikói maffia is felfigyel tevékenységükre, és innen a dolgok gyorsan elszabadulnak, a túlélés érdekében White-ék előbb belekeverednek a drokartellek háborújába, majd módszereiket is egyre inkább átveszik, egészen a drámai végkifejletig. [A szerk.]

* Ezeknek a manufaktúráknak az előfutárai a keresztény kolostorok voltak, melyek már a középkorban is nagyüzemi módon állítottak elő gyógyszereket, és termékeiket exportálták is. Velencében már a 14. századtól folyt a vegyi és gyógyászati készítmények gyártása (itt nyílt egyébként 1647-ben Európában az első kávéház is).

ciót, és ettől fogva a morfin diadalútja megállíthatatlan volt. Tömegesen alkalmazták az 1861–1865-ös amerikai polgárháborúban a sebesültek fájdalmainak csillapítására, és az 1870–1871-es orosz–francia háborúban is. Ott már széles körben elterjedt a morfin injekció.⁴ Nagy hatással volt a háborúra, jó és rossz értelemben egyaránt. A súlyos sérültek fájdalmait enyhítette ugyan, de egyúttal éppen ez adott újabb erőt a harc folytatásához is. Azokat a katonákat, akiket korábban egy sebesülés hosszabb időre levert a lábukról, most gyorsan összekalapálták, és az első sorokba küldték vissza harcolni.

A morfinnal, amit morfiumnak is neveznek, a fájdalomcsillapítás és a tudat tompítása elérte a csúcspontját a hadseregben és a polgári lakosságon belül. A munkásosztály és az arisztokrácia körében egyaránt elterjedt az új szer, és nemcsak Európában, hanem Ázsiában és az Egyesült Államokban is. A amerikai drogériákban a keleti partvidéktől a Csendes-óceánig elsősorban két – recept nélkül is kapható – hatóanyag volt népszerű: nyugtatóként morfintartalmú italokat, hangulatjavító szerként pedig kokaintartalmú elegyeket árultak (eleinte a Mariani bort, azaz egy kokakivonattal kevert bordóit vagy éppen Coca Colát*). Ez utóbbiakat a hedonista élvezetek fokozására és helyi érzéstelenítésre is használták.

De ez még csak a kezdet volt. Az ipar egyre újabb termékeket dobott piacra. 1897. augusztus 10-én Felix Hoffmann, a Bayer cég vegyésze fűzfakéregből kivonta az acetilszalicilsav nevű hatóanyagot, mely Aszpirin néven került forgalomba, és az egész földet

* Pemberton amerikai gyógyszerész 1885 körül a kokaint koffeinnel kombinálva, egy üdítőitalt kísérletezett ki, melyet később Coca Cola néven minden bajra jó csodaszerként kezdtek el forgalmazni. Az eredeti Cola 1903-ig a recept szerint literenként állítólag 250 mg kokaint tartalmazott.⁵

** Dizájnertrognaként emlegetik azokat a kábítószereket, melyeket valamilyen ismert, tiltólistán szereplő hatóanyag kémiai szerkezetének módosításával állítanak elő, így a következő módosításig legálisan előállíthatók és forgalmazhatók maradnak. Hatásuk nagyjából ugyanaz, mint az eredeti anyagnak, ám mellékhatásaik mind a terjesztők, mind a fogyasztók, mind az orvosok számára kiszámíthatatlanok, így az ilyen kábítószerek rendkívül veszélyesnek számítanak.

meghódította. Tizenegy nappal később ugyanez az ember egy újabb világhírre szert tevő hatóanyaggal állt elő: ez volt a diacetil-morfin, a morfin egyik származékvegyülete, amit tulajdonképpen az első „dizájnertrognak”⁶ tekinthetünk. Heroin néven került a piacra és kezdte meg diadalútját. „A heroin jó üzlet” – nyilatkozták büszkén a Bayer vezetői, és fejfájás, rossz közérzet ellen ajánlották a szert, sőt gyerekeknek is köptetőként. A javallat szerint csecsemőknek is használ bélgyörcsök és álmatlanság esetén.⁶

Az üzlet nem csak a Bayernál pörgött. Számos modern gyógyszergyárat alapítottak a 19. század utolsó harmadában a Rajna mentén. Kedvező volt a csillagok állása: a kisebb-nagyobb államokra tagolódott Németországban a nagy bankok nem szívesen kockáztatták a tőkéjüket a széttagoltság miatti nehézkes jogi és gazdasági környezet miatt, de erre nem is volt szüksége a vegyiparnak, melynek a hagyományos nehéziparral ellentétben viszonylag kevés nyersanyagra és drága gépre volt szüksége. A kis befektetés is nagy haszonnal kecsegtetett. Elsősorban a szakértelemre és az intuícióna építettek, és Németország akkoriban bőségesen rendelkezett magas szinten képzett humán tőkével, mérnökökkel és vegyészekkel, mert iskolái a világ legjobbjai közé tartoztak. Mintaszerűen kiépült az egyetemek és a műszaki főiskolák hálózata: a tudomány és a gazdaság kéz a kézben haladt. Gőzerővel folyt mindenhol a kutatás, számos szabadalmat jelentettek be. A német vegyipar már a századforduló előtt központi szerepet töltött be az egész világon, és a „Made in Germany” jelzés a minőség jelképévé vált – a drogok gyártásának területén is.

NÉMETORSZÁG, A DROGOK FÖLDJE

Az I. világháború után egy ideig még minden maradt a régiiben. Franciaország és Anglia a természetes stimulánsokat – kávé, teát, vaníliát, borsot és más természetes anyagokat – be tudta hozni a tengerentúli

gyarmatairól, Németország azonban, melyet a versailles-i békeszerződések megfosztottak – amúgy is csekély számú – gyarmataitól, arra kényszerült, hogy ajzószerzeit mesterséges úton állítsa elő. És ilyenekre nagy szüksége volt az országnak: a háborús összeomlás mély sebeket ejtett, testi és lelki fájdalmakat okozott. A Balti-tenger és az Alpok között a húszas években egyre nagyobb szüksége volt a depresszióba süllyedt lakosságnak a drogokra – a termeléshez szükséges mesterségbeli tudás pedig bőségesen rendelkezésre állt.

A modern gyógyszeripar előtt tehát szabad volt a pálya, és számos, ma is ismert vegyi anyagot ebben a rövid időszakban fejlesztettek ki és szabadalmaztattak. A német vegyipari vállalatok vezető szerepet töltek be a világpiacon. Németországban állították elő nemcsak a legtöbb gyógyszert, hanem innen exportálták a gyógyszeripari alapanyagok oroszánrészét szerte a világba. Egy „új gazdaság” született meg, egy „Kemikáliavölgy” Oberursel és Odenwald között. Korábban ismeretlen cégecskék egyik napról a másikra felvirágoztak és jelentős vállalatokká váltak. 1925-ben a nagy vegyi üzemek IG Farben néven egybeolvadtak, mely így – Frankfurt am Main székhellyel – minden különösebb előzmény nélkül a világ egyik legnagyobb vegyipari konszernje lett. Az ópíátok ebben az időben még mindig német specialitásnak számítottak. 1926-ben Németország állt morfintermelésben a világranglista élén, és uralta a heroinpiacot is – a termelés 98 százalékát exportálták.⁷ 1925 és 1930 között 91 tonna morfin készült Németországban, a világtermelés 40 százaléka.⁸ Csak a versaille-i szerződések korlátozó rendelkezéseinek hatására írta alá Németország 1925-ben a Népszövetség Nemzetközi Ópiumegyezményét, mely a kereskedelmi forgalmat szabályozta. A ratifikációra pedig csak 1929-ben került sor Berlinben, és a német alkaloidaipar 1928-ban még 200 tonna ópium finomítását végezte el.⁹

Egy másik fontos szer előállításában is élen jártak a németek: a Merck, a Boehringer és a Knoll cég a kokaintermelés világpiacának 80 százalékát tartotta a kezében. A vásárlók körében elsősorban a darmstadtai székhelyű Merck kokainja számított csúcsterméknek, ezért Kínában nagyüzemben folyt a hamisítása, és a kínaiak árujukat

az általuk nyomtatott Merck-címkével igyekeztek vonzóbbá tenni.¹⁰ A feldolgozásra váró nyers kokainpaszta zöme Hamburg kikötőjébe érkezett be: évente több ezer kilogramm kokain törvényes importját bonyolították itt le. Peru például teljes évi nyerskokain-termelését – évente több mint öt tonnát – szinte kizárólag Németországba szállította további feldolgozásra. Az „Ópium és Kokain Szakcsoport”, a német gyártók szakmai szervezete fáradhatatlanul dolgozott a vegyipar és a kormányzat együttműködésének előmozdításán. Két – néhány cégből álló – kartell osztotta föl egymás között a „teljes földgolyón”¹² az üzletileg rendkívül jövedelmező piacot: a Kokainkonvenció és az Ópiumkonvenció. Mindkét érdekcsoporton belül a Merck vitte a prímet.¹¹ Az ifjú köztársaság szinte úszott a tudatmódosító és kábulatot okozó szerekben, a világ minden égtájára ontotta a heroint és a kokaint, és egy időre globális kereskedelmi elosztóközponttá vált.

A HÚSZAS ÉVEK VEGYKONYHÁI

Ez a tudományos és gazdasági fellendülés kéz a kézben járt a kor-szellemmel. A mesterséges mennyországnak nagy divatja volt a Weimari Köztársaságban. A nyomasztó valóság helyett szívesen menekültek az emberek egy álomvilágba – ez a szemléletmód politikai és kulturális szempontból is meghatározó jegye volt az első, német földön létrejött demokráciának. Az emberek nem akarták belátni a háborús vereség valódi okait, nem voltak képesek szembenézni azzal, hogy a német császári-nacionalista vezető rétegnek mekkora felelőssége volt a háború elvesztésében. Elterjedt a „törődés” (Dolchstoß) hamis legendája: a német haderő csak azért szenvedett vereséget, mert a háttérből, az országon belül a baloldal szabotálta a nemzeti összefogást.¹³

Ez a csalódottság és hamis ideológia gyakran a féktelen gyűlöletben és a szélsőséges kulturális megnyilvánulásokban öltött testet.

Nem csak Döblin *Berlin, Alexanderplatz* című regénye jeleníti meg Berlint Babiloni Szajhaként, ahol az összes világváros közül a leggyalázatosabb alvilági és félvilági élet zajlik, tetőfokára hág a kicsapongás és ennek részeként a kábítószerélvezet is. „Hát öregem, ez a berlini éjszakai élet – ilyet még nem látott a világ! Régebben prima hadseregünk volt, ma prima perverzióink vannak!” – írta Klaus Mann, az író.¹⁴ A Spree-parti város neve egyet jelentett az erkölcsi fertővel, és amikor a hatalmas államadósság megfizetése céljából szabadjára eresztett pénznyomtatás következményeként a nemzeti valuta teljesen elértéktelenedett (1923 őszén egy USA dollár – ird és mondd – 4,2 milliárd birodalmi márkát ért), minden morális érték összeomlott.

Minden alámerült egy toxikus kábulatba. A korszak nagy csillaga, a színésznő és táncosnő Anita Berber már kora reggel a kloroform- és étertartalmú koktéjába mártogatott fehér rózsaleveleket nyaloga – induljon vidáman a reggel! Kokainról és morfiúmról szóló filmek mentek a mozikban, és minden utcasarkon vény nélkül kapható volt az összes gyógyszer és drog. Állítólag a berlini orvosok negyven százaléka morfinista volt.¹⁵ Csiaocsouból, a Németország által Kínától az ópiumháborúk nyomán a Hongkongéhoz hasonló konstrukcióval bérbe vett szabadkereskedelmi övezetből származó kínai kereskedők Friedrichstadtban ópiumbarlangokat és illegális éjszakai mulatókat nyitottak a belvárosi hátsó udvarokban. A felhajtók röplapokat osztogattak az Anhalter pályaudvarnál, illegális partikra és „élménydús estélyekre” csábították a palimadarakat. Tömegesen vonzották a szórakozni vágyókat a nagy klubok, mint például a híres Haus Vaterland a Potsdamer Platz-on, vagy a Blumenstraßen található és szexuális szabadosságairól híres Ballhaus Resi, de hasonló vonzerővel bírtak a kisebb helyek is, mint a Kakadu Bar vagy a

Weisse Maus („Fehér Egér”), melynek bejáratánál álarccokat osztogattak, hogy a vendégek megőrizhessék anonimitásukat. A szomszédos nyugati országokból és az Egyesült Államokból megindult a drog- és a parti-turizmus, mert Berlin egyszerre volt izgalmas és olcsó.

Vesztes háború után mindent szabad: a világváros Európa kísérleti laboratóriumává vált. A házfalakon expresszionista plakátok hirdették: „Berlin, állj le, térj magadhoz, a halálba táncolsz!” A rendőrség már nem volt ura a helyzetnek, a törvényes rend eleinte csak egyszer-egyszer, aztán már rendszeresen megbomlott, és többé-kevésbé a dekadencia rendje vette át a helyét, ahogy ezt egy korabeli népszerű dal is illusztrálja:

Mámorunknak szörnyű ára
Volt régen az alkohol,
Nekünk ez ma már túl drága,
Mással mulatunk hát jól:
Drága most már nekünk a rum,
De kéznél van a kokain s morfiú.
Szakad az eső s az ég dörög,
A berlini csak beszív és pörög!

A vendéglőben a pincér odaint,
És már kapod is tőle a kokaint.
Így az ember néhány órán át
Végre mindent rózsaszínben lát.
A morfint nyomod szubkután,
Aztán csak nézel már bután.
A gondolatod nem görög,
A berlini csak beszív és pörög.

Törvény szerint tilos a szer,
De hát nagy úr itt a kényszer,
És ha nem fűrsz hozzá valahol,
Egy barátod majd biztos sítol.
Nem baj, ha egy alak megvámol,
Mert már száll feléd a mómor.
A gondolatod nem görög,
A berlini csak beszív és pörög.

* A „Haza Háza” hatalmas, egyszerre akár 8 ezer vendég befogadására is alkalmas komplexumában volt egy „Pusztá Czardas” névre keresztelt, magyaros tematikájú csárda is, ahol cigányzenészek húzták a talpalávalót. [A szerk.]

*S ha végül a diliházba
Jutsz a sok spricctől elázva,
Mit számít neked e korszak,
hisz helyette ott a borszag.
Őrült hely ma Európa:
Lódd be magad a mámorba!
A gondolatod nem görög,
A berlini csak beszív és pörög.¹⁶*

1928-ban csak Berlinben 73 kg morfiomot és heroint adtak ki a gyógyszerárak teljesen legálisan, receptre.¹⁷ Aki csak tehette, kokaint fogyasztott, hogy kihozza minden pillanatból a maximumot. Beszippantották, és úgy érezték, örökké tart a pillanat, megáll az idő. A „koks” széles körben elterjedt, és jelképévé vált a kicsapongó életformának. A kommunisták és a náci számára, akik ekkor már az utcán versengtek egymással a hatalomért, a degenerációval volt egyenértékű, a társadalmat mérgező szernek tekintették. Egyre nagyobb ellenállás bontakozott ki a szabados szellemiséggel szemben. A jobboldali nacionalisták „az erkölcs hanyatlása” miatt szerveztek akciókat, de a konzervatív oldal is durva támadásokkal reagált. A polgárság ugyan büszkén vette tudomásul, hogy Berlin kulturális metropolisszá vált, de a radikális jobboldali kritika hatására egyúttal el is bizonytalanodott a dekadensnek minősített szórakoztatóipart és tömegkultúrát illetően.

A nemzetiszocialisták a féktelen drogfogyasztás ellen tiltakoztak lehangosabban a Weimari Köztársaság idején. Az általuk nyíltan elutasított parlamentáris rendszertől, a megvetett demokráciától és ezzel együtt egy nyitott társadalom urbánus kultúrájától való elfordulásuk a gyűlölt „zsidóköztársaság” züllöttnek minősített közállapotainak bírálataiban öltött testet.

A nácioknak volt kész receptjük a nép egészséges mentalitásának helyreállítására, az ideológiai megtisztulásra. Számukra egyetlen legitim kábulat létezett: a barna színű. Ugyanis a nemzetiszocializmus is egyfajta transzcendens állapot elérésére törekedett: kezdettől fogva a kábítás és az ámitás különféle technikáival igyekezett búvko-

rébe vonni a németeket. Hitler már *Mein Kampf*-jában is úgy fogalmazott, hogy a világtörténelmi fordulatok kikényszerítéséhez mámoros vagy adott esetben hisztérikus lelkesedésre van szükség. A náci párt ezért részben populista ideológiával, részben pedig fáklás futásokkal, zászlóavatásokkal, látványos felvonulásokkal és gyújtó hangú beszédekkel mozgósította a tömegeket és hozta létre bennük a kollektív extázis állapotát. Ehhez járult még az SA (Sturmabteilung – Rohamosztag) erőszakkultusza a náci hatalomátvétel előtti időkben, amit gyakran a túlzott alkoholfogyasztás is feltüzelt.* A realpolitikát alantas kufárkodásnak tekintették: egy osztálytársadalmi kábulatnak kellett a politika helyébe lépnie.¹⁸ Ha a Weimari Köztársaságot pszichoszociális szempontból elfojtó típusú társadalomnak tekintjük, akkor ennek zászlóvivői a vele látszólag gyökerelesen szembenálló nemzetiszocialisták voltak. Gyűlölték a drogokat, mert ők maguk akartak a nép ópiumává válni.

HATALOMVÁLTÁS ÉS HATÓANYAGVÁLTÁS

„...és közben az absztinens Führer hallgatott”¹⁹

Günter Grass

Hitler a legszűkebb körében már a Weimari Köztársaság idején sikeresen kialakította magáról a szakadatlanul dolgozó ember képét, aki egész életét „népe szolgálatába állítja”. Egy makulátlan vezető, akire egymagában hárul az a herculesi feladat, hogy úrrá legyen a

* Itt egyúttal az NSDAP (Nemzetiszocialista Német Munkáspárt) 1920. február 24-én a müncheni Hofbräuhaus söröző egyik pincehelyiségében megtartott alakuló ülésére is utalunk. Az alkohol mindig is fontos szerepet játszott a barna párt és az SA férfias rituáléi során. Az alkoholnak a Harmadik Birodalomban betöltött szerepét csak érintjük, mert szétfeszítené a könyv kereteit, és külön kötetben kellene tárgyalni.

társadalmi problémákon és az elvesztett háború negatív következményein. Hitler egyik harcostársa így fogalmazott 1930-ban: „Egy zseni lakik ebben a testben, és úgy sanyargatja ezt a testet, hogy az a magunkfajtában szánalmat kelt! Nem iszik, nem dohányzik, vegetáriánus, és kerüli a nőkkel való testi érintkezést is.”²⁰ Még a kávé élvezetét sem engedi meg magának. Az I. világháború után utolsó csomag cigarettáját Linznél a Dunába dobta; azóta semmiféle méreg nem kerülhetett a szervezetébe.

„Nekünk absztinenseknek – mellesleg szólva – személyes okunk is van arra, hogy hálások legyünk a Führerünknek, ha belegondolunk, hogy személyes életével és a kábítószerhez való viszonyával példát mutat mindenkinek” – fogalmaz az Absztinensek Szövetségének egyik közleménye.²¹ A birodalmi kancellár állítólag tiszta ember, aki mentes minden világi hívságtól, még magánélete sincs. Ez az élet csupa lemondás és áldozat. Az egészséges életvitel eleven példaképe. A drogellenes és absztinens Hitler mítosza, aki minden személyes szükségletét háttérbe szorítja, lényegi alkotóeleme volt a náci ideológiának, és a propaganda is folyamatosan ezt a képet erősítette. Kialakult egy mítosz, mely hatalmába kerítette a közvéleményt, de még a kritikus szellemekben is visszhangra talált, és a mai napig érezhetőek utórezgései. Ezt a mítoszt le kell rombolni.

1933. január 30-án történt hatalomátvételük után a nemzetiszocialisták rövid időn belül felszámolták a Weimari Köztársaság szabad és egzaltált szórakoztatóiparát és a szélsőségeknek is utat engedő kulturális életét. A drogokat betiltották, mert most már kizárólag a nemzetiszocialista álomvilágban volt szabad elmerülni. „Kábító mérgeknek”²² nem volt többé helyük egy olyan rendszerben, ahol már csak a Führer kábíthatott. A hatalom birtokosai úgynevezett kábítószerellenes harcukban nem az ópiumtörvény szigorításával törődtek – azt változatlanul érvényben hagyták²³ –, hanem a „faji tisztaság” nemzetiszocialista eszméjét szolgáló új rendeletek kibocsátásával. A „drog” szó, mely egykor minden mellékzöngé nélkül „száritott növényi alkotóelemeket” jelentett,* negatív jelentésárnyalatot kapott, a drogfogyasztást pedig stigmatizálták, – a bűn-

ügyi rendőrség gyors tempóban létrehozott megfelelő szervezeti egységei révén – felderítették és a leg súlyosabban büntették.

A hangsúly áthelyeződése már 1933 novemberében egyértelmű volt, amikor a *gleichschalt*olt, „egyformásított” Reichstag (Birodalmi Parlament) hozott egy törvényt, mely szerint a drogfüggők kétévi időtartamra kényszergyógykezeltésre beutalhatóak egy zárt intézetbe, és az ott-tartás ideje bírói döntéssel korlátlan időre meghosszabbítható.²⁴ További rendelkezések szerint a kábítószer fogyasztó orvosokat öt évre el lehetett tiltani hivatásuk gyakorlásától. Az illegális drogok fogyasztóival kapcsolatos nyilvántartás tekintetében megszüntették az orvosi titoktartási kötelezettséget. A Berlieni Orvosi Kamara elnöke elrendelte, hogy minden orvos köteles azonnal „kábítószer-jelentést” készíteni, ha páciense három hétnél hosszabb időn át kábítószerrel kap tőle, mert „a krónikus alkaloidafogyasztás a közbiztonságot minden esetben veszélyezteti”.²⁵ Amennyiben egy ilyen jelentés beérkezett a központba, két szakértő kivizsgálta az ügyet. Ha a beteg örökletes hajlamait „rendben lévőnek” találták, akkor azonnali drogmegvonást rendeltek el. Míg a Weimari Köztársaság idején a drogok fokozatos megvonását részesítették előnyben, az új hatalom nevelési célból nem óhajtotta megkímélni a kábítószerfüggőket a hirtelen megvonás okozta szenvedésektől.²⁶ Amennyiben pedig az örökletes hajlamokat negatívnak ítélték, a bíróság határozatlan időtartamra szóló kényszergyógykezelést is elrendelhetett. A kábítószerfüggők nem is olyan sokkal később aztán már egyenesen a koncentrációs táborokban landoltak.²⁷

* Etimológiailag a kifejezés a holland *száraz* jelentésű *droog* szóból származtatható. A holland gyarmatosítás idejében így nevezték a tengerentúli területekről behozott, száritott élvezeti cikkeket, mint például a fűszereket és a teát. Németországban régen „drognak” számított minden gyógyászatilag hasznosítható (száritott) növény, növényrész, gomba, állat, ásvány stb., később pedig alapvetően minden gyógyszer és gyógyászati készítmény – innen ered a *Drogerie* (drogéria) elnevezés is.

– Zentralkartei –		
Nummernreiter bedeuten:		
1 Händler [inländische]	10 Betrüger u. Etikettfälscher	19 Händler [internationale]
2 Verbraucher	11 Suchtgefahrdele	20 Drogenabhängige
3 Kokainsüchtige	12 Ärzte [abhängig von]	21 Kriegsbeschädigte
4 Sonstige Süchtige	13 Apotheker [abhängig von]	22 Künstler
5 Rezeptfälscher	14 Apotheker [abhängig von]	23 Heil- u. Pflegepersonal
6 Rezeptdiebe	15 Dolantinsüchtige	24
7 Btm.-Diebe u. Einbrecher	16 Pervilinsüchtige	25 Berufsuntersagung
8 Pantoponsüchtige	17 Opiumsüchtige	26 Eukodalsüchtige
9 Ärzte [Vielverschreiber]	18 Morphiumsüchtige	27
Farbige Reiter bedeuten:		28 Selbstmörder
Lila: Juden		
Rot: Zur Entziehungskur Untergebrachte		
Gelb: Berliner Täter aus den Jahren 1927–36		
Grün: Nach 1931 Süchtiggewordene		
Schwarz: In polizeiliche Vorbeugungshaft genommene Täter		
Blau:		

A Birodalmi Kábítószer-ellenes Központban vezetett nyilvántartáson életek múlhattak²⁸

Ezenkívül minden németet arra köteleztek, hogy „értesítsék az illetékes szerveket, ha rokonaik vagy ismerőseik esetében a kábítószer-függőség gyanúja fölmerül, hogy az ügyet orvosolni lehessen”.²⁹ Hiánytalan nyilvántartásra törekedtek, hogy urai legyenek a helyzetnek. A besúgókra épülő állam kiépítésének részét alkotta a kábítószer elleni küzdelem fegyvertárának kialakítása is. Az úgynevezett egészségügyi szolgálatot a birodalom legeldugottabb zugaira is kiterjesztették: a birodalom minden egyes tartományában létrehoztak egy „kábítószer-ellenes munkaközösséget”, melynek tevékenységében orvosok, gyógyszerészek, a társadalombiztosítás, az igazságügy, a hadsereg és a rendőrség, valamint a Nemzetiszocialista Népjólét (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt – NSV) nevű szervezet

képviselői vettek részt, hogy maradéktalanul érvényt szerezzenek a kábítószer elleni törvényeknek. A szálak a berlini Birodalmi Egészségügyi Hivatalban, a Birodalmi Népegészségügyi Bizottság II. számú Főosztályán futottak össze. Az alapelv az volt, hogy „az egészség megőrzésére irányuló kötelezettségnek együtt kell járnia azon testi, szellemi és társadalmi ártalmak totális felszámolásával, melyekért a faji jellegtől idegen mérgegyananyagok, valamint a dohányzás és az alkohol felelősek”. A dohánytermékek reklámját erőteljesen szaszorították, és a drogfogyasztást sújtó tilalomnak az „internacionalista életeszmények népünkre jelentett utolsó veszélyforrását is meg kellett szüntetnie”.³⁰

Az 1935 őszen elfogadott házasság-egészségügyi törvény megtiltotta a házasságkötést azokban az esetekben, amikor az egyik házassulandó fél „szellemileg visszamaradott” volt. A kábítószerfüggők automatikusan ebbe a kategóriába tartoztak, és „pszichopata személyiségeknek” minősítették őket – ráadásul a gyógyulás minden reménye nélkül. E házassági tilalomnak az volt a célja, hogy „elejét vegye a partner megfertőzésének, valamint a káros hajlam gyermekekre való átörökítésének”, mivel „a kábítószerélvezők utódainak körében fokozott mértékben figyelhető meg mindenféle lelki elfajulás”.³¹ A káros hajlamok átörökítésének megakadályozását célzó törvény már bevezette a kényszersterilizálás eszközét is: „Fajhigiéniai okból meg kell akadályoznunk a kóros függőségben szenvedők szaporodását.”³²

De ennél még jött rosszabb is. Az eutanázia propagandisztikus értelemben használt fogalma mögé bújva, a háború első éveiben a „bűnöző hajlamú elmebetegeket”, akik közé a kábítószerfüggőket is sorolták, egész egyszerűen meggyilkolták. Az áldozatok számára vonatkozó pontos adatok nem maradtak fent.³³ Az érintettek sorsa alapvetően a nyilvántartási lapjuk tartalmán múlt: egy + jel egy adott rubrikában mérgefecskendőt vagy gázkamrát jelentett, míg egy – jel még további haladékokat biztosíthatott. Ha a kivégzéshez morfiúmot használtak, azt a Birodalmi Kábítószer-ellenes Központ bocsátotta rendelkezésre, mely 1936-ban a korábbi berlini Kábító-

szer-ellenes Ügyosztályból jött létre, mint a birodalom első kábító-szer-ellenes rendőri hatósága. A döntéshozó orvosok tevékenységüket „a feladathoz méltó emelkedettséggel” végezték.³⁴ A kábítószer ellen vívott harc ily módon egyes marginális csoportok elnyomására, kiszorítására, sőt megsemmisítésére irányult.

DROGELLENES POLITIKA AZ ANTISZEMITIZMUS SZOLGÁLATÁBAN

„A zsidó a legrafináltabb módokon próbálja a német ember lelkét és szellemét megmérgezni, valamint gondolkodását egy olyan nem-német irányba terelni, mely romlásba vinné. (...) Ezt a zsidó fertőzést, mely népbetegséggé válva a nép pusztulását eredményezhetné, teljes mértékben el kell távolítani a nép szervezetéből és ez egyúttal az egészségügyi vezetés kötelessége is.”³⁵

Alsó-Szászországi Orvosi Lap, 1939

A nemzetiszocializmus rasszista terminológiáját kezdettől fogva átszőtték a fertőzéssel és a méreggel, mérgezéssel kapcsolatos nyelvi képek. A zsidók bacilusok vagy kórokozók voltak, és mérgező idegen testként ékelődtek a birodalomba, beteggé tették a társadalom egészséges szervezetét, és ezért ki kellett őket metszeni és gyökerelesen eltávolítani. Hitler kijelentette: „Nem kötünk kompromisszumot, mert az maga volna a méreg számunkra.”³⁶

Valójában azonban éppen az a nyelvhasználat volt mérgező, mely emberi mivoltuktól megfosztotta a zsidókat és ezzel előkészítette későbbi megsemmisítésüket. Az 1935. évi nürnbergi faji törvények és az árja ősöket tanúsító igazolvány (Ahnenpaß) követelménnyé tették a vér tisztaságát, mint a nép egyik legnagyobb, de leginkább védelemre is szoruló értékét. Így jött létre a kapcsolat a kábítószer-ellenes küzdelem és az antiszemita hecckampány között. Nem a dó-

zis nagysága miatt válhatott valami mérgezővé, hanem idegensége miatt, ahogy ezt az akkoriban sokat forgatott alapműnek számító *Magische Gifte* (Mágikus mérgek) című könyv központi tétele megfogalmazta: „Legerősebb méregként az országunktól és fajunktól idegen kábítószer hatnak.”³⁷ A zsidók és a drogok fertőző és toxikus egységbe olvadtak, ami fenyegetést jelentett Németország számára: „Évtizedeken át sulykolták népünkbe azt a marxista-zsidó mérget, hogy a 'tested a te tulajdonod'. Ezen azt értették, hogy a férfiak férfitársaságban vagy nőkkel való együttlétük során korlátlanul fogyaszthatnak alkoholt még akkor is, ha az egészségük megsínyli. Ezzel a marxista-zsidó felfogással összeegyeztethetetlen a germán-német mentalitás, mely arra épül, hogy mi továbbvisszük ősünk örökségét és ennek szellemében testünkre is népünk és fajunk formálhat igényt.”³⁸

Erwin Kosmehl SS-százados és bűnügyi nyomozó, aki 1941-től a Birodalmi Kábítószer-ellenes Központ vezetője volt, maga is a hivatalos vonalat képviselte, amikor azt állította, hogy a nemzetközi kábítószer-kereskedelemben „a zsidók központi szerepet játszanak”. Az ő feladata abban áll, hogy „ártalmatlanná tegye azokat a nemzetközi bűnözőket, akik gyakran zsidó gyökerekkel rendelkeznek”.³⁹ A nemzetiszocialista párt Fajtisztasági Hivatala úgy foglalt állást, hogy a zsidó természet eleve hajlik a drogfüggőségre: a nagyvárosban élő értelmiségi zsidó előszeretettel fogyaszt kokaint vagy morfiumot, hogy „hajszolt idegeit” megnyugtassa és biztonságban érezze magát. A zsidó orvosokról pedig azt híresztelték, hogy „közülük rendkívül sokan morfinisták”.⁴⁰

A *mérges gomba* (*Der Giftpilz*)⁴¹ című antiszemita gyermekkönyvben a nemzetiszocialisták egymásba olvasztják két ellenségképüket a fajhigiéniai propaganda jegyében, ami utat is talált a birodalom iskoláiba és gyerekszobáiba. A történetet példaértékűnek szánták, üzenete egyértelmű volt: a veszélyes mérges gombát el kell különíteni a többitől.

A kábítószer elleni harc során az ellenségkép a fenyegető idegen volt, aki nem felel meg a társadalmi normáknak, és így szinte auto-

Amennyire nehéz megkülönböztetni egymástól az ehető és a mérges gombát, annyira nehéz olykor felismerni a zsidóban a gazembert és a bűnözőt.

A kábítószer elleni harc és antiszemitizmus egymásba olvad, még a gyermekkönyvekben is

matikusan kialakult az antiszemita konnotáció. A kábítószer-élvező a „külföldet majmolja”.⁴² A kábítószer-kereskedők gátlástalanok, mohók és külföldiek, idegen származásúak, a kábítószer fogyasztása „fajilag alsóbbrendű dolog”, és az úgynevezett kábítószeres bűnözés jelenti az egyik legnagyobb veszélyt a társadalomra.

Ijesztő, hogy ezek közül egyes kifejezések mennyire ismerősen csengenek a fülünkben ma is. Miközben más náci szószörnyetegeket teljesen kiirtottunk a nyelvünkéből, a kábítószer elleni küzdelem terminológiája mélyen belénk ivódott. Zsidó-német melléklöngéje ma már nincs ugyan a szóhasználatnak, de a veszedelmes dílert ma is más kultúrkörökben véljük megtalálni. És az a politikailag feletőbb kényes kérdés, hogy a testünk a mi tulajdonunk-e vagy szociálpolitikai és egészségügyi érdekek jogi-társadalmi szövédékekének a fogságában van, újra és újra előkerül.

EGY DIVATOS ORVOS A KURFÜRSTENDAMMRÓL

ZSIDÓ – ezt a szót mázolták 1933 egyik éjszakáján a Berlin-Charlottenbourgbán található Bayreuther Straße egyik orvosi névtáblájára. Az ott rendelő bőr- és nemi beteg szakorvos neve másnapra eltűnt, csak a fogadóórája maradt kiírva: *munkánapokon 11–1 óráig és 5–7 óráig, kivéve szombat délutánonként*. A kövér, kopasz orvos, dr. Theodor Morell meghunyászkodó, de egyúttal tipikus módon reagált az alantas támadásra: gyorsan belépett a nemzetiszocialista pártba, hogy a jövőben elejét vegye a hasonló ellenséges megnyilvánulásoknak.⁴³ Morell tudniillik nem volt zsidó; valószínűleg sötétebb színű arcbőre miatt került az SA célkeresztjébe.

A pártba való belépését követően Morell praxisa felvirágzott. Átköltözött egy nagyobb és reprezentatívabb rendelőbe a Kurfürstendamm és a Fasanenstraße sarkán. *Aki velünk tart, jól jár* – Morell levonta a maga számára a tanulságot, amely mellett mindig ki is tartott. A testes, hesseni származású orvost a politika

egyébként teljesen hidegen hagyta. Számára csak az volt fontos, hogy a kezelés után a páciens jobban érezze magát, kifizesse rendszeresen a kezelés díját, és minél hamarabb visszatérjen. Ennek érdekében Morell az évek folyamán ügyes módszereket dolgozott ki, ami a pénzes páciensekért – leginkább a Kurfürstendamm többi orvosával – folytatott versengésben előnyt jelentett a számára. Elegáns magánpraxisa hamarosan a legjövődolgozóbbak közé került a város nyugati felében. A hajdani hajóorvos rendelőjében, mely a legmodernebb nagyfrekvenciás röntgenkészülékkel, diatermiás késsel, négycellás fürdővel és sugárterápiás berendezéssel volt felszerelve (a megnyitás idején a drága berendezéseket felesége, Hanni vagyonából vette meg), idővel egymásnak adták a kilincset a birodalmi főváros előkelőségei. Max Schmeling bokszolóstár, Hans Albers filmszínész, Marianne Hoppe színésznő, grófok és nagykövetek, sikeres sportolók, nagyhatalmú gazdasági vezetők, tudományos szaktekintélyek, politikusok és a filmipar nagyságai mind-mind Morellhez jártak, aki új kezelési eljárásokat alkalmazott, vagy – ahogy a csípős nyelvűek fogalmaztak – nem létező betegségeket gyógyított meg.

Kétségtelenül volt azonban egy terület, amelyen a divatos – és egyébként egocentrikus és igen rafinált – orvos úttörőnek számított: a vitaminok használata. Akkoriban még keveset tudtak ezekről, a szervezet számára bizonyos anyagcsere-folyamatokhoz szükséges és hasznos, de a szervezet által nem előállított anyagokról. Közvetlenül a vérbe juttatva ezek a szerek vitaminhiány esetén szinte csodát tesznek. Morell ezzel a módszerrel igyekezett magát nélkülözhetetlenné tenni, és ha a vitamin nem érte el a kívánt hatást, akkor kevert hozzá egy kis keringésjavítót: a férfiak esetében mondjuk egy kis tesztoszteront, mely anabolikus hatása révén erősítette az izomzatot és növelte a potenciát, a nők esetében pedig nadragulya-kivonatot, mely élénkítő hatású volt, és pupillatágító hatása révén a nők hipnotikusan szép pillantásokat tudtak lövellni a férfiakra. Ha felkereste egy színésznő, hogy az Admirálpalast-beli premierje előtt lámpalázától megszabaduljon, Morell egy pillanatra

sem habozott, hanem szőrös kezével máris beadott egy injekciót, amit állítólag senki más nem tudott úgy, mint ő. Az a hír járta, hogy nála a szúrás nem is lehet érezni, pedig akkoriban még meglehetősen vastag tűket használtak.

Sikereinek a város határain túl is híre ment, és 1936-ban váratlanul megcsörrent a telefon a rendelőjében. A „barna házból”, a müncheni pártközpontból telefonáltak; a telefonáló Schaubként, Hitler adjutánsaként mutatkozott be, és közölte, hogy Heinrich Hoffmann, a „Német Nemzetiszocialista Munkáspárt birodalmi fényképésze” egy kínos betegségben szenved. A párt azt kívánja Morelltől, hogy jó nevű és a nemi betegségekkel kapcsolatos diszkréciójáról ismert szakorvosként vegye kézbe az ügyet. A dolog bizalmas jellege miatt müncheni orvos nem jöhetett számításba. A gatowi repülőtéren a Führer személyes parancsára már felszállásra készen várja egy repülőgép – tette hozzá Schaub a nagyobb nyomaték kedvéért.

Morell ugyan halálosan utálta a meglepetéseket, egy ilyen meghívást azonban nem lehetett visszautasítani. Münchenben az előkelő Regina Palast Hotelben szállt meg (államköltségen), és meggyógyította Hoffmann gonorrhoea – köznyelven tripper – következtében kialakult mellékvese-gyulladását, befolyásos betege ezért hálából feleségével együtt meghívta, hogy kísérje el velencei utókezelésére.

Münchenbe visszatérve Hoffmannék az elegáns Bogenhausen negyedben fekvő villájukban vacsorát adtak. Spagetti volt szerezcsendival és paradicsomszósszal, valamint friss saláta, Adolf Hitler kedvenc étele, aki – mint sokszor máskor is – meg volt híva Hoffmannékhoz, akivel már a húszas évek óta szoros kapcsolatban állt, amikor Hoffmann hatásos fényképeivel nagyban hozzájárult a vezértanúság kialakulásához és a nemzetiszocializmus felemelkedéséhez. Hoffmann birtokolta számos, Hitlerről készült fénykép szerzői jogait, kiadott számos fotóalbumot olyan címekkel, mint *Hitler, ahogy senki sem ismeri* vagy *Egy nép tiszteli a vezérét*, és ezek a kiadványok milliós példányszámokban keltek el. Volt azonban még egy másik, személyes szál is, ami a két embert összekötötte: Hitler szeretője, Eva Braun korábban Hoffmann asszisztenseként dolgozott, és 1929-

ben az ő műtermében ismerkedett össze a lánynak ekkor még álnéven bemutatott náci vezető a későbbi élettársával.

Hitler, aki Hoffmannról sok jót hallott a joviális Morell doktorról, köszönetet mondott neki még a vacsora előtt régi barátja és harcostársa meggyógyításáért, és sajnálkozott, hogy korábban nem találkoztak, mert akkor talán életben maradhatott volna a sofőrje, Julius Schreck, aki néhány hónappal korábban agyhártyagyulladásban halt meg. Morell zavartan reagált a dicséretre, és az egész spagettivacsora alatt alig hagyta el egy szó a száját. A telt arcú és nagy, duzzadt orrán vastagkeretes, kerek szemüveget viselő, folyton izadó doktor tudta magáról, hogy magasabb körökben nem tekintették igazán szalonképesnek. Elismerést egyedül az injekcióival vívhattott ki, ezért különösen felfigyelt arra, hogy Hitler vacsora közben évek óta tartó gyomor- és bélbántalmakra panaszkodott. Gyorsan szóba hozott egy szokatlannak tűnő, de ígéretes gyógymódot. Hitler alaposan végigmérte, majd feleségével együtt meghívta magához a Berchtesgaden melletti Obersalzbergen található hegyi házába, a Berghofba további konzultációkra.

Ott a diktátor néhány nap elteltével egy négyszemközti beszélgetésen minden köntörfalazás nélkül elmondta Morellnek, hogy egészségi állapota annyira rossz, hogy – heves gesztikulálással kísért – beszédeit is alig tudja megtartani. Majd azzal folytatta, hogy ez bizonyára azért van, mert eddigi orvosainak nem jutott más eszébe, mint hogy éheztessek. Így aztán, ha egy bőséges ebéd vagy vacsora szerepel valahol a programban, ami az ő esetében gyakran előfordul, akkor rögtön felfúvódik a hasa és viszkető ekcéma alakul ki mindkét lábán, amit be is kell kötöznie, és így még csizmát sem tud húzni.

Morell rögtön biztos volt benne, hogy felismerte Hitler bajainak az okát: a bélrendszere baktériumflórája nem működik rendesen, ez okozza az emésztési panaszokat. A Mutaflor nevű készítményt javasolta, melyet Alfred Nibbe freiburgi orvos és bakteriológus professzor – egyébként Morell személyes jó barátja – fejlesztett ki. Nibbe 1917-ben vont ki baktériumtörzseket egy altiszt bélfloájából, aki a

balkáni harcok során – bajtársaival ellentétben – egyáltalán nem szenvedett bélpanaszoktól. A baktériumokat kapszulákban megőrizte, és kiderítette, hogy ezek a bélrendszerbe bejutva elszaporodnak és kiszorítják az összes többi, esetleg panaszt okozó baktériumtörzset.⁴⁴ A tényleg hatékony koncepció nagyon meggyőzőnek tűnt Hitler számára, aki az emberi szervezeten belüli harcokat is csak az élettérért vívott küzdelemként tudta értelmezni. Nagyvonalúan megígérte Morellnek, hogy egy házát ajándékoz neki, ha a Mutaflor tényleg meggyógyítja, és egyúttal kinevezte a kövér doktort saját személyi orvosának.

Mikor Morell a feleségének kinevezéséről beszámolt, Hanni kevésbé volt lelkes. Nem szorulnak rá erre, mondta, hiszen jól menő praxisuk van a Kurfürstendammon. Talán a lelke mélyén már sejtette, hogy a jövőben férjét már csak ritkán fogja látni. Erre jó oka is volt, mert Hitler és személyi orvosa között az ezt követő években egy egészen szokatlan, szoros kapcsolat alakult ki.

INJEKCIÓKÓKTÉL A PÁCIENS SZÁMÁRA

„Kizárólag Ő az, aki minden magyarázaton fölül áll, népünk nagy titka és mítosza.”

Joseph Goebbels

A diktátor irtózott mások érintésétől, és általában nem engedélyezte orvosainak, hogy panaszait mélyrehatóan kivizsgálják. Sosem bízott abban – legyen az akár egy orvos is –, aki többet tudott róla, mint ő saját magáról. A derék öreg Morell háziorvos viszont barátságos és ártatlannak tűnő lényével bizalmat ébresztett benne. Morellnek egyáltalán nem állt szándékában Hitler egészségi állapotának a mélyére hatolni és a rejtett bajok okait feltárni. Az alapos orvosi vizsgálat helyett neki elég volt egy injekciós tű, és ha az államfőnek valahol szerepelnie kellett és gyorsan panaszmentes állapotba kel-

lett hozni, Morell épp annyira kevésbé habozott, mint a Metropol Színház színésznője esetében: beadta a Merck Gyógyszergyár húszszázalékos szőlőcukoroldatát vagy egy vitamininjekciót, és kész. A jelszó az azonnali tünetmentesség volt, melyet a berlini bohémek mellett A páciens is díjazott, ahogy Morell új betegét határidőnaplójában diszkréten nevezte.

Hitlert lenyűgözte, hogy milyen gyorsan javult az állapota – többnyire már akkor, mikor a tű még a vénájában volt. Bizalmas orvosának érve meggyőzte: a nép vezére, akinek rengeteg megérőltető feladata van, és óriási tempóban fogyasztja az energiáját, nem várhat arra, hogy a hatóanyag az – egyébként is beteg – emésztőrendszerén át utat találjon a vérébe. Hitler megértette: „Morell ma bead nekem még egy nagy jódinjekciót, valamint egy szív-, máj- és csonterősítőt, meg még egy vitamininjekciót. A trópusokon tanulta meg, hogy a gyógyszert egyenesen a vénába kell fecskendezni.”⁴⁶

Tekintve, hogy az igen elfoglalt vezér nagyon aggódott saját hadrafoghatósága miatt, azaz hogy nem fogja bírni a ránehezedő terheket – a betegséget pedig nem engedhette meg magának, hiszen kinek is adhatta volna át feladatait –, 1937-től egyre rendszeresebbé vált a szokványosnak nem nevezhető orvosi kezelés. Napi több injekció már nem számított ritkaságnak. Hitler hozzászólt a napi többszöri intravénás beavatkozáshoz, és megnyugtatta, ahogy érezte ereiben az erőt adó titkos fluidumok áramlását. Minden alkalommal pillanatokon belül jobban érezte magát; a vékony nemesacél tű, mely áthatolt a bőrén és „azonnali jobbult” eredményezett, megfelelt a természetének: pozíciója folytonos szellemi frissességet, fizikai erőt és határozott, gyors döntéseket követelt meg. Neurózisait, pszichés gátlásait ezért mintegy gombnyomásra ki kellett iktatni, hogy a „topon” lehessen bármelyik pillanatban.

Az új személyi orvos hamarosan már nem is tágíthatott páciense mellől, és Hanni Morell félelmei beigazolódtak: férjének a berlini praxisra már semmi ideje nem jutott. A Kurfürstendammon egy

másik orvos állt be helyette a rendelőbe, és Morell később egyszer – a büszkeség és a lehangoltság között ingadozva – azt mondta, hogy ő volt az egyetlen ember, aki 1936-tól fogva Hitlert mindennap vagy legalábbis minden másnap látta.

Hitler minden nagy beszéde előtt beadatott magának egy „erősítő injekciót”, hogy optimálisan tudjon szerepelni. A nyilvános fellépéseit veszélyeztető meghűléseknek Morell már előre elejét vette intravénás vitamininjekciókkal. A „német köszöntés” során viszonylag hosszan előre és fölfelé kellett tartani a kart, hogy ezt bírja erővel, Hitler egyrészt expanderrel edzette karját, másrészt pedig szőlőcukor- és vitamininjekciókkal spannolta föl magát. Az intravénásan beadott glukóz húsz másodpercen belül egy energialöketet adott az agynak, a kombinált vitamininjekciók eredményeként pedig Hitleren a leghidegebb napokon sem látszott a testi gyengeség legkisebb jele sem, amikor vékony egyenruhájában megjelent csapatai vagy a nép előtt. Egyszer például Innsbruckban egy beszéde előtt váratlanul berekedt, de a jelen lévő Morell egy injekcióval pillanatokon belül segített a dolgon.

A kezelések hatására eleinte még az emésztési panaszai is csökkentek. Így aztán esedékessé vált a beígért ház, amit Morell meg is kapott – méghozzá Berlin egyik elegáns üdülőnegyedében, a város délnyugati részén található Havel-tó Schwanenwerder nevű szigetén, ahol közvetlen szomszédja Goebbels, a propagandaminiszter volt. Igazi ajándéknak azért nem tekinthette Morell az Inselstraße 24–26. alatt található,* kovácsoltvas kerítéssel körbevett villát, mert 338 ezer birodalmi márkáért meg kellett vásárolnia – igaz ugyan, hogy ehhez Hitlertől kapott 200 ezer birodalmi márká kamatmentes kölcsönt, amit később kezelései honoráriumaként elengedtek. Az új otthon azonban nem csak előnyökkel járt a divatos

* A ház egyébként „árjástott” ingatlan volt. Korábban Geog Solmmen bankár lakott benne. A háború után Axel C. Springer, a nevét viselő kiadóvállalat alapítója vette meg.

orvos számára, aki ezzel végleg felkerült az „első ligába”: Morellnek háztartási alkalmazottat és egy kertészt is fel kellett vennie. Ez viszont ugrásszerűen megnövelte havi rezsijét, miközben nem keregett automatikusan ennyivel többet. Nem volt azonban már visszaút: túlzottan is élvezni kezdte új életstílusát, a hatalom közvetlen közelségét.

Hitler pedig nemcsak hogy megszokta az orvosát, hanem kifejezetten ragaszkodott hozzá, és bár sokan kritizálták az elhízott, testszagot árasztó doktort azok közül, akik Hitler szűk körébe nagy nehezen beférkőztek, Hitler minden bírálatot ridegen elutasított. Morellt nem azért vette maga mellé, mondta, hogy szorgolassák, hanem hogy az egészségére vigyázzon. Korlátlan hatalma révén a korábbi divatos belvárosi orvost 1938-ban habilitáció híján is kinevezett professzornak, hogy nagyobb tekintélyt biztosítson neki.

A NÉPVEZÉR NÉPDROGON ÉL

Morell az első években rendkívül eredményesen kezelte Hitler bél-
görcseit, aki folyamatosan nagy adag vitaminokat is kapott, és így makkegészségesnek és energikusnak érezte magát. Egyre jobban bízott a népében, ami elsősorban azzal függött össze, hogy a német gazdaság fellendülni látszott. A nagyvállalatokkal való kiegyezésre, az önellátás erőltetésére és a grandiózus állami programokra épülő náci gazdaságpolitikának kétségtelenül voltak pozitív hozadékai, de a távlati cél egyáltalán nem csak gazdaságpolitikai volt. Az elszigetelődéssel és a külkereskedelemtől való függetlenedéssel igyekeztek magas életszínvonalat teremteni, de elsősorban megfelelő gazdasági hátteret biztosítani a háború kitörésének idejére. A hódítások katonai tervei már ki voltak dolgozva és a fiókok mélyén lapultak.

Az, hogy Németország túl kevés természetes nyersanyaggal rendelkezik egy háború megvívásához, az már az I. világháborúban is kiderült, ezért a hiányzó nyersanyagokat vegyi úton kellett pótolni:

az IG Farben például szintetikus benzint és gumit állított elő szénből. A vállalat súlya a náci Németországban tovább nőtt, és nemzetközi gazdasági szereplővé vált.⁴⁷ Felügyelőbizottsága nemes egyszerűséggel az „Istenek Tanácsának” nevezte magát. Göring védnöksége alatt a gazdaságot négyéves tervek keretében irányították, hogy a birodalmat függetleníthessék minden olyan terméktől vagy nyersanyagtól, amit az országon belül is elő tudtak állítani. Ez természetesen vonatkozott a kábítószerekre is, melyek gyártása terén Németország akkor a világ élvonalát jelentette. A náci kábítószer elleni harca a morfium és a kokain fogyasztását ugyan drasztikusan csökkentette, de a szintetikus stimulánsok kifejlesztésének nagy lökést adott, és a német gyógyszeripar jelentős fejlődését eredményezte. A Darmstadtban található Merck, a Rajna-vidéki Bayer és az ingelheimi székhelyű Boehringer alkalmazottainak száma növekedésnek indult, és a bérek is emelkedtek.

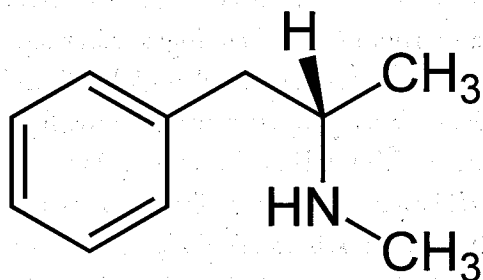
A Temmlernél is az expanzió irányába mutattak a jelek. Vezető vegyészmérnökük, dr. Fritz Hauschild* megtudta, hogy az 1936-os berlini olimpia eredményeit a Benzedrin** nevű gyógyszer, egy az Egyesült Államokban kifejlesztett amfetamin befolyásolta, ami akkoriban még legális doppingszer volt. A Temmler ennek hatására

* A háború után Hauschild az NDK sportéletének egyik vezető egészségügyi szakembere lett, és az ötvenes években a Lipcsei Egyetem egyik intézetének vezetőjeként jelentős szerepet játszott az NDK doppingprogramjában, melynek az volt a célja, hogy sportnagyhatalommá tegye a kommunista államot. 1957-ben a Pervitin feltalálója megkapta az NDK Nemzeti Díját.

** Az 1936-ban piacra dobott Benzedrin az első, kereskedelmi forgalomba került amfetamintartalmú készítmény volt. Kifejlesztői eredetileg – hörgőtágító hatása miatt – asztmagyógyszernek szánták, ám hamar kiderültek egyéb „jótékony” hatásai is, ezért használata szélesebb körben elterjedt. A Pervitinnél gyengébb – a kristálymet helyett inkább a speed néven ismert droghoz hasonló – hatású Benzedrinből több százmillió tablettát osztottak ki a brit és amerikai katonáknak a második világháború alatt. A tablettáknak fontos szerepük volt például a britek sorsdöntő, az észak-afrikai hadszíntér sorsát megfordító második el-alameini csata során, ahol a Benzedrint használó britek csaptak össze Rommel minden bizonyítással Pervitinnel is jobb teljesítményre sarkallt katonáival. Talán helyes volna a második világháborút egyben az első amfetaminháborúnak is neveznünk? [A szerk.]

fejlesztéseit teljesen ebbe az irányba fókuszálta, mivel meg voltak győződve arról, hogy egy „ütős” teljesítményfokozó szernek nagy piaca lehet egy felívelő korszakban.

Hauschild tanulmányozni kezdte japán kutatók munkáit, akik már 1887-ban szintetizáltak, majd 1919-ben vegytiszta kristályos formában is előállítottak egy N-Metilamfetaminnak nevezett, serkentő hatású molekulát.* Ezt a serkentőszert egy efedrin nevű természetes anyagból állították elő, mely tágítja a hörgőket, stimulálja

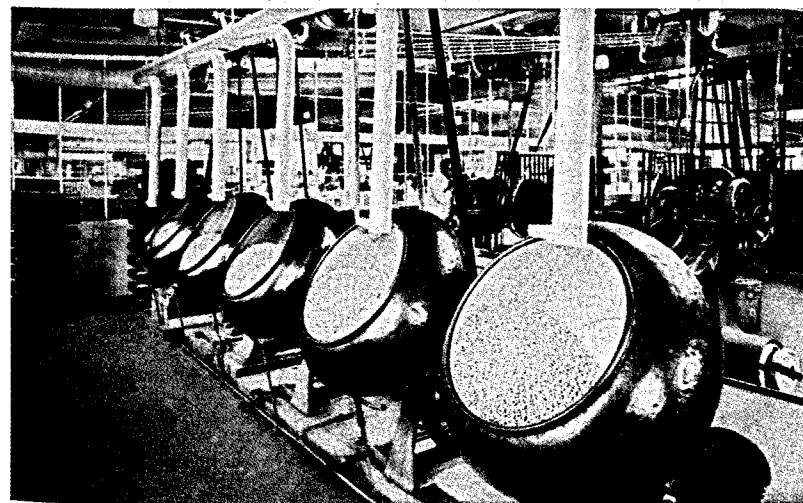

a szívet, és fokozza az étvágyat. Európa, Amerika és Ázsia népi gyógyászatában az efedrint, mint a leplesmagvúak törzsébe tartozó csikófark nevű növényben található egyik hatóanyagot, már régóta ismerték és fel is használták többek között a csikófarkból főzött, úgynevezett „mormon tea”-ban.

Hauschild tökéletesítette a terméket, és 1937-ben kidolgozott egy új eljárást a metamfetamin szintetizálására.⁴⁸ Nem sokkal később, 1937. október 31-én a Temmler Művek szabadalmaztatta az első német, az amerikai Benzedrint hatásában messze felülmúló metamfetamin-terméket a berlini Birodalmi Szabadalmi Hivatalban. A márkanéve Pervitin lett.⁴⁹

* Philopon vagy Hiropon márkanéven került Japánban a piacra, és a háborúban a kamikazepilótákkal itatták.

A forradalmi újdonság molekulaszervezete hasonlít az adrenalinéhoz, így könnyűszerrel áthalad a vér-agy gáton. Az adrenalinnal ellentétben azonban a metamfetamin nem okoz hirtelen vérnyomás-emelkedést, mert a drog az agyi idegsejtekből felszabadítja a dopamint és noradrenalint, és ezeket az ingerületátvivő anyagokat az idegsejteket egymástól elválasztó szinaptikus résbe önti. Az idegsejtek egymás között élénk kommunikációba lépnek, és egyfajta láncreakció indul be az agyban. Beindul a neuronok tűzijátéka, és egy biokémiai gépfegyver ingerület-sorozatlovéseket ad le az agyban. A drog fogyasztója egy csapásra ébernek érzi magát, szétárad benne az energia, és érzékeinek tompultsága megszűnik. Úgy érzi, hogy elevenebb már nem is lehetne, az energia az ujjá begyűjti minden testrészét átjárja. Megnö az önbizalma, száguldanak a gondolatai, eufória keríti hatalmába, üdének és frissnek érzi magát. A szervezet valós ok nélkül olyan kivételesen tettekre készen áll állapotba kerül, amit egyébként csak a vészreakciók szoktak kiváltani. Az egész egy hatalmas mesterséges energialöket.

A Temmler Művek tablettázó üzemegysége

A metamfetamin azonban nemcsak beleüríti a neurotranszmittereket a szinaptikus részbe, hanem egyúttal megakadályozza a visszavételüket is. Hatása ezért hosszú ideig tart, gyakran több mint tizenkét órán át, ami nagyobb dózis esetén akár károsíthatja is az idegsejteket, mert súlyos terhet ró a sejtek energia-háztartására. A neuronok egyre csak dolgoznak és az agy működése nem hagy alább, mintha folyamatosan egy rádió szólna a fejben, amit nem lehet kikapcsolni. Az idegsejtek feladják a harcot és elpusztulnak. Az ember már nem képes a figyelmét összpontosítani, hosszabb ideig koncentrálni, nem találja a megfelelő szavakat. Bekövetkezik az emlékezőképesség, az érzelmi szféra és az agyi jutalmazórendszer leépülése. Ha a drog hatásának megszűnése után már hiányzik a mesterséges stimuláns, az arra utal, hogy kiürült az agyban a hormontároló lebeny, ami természetes módon csak néhány hét alatt töltődik fel újra. Ebben az időszakban kevesebb neurotranszmitter áll az idegrendszer rendelkezésére, aminek kedvetlenség, depresszió, örömtelenség és kognitív zavarok lehetnek a következményei.

Ezeket a lehetséges mellékhatásokat, melyeket azóta már részletesen feltártak, a Temmler Műveknél nem vizsgálták különösebben – ehhez túlságosan büszkék voltak új termékükre. A cég bombaüzletet szimatolt, és egy olyan volumenű kampány lebonyolításával bízta meg Berlin legeredményesebb reklámügynökségét, a Matthes & Sohn-t, amire Németországban még nem volt példa. A Coca Cola Company nyomdokaiba léptek, mely szintén egy serkentő hatású terméket vezetett be a piacra, és a *jéghideg* szó köré épített marketingstratégiájával óriási sikerre vitte a barna színű szénsavas üdítőt.

1938 elején, amikor a Pervitin diadalútját megkezdte, mindenhol plakátok tűntek fel Berlinben a hirdetőoszlopokon, a villamosok és a buszok oldalán, a városi gyorsvasutak és a földalattik belsejében. Modern és minimalista képi eszközeikkel csak a márkanévemet emelték ki és az egészségügyi indikációkat: a keringési elégtelenséget, a kedvetlenséget és a depressziót. A plakáton látható

volt a narancsvörös és kék színű Pervitin fiola, rajta lendületes írással a szer neve. Ezzel egy időben – ez is egy bevált szakmai fogás – minden berlini orvos kapott egy levelet a Temmler cégtől, melyben kendőzetlenül megfogalmazták, hogy szeretnék meggyőzni őket: ami rájuk jó hatást tesz, azt ajánlják tovább a betegeknek. Ennek nyomatékosítása végett 3 mg hatóanyagot tartalmazó ingyen tablettákat mellékeltek a küldeménybe, valamint egy előre felbélyegzett válasz-levelezőlapot. A levél szövege így hangzott: „Nagyon Tisztelt Doktor Úr! A Pervitinnel szerzett tapasztalatai rendkívül értékesek a számunkra a gyógyszerindikáció pontosítása céljából, még abban az esetben is, ha Önnek fenntartásai vannak. Nagyon hálásak lennénk Önnek, ha a mellékelt levelezőlapon visszaküldené nekünk a véleményét.”⁵⁰ Ez a legolcsóbb módja a gyógyszervizsgálatnak és a visszajelzésnek, de egyúttal a dílerék ősrégi trükkjeként is működik: az első adag mindig ingyen van.

A Temmler Művek ügynökei felkeresték a nagy magánpraxisokat, a kórházakat és az egyetemi klinikákat szerte az országban, előadásokat tartottak és osztogatták az új önbizalomnövelő ajzószeret. A cég kampányszövege szerint „a Pervitin legnagyobb jótéteménye az (...), hogy a rezignált embereket új életerővel tölti el”. Sőt „a nők frigiditásán is segíthetünk a Pervitin tabletták segítségével. A kezelés rendkívül egyszerű: szedjen a hölgy naponta $4 \times \frac{1}{2}$ tablettát (de ne az esti órákban), havonta 10 napon keresztül 3 hónapig. Ettől nagyon jó eredmények várhatóak: erősödni fog a libidója és szexuális aktivitása”.⁵¹ A gyógyszer tájékoztatón továbbá az volt olvasható, hogy a Pervitin ellensúlyozza az alkohol, a kokain és az ópíátok megvonási tüneteit is. Tehát egy olyan szer, amit a cég az illegális kábítószeres fogyasztása helyett ajánl. Ennek a hatóanyagnak a fogyasztását a törvény ugyanis nem szankcionálta, a metamfetamint eleinte csodaszernek tekintették.

A metamfetaminnak egyfajta általános roboráló, azaz a szervezete megerősítő hatást is tulajdonítottak: „Hajszolt korban élünk, amikor mindenkitől többet várnak el és jobban kell teljesítenie, mint egy emberöltővel ezelőtt” – írta egy kórházi főorvos. A labo-

Stimulans
für
Psyche und Kreislauf

Depressionen
Hypotonie
Müdigkeit
Narkolepsie
postoperative
Rekonvaleszenz

Pervitin
1-Phenyl-2-methylamino-propan-hydrochlorid

TEMLER-WERKE / BERLIN

Az állítólagos csodaszer reklámja

ratóriumi körülmények között változatlan és kiváló minőségben gyártott tablettáknak kompenzálniuk kellett a teljesítménycsökkenést, és munkára fogható állapotba kellett hozniuk „a szimulánsokat, a munkakerülőket, a nyavalygókat és zsörtölődőket”.⁵² Felix Haßner tübingeni gyógyszerész ennél is tovább ment: javasolta, hogy az orvosok a „közjó érdekében” írják föl a szert, egyfajta „vegyi parancsolatként”.⁵³

A németeknek azonban egyáltalán nem kellett parancsba adni a csodaszer szedését, az eufória iránti vágy eleve adott volt. A drog fogyasztását nem fölülről – *top down* – rendelték el, ahogy egy diktatúra esetében gondolnánk, hanem lentől fölfelé – *bottom up* – terjedt.⁵⁴ Az új serkentőszer robbant, mint egy bomba, terjedt, mint egy vírus, úgy hatolt be az emberek életébe, mint kés a vajba, és fogyasztása olyan természetessé vált, mint egy csésze kávéé. „A Pervitin fogadtatása szenzációs volt – írta egy pszichológus –, gyorsan utat tört magának a legszélesebb körökbe. A diákok vizsgaidőszakban, vizsgadruk miatt szedték, a telefonos kisasszonyok és az ápolónők pedig azért, hogy bírják az éjszakázást. A nehéz testi és szellemi munkát végzők egyaránt fogyasztották, hogy kihozzák magukból a legtöbbet.”⁵⁵

A Pervitin minden társadalmi rétegben népszerűvé vált: szedték a titkárnők, hogy gyorsabban tudjanak gépelni a színészek, hogy az előadás előtt egy kissé feldobják magukat az írók, hogy világos fejvel végig tudják dolgozni az éjszakát de a nagyüzemek futószalag mellett dolgozó munkásai is, hogy még nagyobb munkateljesítményt csiholjanak ki magukból. A bútorszállítók több bútort tudtak elszállítani, a tűzoltók gyorsabban oltották el a tüzet, az éjjeliőrök már nem bóbiskoltak el feladatuk közben, a mozdonyvezetők zokszó nélkül vezették hosszú órákon át a mozdonyokat, és a teherautósófőrök is beletapostak a gázba és pihenő nélkül száguldottak terhükkel a rekordidő alatt megépített autópályákon. Az ebéd utáni szunyókálásnak egyszer s mindenkorra vége lett. Az orvosok saját magukat gyógyították Pervitinnel, az üzletemberek pedig, akik egyik tárgyalásról a másikra siettek, menet közben gyorsan felfrissí-

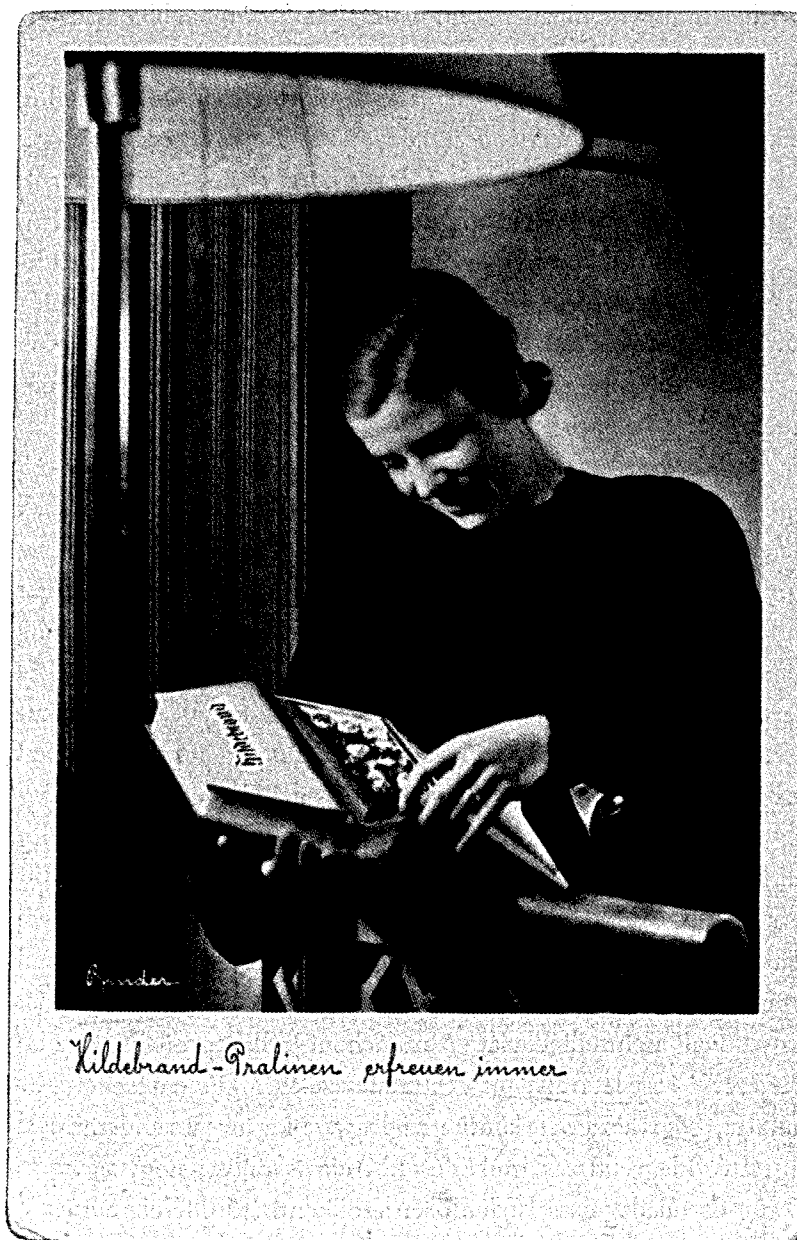
tették magukat. A pártemberek ugyanígy tettek, az SS-tagok is.⁵⁶ A stresszt csökkentették, a nemi vágyukat felfokozták, motiváltabbá váltak.

Egy orvos így fogalmazott: „A magamon elvégzett kísérlet során is megfigyeltem, hogy testi és szellemi energiám megnőtt, ami már egy fél éve arra ösztönöz, hogy kollégáimnak, fizikai és szellemi dolgozóknak, kiváltképpen pedig időlegesen megfeszített munkát végző honfitársaimnak, de szónokoknak, lámpalázzal küszködő énekeseknek és vizsgára készülőknek is ajánljam a Pervitint. (...) Egy hölgy előszeretettel szedi a szert, mielőtt nagyobb társaságba megy (általában napi 2×2 tablettát); egy másiknak pedig különösen sokat segít a megerőltető hétköznapiakon (naponta 3×2 tablettát).”⁵⁷

A Pervitin a gyorsan fejlődő társadalom tünetévé vált. Még metamfetamint tartalmazó pralinét is piacra dobtak. Egy darabba 14 mg metamfetamint keverték, ami elég komoly adag, csaknem az ötszöröse annak, amennyit egy Pervitin-tabletta tartalmazott. A Hildebrand praliné mindig feldob – hangzott a reklámszlogen: *Mother's little helper*.^{*} Nem aprózták el a dolgot: napi 3–9 darabot javasoltak belőle, azzal a megjegyzéssel, hogy a koffeinnel szemben ez teljesen ártalmatlan az egészségre.⁵⁸ Könnyebben megy a házimunka, és ettől a különleges édességtől még a kilók is gyorsabban leolvadnak, mert a Pervitin étvágycsökkentő hatása révén kiváló fogyókúra szer is.

A hatékony reklámkampány részét alkotta dr. Fritz Hauschild tanulmánya is, mely a tekintélyes *Klinische Wochenschrift* című szaklapban jelent meg. E cikkében és a három hónappal később ugyanitt közzétett *Új speciális tulajdonságok*⁵⁹ című írásában beszámolt a Pervitin erősen stimuláló hatásáról, az önbizalom és a belső energia megnövekedéséről, valamint a döntési képesség javulásáról. Az új

* Utalás a Rolling Stones a kispolgári háziasszonyok tömeges nyugtatószedését megéneklő számának címére. [A szerk.]

Hildebrand-Pralinen erfreuen immer

Jobb kedvvel végzi a házimunkát metamfetamin tartalmú pralinéval

szer hatására gyorsulnak a gondolatársítások, könnyebben megy a fizikai munka. Széles spektrumú gyógyszer, mely jól hasznosítható a belgyógyászatban, a sebészetben és a pszichiátrián, és egyúttal új tudományos kutatásokra is ösztönöz.

E felvetésekre számos reakció érkezett az ország egyetemeiről. A lipcsei egyetemi klinikán dolgozó Schoen professzoré volt az első, aki „órakon át tartó pszichés stimulációról, az alvásigény és a fáradtságérzet csökkenéséről, és a helyükbe lépő beszédességről és eufóriáról” számolt be.⁶⁰ A Pervitin egyszerűen divatba jött a kutatók körében – talán azért is, mert szedése eleinte csak pozitív élményekkel járt. Természetes dolognak számított az önkísérlet: „Önkísérlet során szerzett személyes tapasztalatokról csak napi 3–5 (9–15 mg-os) Pervitin tablettát ismételt szedése esetén beszélhetünk, csak ennek alapján tudunk egyáltalán értékelhető benyomásokra szert tenni a pszichés hatások tekintetében.”⁶¹ Újabbnál újabb pozitívumok derültek ki a csodaszerről, az esetleges mellékhatások pedig nem kerültek szóba. A Königsbergi Egyetemen dolgozó Lemmel és Hartwig professzorok a figyelem és a koncentráció képesség élénkítésére figyeltek fel és a következőket tanácsolták: „Konfliktusokkal terhes és felgyorsult korunkban az orvos egyik legfőbb feladata az, hogy elősegítse az emberi teljesítőképesség megőrzését és lehetőség szerinti fokozását.”⁶² Két tübingeni agykutató tanulmányában, állítása szerint, tudományosan igazolta a Pervitin gondolkodást serkentő és energiával feltöltő hatását. Csökkentette döntéshozatal során a gátlásokat, és mérsékelte a depressziót. Kimutatták azt is, hogy növeli az intelligenciát. A müncheni Püllen professzor „több száz eset” vizsgálatával támasztotta alá ezeket a kijelentéseket. Kimutatta, hogy a szer serkenti a nagyagy, a keringési rendszer és a vegetatív idegrendszer működését. Arra is rájött, hogy egyszeri 20 mg-os túladagolással jelentősen csökkenthető a félelemérzet.⁶³ Nem meglepő, hogy a Temmler Művek az orvosokat levelezés út-

ján folyamatosan értesítette ezekről a pozitív tapasztalatokról és a legújabb kutatási eredményekről.

A Pervitin éppen jókor jött, nagyszerűen rá tudott hangolódni a korszellemre. A szer térhódításának idején tényleg úgy tűnhetett, hogy egyszer s mindenkorra vége mindenféle gazdasági vagy lelki depresszióknak. Legalábbis így érezték azok a németek, akik gazdaságilag profitáltak a náci önkényuralomból, és ők alkották a többséget. Míg 1933-ban még sokan gondolták, hogy az új kancellár hamarosan megbukik és nem igazán hittek benne, néhány évvel később a helyzet már egészen más volt. Látszólag gazdasági és katonai téren is csoda történt, és ez megoldotta a harmincas évek német társadalmának legfőbb problémáit. A náci hatalomátvételek még hatmillió munkanélküli és csak százezer rosszul felfegyverzett katonára volt az országban, 1936-ra a folytatódó nemzetközi válság ellenére is sikerült elérni a lényegében véve teljes foglalkoztatottságot, a Wehrmacht pedig ütőképes hadsereggé vált.⁶⁴ Az pedig ennyi idő alatt még nem derülhetett ki, hogy a „csoda” mögött leginkább fenntarthatatlan modellek és üres propaganda van csupán.

Szaporodtak a külpolitikai sikerek: megtörtént a Rajna-vidék militarizálása, Ausztria annektálása, és sikerült „hazahozni a szudétánemeteket a birodalomba”, azaz kikényszeríteni a Csehszlovákia feldarabolását jelentő müncheni egyezményt. A nyugati hatalmak nem szankcionálták a versailles-i békeszerződés folyamatos megszegését, sőt további engedményeket tettek, mert azt remélték, hogy így elkerülhetik az újabb európai háborút. Hitlert azonban nem elégítették ki a diplomáciai sikerek. „Mint egy morfinista, aki nem tud elszakadni a drogtól, mániákusan tervezte az újabb hatalomátvételeket, lerohanásokat, titkos csapatindítási parancsokat és a látványos felvonulásokat” – ábrázolja Golo Mann történész az ausztriai Braunau-ból származó imperátor jellemét.⁶⁵ A későbbi szövetségesek vezetői félreismerték: Hitler *sosem* elégedett meg azzal, amit elért. Folyamatosan semmibe vette a határokat. A teljesítménynyfokozás, a dózis állandó növelése a nemzetiszocialista mentalitás lényegi eleme volt, amint az állandó területszerzési vágy is: a Német Birodalomból a

* Nagyjából ennyi hatóanyagot tartalmaz napjainkban egy kristálymet-adag.

Nagynémet Birodalmon át a Germán Világbirodalomig vezetett volna az út. Ezt a szellemiséget legpontosabban a „Haza a Birodalomba” és a „Nép élettér nélkül” jelmondatok fejezik ki.

Csehszlovákia szétverésében dr. Morell, Hitler személyi orvosa közvetlenül is szerepet játszott. 1939. március 15-ére virradó éjszaka Emil Hácha, a gyenge egészségi állapotú csehszlovák elnök egy többé-kevésbé kikényszerített hivatalos látogatás során az új berlini Birodalmi Kancellárián tartózkodott. Az elébe tolt papírt azonban, mely a Wehrmacht csapatai előtti azonnali fegyverletételről szólt, nem akarta aláírni, váratlanul rosszul lett és kommunikációképtelenné vált. Hitler azonnal hívatta Morellt, aki hamarosan meg is jelent és serkentőszerei közül valamit beadott az alélt cseh államfőnek, aki másodperceken belül magához tért és aláírta a papírt, ami által átmenetileg megpecsételődött hazájának a sorsa. Hitler már másnap reggel minden ellenállás nélkül bevonult Prágába. Az ezt követő években, mikor Hácha – tudomásul véve hazája jelentős területi veszteségeit – a Cseh-Morva Protektorátus élén állt, mindvégig dr. Morell páciense maradt. Íme a gyógyítás mint a politika folytatása más eszközökkel.

1939 első felében, a béke utolsó hónapjaiban, Hitler népszerűsége tetőfokára hágott. „Mi mindent elért ez ember!” – gyakran lehetett ezt hallani azokban a napokban, és sok honfitárs szintén szeretne volna bebizonyítani, hogy milyen teljesítményekre képes. Ebben az időszakban ismét úgy tűnt, hogy az embernek érdemes kihoznia magából a maximumot. A társadalmi elvárások is nagyok voltak: az embernek oda *kellett* tartoznia és eredményesnek *kellett* lennie, már csak azért is, hogy ne ébresszen bizalmatlanságot maga iránt. Az általános fellendülés azonban fokozta az egyénre nehezedő nyomást is, hogy nem lesz képes a követelményekkel lépést tartani. A nagyüzemi munka monotonája is nagy terhet jelentett: a dolgozók úgy érezték, egy gépezet apró fogaskerekévé váltak. Ilyen helyzetben az ember szívesen vesz mindenféle segítséget – akár a gyógyszerest is.

A Pervitin ily módon megkönnyítette az egyes ember számára a nagy társadalmi lendületbe és az „öngyógyulási folyamatba” való bekapcsolódást, ami a német népet állítólag áthatotta. A durva hatású szer a köztudatban hétköznapi *élelmiszerként* jelent meg, melynek fogyasztását maga a gyártó cég sem akarta kizárólag az egészségügyre korlátozni. „Németország, ébredj!” – követelték a nácik. A metamfetamin gondoskodott arról, hogy az ország ébren is *maradjon*. A propaganda és az ajzószer végzetes koktélja a feltüzelt embereket mindinkább függőségbe taszította.

A nemzetiszocialisták által propagált, a meggyőződésen alapuló társadalmi együttműködés utópisztikus elképzelése illúziónak bizonyult, mert a modern, teljesítményelvre épülő társadalomban a nyers egyéni érdekek által fűtött gazdasági verseny dominált. A metamfetamin segített áthidalni a nehézségeket, és a doppingmentalitás eljutott a birodalom legtávolabbi zugába is. A Pervitinnel elviselhetővé vált a diktatúra. A nemzetiszocializmus egy tablettában.

II. RÉSZ

A MÁMOR GYŐZELME – A VILLÁMHÁBORÚ MINT METAMFETAMIN-HÁBORÚ (1939–1941)

Heinrich Böll lövész is hamar rákapott a drog ízére

„A zene olykor valóban igazi vigaszt nyújt nekem (de azért a Pervitinről se feledkezzünk meg, mely különösen az éjszakai riadók esetén tesz jó szolgálatot).”⁶⁶

Akinek itt a frontról a szüleihez írt leveléből idézünk, később irodalmi Nobel-díjas lett, és a háború után, íróasztala mellett ülve sem tudott lemondani a metamfetamin „áldásos hatásáról”. Katonaként vált függővé, hogy életben maradjon és kibírja a háború nehézségeit: „Kérem, ne felejtsetek el válaszleveletekbe Pervitint tenni. Apa igazán kifizethetné az elvesztett fogadásból”⁶⁷ – írja még a háború alatt egy későbbi levelében.

Heinrich Böll számára teljesen természetes volt, hogy Pervitint szed, ami arra enged következtetni, hogy tisztában volt a hatásával – a veszélyeivel minden bizonnyal annál kevésbé: „Ha a jövő hét is olyan gyorsan eltelik, mint ez a hét, akkor már örülök. Alkalomadtán küldjetek még Pervitint; sokat segít az őrszolgálatban, és küldjetek egy kis szalonnát is, hogy krumplit tudjak sütni.”⁶⁸ Gyakran és szinte mellékesen említi az ajzószert, ami arra utal, hogy családja is ismerte, és fogyasztását egyáltalán nem helytelenítette: „Kedves Szüleim és Testvéreim! Most van egy kis időm, és végre nyugodtan írhatok nektek. Persze kutyául fáradt vagyok, mert éjszaka csak két órát aludtam, de most már fenn kell maradnom. Hamarosan hatni kezd a Pervitin, és ez túllendít a fáradtságon. Odakint nagyon hideg van, ragyog a hold és csillagfényes az éjszaka.”⁶⁹ Böll állandóan kialvatlanságtól szenved: „Hullafáradt vagyok, és ebből már elegendem van. Minél hamarabb küldjetek még egy kis Pervitint és Hillhall-vagy Kamil-cigarettát.”⁷⁰ Másutt ezt olvassuk: „A szolgálat nagyon megterhelő, ne vegyétek rossz néven, ha a későbbiekben csak 2-4

03. november, am 9.11.39,
7 Uhr 9.30.15

Liebe Eltern und Geschwister!

Eure beiden Briefe und Vaters Karte habe
ich heute erhalten. Racht herzlichsten Dank
dafür. Ich bin immer sehr froh, wenn ich
von zu Hause etwas höre. Besuche haben
verlängert, können sein, den ich kommen
aus der Kaserne nicht raus (wahrscheinlich
ist die erste der Woche) und zuhause
bin ich natürlich nicht mehr. Ich
möchte aber auch – vielleicht ein Jahr –
keinen Besuch hier empfangen, dann
kann man einmal wieder die Pflanzungen
der Heimat begutachten, wie es hier
und so habe ich mich schon auf geübt.
Der Dienst ist schwer, und ich muß ver-
stehen, wenn ich späte abends um 20-4
Tage davor. Heute werde ich am 12. ab-
reißen. Pervitin!

Ich habe einen sehr angenehmen, ich
bin vernünftig und in einem guten
Laune, der mich sehr freut.

A későbbi Nobel-díjas egyik olyan levele, amelyben kiemelten
szóba kerül a Pervitin

naponta írok! Ma is főként azért fogtam tollat, hogy Pervitint kérjek
tőletek.”⁷¹

BIZONYÍTÁSI ELJÁRÁS: SZÖVETSÉGI KATONAI LEVÉLTÁR, FREIBURG

Szőgesdrót kerítés veszi körül és egy százsz dialektusban beszélő ka-
pus őrzi a breisgaui Freiburgban a Német Szövetségi Levéltár Ka-
tonai Levéltárának épületét. Aki itt kutatási engedélyhez jut, az
előtt mozgásérzékelőkkel működő acélajtók nyílnak meg, és olyan
kínosan tiszta termekben végezheti a munkáját, melyek ablakain a
spaletták automatikusan sötétítenek, ha kint túl erős a napsütés.
Számítógépek segítik az eligazodást a dokumentumokkal zsúfolt
raktárakban, ahol teli vannak a polcok iratrendezőkkal. A sok mil-
lió halott sok millió aktát hagyott hátra. Itt kutatható a német há-
borúk drámai története.

Legalábbis elméletileg. Sok mindent őriznek itt, de mégsem egy-
szerű kiigazodni a káoszban, a bürokratikus gyűjtőszervenvedély hatal-
mas adathalmazában nehéz rátalálni az igazán értékes informá-
ciókra. A címszavak, melyek alapján a számítógépen és utána az
iratsomókban keresni lehet, egy aktának mindig csak bizonyos vo-
natkozásaira utalnak. Nehezíti a dolgot, hogy a keresési kategóriá-
kat évtizedekkel ezelőtt alkották meg, amikor még mások voltak a
kutatási szempontok. A háború utáni években például az orvostör-
téneti vonatkozásoknak kisebb jelentőséget tulajdonítottak, mint
ma. A hivatalos rendezőelvek kategóriái közt nem kaphattak helyet
a szubjektív benyomások és hangulatok. Így aztán hiába áll rendelkezésre a legújabb technológia, a múltban való kutatás csak egy el-
avult történelemszemlélet mentén lehetséges.

A NÉMET HADSEREG FELFEDEZ MAGÁNAK EGY NÉMET DROGOT

A metamfetaminnak a Wehrmachtban befutott karrierje elválaszthatatlanul összekapcsolódik egy aszkétikus benyomást keltő, vékony arcú és – a kevés róla fennmaradt felvétel alapján – sötét, átható tekintetű vezérkari orvossal. Prof. dr. Otto F. Rankét 38 éves korában nevezték ki az Általános és Katonai Pszichológiai Intézet élére – egy igazi kulcspozícióba, bár ezt akkor még nem látta előre senki.

A pszichológia akkoriban még az orvostudománynak csak egy jelentéktelen segédtudománya volt. A sejtek, a szövetek és a szervek biokémiai és fiziológiai folyamatainak kölcsönhatását vizsgálta. Ezek alapján próbált az emberi szervezetről komplex képet alkotni, egységes egészként akarta látni az embert. A *katonai* pszichológia egy szűkebb terület, elsősorban a katonákra nehezedő speciális terhek hatásaival foglalkozik – azzal a céllal, hogy a hadsereg katonai teljesítményét orvosi szempontból optimalizálja, és hogy a káros külső hatások, valamint az intenzív fizikai igénybevétel terheit csökkentse. Abban a korszakban, amikor a hadsereg már kezdett modern szervezatként tekinteni magára, és a katonákat „lélekkel ellátott motoroknak”⁷² tekintette, Ranke feladata az volt, hogy ezeknek az emberi gépeknek a kopását lassítsa és működőképességüket minél tovább megőrizze. Úgy kellett karbantartania az egyes részegységeket, hogy a gépezet olajozottan működjön, és egyfajta korabeli *coach*-ként felelős volt a német hadsereg teljesítményéért, és mindig ki kellett találnia valami izgalmas újdonságot is. Az évek során Ranke kifejlesztett különféle dolgokat, mint például az ellenség te-repszínű fedőruházatának leleplezését segítő szemüveget, új porvédő szemüveget a motorkerékpárosok számára, golyóálló, de egyúttal az izzadságot áteresztő trópusi sisakot az afrikai hadszíntérre szánt katonáknak, vagy éppen mikrofonpuskát az elhárítás számára.

Ranke katonapszichológiai intézete a berlini Invalidenstraßen található Katonaorvosi Akadémia egyik osztálya volt, mely egy Nagy Frigyes-korabeli barokk épületben működött, ahol ma a Szövetségi Gazdasági és Energiaügyi Minisztérium található. *SCIENTIAE HUMANA-TATI PATRIAE* volt felírva arany betűkkel a manzárdtető alatti reliefre a főbejárat fölött: *A Tudománynak, az Emberiségnek és a Hazának*. 1934 és 1945 között itt zajlott az egészségügyi tisztek kiképzése. A poroszos jellegű elit intézmény – melyet röviden MA-nak (Militärische Akademie) neveztek – adott otthont Európa legnagyobb orvostudományi könyvtárának, kiváló eszközparkkal rendelkezett egy kétemeletes, a legmodernebb technikával berendezett labor-épületben. Volt még itt több nagy előadóterem, olvasóterem, aula és társalgó, egy díszterem Virchow, Behring, Helmholtz és más orvosok vagy kutatók mellszobrával, akik – ahogy olvasható volt – ezen a helyen tettek felülmúlhatatlan szolgálatot a tudománynak. A komplexumban helyet kaptak modern tormatermek és uszodák, de volt itt egy kétszemélyes lakosztályokkal felszerelt ötemeletes lakóépület is a 800 leendő egészségügyi tiszt számára, akiket *Pfeifhahnnak* (körülbelül füttyülő kakas) neveztek, ami nem egyéb, mint a porosz királyok hajdani katonáorvosi oktatási intézményének, a Pépinière-nek (tulajdonképpen faiskola) – ahol az 19. századi orvostudomány elitjét képezték ki – pépinné módosult változatának berlini eltorzítása. Az ő utódaiknak tekintették magukat öntudatosan az MA hallgatói a birodalmi sassal és a horogkereszttel díszített elegáns egyenruhájukban. Volt itt még egy istálló 90 ló számára, több lovaspálya, kovácsműhely a patkókovácsoknak és egy állatorvosi rendelő is.

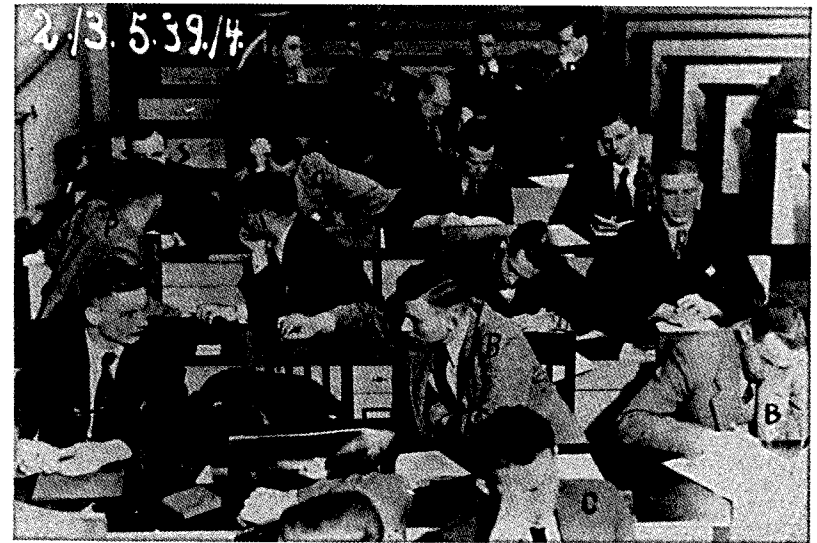
Az épületkomplexum hátsó részében helyezkedtek el a tudományos részlegek: a Farmakológiai és Katonai Toxikológiai Intézet, a Szérumkonzerváló Laboratórium, a Repülésorvostani Kutatóintézet, melyet Hubertus Strughold professzor vezetett (aki a háború után Wernher von Braunnal együtt úttörő szerepet játszott az amerikai űrkutatásban), valamint az Otto Ranke irányítása alatt álló Katonapszichológiai Intézet, mely Rankén kívül csupán egy se-

gédorvosból, három gyakornokból és néhány polgári besorolású adminisztrátorból állt. A becsvágyó Ranke azonban gyors tempóban fel akarta fejleszteni osztályát, és ebben nagy segítségére volt egy kis molekula, mely az ő munkája nyomán nagy karriert futott be a Wehrmachtban.

A KOMISZKENYÉRTŐL AZ AGY TÁPLÁLÉKÁIG

A Harmadik Birodalom első számú katonai fiziológusaként Ranke tudta, hogy fő ellenségnek nem a szovjeteket, a franciákat vagy a briteket kell tekinteni. A fő ellenfél, akit ő mindenképp le akart győzni, a fáradtság volt – a harcosok legnagyobb és félelmetes ellensége, mely előbb-utóbb mindenkit lefegyverzett. Az alvó katona haszontalan, feladatát nem képes ellátni, és veszélyeknek van kitéve, hiszen az ellenség talán éppen akkor nem alszik. A fáradt katona rosszul céloz, meggondolatlanul lő, ügyetlenebbül vezeti a motorkerékpárt, az autót vagy a harckocsit. Ranke szavaival: „A csata napján a lazaság megsemmisítő következményekkel járhat. (...) A harcot gyakran az utolsó pillanatig való kitartás dönti el.”⁷³

Ranke fő feladatának a fáradtság leküzdését tekintette, és 1938 tavaszán – másfél évvel a háború kitörése előtt –, amikor a *Klinische Wochenschrift*-ben a Temmler Művek vegyészének, Hauschikdnek a dicshimnuszát olvasta a Pervitinről, hirtelen megvilágosodott előtte minden. Az az állítás, hogy Pervitin hatására 20 százalékkal nő a légzési kapacitás és az oxigénfelvétel – akkoriban ezeket tekintették a teljesítménynövekedés mértékegységeinek –, nem hagyott neki nyugtot. Utána akart járni a dolognak, és először 90, majd 150 önkéntes tisztnövendék bevonásával végrehajtott egy vakvizsgálatot. Pervitint (P), koffeint (K) és placebotablettákat (PL) szedtetett be velük, majd egész éjszaka (a második kísérlet során már 20 órától egészen másnap 16 óráig) matematikai és egyéb feladatokat oldatott meg velük. Az eredmények egyértelműek voltak: A PL-csoport tag-

1939. május 3., 4.00 óra – A placebo-csoport nagyon fáradt

4.15 óra – A placebo-csoport görcsösen próbál ébren maradni

PL: placebo-csoport, B: Benzodrin-csoport, K: koffein-csoport, P: Pervitin-csoport

1939. április 26., 5.40 óra – A placebo-csoport tagjain látszik a fásultság

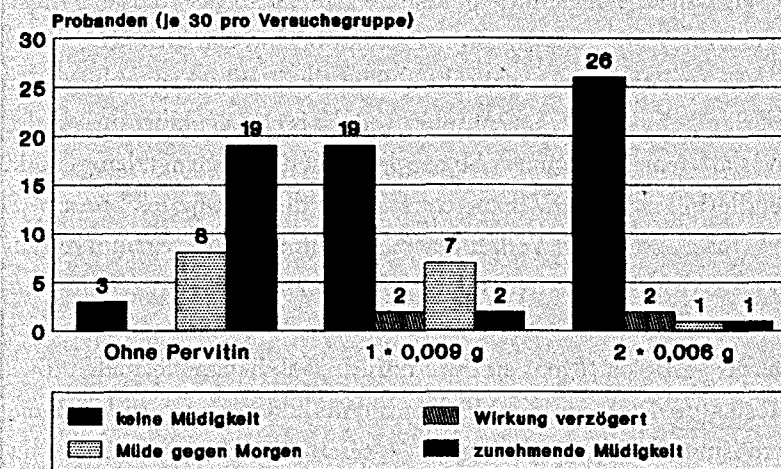

1939. május 3., 5.20 óra – A placebo-csoport tagjai fáradtak vagy már alszanak

...a hadtörténet első szisztematikus drog-kísérlete.

Schlafbeseitigungsmittel Pervitin

Versuch an 90 Fährnrichen vom 27.-29.9.38
in der MA in Berlin

A Pervitin az alvás elleni harcban: „katonailag értékes hatóanyag”

jai hajnalban már a padra borulva aludtak, a Pervitin-csoport ezzel szemben mániákusan végezte a dolgát, „friss tekintettel (...), testi-leg és lelkiileg is élénk állapotban”, amint ez a kísérleti jegyzőkönyvben olvasható. Tíz órányi megfeszített szellemi munka után is úgy érezték, hogy szívesen sétálnának még egyet”.⁷⁴

Ranke azonban a kísérletek kiértékelése során nem csak pozitív következtetésekre jutott. Azokat a feladatokat, melyek a nagyagytól nagyobb absztrakciós teljesítményt igényeltek, a Pervitin-fogyasztók nem különösebben jól oldották meg. A számításokkal ugyan gyorsabban végeztek, de közben sok hibát követtek el. Összetettebb feladatoknál a koncentráló képesség és a memória nem javult, de az egészen egyszerű feladatok esetében is alig volt jobb. A Pervitin kitolta az ébrenlét határát, de okosabbá nem tett. Ideális szer tehát a katonáknak – ez volt a hadtörténet első szisztematikus

drogkísérletének még csak nem is különösebben cinikus konklúziója. „A szer kiválóan alkalmas egy fáradt csapat felrázására. (...) Rendkívüli jelentős volna a hadsereg számára, ha orvosi beavatkozással sikerülne átmenetileg lassítani a természetes kifáradás folyamatát. (...) A hatóanyag katonai szempontból értékes.”*

A vizsgálati eredményektől fellelkesülve Ranke nagyobb szabású kísérleteket akart elvégezni teljes reguláris egységek bevonásával.⁷⁶ Javasata azonban legnagyobb meglepetésére visszhangtalan maradt. Bendlerblockban, a Wehrmacht szárazföldi haderejének központjában (ma a Szövetségi Védelmi Minisztérium székhelye) nem mutatnak az érdeklődést a drog iránt, sem a pozitív hatásai, sem a veszélyei nem hívták fel a figyelmet magukra. Miközben az ambiciózus Ranke szeme előtt már a szintetikus drogok hatása alatt álló „tökéletes katona” lebegett – akinek az agyműködését a drog akkor még nem ismert módon serkentette⁷⁷ –, felettesei, a katonai vezetés bürokratikus egészségügyi vezetői még nem voltak fogékonyak az ötletre. Azon töprengtek, hogy a barna kenyér vagy a fehér kenyér alkalmasabb-e a csapatok ellátására, Ranke azonban már az agy táplálékai után kutatott. Előre látta azt, amit Gottfried Benn berlini orvos és író, aki még a császárkorban végezte el a katonai akadémiát, a modern kor emberi lényegének tekintett: „Potens agy, mely azonban már nem a tejjel, hanem alkaloidákkal táplálkozik. Ezt a sérülékeny kis szervet, mely képes volt arra, hogy ne csak elképzelje, meg is tervezze és létre is hozza a piramisokat és a röntgensugarakat, az oroszlanokat és a jéghegyeket, nem lehet talajvízzel öntözni – elég volt a földhözragadtságból”⁷⁸ – írta Benn a *Kiprovokált élet* című esszéjében, provokáción pedig az agyban szintetikus anyagokkal kiváltott új gondolatokat és szárnyaló ötleteket értette.

* Ezenkívül olcsó is volt: Ranke számításai szerint a katonáknak átlagosan napi négy tablettára volt szüksége, ami – gyógyszerári áron – 16 pfennigbe került, szemben az összemérhető hatású koffein 50 pfenniges árával. „Ez a frissítő szer tehát gazdaságosabb is.”⁷⁵

Nem csoda, hogy az ütős hatású új szer híre hamar elterjedt a fiatal szanitéc tisztjelöltek között. Megerőltető orvostudományi tanulmányaik során a nagy stressz miatt csodát reméltek a teljesítményt állítólag fokozó anyagtól – és egyre többet fogyasztottak belőle. Előfutárai voltak tulajdonképpen a mai egyetemistáknak, akik már az egész világon Ritalint és amfetaminszármazékokat szednek. Amikor Ranke tudomást szerzett erről a trendről, melyet kísérleteivel maga indított újra, és megtudta, hogy a Münchener Egyetemen már be is kellett rendezni egy külön „kijózanító” kórtermet az úgynevezett Pervitin-hullák számára, ahogy a diákok a túladagolástól rosszul lett társaikat nevezték, tudatára ébredt a veszélynek. Kiderült számára, hogy már ott a katonai akadémián is bevett szokássá vált a vizsgák előtt nagyobb adag Pervitin beszédése. A szer hatása alatt nyújtott teljesítmény azonban bőven hagyott kívánnivalót mag után. Egy aggódó kolléga így fogalmazott: „Az ismert esetekben – azoknál, akik a szer szedését beismerték – a vizsgatelsítmény rendkívül gyenge volt, olyannyira, hogy az embernek az volt a benyomása, normális állapotban ilyen ostobaságokat nem is lehet összehordani.”⁷⁹

A következő, már 1939-re tervezett Pervitin-kísérlet előkészületeit Ranke azonnal leállította, és egy hivatalos köriratot küldött a katonai akadémia többi intézetvezetőjének, melyben felhívja a figyelmüket a függőség kialakulásának veszélyére, és javasolja, hogy a Pervitin fogyasztását a katonai akadémián azonnali hatállyal tiltsák be.⁸⁰ A megidézett szellemet azonban már nem tudta sem Ranke, sem a Wehrmacht visszakényszeríteni a palackba: a metamfetamin fogyasztása szédítő ütemben terjedt, és néhány héten, illetve hónapokon belül már az összes laktanyában tényként kellett kezelni.

A béke utolsó napjai gyorsan elszaladtak. Az egészségügyi tisztok a tervezett lengyelországi bevetésre készültek, és a gyógyszertárak teljes készleteit felvásárolták, mert a Wehrmacht hivatalosan nem tartott készleten Pervitint – egyelőre még nem. Ranke tehetetlenül nézte, hogy mi történik. Nem egészen egy héttel a háború kitörése előtt az alábbiakat írta az egyik vezérkari orvosnak: „Természetesen

kétélű fegyver a csapatoknak egy olyan ellentmondásos gyógyszert a kezébe adni, melynek használatát még csak nem is korlátozzuk vészhelyzetekre.”⁸¹ Későn jött azonban a figyelmeztetés. A katonák tömegesen és kontrollálatlanul kezdték el szedni a metamfetamint: nem rendelkeztek használati útmutatóval, gyógyszerleírással, rendelkeztek viszont szinte korlátlan mennyiségű Pervitinnel – így ütött rajta a Wehrmacht Németország mit sem sejtő és drogtól mentes keleti szomszédján.

ROBOTOK

„Egy betegszállító vonat mozdonyvezetője vagyok, munkám során gyakran hajszolom magam a végsőkéig. Ilyen esetekben az Önök tablettája engem és az egész személyzetet is átségített a nehezén.” – „Úgy éreztük, könnyebben úrrá leszünk a nehézségeken.” – Most már újra frissnek és erősnek érzem magam.”⁸²

Az egészségügyi szolgálatot végző katonáknak a Lengyelország lerochanása során a metamfetaminnal kapcsolatban készített jelentései a freiburgi katonai levéltárban egy egész íratrendezőt megtöltenek. Mindenféle szedett-vedett szöveg össze van itt gyűjtve a reprezentativitás igénye nélkül. Ennél több azonban nem állt a témában illetékes Ranke rendelkezésére, akit a háború kezdetén kineveztek a Katonai Egészségügyi Felügyelet védelmi pszichológusának. Tervszerűen végrehajtott vizsgálat eredménye nem állt rendelkezésre, mert az amfetamint nem előírászerűen, hanem önkényesen, tetszőleges módon alkalmazták, mindig az adott parancsnok, az egészségügyi tiszt vagy éppen a közkatona kénye-kedve szerint.

A 3. páncélosadosztálytól, mely Gaudenznél (Grudziądz) lépte át a Visztulát, Kelet-Poroszország felé haladt és onnan Breszt-Litovszk irányába nyomult előre, ilyen hírek érkeztek: „Gyakori eufó-

ria, élénk figyelem, fokozott teljesítőképesség. A katonák könnyen végzik el a feladatokat, ébernek és frissnek érzik magukat. Végigdolgozzák az egész napot, de nem süllyednek utána depresszióba, hanem visszatér a normális jó hangulatuk.”⁸³

A háború mint lelkiileg feldolgozandó feladat: a drog láthatólag segített a páncélosoknak abban, hogy ne nagyon törjék a fejüket, mit is keresnek egy idegen országban, és könnyű szívvel végezték a dolgukat, mégha ez adott esetben emberek megölését is jelentette: „Mindenki friss és éber, kiváló a fegyelem. Enyhe eufória és cselekvéskényszer figyelhető meg, valamint szellemi élnkség és izgatottság. Balesetek nem történnek. A szer hatása hosszú lefolyású. A negyedik tabletta beszédese után kettős látás és élénkebb színérzékelés jelentkezik.”⁸⁴ Enyhe, de nyilvánvalóan kellemes hallucinációk kíséretében hajtják végre a diadalittas katonák a nemzetközi joggal ellentétes támadásukat, ez is közrejátszhatott abban, hogy a német katonák számos atrocitást követtek el a hadjárat folyamán. „Csökken az éhségérzet. Különösen kedvező a fokozott munkakedv. A szer hatása annyira egyértelmű, hogy az nem lehet csak a képzelet szüleménye.”

Egy főhadnagy saját kellemes tapasztalatairól számolt be: „Nincs utóhatás, nincs fejfájás, nincs fülzúgás, a gondolkodás gyors és friss.” Három napon és három éjen át folytatott feszült hangulatú tárgyalásokat az oroszokkal Breszt-Litovszkban. A két oldalról megtámadott ország felosztásáról ment a vita. Amikor a visszaúton lengyel ellenállókba ütközött, „rendesen felpörgette” a metamfetamin.⁸⁵ Hogy emiatt hányan veszítették életüket, arról nem szól a fáma.

Sokan kifejezetten szívesen „belőtték magukat” a harcmezőn. Kikapcsolta a gátlásokat, amitől jobban ment a harc, akármit is jelentett ez éppen konkrétan: olyan éjszakai előrenyomulást, ami előtt „minden gépjárművezetőnek be kellett vennie a szert, hogy a figyeleme még éjfélkor is éber legyen”, vagy egy kilőtt harckocsi elvontatását, az ellenségre való tüzelést, vagy „egyéb automatizált feladatok végrehajtását”.⁸⁶

A támadás során, melynek 100 ezer lengyel katona és az év végéig további 60 ezer polgári lakos esett áldozatul, minden téren hasznosnak bizonyult az ajzószer arra, hogy „a feladatot a kifáradás legkisebb jele nélkül a teljes végkifejletig végre lehessen hajtani”. A hatóanyag akkora energiával töltötte fel a katonákat, hogy minden feladatot sokkal könnyebben oldottak meg. A 9. hadtest egyik egészségügyi tisztje szinte már túlradó lelkesedéssel és büszkeséggel osztja meg a tapasztalatait: „Meg vagyok győződve arról, hogy az embert próbáló erőfeszítések során a Pervitinell ellátott csapat többre képes, mint a másik. Az aláírásra jogosult csapatorvos ezért gondoskodott arról, hogy Pervitin mindig legyen a készletben.”⁸⁷

Ugyanígy egyértelműen megfigyelhető volt a teljesítőképesség növekedése azoknál a harckocsivezetőknél, páncélos tiszteknél és felderítőknél is, akik a szert 1939. szeptember 1–4. között a hosszú éjszakai előrenyomulások, illetve a megfeszített figyelmet igénylő felderítés során alkalmazták, olvashatjuk egy másik jelentésben. „Különösen szembeűnő volt, hogy a Pervitin igen kedvezően befolyásolta az egészen különböző besorolású tisztek teljesítőképességét és hangulatát, akik szerint a szer objektíve és szubjektíve is jelentős hatásúnak bizonyult.”

Nem csak a harckocsivezetők „figyelme maradt lankadatlan”. Egy főorvos a következőket tapasztalta: „Elsősorban a motorkerékpárosok voltak kitéve rendkívüli igénybevételnek a nagy hőségben, portengerben, rossz utakon a hosszú vezetés során, ami gyakran kora reggeltől késő estig tartott, Sziléziától Cseh-Morva földön és Szlovákián át egészen a lengyelországi Lembergig (ma Lvov, ill. Lviv, Ukrajna). A tablettákat minden különösebb magyarázat nélkül osztották szét, de gyors hatásuk miatt a legénység hamar rájött, milyen célt szolgálnak.”⁸⁸ Íme a Temmler Művek drogiától beszívott és a von Ranke által rendszeresített új porvédő szemüvegükben feszítő teuton Szelíd motorosok.

Sanitätskompanie 2/59

O.U., den 30.12.1939

Bezug: Div.-Arzt 8.Pz.-Div. v.28.12.39

Betr.: Verwendung von Pervitin als Stärkungsmittel.

Dem

Div.-arzt der 8. Panzer-Division

Bielefeld

Eigene Erfahrungen sehr günstig. Wirkung bei allgemeiner Unlust, depressiver Stimmung ausgezeichnet.

Bei der Kompanie wurde Pervitin mehrmals an Einzelpersonen ausgegeben. Truppenversuch fand nicht statt. Die gemachten Erfahrungen sind sehr günstig. 1 Tablette hält von dem Fahrer Ermüdungserscheinungen fern. Selbstbeobachtung bei Ärzten ergab Verschwinden von depressiver Stimmung und Auftreten eines subjektiven Frischegefühls. Überdosierungserscheinungen (Herzklopfen) treten erst bei Einnahme von 2 Tabletten auf.

gez. Dr. Wirth

Stabsarzt

„Megszűnt a nyomott hangulat”: egy Pervitin-jelentés a háborúból

Amennyiben a serkentőszer nem állt rendelkezésre, automatikusan magasabbnak tekintették a személyi állomány veszélyeztetettségét. Egy magas rangú törzskari orvos sajnálattal állapítja meg: „A gépkocsivezetők esetében elkerülhetőek lettek volna a többnyire kifáradásból fakadó balesetek, ha időben hozzájutottak volna egy Pervitin-féle analeptikumhoz.”⁸⁹ Metamfetamin a balesetek elkerülésére? Ezt nehéz lenne ma megmagyarázni egy közlekedési rendőrnek.

Voltak azonban kritikus hangok is. A később majd Sztálingrádnál megsemmisülő 6. hadsereg főorvosa összegyűjtötte alárendelt egészségügyi tisztjeinek jelentéseit, és véleményét így foglalta össze Rankénak: „Az egymásnak sokszor ellentmondó jelentések azt bizonyítják, hogy a Pervitin összetett hatású szer. Semmiképpen sem helyes korlátozás nélkül a csapatok rendelkezésére bocsátani.”⁹⁰

A serkentőszer alkalmazhatóságát tekintve tehát voltak még kéte-lyek. Az érdeklődés azonban már magasra hágott. Igen jellemző a 4. hadtest jelentésének utolsó mondata: „A kísérletek folytatása céljából (...) rendeltünk egy nagyobb adag Pervitin tablettát.”⁹¹

KIEGÉPÍTÉS

Lengyelország lerohanása miatt Anglia és Franciaország 1939. szeptember 3-án hadat üzent Németországnak: *Ezt a pirulát már nem nyelték le. Lövés azonban Nyugaton egyelőre még nem dördült. Az úgynevezett furcsa háború során az ellenfelek hónapokon át mozdulatlanul néztek egymással farkasszemet. Senki sem akart harcolni. A négy éven át elhúzódó és sok millió katona életét követelő I. világháború traumája még nagyon elevenen élt az emberekben. Nagy transzparenszeket akasztottak ki ilyen szövegekkel: „Mi nem lövünk, ha ti sem lőtök először.”*⁹² 1914-gyel szemben most egyik oldalon sem lobogott a harci láz és a nemzeti büszkeség. „A németek kezdtek a háborút – írja Golo Mann –, de kedve nem volt hozzá sem a polgári lakosságnak, sem a katonaságnak, legkevésbé pedig a tábornoki karnak.”⁹³

Egyetlen ember volt, akinek más volt a szándéka. Hitler a lehető leghamarabb meg akarta támadni Franciaországot, lehetőleg még 1939 őszén. Volt azonban egy kis bökkenő: az erőiket egyesítő nyugati hatalmak haditechnikailag és a katonák számát tekintve is egyértelmű fölényben voltak a németekkel szemben. A kifelé irányuló nemzetiszocialista propagandával ellentétben a német hadsereg egyáltalán nem volt magasabb rendű, mint potenciális ellenfelei. Épp ellenkezőleg: a lengyelországi hadjárat után a német hadigépezet sürgős felújításra szorult. A legtöbb hadosztály felszerelése hiányos volt, a csapatoknak alig a fele volt valóban hadra fogható.⁹⁴ A francia hadsereg viszont a világ legerősebb katonai erejének szá-

mított, Nagy-Britannia pedig az egész világot behálózó birodalma révén szinte végtelen hadiipari erőforrásokkal rendelkezett.

A számok önmagukért beszélnek: Németországnak szűken 3 millió katonája volt, a szövetségeseknek jó egymillióval több. A Wehrmacht 135 hadosztályával szemben a másik oldalon 151 hadosztály sorakozott fel. A harckocsik tekintetében is egyértelmű volt a szövetségesek fölénye: 2439 német tank nézett szembe 4204 nyugati harckocsival, ráadásul ez utóbbiak átlagos páncélzata is vastagabb volt. Schol nem voltak még a háború második felének félelmetes német tankjai, 1931–1940-ben még e tekintetben is a szövetségeseknél volt az előny. A német légierő, a Luftwaffe 3578 gépet tudott hadrendbe állítani, a szövetségesek viszont 4469-et.⁹⁵

A katonai alapelv szerint a támadónak háromszoros túlerőben kell lennie ahhoz, hogy sikeres lehessen az offenzíva. Nem csoda, hogy a Wehrmacht főparancsnoksága nem tudott egy sikerrel kecsegtető tervet letenni az asztalra. Hitlert azonban a tények nem késztették meghátrálásra: az árja harci szellem ellensúlyozza majd a katonai hiányosságokat. A lengyelországi hadjárat – némileg a dop-pingolásnak is köszönhető – sikerén felbuzdulva állandóan a „német katona csodálatra méltó bátorságáról” szónokolt.⁹⁶

Valójában azonban maga a diktátor is tanácstalan volt. Anglia és Franciaország hadüzenete hideg zuhanyként érte; mindvégig abban bízott, hogy a Nyugat Lengyelország lerohanására éppoly erőtlenül fog reagálni, mint korábban Csehszlovákia leigázására. Ez azonban nem így történt, és a most a katonailag felkészületlen Németországnak egymagában kellett megvívnia a harcát egész Nyugat-Európa ellen. Hitler a birodalmat kilátástalan helyzetbe sodorta, és maga is a falhoz szorult. Vezérkari főnöke, Halder figyelmeztette: „Az idő ellenünk fog dolgozni, ha nem használjuk ki a lehető legjobban. Az ellenfél gazdasági potenciálja nagyobb.”⁹⁷ Mit lehet tenni ilyen helyzetben? Hitler sem tudott jobbat, mint fejjele a falnak rohanni. A Wehrmacht józan matematikai precizitással tervező főparancsnokságát rémület fogta el az esztelen kapkodás láttán. Az egykori örvetető zavaros és szeszélyes ötleteit nem igazán díjazták a porosz

vezérkari tisztek, katonai dilettánsnak tekintették. A hiányosan előkészített támadás ismét csak vereséghez vezethet, mint az I. világháborúban. Ezért már elő is készítettek egy államcsínyt a diktátor megbuktatására. Von Brauchitsch és Halder vezérkari főnök azt tervezte, hogy őrizetbe vetetik Hitlert, ha kiadja a támadási parancsot. Georg Elsernek a müncheni Bürgerbräukeller nevű sörözőben 1939. november 8-án megkísérelt merénylete után azonban ejtették a tervüket.

1939 őszén Koblenz-ben sor került két magas rangú tiszt találkozójára, akik egy új koncepciót dolgoztak ki. Erich von Manstein, ötvenkét éves, heves vérmérsékletű, lázban égő arcú berlini tábornok megállapodást kötött a nála egy évvel fiatalabb porosz altábornaggyal, Heinz Guderian-nal. A Wehrmacht egyetlen esélye az, állapították meg, hogy harckocsihadosztályokkal amilyen gyorsan csak lehet, előrenyomul az egyébként áthatolhatatlannak tartott belga Ardennek-hegységen, néhány napon belül eléri Sedant, a francia határvárost, és gyorsan továbbhalad az Atlanti-óceán partvidékére. Minthogy a szövetségesek a támadást jóval északabbra várják, és erőiket ott összpontosítják, egy ilyen „sarlóvágás”-hadművelettel az utóvéd nagy részét lerohanhatják és bekeríthetik. Így el lehet kerülni a Német Birodalom számára már az I. világháborúban is esélytelennek bizonyult állóháborút, és a szövetségeseket a meglepetés-szerű akcióval villámgyorsan elvágják hátországuktól és kapitulációra kényszerítenék.

A német vezérkar fejcsóválva fogadta a szokatlanul merész elgondolást. A harckocsikban akkortájt még többnyire nehézkes monstorumokat láttak, melyet a többi fegyvernem előrenyomulását biztosíthatják, de önálló hadműveletekre nehéz terepen nem igazán alkalmasak. A tisztek által felvázolt elképzelést egyszerűen örülségnek tartották, és – hogy a cselekvési lehetőségtől megfosszák – a házárdőr von Mansteint áthelyezték Stettinbe (Szczecinbe), a távoli balti-tengeri kikötővárosba, Hitler állandó harcra ösztökélésére pedig mindig valamilyen kifogással reagáltak. Csak a rossz időre legalább egy tucatszor hivatkoztak, hogy elkerülhessék a támadást.

A Wehrmacht fegyverzete ugyanis, ahogy akkoriban mondták, csak derült időben, és légieriye is csak felhőtlen égbolt esetén volt bevethető.

A nyugati front így tehát egy időre Csipkerózsika-álomba merült. Amikor 1939 októberében Ranke a pfalzi Zweibrücken kisvárost felkereste, mely Lotaringiától nem messze, a határ közelében található, védelmi pozíciót elfoglaló páncélosok csövei meredtek ugyan mindenhol az ég felé, de a katonák többnyire skatot vagy más kártyajátékot játszottak, elszívták cigaretta-fejadagjukat – hét szálát naponta –, fociztak, a krumpli begyűjtésében segédkeztek, és így békeszeretetükkel szinte álomba ringatták a határ túloldalán, nem messze állomásozó francia csapatokat.

Mindez azonban nem jelentette azt, hogy a németek ne lettek volna felkészülve arra, hogy gyorsan más üzemmódra kapcsoljanak. Nadrágzsebükben ugyanis ott lapult az elmaradhatatlan serkentő-szer. Ranke rögtön meg is állapította, hogy „a tisztek jelentős része Pervitint tart magánál. (...) A szer előnyös hatását a gépesített csapatok és más fegyvernemek katonái is készségesen megerősítették.”⁹⁸ A temetői nyugalom ellenére mindenki számára világos volt: bármikor megkezdődhet a harc. Akkor pedig egyik pillanatról a másikra ébernek és tetterre késznek kell lenni, és ezért ennek az állapotnak az előidézését szorgalmasan gyakorolták is.

Ez a profilaktikus eljárás Rankét nyugtalanította: „Nem az a kérdés, hogy használjuk-e a Pervitint vagy sem, hanem az, hogyan felügyeljük a használatát. A Pervitint a katonák tömegesen alkalmazzák, orvosi kontroll nélkül.” Nyomatékosan felhívja felettesei figyelmét egy a gyógyszerhez mellékelendő használati utasítás szükségességére, és arra is, hogy „a keleten – a lengyelországi hadjárat során – szerzett tapasztalatokat nyugaton is hasznosítsák”.⁹⁹ E tekintetben azonban még mindig nem történt semmi.

Hogy milyen tempóban terjedt a Pervitin, és hogy ez mindenki számára mennyire magától értetődő volt, azt jól mutatja a tény, hogy ez idő tájt már Ranke maga is rendszeresen szedte, és erről

katonaorvosi naplójában és magánlevelezésében is minden gátlás nélkül számolt be. Egy átlagos munkanapon két Temmler-tablettával „könnyítette a lelkén”: elűzte a napi szolgálattal járó stresszt és javította a hangulatát. Bár tudott a függőséggel járó veszélyről – ő, a 'hivatalos' Pervitin-szakértő –, mégsem vonta le magára nézve a szükséges következtetéseket. Számára ez a szer továbbra is gyógyszer maradt, melyből annyit szedett be, amennyit helyesnek tartott. A jelentkező mellékhatásokról nem akart tudomást venni, inkább áltatta magát: „A Pervitin ellenére 11 órától egyre erősebben fáj a fejem és emésztési zavaraim is vannak.” Nyíltan írja az egyik kollégájának: „Nagymértékben megkönnyíti (...) a koncentrációt, és könnyebben rászánja magát az ember a nehéz feladatok elvégzésére. Tehát nemcsak serkentőszer, hanem egyben igen hatásos hangulatjavító is. Maradandó károsodást jelentős túladagolás esetén sem figyeltünk meg. (...) Pervitin segítségével minden további nélkül le lehet dolgozni 36–40 órát, és az ember még csak ki sem fárad igazán.”¹⁰⁰

Folyamatos munka két napon és két éjszakán át megszakítás nélkül – a Wehrmacht főpszichológusa számára ez volt a norma. A háború első hónapjaiban teljes erőbedobással dolgozott. Folyamatosan ingázott a frontvonal és a birodalmi főváros között, egyik helyen felvilágosító előadásokat tartott a Pervitinről, a másikon intézetét fejlesztette tovább. A feladatok meghaladták az erejét, ezért maga is Pervitin-függővé vált, hogy teljesítményét szinten tudja tartani. Hamarosan a kiegyezés jelei mutatkoztak nála, bár ezt a fogalmat akkoriban még nem is ismerték. „Személyes bejegyzés: A depresszió túl vagyok, november 8-adika óta ismét tudok dolgozni napközben” – írja naplójában.¹⁰¹ Ennek ellenére azonban igen gyakran csak nagyon későn kerül ágyba, nagyrészt álmatlanul tölti az éjszakát, és másnap így panaszkodik: „Teljesen magam alatt vagyok.” A függőség lassan és észrevétlenül alakult ki. Megpróbált természetes fizikai korlátain túllépni, de ez nem sikerülhetett neki. 1939. november 19-én is kudarcélmény éri: „Képtelen vagyok dolgozni, annyira nyomaszt az előttem álló megbeszélés és a szolgálat.”¹⁰² Nem Ranke

volt az egyetlen, akit felőrölt a háborúval kapcsolatos túlterheltség és a rendszeres Pervitin-fogyasztás. Az e napokban írt levelei arról tanúskodnak, hogy hozzá hasonlóan egyre több tiszt szedte a Pervitint, csak hogy meg tudjon felelni a szolgálat támasztotta követelményeknek.

A hadseregen kívül is elharapózott a függőség. 1939-ben a Harmadik Birodalomban egyre nőtt a Pervitin-láz – szedték a változó korba lépő háziasszonyok, akik „úgy szopogatták, mint a cukorkát”,¹⁰³ a fiatal anyák, akik szoptatás előtt gyermekágyi depressziójuk elűzésére használták, de az özvegyasszonyok is, akik a házasságközvetítő révén kerestek új partnert maguknak, és az első randevű előtti szorongásukat nagy adag Pervitinnel akarták elűzni. Gyakorlatilag mindenki talált okot a szer szedésére. Szüléskor vagy tengebetegség, tériszony, skizofrénia, pánikrohamok, depresszió, mindenféle belső készletelés hiánya és tudatzavarok ellen – már teljesen mindegy volt a németeknek: ha valahol valami nem stimmelt, már nyúltak is a kék-fehér-piros színű fioláért.¹⁰⁴

A háború kezdete óta alig lehetett kávéhoz jutni, ezért a metamfetamint gyakran már reggel beszédtek, hogy a pótkávé hatását feljavítsák. „A Pervitint nem vadászpilotáknak és bunkerharcosoknak kellene osztogatni, hanem célirányosan be kellene vezetni a gimnáziumokban a tanulók agyműködésének optimalizálása érdekében” – írja Gottfried Benn erről a kémiai szempontból is kivételes időszakról. „Egyeseknek talán visszataszítóan hangzik, de ez csupán az emberiség fejlődéséről vallott egyfajta nézet természetes továbbvitele. Legyen szó akár felgyorsult ritmusról, drogról vagy modern autogén tréningről – az emberiségben ősi vágy él az elviselhetetlenné váló feszültségektől való megszabadulásra.”¹⁰⁵

1939 őszén a Birodalmi Egészségügyi Hivatal már nem térhetett ki a jelenség elől. Leo Conti államtitkár – korabeli elnevezés szerint 'birodalmi egészségügyi vezető' – némileg megkésve ugyan, de megpróbálta megakadályozni, hogy „egy egész nép a kábítószer hatása alá kerüljön”.¹⁰⁶ Arra hivatkozott, hogy „(a metamfetamin) alkalmazása után fellépő mellékhatások a korábban elért kedvező ál-

lapotot kioltják”. Szigorítani akarta a törvényi szabályozást, ezért az Igazságügyi Minisztériumhoz fordult, és kifejezte „abbeli aggodalmát, hogy a Pervitinnel kapcsolatos tolerancia a társadalom egész csoportjainak az egészségi állapotát áthatja alá. (...) Aki a fáradtságot Pervitinnel akarja megszüntetni, biztos lehet benne, hogy testi és szellemi tartalékait fokozatosan feléli és a teljes összeomlás felé halad.”

Tipikus nemzetiszocialista módon személyes felhívást intézett a kábítószer elleni küzdelemben önkéntesen részt vállaló munkatársakhoz: „Ebben a fontos korszakban, amelyben élünk, egy német férfinak és egy német nőnek sem szabad odavetnie magát bizonytalan kimenetelű élvezeteknek. A kábítószer fogyasztásával kapcsolatos személyes példamutatás napjainkban még fontosabb és előremutatóbb, mint korábban. (...) Segítsék Önök is munkájukkal a kábítószer-fogyasztás veszélyeinek kitett német családok megvédését és megerősítését. Ezzel fokozzák népünk ellenálló képességét is.”¹⁰⁷

1939 novemberében Conti a Pervitint vénykötelessé tette,¹⁰⁸ és néhány héttel később a berlini városházán beszédet tartott a Nemzetiszocialista Német Orvosszövetség tagjai előtt, és figyelmeztette őket arra „az új és növekvő veszélyre, amit a függőség kísérőjelenségei mindannyiunk számára jelentenek”.¹⁰⁹ Intelmei azonban süket fülekre találtak: a drogfogyasztás továbbra is nőtt. Sok gyógyszerész lazán kezelte az új szabályozást, és pácienseinek recept nélkül nagyobb, úgynevezett klinikai csomagolásban is kiadta a gyógyszert. Még mindig könnyűszerrel be lehetett szerezni egyszerre több Pervitin-ampullát annak, aki injekció formájában akarta beadni magának, vagy egyszerre akár több száz tablettát is.¹¹⁰

A katonák esetében is hasonló volt a helyzet, bár rájuk egyébként sem vonatkozott a polgári lakosságot érintő korlátozás. Conti azonban nem törődött bele a vereségbe. Szabályos harcra került sor a valódi háború hátterében, amikor a birodalmi egészségügyi vezető felszólította a Wehrmachtot, hogy foglaljon állást abban a tekintetben, mi számít „gyógyszerfogyasztásnak, gyógyszerrel való vissza-

élésnek, illetve egészségkárosodásnak”, minthogy megfigyelései szerint „fiatal katonáink rendkívül rosszul néznek ki, gyakran sápadtak és kifejezetten elesettnek tűnnek”. A Conti által vezetett Birodalmi Egységügyi Hivatal azonban polgári hatóság volt, és a hadsereg határozottan és mereven elzárkózott mindenféle külső beavatkozástól: „A Wehrmacht nem mondhat le arról, hogy akár gyógyszerek alkalmazása révén is (...) a katonáknál a teljesítmény átmeneti növekedését vagy a fáradtságérzet csökkenését érje el” – írta Waldmann katonai egészségügyi főfelügyelő ridegen elutasító, egyértelmű válaszában.¹¹¹

1940. február 17-én – ugyanazon a napon, amikor Conti tiltakozólevelét a katonai egészségügyi parancsnokságnak elküldte – a Birodalmi Kancellárián fontos megbeszélésre került sor Hitler, valamint von Manstein és a frissen a 7. páncéloshadosztály parancsnokává kinevezett Erwin Rommel tábornokok között. Von Manstein, aki kezét szokása szerint a zsebébe süllyesztette, most teljes alapossággal kifejtette kockázatos támadási tervét, melyet a főparancsnokság végig sem akart hallgatni. Hitler, aki egyébként rendszeresen tábornokai szavába vágott, most lenyűgözve hallgatott, mikor von Manstein előadta, hogyan képzei az előrenyomulást az egyébként szinte járhatatlan hegyi terepen, és hogyan akarja ezzel meglepni a briteket és a franciákat.¹¹² Hitler ugyan a katonai szakértelmét arrogáns stílusban előadó tábornokot ki nem állhatta („Bizonyára rendkívüli operatív tehetséggel rendelkező, okos katona, de én nem bírok benne” – mondta róla¹¹³), de a jelen esetben a meglepetésre építő stratégiája teljesen meggyőzte. A siker szempontjából az időnek, a gyorsaságnak van a legnagyobb jelentősége, a fegyverzet minősége önmagában nem mérvado. A német csapatok rosszabb felszereltsége egy csapásra már nem jelentett akadályt a támadás útjában. Hitler nem habozott, hanem belekapaszkodott az utolsó szalmaszála: „A Führer kifejezésre juttatta e fejtegetésekkel kapcsolatos helyeslését. Nem sokkal később már ki is adták az immár végleges felvonulási parancsot” – e szavakkal zárul von Mansteinnek a tárgyalásokkal kapcsolatos feljegyzése.¹¹⁴

Anlage 1

Anweisung für den Sanitätsoffizier
über das Bedmittel Pervitin

1. Wirkungsweise.

Pervitin ist ein Arzneimittel, das durch zentrale Erregung des Schlafbedürfnis beseitigt. Eine Leistungssteigerung über die Wachleistung hinaus kann nicht erzielt werden. Bei richtiger Dosierung ist das Selbstgefühl deutlich gehoben, die Scheu vor Inangriffnahme auch schwieriger Arbeit gelockert, damit sind Hemmungen beseitigt, ohne daß eine Herabsetzung der Sinnesleistungen wie bei Alkohol eintritt. Bei Überdosierung tritt hinzu Schwindelgefühl und Kopfschmerz sowie gesteigerter Blutdruck. Rund in $\frac{1}{10}$ der Fälle versagen die Bedmittel auch bei richtiger Dosierung.

2. Dosierung.

Zur Überwindung der Müdigkeit nach eingenommener Mahlzeit genügt gewöhnlich 1 Tablette mit 0,003 g Pervitin. Bei starkem Schlafbedürfnis nach Anstrengung besonders in der Zeit zwischen 0 Uhr und dem Morgenrauen sind vorbeugend 2 Tabletten kurz nacheinander und nötigenfalls weitere 1—2 Tabletten nach 3—4 Stunden einzunehmen. Bedmittel sind überflüssig, solange die Kampferregung anhält.

Werden 0,04 g = etwa 12 Tabletten und mehr auf einmal eingebelebt, ist mit Vergiftung zu rechnen.

3. Anwendungsbereich.

Die Bedmittel dürfen nicht eingenommen werden, solange unvorhergesehene Risiken zum Schlaf ausgenutzt werden können. Die Anwendung verspricht in erster Linie Erfolg beim Kolonnenmarsch mit Verbänden bei Nacht sowie bei übermüdeten Personen nach Wegfall der Kampferregung. Nur in zwingenden Ausnahmefällen darf mehr als 24 Stunden lang der Schlaf durch Bedmittel verhindert werden.

4. Ausgabe.

Nur auf Anweisung eines San. Offiziers wird durch das San. Personal nur je eine Tagesmenge ausgegeben. Der Verbrauch ist zu kontrollieren.

5. Wirkungszeit.

Die volle Wirkung tritt bei leerem Magen 15 Minuten nach der Einnahme, bei vollem Magen nach etwa $\frac{1}{2}$ —1 Stunde ein. Die schnelle Aufnahme bei leerem Magen führt gelegentlich zu rasch vorübergehenden Überdosierungsercheinungen.

6. Darreichung.

Zweckmäßig in einem Schluck nicht zu heißen Getränkes gelöst, notfalls auch als trockene fast geschmacklose Tablette.

7. Wirkungsdauer.

Einmal 2 Tabletten beseitigen das Schlafbedürfnis für 3—8 Stunden, zweimal 2 Tabletten gewöhnlich für etwa 24 Stunden. Bei starker Übermüdung ist die Wirkung verkürzt und vermindert.

8. Gegenanzeige.

Bei Nervösen und Vagotonikern (langsamer Ruhepuls) können die Bedmittel zu harmlosen aber leistungsmindernden Erregungszuständen mit Kopfschmerzen und Herzklopfen führen. Wer einmal so auf diese Bedmittel anspricht, soll keine Bedmittel mehr nehmen. Bei Anlage zu Nierentransparenzen, Herzkrankheiten und schweren Blutgefäßkrankheiten sowie bei allen fieberhaften Erkrankungen sind Bedmittel verboten. Im Alkoholrausch sind sie unwirksam.

Még mindig nyitott kérdés volt azonban, hogy az Ardenneken való váratlan áttörés egyáltalán kivitelezhető-e. Túl könnyen elakadhattak a járművek a nehéz terepen, és könnyűszerrel feltartóztathatta volna őket kis létszámú ellenséges erő is. Ha erre sor kerül, a szövetségesek gyorsan küldhettek volna erősítést, és a németeket harapófogóba foghatták volna. A sarlóvágás csak akkor kecsegtetett volna eséllyel, ha sikerül éjjel-nappal megszakítás nélkül – és ami a fő: alvás nélkül – előrenyomulni. Hitler minden kételyt félresöpört. A német katona akaratereje révén természetesen több nappalon és éjjelen át egyhuzamban állandó harckészültségben tud maradni, ha a helyzet úgy kívánja. Ő maga is megtapasztalta ezt Flandria lövészárkaiban, amikor katonai futárként szolgált még az I. világháborúban.

Valójában azonban a katonák állítólag oly hatalmas akaraterejét nem is igazán szerették volna próbára tenni. Minek, amikor ott volt nekik a Pervitin? A hadsereg főparancsnokságán lázas tempóban készüldtek már az új felvonulási parancsra. Ennek részét alkották egészségügyi megfontolások is, és a vezetők még nagyon is jól emlékeztek a katonai akadémián elvégzett kísérlet tapasztalataira. 1940. április 13-án, jó három héttel a támadás előtt Waldmann egészségügyi főfelügyelő von Brauchitsch vezérezredes, a hadsereg főparancsnoka számára tartott tájékoztatót. Ennek témája az alábbi volt: „A Pervitin-kérdés. Rendelet a szer elővigyázatos, de kivételes helyzetekben indokolt alkalmazásáról.”¹¹⁵ Rankét is odarendelték a megbeszélésre, és ő több alkalommal is megtette az utat az Invalidenstraßen működő Katonai Akadémia és a Landwehrkanal mentén fekvő Bendlerblock, a katonai főparancsnokság épülete között. Gyorsan össze kellett állítania egy a vezérkar előtt tartandó előadás szövegét, és el kellett készítenie a Wehrmacht Pervitin egységcsomagjához egy használati utasítást is.¹¹⁶

Április 15-én Ranke kapott egy levelet a von Kleist hadtest csapatorvosától. Ennek a hadtestnek kellett a tervek szerint az Ardenneken előrenyomuló csapatok élén haladnia, és a levél szerint a

„Utasítás a serkentőszer használatához”, 1940. április 17. Ezt a használati utasítást tették be a Wehrmacht számára gyártott Pervitin dobozába

katonák már előzetesen komoly tapasztalatokra tettek szert a drog-fogyasztás terén: „A Pervitin alkalmasnak tűnik arra, hogy a nagy fizikai vagy szellemi igénybevétel nyomán fellépő fáradtságérzetet csökkentse, elsősorban a munkások és a katonák körében (...), akiknek szellemi frissessége, értelmi befogadóképessége és koncentrációs, valamint ítélőképessége jelentős megterhelésnek van kitéve, és a szer egyúttal csökkenti az alvásszükségletet is. Az ezzel kapcsolatos tapasztalatokat (...) részben a lengyelországi hadjárat, részben hadgyakorlatok, részben pedig olyan önkísérletek során gyűjtöttük, melyeket egészségügyi tisztek és csapattisztek végeztek el magukon.”¹¹⁷ A visszaszámlálás egyértelműen beindult, és Ranke felszólította a Temmler Műveket, hogy haladéktalanul fokozzák a termelést. Két nap múlva, 1940. április 17-én kiküldtek a Wehrmacht csapatainak egy olyan dokumentumot, ami a hadtörténetben addig példátlan volt.

Az úgynevezett serkentőszer-rendeletet ezer csapatorvosnak, több száz hadtestorvosnak, a vezető beosztású egészségügyi tiszteknek és a Waffen-SS megfelelő részlegeinek kézbesítették ki. Az első bekezdés a következő józan, de mégis meghökkentő kijelentéssel kezdődik: „A lengyelországi hadjárat tapasztalatai megmutatták, hogy bizonyos helyzetekben a katonai siker elsősorban attól függ, hogy az erősen igénybe vett csapatok úrrá tudnak-e lenni a fáradtságon. Az alvásigény csökkentése adott esetben fontosabb lehet, mint az alvásmegvonásból fakadó ártalom, például akkor, ha az alvás a katonai akció eredményességét veszélyeztetné. Az alvásigény visszaszorítására (...) serkentőszerek állnak rendelkezésre. A Pervitint a csapatok egészségügyi felszerelésében rendszeresítettük.”¹¹⁸

A szöveg Rankétól származik, és von Brauchitsch, a hadsereg főparancsnoka írta alá. A fejadagot napi egy tablettában határozták meg. Éjszakai szolgálat esetén „megelőző céllal egymás után 2 tablettát kell bevenni, és szükség esetén további 1-2 tablettát 3-4 óra elteltével”. Kivételes esetekben „elő lehet idézni 24 óránál hosszabb alvásmentes periódust is” – és vajon épp egy offenzíva ne lett volna kivételes eset?

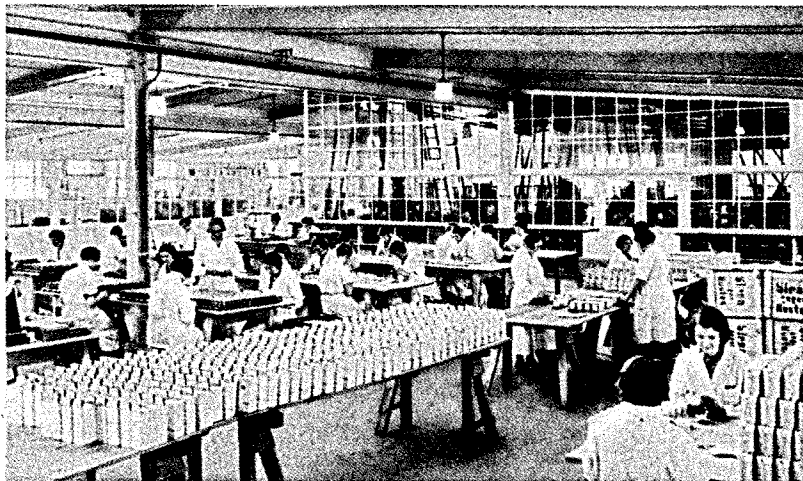
A túlfogyasztás lehetséges mellékhatásaként „agresszív indulatok foghatják el” a fogyasztót. Ezt a megjegyzést vajon figyelmeztetésnek vagy biztatásnak szánták? A továbbiakban megnyugtató dolgokról olvashatunk: „Helyes adagolás esetén az önbizalom jelentősen nő, a nehéz feladatoktól vagy munkától való szorongás csökken. Csökkennek a gátlások is, anélkül azonban, hogy – mint az alkohol esetében – az érzékszervek működése bizonytalanná válna.”¹¹⁹

Ily módon a német Wehrmacht volt a világ első hadserege, mely katonai sikerek eléréséhez vegyi úton előállított drogot rendszerezített. Ranke, a Pervitin-függő katonai pszichológus pedig vállalta a felelősséget a szer szabályozott keretek között történő felhasználásért. A hadviselésnek egy egészen új fajtája kezdett kialakulni.

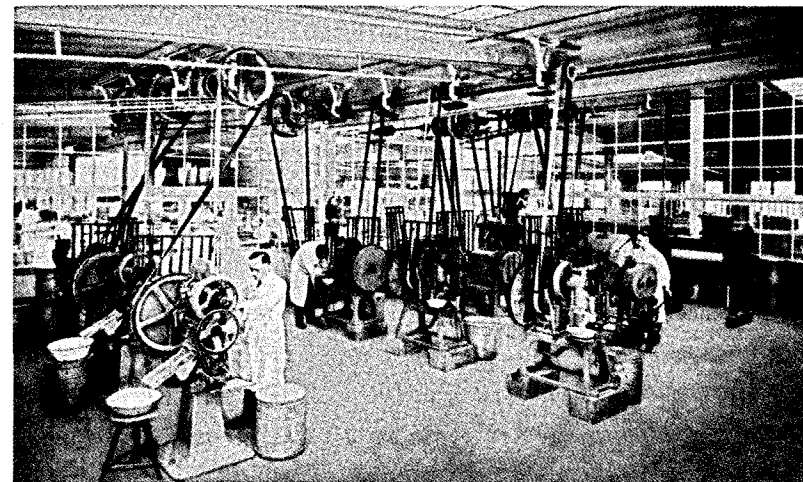
MODERN IDŐK

A Temmler Művek üzemcsarnokában fehérkötényes munkásnők tucatjai ültek kerek torta formájú gépek előtt. Acél prégépekből kerültek a kész tabletták megállás nélkül a futószalagokra, ahol a sok ezer tablettá táncra kelt, és úgy jutott el a minőség-ellenőrzést végző dolgozók elé: A világos kesztyűs női kezek fürgén mozogtak, mint a méhek tapogatói, szétválogatták a fehér tablettákat: a rosszak mentek a kukába, a jókat papírdobozkába csomagolták, a dobozokat pedig olyan ládába, melyeken a birodalmi sas díszelgett – készen volt a Wehrmacht-katonák uzsonnás csomagja. Mindenki túlórázott, mert nagy volt a nyomás a katonai akadémia részéről: a szállítmánynak mihamarabb meg kellett érkeznie az ügyfelekhez.

A cég napi kapacitása 833 000 tablettá volt. Szükség is volt ekkora gyártókapacitásra, mert a Wehrmacht gigantikus mennyiséget rendelt a szárazföldi csapatok és a légierő számára: 35 millió darabot.¹²⁰ Heinrich Böllnek már nem volt szüksége arra, hogy szüleitől kérjen Pervitin-utánpótlást.

Nagy rendelés teljesítésén dolgoznak a Temmlernél...

...35 millió adag metamfetamin a szárazföldi hadseregnek és a légierőnek

AKI IDŐT NYER, HÁBORÚT NYER

„A siker titka a gyorsaság. Az a lényeg, hogy meglepjük a védőket.”¹²¹

Részlet a Von Kleist hadtest támadási parancsából

A tölgyfákra festett világító foszforcsíkok mutatják a bozótosban frissen vágott utat, mely egy jelentéktelen erdei magaslatra vezet. Ott állt a kártyavár, egy fabarakk, alig szélesebb, mint az ember két kiterjesztett karja. Egy egyszerű asztal áll benne egyetlenegy nádfonatú székkal. Egy Flandriát ábrázoló relief lóg a falon. Ha az ember kinéz az ablakon, az Eifel tájegység dombjait látja, és mögötte az Ardenneket. Hoffmann birodalmi sajtótudósító, Morell régi cimborája kint áll az ablak mellett, és buzgón fényképezi a háziko belsejét.

„Sziklafészek” (Felsenest), a Führer főhadiszállása Rodert, a régi favázas házakból álló falu közelében, nem messze Bad Münstereifertől, 1940. május 10-e, reggel 7 óra: Jodl vezérőrnagy jelentést tesz a katonai helyzetről. Észak-Belgiumban a Kölnből felszálló német ejtőernyősök az éjszaka folyamán elfoglalták a stratégiai jelentőségű Eben-Emael erődítmenyt. Ezt a támadást azonban csak a szövetségesek megtévesztése céljából hajtották végre, megerősítendő őket abban a hitükben, hogy a német támadás Belgium északi részén indul meg. Valójában azonban a Wehrmacht nagyobbik része egészen máshol állt készenlétben, mégpedig a luxemburgi határnál, azaz jóval délebbre. A harckocsik dübörögve foglalták el kiindulóállásaikat. Nem sokkal előttük állt Guderian tábornok páncélozott járműve, mely messziről feltűnt sok rádióantennájával. A csapatokon még egyáltalán nem uralkodott el a harci kedv. „Ahova csak ment az ember, nyomasztó csönd fogadta, túlzás nélkül állítható: egyfajta levertség.”¹²²

A támadó csapatok körében uralkodó zavar és fejetlenség mértékét jól mutatja az a tény, hogy a német csapatok hosszasan előkészí-

tett előrenyomulása már az indulás reggelén egy saját maguk okozta közlekedési dugó miatt elakadt. Nem sikerült korán és gyorsan elindulni és a meglepetés erejével az ellenségre lecsapni, mert még német területen zűrzavar támadt és teljesen megbénult a forgalom. A német gyalogság lövönatású járművei ugyanis teljes szélességében lefoglalták az elvben a harckocsik számára fenntartott utat, és így aztán egy időre mindenki megállt. Szorosan egymás mögött felsorakozva álltak a von Kleist hadtestnek, a hadtörténet egyik legnagyobb, páncélosokból és egyéb motorizált eszközökből álló katonai egységének járművei, összesen 41 140 gépjármű, és ezen belül 1222 harckocsi. Az acél- és bádogsor több mint 250 kilométer hosszan torlódott fel az úton, a vége egészen a Rajnáig ért. Ez volt mind a mai napig Európa történetének a legnagyobb közlekedési dugója, és a szövetségesek a magát tehetetlenül, szinte tálcán felkínáló ellenséges haderőnek komoly károkat okozhattak volna egy jól időzített légitámadással. Kétségtelen azonban, hogy nem számítottak támadásra ezen a járhatatlan vidéken, ezért a hatalmas konvoj észrevétlen maradt. A francia felderítés nem vette észre, mi készül, ezért a szövetségesek a Wehrmacht által okozott káoszról nem tudtak hasznot húzni.

A felfordulást az okozta, hogy a főparancsnokság még mindig nem tudta elhinni, hogy harckocsik vezetésével végre lehet hajtani a támadást. Ezért túl szűkre szabták számukra a felvonulási területet és a kijelölt harcteret. „Villámháborúról” még nem volt szó; a többség nem értette vagy nem tette igazán magáévá ezt a fogalmat – egy szűk kisebbség azonban igen, élükön Guderian tábornokkal, aki kétségbeesve próbálta a gyalogságot rávenni, hogy az erdőben a harckocsik számára vágott utakat tegyék szabaddá. A gyalogsági tábornokok azonban riválist láttak a harckocsizókban, és maguk akarták vezetni az előrenyomulást, ahogy ez korábban is szokás volt. A gyalogsági szállító járművek, a lovas kocsik és a menetelő katonák, akik közül sokan még ugyanazt a fegyvert viselték, mint apáik az I. világháborúban, elzárták az utakat. A harckocsik azonban végül hosszas manőverezés után kiszabadultak a zűrzavarból, és nyomban

továbbindultak az előttük elterülő hegylánc mély völgyeiben, követve a kanyargós, meredek utakat, hogy minél hamarabb behozzák az idővesztéséget, és végül is megmutatták, mire képesek. A La Manche csatornáig már semmi sem állhatott útjukba. Szinte semmi.

„HAJTANI A DOLGOT, NEM SZARAKODNI!”¹²³

„Franciaországot talán már 1940-ben megsemmisítették: tizenegy nap alatt vereséget szenvedtek a németektől, és ebből a megaláztatásból már nem tudtak többé magukhoz térni.”¹²⁴

Frédéric Beigbeder

„A német hadsereggel szemben támasztott feladat nagyon nehezen teljesíthető” – írta naplójában Halder tábornok, a német hadsereg vezérkari főnöke, majd így folytatta: „Ezt a feladatot az adott területen (Maas) és az adott erőviszonyok mellett – különösen, ami a tűzértséget illeti – nem lehet végrehajtani. (...) Rendkívüli eszközökhöz kell folyamodnunk, és viselnünk kell az ezzel járó kockázatot.”¹²⁵ A metamfetamin egy ilyen rendkívüli eszköz volt, és a katonáknak nagy szükségük is volt rá, amikor Guderian tábornok megparancsolta: „Azt várom tőletek, hogy három napon és éjszaka át ne aludjatok, ha a helyzet úgy kívánja.”¹²⁶ És a helyzet úgy kívánta, mert ennyi időn belül kellett Sedant, a francia határvárost elérni és a határt jelentő folyón, a Maason átkelni ahhoz, hogy a német hadsereg előbb érjen Észak-Franciaországba, mint a francia haderő nagyobbik része, amely még részben Belgium északi részén tartózkodott, részben pedig előrenyomult délen a Maginot-vonalnál.

A Wehrmacht részéről a katonák ellátása rendben volt. A szállásmesterek időben megrendelték a tablettákat, Graf von Kielmannsegg tábornok például (aki a hatvanas években a NATO szö-

vetséges európai szárazföldi erőinek főparancsnoka lett) húszezer darabot rendelt 1. páncélosadosztálya számára,¹²⁷ és a katonák ezek a május 11-éről 12-ére virradó éjszaka ezeket a tablettákat, melyeket tábori sapkájuk fülvédőjében tartottak¹²⁸ vagy egészségügyi tisztjuktól kaptak meg, előírászerűen a nyelvükre helyezték és vízzel lenyelték.

Húszer perc múlva megindult a támadás, és az agyakban az idegsejtek megszabadultak a neurotranszmitterektől. A dopamin és a noradrenalin egy csapásra harcra kész állapotba hozta az érzékszerveiket és egész szervezetüket. Az éjszaka eltűnt: már senki sem volt álmos, és a megvilágított terepen a Wehrmacht mint egy hatalmas sárkány kigyózott befelé Belgiumba. Az első órákban tapasztalt kedvetlenségnek és frusztrációnak már nyoma sem volt, és helyettük más, szokatlan érzések kerítették hatalmukba a katonákat. Olyasmit éltek át, amit később sem tudtak megmagyarázni maguknak: félelmetes hidegséget éreztek a fejbőrükön, és jeges forróság árasztotta el egész testüket. Acélviharba* ugyan még nem kerültek, mint elődeik az I. világháborúban, de szervezetükben már kitört egy vegyi vihar, tudatukból szikrák csaptak ki, aktivitásuk a végletekig fokozódott. A sofőrök vezettek, a rádiótávírászok üzeneteket küldtek futurisztikus, írógépszerű rejtjelező masináikról, a lövészek fekete tábori nadrágjukban és sötétszürke ingjükben lövésre készen gubbasztottak a célra tartott távirányzók előtt. Senki nem tartott feladatai közben szünetet – egy hatalmas vegyi támadás indult el a nagyagyban, a szervezet fokozott mértékben szabadította fel a tápanyagokat, egyre több cukor képződött –, az egész gépezet csúcsteljesítményen dolgozott, a dugattyúk egyre gyorsabban mozogtak föl és alá. Az átlagos vérnyomásértékek akár 25 százalékkal is megemelkedtek, és szaporábban vert a katonák szíve.

* Utalás Ernst Jünger német író művére, melynek címe: *Acélviharban*. A Somme folyó melletti harcok során az I. világháborúban körülbelül egymillió ember pusztult el. [A fordító megjegyzése]

Másnap reggel kezdődött az első csata. A belga védelem bunkerben elszáncolta magát Martelange, egy kis hegyi falu mellett egy magaslaton. Előttük egy lejtő terült el, több száz méteres nyílt terep: bevehetetlen állás, legfeljebb frontális támadással közelíthető meg, ez azonban szintiszta öngyilkosságnak tűnt. A Wehrmacht felspannolt gyalogsága azonban pont erre vállalkozott, és átrohant a halálzónán. A belgák, akiket sokkolt ez a vakmerő hadművelet, úgy döntöttek, hogy inkább visszavonulnak. A támadók pedig, ahelyett hogy biztosították volna megszerzett állásaikat – ahogy ez a háborúk történetében ilyenkor szokásos volt –, minden gátlásukat levetkőzve azonnal a nyomukba eredtek és menekülésre kényszerítették őket. Ezt az első merész hadműveletet még számos hasonló követte.

Három nap múlva a hadosztályparancsnok jelentette, hogy csapatai elérték a francia határt. A németek Sedan előtt álltak, és sokan a hadjárat kezdete óta még le sem hunyták a szemüket. És most sem pihenhettek: pontosan 16 órára volt kitűzve a tüzérségi támadás, és ezzel párhuzamosan a légierő is bombázta az ellenséges állásokat. Amikor a légierő Stukáinak pilótái nyaktörő zuhanórepülésbe kezdtek és lecsaptak a francia állásokra, bekapcsolták rikoltó szirénájukat, az úgynevezett Jerikó-harsonát, és utána hatalmas robbanások voltak hallhatóak. Betörték az ablakok a légnyomástól, a határváros házai megremegtek. Újabb és újabb metamfetamin-robbanások rázták meg az agyakat is, a neurotranszmittereket kiiktatták, azok belezuhantak a szinaptikus részbe, ott felszabadultak és robbanásszerűen megszabadultak terhüktől: rángatóztak az idegpályák, a neuronok felszikkasztak, zúgás és zengés hatott át mindent. Odalent a védők reszkettek bunkerjeikben. A föld felé bukórepülésben száguldó gépek és szirénájuk hangja beletépett a fülükbe és megbénította az idegrendszerüket.¹²⁹

A következő órákban hatvanezer ember, huszonkétezer gépjármű és nyolcszázötven harckocsi kelt át a folyón: „Szárnyaló érzés hatott át minket, egyfajta euforikus állapotba kerültünk” – számolt be élményeiről az egyik résztvevő. „Ültünk a járművekben, porosan, holtfáradtan és feldobottan.”¹³⁰ Egy számukra korábban ismer-

etlen, mámoros állapotban foglalták el a németek a francia határvárost. „A harci szellem mindig éber marad, hogy az ellenséget lovagi módon térdre kényszeríthessük” – olvasható a Wehrmacht hivatalos jelentésében.¹³¹ A valóságban itt a drogfogyasztás idézte elő azt a küzdeni akarást, melyet az I. világháború idején még elsősorban a nacionalista lelkesedés motivált.

A francia utánpótlás csak néhány, de döntő jelentőségű óra elteltével érkezett meg – és páni félelem fogta el őket a helyzet láttán. A németek már átkeltek a Maason, a gát átszakadt. A franciák végső kapitulációjukig csak kullogtak az események után, a németek dinamikájával nem tudtak lépést tartani. Mindig túl lassan reagáltak, gyakran meglepték őket a hadmozdulatok, egyetlen alkalommal sem tudták megragadni a kezdeményezést. A Wehrmacht egyik jelentésében ez áll: „A franciák a mi harckocsijaink váratlan feltűnésekor annyira összezavarodtak, hogy védelmük is gyengén működött.”¹³²

Marc Bloch francia történész, aki 1940 májusában és júniusában részt vett a harcokban, „mentális vereségről” beszél: „Katonáinkat legyőzték, bizonyos értelemben hagytuk magukat könnyen legyőzni, mert mentálisan nem voltunk képesek követni az események menetét.” A franciák tudatában ugyanis nem alakult ki ugyanaz az euforikus állapot, mint a németeknél. „A németek mindenütt ott voltak, keresztül-kasul haladtak a terepen járműveikkel” – jellemzi Bloch a támadók által előidézett riasztó helyzetet. „Hittek akcióik és a váratlan események sikerében. Miránk a mozdulatlanság volt jellemző, és csak abban bízunk, amit ismertünk. A németeknek az egész hadjárat alatt megvolt az az utálatos szokásuk, hogy mindig ott bukkantak elő, ahol senki nem várta őket: nem tartották be a katonai játékszabályokat. (...) Ez is arra utal, hogy bizonyos tagadhatatlan gyengeségeink oka az a lassú ritmus volt, amelyre a gondolkodásunkat nevelték.”¹³³

A franciák első veszteségei Sedan bombázása során még viszonylag csekélyek voltak (57 fő). Sokkal pusztítóbb hatással voltak rájuk a megvadult németek támadásának pszichés következményei. Ez a

hadjárat ugyanis fejben dőlt el. Egy francia vizsgálati jelentésben, mely a németeknek a Maason való gyors átkelését és a francia védelem csődjét elemezte, egy „phénomène d'hallucination collective”-ről, azaz „kollektív érzéksalódási jelenségről” beszéltek.¹³⁴

AZ IDŐ MAGA A KRISTÁLYMET

„A villámháborút a metamfetamin döntötte el. Akár úgy is fogalmazhatnánk, hogy a villámháború metamfetamin-alapú volt.”¹³⁵

Dr. Peter Steinkamp, orvostörténész

Offenzíva esetén egy ajzószer előnyei kézenfekvőek: a háború térben és időben zajlik – a gyorsaságnak óriási jelentősége van. Kivételt ez alól csak az I. világháború képezett, melyben négyévnyi küzdelem után is alig érték el területi gyarapodást a győztesek. Ha viszont például Napóleon a waterlooi csatában két órával előbb érkezik a harctérre, egész más kimenetele is lehetett volna a dolognak.

A Wehrmacht jelentésében Guderian metamfetamin-mámorban végrehajtott előrenyomulását így interpretálják: „A tábornok gyors döntéssel terepjáróján elhagyja a Maas partját és Donchery irányába halad (...) teljes gázzal halad előre, pihenés és alvás nélkül, éjjel és nappal, amíg csak az üzemanyag kitart.”¹³⁶ A valóság kevésbé volt emelkedett, mint ahogy ezek a sorok sejtetik, hiszen alapjában véve egy hódító háborúról volt szó, melynek ezek estek áldozatul. Ez a háború, melyet a szokásoktól teljesen eltérő, innovatív módon hajtottak végre, alapul szolgált más későbbi hadjáratoknak is¹³⁷. A jellegzetes kis szürke bajszot viselő Guderian elmaradhatatlan távcsővével a nyakában ugyan csodát emlegetett, valójában azonban ő maga dolgozta ki néhány nap és elsősorban néhány éjszaka alatt a villámháború elméletét. Száz óránál is rövidebb idő alatt a németek

nagyobb területeket hódítottak meg, mint az I. világháború során négy év alatt. A tervezéskor úgy döntöttek, hogy az egyébként szintén Guderian alá rendelt von Kleist harcokcsihadosztálynak nagyobb mozgásszabadságot biztosítanak, amíg gyorsan tud haladni és tolja maga előtt a frontot. Amint a harcokcsik mozgása vesztett a lendületéből, a von Kleistet is integrálták a hadrendbe. Ez az előzetes megfontolás jó döntésnek bizonyult, mert a harcokcsiegységen belül kialakult egyfajta elit tudat, becsvágy; folyamatosan bizonyítani akarták, hogy nem akadnak el az előrenyomulás során, nem tagozódnak be sehova, hanem épp ellenkezőleg, mindig nyomulnak előre, mint a lándzsa hegye.

Sedan után Guderian már a csapatoktól elszakadva, teljesen a saját feje után jött-ment páncélozott rádiós gépjárművén, csak a futárszolgálatot teljesítő tisztek kísérték saját gépkocsijukon. Már nem foglalkozott közvetlenül az állások biztosításának és a hídfők elfoglalásának a megszervezésével, bár hivatalosan az ő feladata lett volna. A határváros elfoglalását követően továbbszáguldott, bár szigorú parancsban utasították, hogy maradjon helyben – a harc bódulatában inkább azt is vállalta, hogy a parancsmegtagadás bűnébe esik. A szárnyvonalak fedezése? Igen, ezt tanították az akadémián. Most azonban sokkal fontosabb volt, hogy mindenkit megelőzzön, aki őt oldalról fenyegethette volna. Az utánpótlás biztosítása? Minek is? Minden rendelkezésre állt, amire alakulatának szüksége volt. Egy ügyes tartályrendszerrel megoldották, hogy még az első sorokban haladó járművek is mindig el voltak látva elegendő üzemanyaggal, Pervitinről pedig a Központi Egészségügyi Bázis, a Wehrmacht gyógyszertára gondoskodott.¹³⁸

Négy nap alatt a németek teljesen lerohanták a szövetségeseket, akik nem tudtak ráhangolódni a kiszámíthatatlan támadó gondolkodásmódjára, aki nem valamilyen bevált módszert követett, hanem kizárólag azzal törődött, hogy minél hamarabb elérje az Atlanti-óceán partvidékét, mert így tudta hatékonyan véghez vinni bekerítő hadműveletét. Az odáig vezető úttal kapcsolatban spontán módon,

ad hoc tervek készültek, amiben a metamfetamin nem elhanyagolható szerepet játszott.

„Olyan gyorsan haladunk, ahogy egy konvoj egyáltalán képes. A tábornok emberei folyamatosan biztosítják, amire szükség van. Óriási távolságot teszünk meg a mai napon is. Egy francia utánpótlás-alakulat két tisztjét vezetik a tábornok elé: 'Ó, ezek a németek nagyon-nagyon gyorsak – Très, très vite.' Nem értik, hogy fogták el őket ilyen váratlanul. Fogalmuk sem volt róla, hol és mikor fogunk előbukkanni. (...) Haladunk tovább Montcornet felé. Minden gépjármű teljes gázzal halad előre az úton. A tábornoknak most új útvonalakat kell kijelölnie. Rettentő gyorsan zajlik minden” – olvasható a Guderian előrenyomulásáról szóló jelentésben.¹³⁹ Majd később ugyanott: „A piacon franciák csatlakoznak a konvojunkhoz, és egy ideig velünk haladnak. Magával a faluval nem igazán foglalkozik senki. A tábornok megáll egy templomnál, és szárnysegédjével együtt irányítja a forgalmat. Az egyik hadosztály jobbra veszi az irányt, a másik balra. Mintha egy verseny volna, olyan tempóban történik minden.”¹⁴⁰

A villámháború elszakadt a hadvezetéstől és saját útján haladt – megtestesítve ezzel 1940 mozgalmas és zűrzavaros tavaszi napjaiban a kibontakozó, láncaitól megszabaduló és a minden határon átlépő modern kort. Ajzószerék nélkül pedig mindez már elképzelhetetlen lett volna.

A KRISTÁLYRÓKA

Erwin Rommel, aki később talán a leghíresebb német tábornokká vált, nem volt harckocsi-specialista, mert a gyalogsági csapatoktól érkezett. Ám éppen az acélkolosszusokkal és mozgási lehetőségeikkel kapcsolatos ismerethiánya segítette a sváb származású tisztet abban, hogy a konvencióktól elszakadjon. Páncéloshadosztályát intuitív módon vezette, mint egy rohamcsapatot, nem várta meg, míg az

előőrök hídfőket hoztak létre, hanem hadosztálya többtonnás járműveit kompokkal szállította át a francia folyókon – és a dolog működött. Winston Churchill, akit a német támadás napján neveztek ki brit miniszterelnökké, ritkán talált jobban mellé, mint amikor francia kollégáját, Reynaud miniszterelnököt így próbálta megnyugtani: „Minden tapasztalat arra tanít, hogy egy offenzíva egy bizonyos idő után megáll. (...) Öt-hat nap elteltével meg kell állniuk, hogy bevárják az utánpótlást, és akkor megnyílik a lehetőség az ellentámadásra.”¹⁴¹

Rommel azonban nem állt meg. Fürgén és kiszámíthatatlanul haladt, és így nem adott támadási felületet. Ment egyre csak előre, miközben Guderianhoz hasonlóan a kiváló német logisztikai rendszerre támaszkodhatott. Egyfajta életveszélyes pókert játszott, állandóan emelte a tétet. Kiszámíthatatlan és megállíthatatlan volt. A főhadiszálláson csodálták: „Szívesen kimennék egyszer én is a front első vonalába, mint Rommel tábornok. Nagyon rámenős, mindig hadosztálya legelső harckocsijában ül!”¹⁴² Még előjárója, Hoth tábornok sem tudott neki parancsolni, ugyanis mire a papírra legépelte parancs megérkezett a harctérre, Rommel már árkon-bokron túl járt, a rádiókapcsolat pedig megszakadt. Nem volt benne félelemérzet – tipikus jele a nagy adagban történő metamfetamin-fogyasztásnak. Akár az éjszaka közepén is gyorsan továbbhaladt, egyenesen a menetoszlopból is megtámadott jól kiépített védelmi állásokat, lövedékek özönét zúdította az ellenségre, és váratlanul csapott le. A franciák kétségbeestek a nagy sebességgel védelmi állásaik felé robogó gépszörnyetegek láttán. Hogyan is kellett volna reagálniuk? Erre nézve nem voltak utasítások, ilyen szituációval a hadgyakorlatok során sem ismerkedtek meg.

A nyugati hadjárat első hetének végén egy kísérteties jelenetre került sor, mely éles fényben mutatja a német módszereket: Rommel, aki már rég fűtyült minden parancsra, 1940. május 17-én éjszaka tempósan haladt az úton az észak-franciaországi Solre-le-Chateau közelében, Avesnes irányába. A véletlen úgy hozta, hogy a francia hadsereg 5. gyalogos hadosztálya, a 18. gyalogos hadosz-

tály egyes részei és az 1. páncélosadosztály ott verte fel a szálláshelyét. A vezérőrnagy egy másodpercig sem habozott, átrobogott rajtuk, megsemmisített mindent és mindenkit, tüzet nyitott, és a következő tíz kilométeren több száz gépjárművet és harckocsit – melyek már tele voltak halottakkal és sebesültekkel – egyszerűen beletolt jobbra és balra az árokba, majd a harckocsik véráztatta láncfalpaikon továbbgördültek. Rommel végig a parancsnoki páncélosban állt egyenes tartásban két törzstisztje között, tisztí tányérsapkáját fején hátratulva, és így osztogatta a parancsokat.¹⁴³

Az alvástól megfosztott németek villámháborúja kilépett a megszokott keretek közül. Megtették az első lépést az erőszak későbbi orgiái felé. Úgy tűnt, hogy ezeket a katonákat semmi és senki nem képes megállítani, és lassan maguk is elhitték a náci propagandát, hogy ők többet érnek, mint mások. Az önbecsülést irreálisan felfokozó metamfetamin megágyazott ennek a tévképzetnek. Útjukra indultak az első hírek a „legyőzhetetlen Wehrmachtról”. Daladier francia hadügyminiszter az Elysée palotában még nem akarta tudomásul venni a katasztrófát, és dühösen kiabált a telefonba, amikor főparancsnoka, Gamelin május 15-én 20.30-kor beismerte a vereséget: „Nem! Amit mond, az lehetetlen! Bizonyára téved! Egyszerűen lehetetlen!”¹⁴⁴ A *boche*-ok (a németek francia gúnyneve) ekkorra 130 kilométerre megközelítették Párizst, és már semmiféle tartalék haderőt nem lehetett hadrendbe állítani a főváros védelmére. Minden rettentő gyorsan történt. „Ez annyit jelent, hogy a francia hadsereg vereséget szenvedett” Daladier magába roskadt, vonásai megdermedtek. „Teljesen kővé dermedtem” – emlékezik vissza Churchill az emlékirataiban: „Bevallom, hogy ez volt életem egyik legnagyobb meglepetése.”¹⁴⁵

A németek néhány nap alatt megnyerték az európai háborút. Legalábbis majdnem.

HITLER NEM ÉRTI A VILLÁMHÁBORÚT

„Ebben a pillanatban úgy néz ki, hogy a történelem legnagyobb katonai katasztrófájával állunk szemben.”¹⁴⁶

Edmund Ironside tábornok, brit vezérkari főnök
a szövetségesek helyzetéről, 1940. május 17.

„Nagyon kellemetlen nap a mai. A Führer rettentően ideges. Megijedt a saját sikerétől, semmit nem szeretne kockáztatni, és a legszívesebben megállna.”

Franz Halder, a Wehrmacht vezérkari főnöke,
szintén 1940. május 17-én

„Tombol és őrjöng, hogy az egész hadműveletet elrontjuk és vereséget szenvedünk.”

Halder, egy nappal később

A száguldó események meglepték a teljes német vezérkart. Éjjelnappal dolgoztak a katonai hírszolgálatok, összegyűjtötték a telefonos jelentéseket a front egyes szakaszairól, és állandóan korrigálták a frontvonalat ábrázoló térképeiket. Jodl vezérőrnagy minden délbén és este jelentést tett a hadműveleti helyzetről a Sziklafészek főhadiszálláson. A nyugtalan, türelmetlen és nagyon rossz alvó Hitler azonban az éjszaka közepén is felkelt a parancsnoki álláson elhelyezett heverőjéről, kilépett a másfél méter vastag falú betonbunkeréből, és a világító foszforcsíkok mentén a sötét tölgyesen át odabotorkált a kártyavárhoz, ahol Jodl segédtisztje a térképen már éppen kijelölte az újabb nyugati frontvonalat. Hitler ezután hajnalig ott ült a fonott széken, és csak állkapcsa folytonos mozgása árulta el belső nyugtalanságát és – egyébként indokolatlan – rosszkedvét.

Ezt a hadjáratot ugyanis igazából nem a Führer vezette, csak loholt az események után – páncélos tábornokai teljesen a maguk feje után mentek. Eredményesek voltak ugyan, de a diktátor nem tudta magát túltenni azon, hogy kivették a kezéből az irányítást. Kinek a háborúja volt ez tulajdonképpen? A hadsereg vezetői, akik olyan sokáig elle-

nezték a támadást; mostanra talán teljesen magukhoz ragadták a kezdeményezést, és gyorsabban is haladtak előre, mint ahogy azt a teraszszalonnán egyeztetették. Hitlert elfogta a félelem magasan kvalifikált tábornokaitól, akik mind jóval műveltebbek és képzettebbek voltak, mint ő, az egykori őrzetű. Ott is bajt látott, ahol nem volt, és tábornokainak a szemére vetette, hogy megittasodtak a győzelmektől és nem védik kellőképpen a szárnyakat, ami kiszolgáltatottá teszi a csapatokat: mi lesz akkor, ha a Belgiumból és a délről érkező szövetséges csapatok a német hadosztályokat a túl széles arcvonal miatt harapófogóba fogják? Ez a veszély a valóságban az ellenség teljes zavarodottsága miatt egyáltalán nem fenyegetett. Hitler azonban nem gondolkodott realista módon, mert belső félelmei, titkolt kisebbségi érzései hajtották.

A reménytelenül túlterhelt diktátor 1940 tavaszán az Eifel-dombság erdeiben ezért el is követett egy súlyos hibát, amikor elhatározta, hogy leállítja a jól teljesítő Wehrmacht teljes gőzzel zakatoló gépezetét. Titokban úgy határozott, hogy – kerül, amibe kerül – kiiktatja és megfosztja döntéshozói hatalmától a hadsereg vezetését, csak még azt nem tudta, hogyan. Senki előtt nem maradhatott kétséges, ki tartja kezében a gyeplőt, ki az igazi vezető. Egyébként is szilárdan meg volt arról győződve, hogy egy zseniális ember – mint amilyen ő is – fizikai adottságai és szívóssága elegendőek a győzelemhez. Ha mindenki más el is vesztené az önuralmát, ő még akkor is kitartana. Bivalyerősnek érezte magát, és meg volt róla győződve, hogy szembe tud szállni az egész világgal. Hát akkor már talán csak elbír a saját hadvezetésével.

Hitler személyes orvosa is nehezen élte meg ezeket a katonai sikerekben gazdag napokat: úgy érezte, háttérbe szorul és vereséget szenved. Állandó készenlétben állt ugyan, de szolgálataira alig tartottak igényt. Ezt írta a feleségének: „Néhány napja megkérdeztem a Führert, vannak-e panaszai. Nincsenek, sőt fantasztikusan érzi magát. Friss és élénk. Orvosi szempontból nincs itt sok tenni való.”¹⁴⁸ Haszontalan civilként Morell csak útban volt mindenkinek a parancsnoki állás éjjel-nappal állandósuló pörgésében. A sok ka-

tona ösztönösen viszolygott a személyétől és a szerepétől is. Az sem használt igazán, amikor saját fantáziájára hagyatkozva – hogy ne kelljen tovább a tisztek között civil ruhában közlekednie – tervezett magának egy egyenruhát, melynek szürkészöld hajtókáját a gyógyítás görög istenének, Aszklepiosznak az aranyozott pálcái díszítették. Nevetséges megjelenése gúny tárgyává tette a tábornokok között. És amikor – hogy némi tekintélyt vívjon ki magának – egy SS-csatot tett a fekete derékszíjára, a tisztek nyomban kifogást emeltek, tekintettel arra, hogy nem is volt SS-tag, és így aztán a csatot el is kellett távolítania. Zavarában egy operett-stílusú arany csatot választott helyette. Irigyen tekintett riválisára, Hitler sebészére, aki egy megfelelő Wehrmacht-rendfokozat boldog tulajdonosa volt: „Dr. Brandt a mai naptól alezredesi váll-lapot visel.”¹⁴⁹ Morell ezt követően – kívülállóként ugyan – megpróbált maga is katonaorvosi ranghoz jutni, de kérvényeit elutasították. Hitler sem segített neki ebben, hiszen éppen arra volt szüksége személyi orvosa esetében, hogy maradjon kívülálló, akinek nincs pártfunkciója, sem rangja a Wehrmachtban, sem semmilyen tömegszervezetben, mert így sokkal kevésbé manipulálható és vonható be bármiféle intrikába – és így egyedül és kizárólag a Führertől függ.

Miközben a harckocsik éppen lerohanták az ellenséget, a teljesen elszigetelt Morellt a Sziklafészekben egzisztenciális félelmek győztörték. Mások, akik szintén Hitler legszemélyesebb köréhez tartoztak, mint például Hoffmann, Hitler fényképésze, rendkívül jól profitáltak a Harmadik Birodalom sikereiből, és tulajdonképpen szép lassan kialakult a Führer körül egy egyfajta újkori rablólovag-csapat. Morellnek azonban csupán egy havi 3000 birodalmi márkás alapfizetés jutott a Führer és segédtestjeinek orvosi ellátásáért. „A többi urak sokkal elfoglaltabbak nálam, ezért mindig egyedül ücsörgök. (...) Ha nem közvetlenül a Führer környezetében lennék, olykor azt kívánnám, bárcsak lehetnék otthon. Hamarosan 54 éves leszek” – így nyafogott a feleségének írt egyik levelében, és azt panaszolta, hogy „a schwanenwerderi villát csak akkor tudjuk fenntartani, ha jelentős orvosi jövedelem van (miközben fizikumom már

nem a régi) vagy valamilyen gyógyszerészeti tevékenységgel keresek pénzt.”* Végül ez utóbbi utat választotta, aminek messze ható következményei voltak, és nem is csak a páciensei számára.

A DUNKERQUE-I ÁLLJ!-PARANCS – FARMAKOLÓGIAI INTERPRETÁCIÓ

„A következő néhány napban csaknem minden jól képzett katonánkat el fogjuk veszíteni, hacsak valamilyen csoda nem segít rajtunk.”¹⁵⁰

Edmund Ironside brit vezérkari főnök

1940. május 20-án, keddi napon egy futárszolgálatot ellátó repülőgép érkezett a Propagandaminisztériumból, mely a *Wochenschau* (Heti mozihíradó) személyesen Goebbels által jóváhagyott filmtekercsét hozta. Hitler gyalogosan lement a lejtőn a Hackba, a falu kocsmájába, ott beült egy különszobába, háromszor egymás után végignézte a filmet, és lediktálta módosítási igényeit. Ezután lezuhanyozott a szemközti fürdőházban, és visszavitette magát a parancsnoki álszába.¹⁵¹ Másnap délelőtt a küldemény visszarepült Berlinbe, és csütörtök délelőtt 10 órától már az összes kijelölt kurfürstendammi mozi filmvásznán pergett a kép. Ebben a május 22-i híradóban ajzószerekről természetesen nem volt szó. Annál inkább a „német kardról, mely most a történelem új fejezetét írja” és a „legyőzhetetlen árja küzdőszellemről”¹⁵²

Közben Guderian elfoglalta Albeville-t, a La Manche csatorna fontos kikötővárosát. Ezzel minden francia, brit és belga csapatot elváltak a délebbre állomásozó harci alakulatoktól, és már csak

* Morell fizetése később évi 60 ezer birodalmi márkára emelkedett. Adókedvezményeket is kapott üzleti tevékenységei kapcsán.

egyetlenegy olyan atlanti-óceáni kikötő volt, ahonnan lehetőség nyílt a menekülésre: Dunkerque. Guderian ismét gyorsabban cselekedett ellenfeleinél, és öt napon belül elért a francia város közepébe. Néhány órára lett volna szüksége, hogy elvágja az utolsó menekülési útvonalat, és így a német haderők egymillió szövetséges katonát bekerítettek volna. A szövetséges csapatok még bő száz kilométerrel odébb a 6. és a 18. hadsereggel szemben harcoltak, és védtelenek voltak a hátuk mögül fenyegető halálos veszedelemmel szemben. A brit világbirodalom tíznapi harc után az összeomlás szélére került.

Ezen a napon Göring Hitlernél vendégeskedett a Sziklafészekben. Egy 1923-ban, a müncheni puccs, a Feldherrenhalle megrohamozása során elszenvedett hasi sebesülés nem múlt fájdalmai miatt a birodalom második embere már évekkel korábban súlyos morfinistává lett.¹⁵³ Mielőtt elhagyta hálószobáját, „Möring” – ahogy függősege miatt a háta mögött csúfolták – elővette világosbarna szarvasbőr tokjából aranygyűrűvel díszített fecskendőjét, feltúrte zöld színű bársony hálóköntösének ujját, összezsípt szemmel becélozta a megfelelő helyet, és rutinosan beadott magának egy hatalmas dózist. Néhány másodpercen belül már hatott is a vérébe került morfin, és a mellkasát díszítő rubin bross olyan fényesen ragyogott, ahogy az egy birodalmi marsallnak kijárt. Göring szeme kitágult és csillogott, pupillái viszont összeszűkültek, amitől tekintete szűrőssá vált. Lábai előtt hevert a világ, hogyan is lehetne ez másként, és boldog morfiunkábulatában úgy érezte, hogy a győzelem dicsőségét semmiképp sem szabad átengedni a felfuvalkodott tábornokoknak. Göring attól tartott, hogy a német tábornokoknak annyira megnőhet a tekintélye a nép körében, ami már veszélyeztethetné Hitler hatalmát és az ő pozícióját is. Egyébként is úgy gondolta, hogy a légierőt illetné meg az ellenség végső megsemmisítésének a joga. A harcokcsiknak némileg vissza kéne húzódnuk, hogy a légitámadások veszélyzónáján kívülre kerüljenek. Göringnek nagyon megtetszett saját zseniálisnak tűnő gondolata, hegyes orrú piros papszelete helyett felhúzta fekete bárnybőr csizmáját, és a morfiom

okozta euforikus állapotban súlyos léptekkel az erdő felé vette az útját.

Hitler virágzó juharfák alatt hallgatta végig helyettesének javaslatait, miközben zabpehelylevesét, müzlijét és almateáját fogyasztotta. Megvolt közöttük az összhang, ahogy korábban is mindig. Hitler úgy érezte, egy hullámhosszon van „Möringgel”, szemben a Pervitin mámorában cselekvő tábornokokkal. A „nemzetiszocialista légierőt” világnézetileg magasabb rendűnek tartotta a „porosz hadseregnél”. Ezért aztán rá is bólintott a birodalmi marsall örült javaslatára, és elhatározta, hogy a Wehrmacht főparancsnokságát hátterbe szorítva érvényre juttatja a „Führer-elvet”. Még aznap délelőtt Charleville-be repült, az A hadseregcsoporthoz főhadiszállására. Háromnegyed egykor onnan kiadott egy olyan parancsot, melynek értelmén a hadtörténészek azóta is törnek a fejüket. Ez az úgynevezett dunkerque-i „Állj!-parancs”, mely katonai szempontból nehezen értelmezhető.

Amikor a britek észrevették, hogy a német páncélosok teljesen váratlanul megálltak, alig akartak hinni a szerencséjüknek. Rögtön megkezdték az összes csapat evakuálását, mindenki rohamtempóban haladt Dunkerque felé, ahova rövid időn belül több tízezer mentőhajó futott be; egy rendkívül vegyes összetételű flotta: a Royal Navy rombolói, más hadihajók, kikötői hajók, turistahajók, elkobzott magánjachtok és a Temzén közlekedő teherszállító uszályok. Teherautókon keresztülfektetett pallókból összetákoltt hajóhidakon vagy mélyen a vízbe gázolva, esetleg a túlsúfolt hullámtörőkön tolongva másztak be a szövetséges csapatok katonái az életmentő bárkába.

Guderian csak ámult és bámult. Távcsovön nézte, ahogy a kikötőbe özönlik a brit és a francia katonák szűnni nem akaró áradata. Előrenyomulnia azonban nem volt szabad, bár hamar kiderült, hogy Göring nagyszabású légi hadművelete nem vezet eredményre. Kezdetről nyilvánvaló volt a légierő anyagi és stratégiai gyengesége. A birodalmi marsall a morfium mámorában elvetette a sulykot. Gépei ugyan elsüllyesztettek ezernél is több mentőhajót és csónakot,

de május végén befelhősödött az ég, és elromlottak a látási viszonyok. A Királyi Légierő pedig, melynek bázisai közelebb voltak, mint a németekéi, bevetette aduászát: megjelentek az égen a Sprit-fire típusú vadászgépek és igyekeztek megnehezíteni a német pilóták dolgát. A Sziklafészek kártyavarában von Brauchitsch, a hadsereg főparancsnoka az idegösszeomlás szélén állt. Kitartóan kérte Hitler engedélyét a támadás folytatására és a hadjárat befejezésére, de a diktátor konokul megtagadta. Majd ő megmutatja a szárazföldi seregeknek, ki az úr a háznál. Ő vívja meg ezt a háborút, senki más.

Háromszáznegyvenezernél is több brit, francia és belga katona menekülhetett át ilyen módon a La Manche túloldalára. A szövetségesek a legutolsó pillanatban kerültek el a megsemmisítő vereséget. A németek elveszített győzelméről beszélt a későbbiekben von Manstein, aki a sarlóvágás-hadműveletet kigondolta. Amikor Guderian június 4-én a számára felfoghatatlan tíznapos várakozás után végre bevonulhatott Dunkerque-be, ott már csak a britek komplett hadifelszerelését találta: hatvanháromezer járművet, huszonkétezer motorkerékpárt, négyszázötvenhét harckocsit, kétezer-négyszáz löveget, rengeteg lőszert és kézifegyvert – továbbá 80 ezer francia katonát, akik már nem fértek fel az angol hajókra. És egy szétbombázott, feketén füstölő várost, mely mintha nevetett volna rajtuk. A britek kihúzták a fejüket a hurokból.

A Flandria birtoklásáért vívott harc véget ért, a nyugati hadjárat első része, amit „sárga hadműveletnek” (Fall Gelb) is neveztek, ekkor lezárult. A későbbi leírásokkal ellentétben egyáltalán nem egy előre, konzekvensen végiggondolt villámháborúról volt szó, hanem a sedani áttörést követően a Pervitin-fogyasztás kedvező hatásaitól segítve, egy öngerjesztő belső dinamika gyorsította fel a német hadsereget, melyet Hitler fékezett le, aki ezt a gyorsaságot nem volt képes felfogni. A győzelmet ettől függetlenül a sajátjának, személyes diadalnak érezte. A súlyos következményekkel járó „Állj!-parancs” ellenére tökéletesnek tekintette magát katonai szempontból is, és ebben lelkes vagy éppen megfélemlített környezete is megerősítette. A német sajtó a hadjáratot „minden idők legsikeresebb

hadtörténeti tettének nevezte, mert a hadvezetés néhány olyan dolgot is megvalósított, amit addig némi joggal megvalósíthatatlannak lehetett tartani.”¹⁵⁴ Wilhelm Keitel, a Wehrmacht főparancsnoka „minden idők legnagyobb katonai győzelmét”¹⁵⁵ követően Hitlert „minden idők legnagyobb hadvezérének” (grössten Feldherrn aller Zeiten) nevezte, amit a későbbiekben, a Führer nyilvánvalóan hibás katonai döntései után, gúnyosan már csak „Gröfaz”-ra rövidítettek.

A WEHRMACHT DÍLERE

„Azt kértem tőletek, hogy 48 órán át ne aludjatok, ti pedig kitartottatok 17 napig.”¹⁵⁶

Heinz Guderian

Berlin, 1940. június 6: A fekete viharfelhőkkel borított égből szakad az eső, mintha dézsából öntenék, veri az autók, buszok karosszériáját, a lovas kocsikat, a gyalogosok esőkabátjait, lepereg a sapkákról, kalapokról és az ernyőkről. Egy utcán haladó gépkocsi vadonatúj autórádiójából, egy Telefunken T655-ből a bemondó harsány, lelkes hangon adja hírül, hogy a német csapatok Párizs előtt állnak. A fekete Horch személyautó vezetője eltekeri az adót. *Vagyok, amilyen vagyok* – énekli most zenekara kíséretében Arne Hülpers, és hangja betölti a szolgálati kocsi utasterét, miközben kívül *A Persil az Persil marad* zöld neonreklám suhan el, melynek fénye visszatükröződik a pocsolyákban.

22.52-kor Ranke vonata elindul nyugati irányba az Anhalter pályaudvarról. A front felé tartott, hogy ellenőrizze a Pervitin-fogyasztást és hogy utánpótlást vigyen. A freiburgi levéltárban őrzött háborús naplójának az elkövetkező hetekben írt bejegyzései szépítés nélküli betekintést adnak a – „vörös hadműveletnek” (Fall Rot) is nevezett – hadjárat második szakaszába, melynek célja Franciaország központi területeinek elfoglalása volt. Ranke mondatai gyakran

Der Heeres-Sanitätsinspekteur
87 r S. In II
1198.6.40

Berlin W 85, den 14.6.1940
Brennstraße 34
Telefon: 21410

Betr.: Pervitin.
Bzsg.: Schrb.v. 8.6.40

An
Temmler-Werke
Berlin - Johannesthal

Eingegangen
19 JUN 1940
Beantwortet

Die Erfahrungen der Wehrmacht über die Anwendung des Pervitin sind noch zu keinem endgültigen Abschluß gelangt. Es ist außerdem z.Z. aus militärischen Gründen nicht möglich die Erfahrungen mitzuteilen.

Im Auftrage
Müller

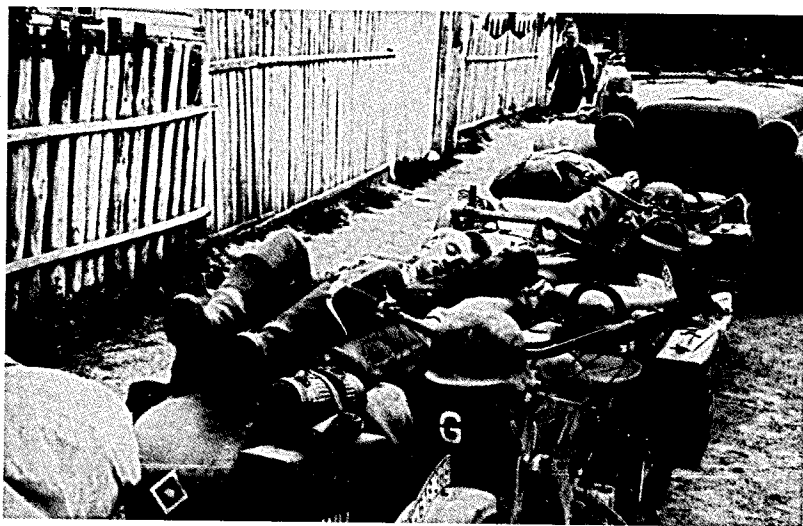
„A Temmler Művek részére

Berlin Johannesthal

A Wehrmacht tapasztalatszerzése a Pervitin alkalmazásával kapcsolatban még nem zárult le teljesen. Továbbá az eddigi tapasztalatok átadására jelenleg katonai okokból nincs lehetőség.

A Wehrmacht titokzatoskodik: nem ad tájékoztatást a tömeges doppingolásról

szaggatottak, leírásai kapkodóak, teletűzdelve rövidítésekkel. Állandóan valamilyen nagyobb mennyiségű metamfetaminról van szó: „1940. június 14. péntek 9 óra: Megbeszélés Kretschmar alezredessel. Bemutatkozás. Mindent pontosan tud, maga is másnaponta 2 tablettát szed, nagyszerűnek tartja – friss lesz tőle, és utólag sem érez fáradtságot. Kérdésemre megerősíti, hogy a Pervitin a mentális teljesítményt egyáltalán nem csökkenti.”¹⁵⁷

Tizenhét átvirrasztott éjszakát követően: egy kis alvás a villámháború után

Ranke egyszemélyes Tour de France-án, melynek során négyezer kilométert tett meg keresztül-kasul az országban – járt a tengernél, városokat keresett fel, és fölment a hegyekbe is – a központi szerepet a doppingolás játszotta. Nem véletlen, hogy felkereste a hadsereg „lándzsahegyét”, a villámháborút kitaláló Guderiant, a von Kleist páncéloshadtest parancsnokát, valamint a megvadult és bekattant Rommelt. Ranke mindig oda ment, ahol a legtöbb metamfetamin fogyott, ahol nagy nyomás nehezedett a katonákra és szükség volt rá – nagy mennyiségű kemény drogot vitt ugyanis magával, és osztogatta is készségesen:

„1940. június 6. vasárnap: Nem sokkal a tervezett indulás előtt, 10 órakor előáll a kocsimmal Holt, a sofőröm, aki éjszaka nem talált rám. Hurrá. Bepakolunk 40 000 Pervitint. Indulás 11-kor a 14. hadtesthez. Első csokoládém (én ülök a kormánynál). Lormes főterén egy csésze kávé, utána tovább Montesauce-ig. Egész nap csak egy csomag kekszet ettem.”¹⁵⁸

Ranke gyakran magával vitte és használta a fényképezőgépét. Leggyakoribb motívuma – kissé meglepő módon – az alvó ember: katonák, akik gépkocsik mellett elterültek a fűben, autójukban a kormányra dőlő gépkocsivezetők, székükben elbóbiskoló tisztek, vagy akár egy fa alatt nyugágyon fekvő főtörzsőrmester. A felvételekkel valószínűleg azt akarta igazolni, hogy Morfeusz, az ő fő ellensége még mindig nincs teljesen legyőzve. Tovább kell vívni a harcot az álomszuszékok ellen, és a fő fegyver természetesen a Pervitin.

A külső ellenség kevesebb gondot okozott. Mikor június közepén Párizs a németek kezébe került, a francia hadsereg már alig tanúsított ellenállást. Franciaország ezekben a napokban nyomasztó látványt nyújtott: „Mindenütt romhalmazok, rengeteg szénné égett kocsis és lótetem a nagyobb tereken, melyeket megégett fák fogtak közre. Kiégett harckocsik és házak. A franciák és az angolok visszavonulási útvonalain szanaszét heverték az elhagyott felszerelési tárgyak, köztük néhány ottfelejtett löveg és megsérült harckocsi. Az útszélén kerékpárosok vagy gyalogosok haladtak visszafelé mindenféle szedett-vedett holmival felszerelve.”¹⁵⁹

Ranke felettese, Waldmann, a hadsereg egészségügyi főfelügyelője is beutazta ezekben a napokban a harcok által érintett területeket, és maga is mérleget vont a Pervitin hatásáról, még ha nem is nevezte nevén a gyereket: „A Maginot-vonalat áttörtük. Rendkívüli menetteljesítmények: 60–80 km naponta! Az utánpótlás biztosítása, a katonák teljesítménye, a deportálások lebonyolítása – minden sokkal jobban megy, mint 1918-ban.”¹⁶⁰ Ebben a háborúban nem tartóztatták fel sehol a német csapatokat, példa nélküli sebességgel robogtak keresztül a nyári tájon. Rommel már egyáltalán nem is használta a kiépített utakat, hogy az utolsó francia védelmi állásokat elkerülhesse; gyakran egyszerűen keresztülüzbörgött tankjaival a mezőkön, és 1940. június 17-én 240 kilométert tett meg egyvégtében, amivel „katonai világrekordot” állított fel. A légierő egyik vezető tisztje így fogalmazott feljegyzéseiben: „A menetteljesítmények elképesztőek.”¹⁶¹

Június közepén Guderian Pontarlier-nél elérte a svájci határt. A Maginot-vonalnál állomásozó félmillió francia katonát bekerítették, és ezzel a Harmadik Birodalom szomszédja fölött aratott győzelme végérvényessé vált. Hitler volt azonban az egyetlen, aki még mindig nem fogta fel, milyen félelmetes gyorsasággal zajlott le mindez: „Az Ön tájékoztatása tévedésen alapul” – táviratozta egyik tábornokának: „Bizonyosan Pontailler-sur-Saon-ra gondolnak.” Guderian felvilágosította: „Nincs tévedés, én magam is személyesen itt vagyok Pontarlier-ben a svájci határnál.”¹⁶² Egy német haditudósító jelentése jól szemlélteti az események menetét: „Megállás nélkül nyomulnak előre a páncélosok, a tüzérség, a légvédelmi ütegek, az utánpótlás-konvojok. Nincs pihenő. Éjszaka is óvatosan haladunk előre a sötét országúton. Senki sem gondol alvásra. Egy darab csokoládé pótolja az ebédet. Irány előre! Most 300 kilométert tettünk meg egy menetoszlopban, részben gabonaföldeken és mezőkön keresztülágva. Hogy ez mekkora megterhelés, csak azok tudnák elmondani, akik a kormánynál ülnek. Való igaz: gépkocsivezetőink teljesítménye az elmúlt napokban a lehetetlennel volt határos. Olyan gyorsak voltunk, hogy a francia lakosságnak ideje sem volt

elmenekülni. »Ti, németek úgy söpörtök végig az országon, mint a forgószelel – mondta egy civil lakos. – Néhány napja még Calais-ban voltatok, ma meg már Dél-Franciaországban« – mondja, és csóválja a fejét.”¹⁶³

Az ebédet azonban nemcsak a csokoládé helyettesítette, ahogy az a *Berliner Lokal-Anzeiger*-ben is olvasható volt, hanem a Temmler Művek kis kerek tablettái is, melyek az éhségérzetet csillapították. Ranke – Guderianhoz csatlakozva – szűk három nap alatt több mint ötszáz kilométert tett meg, és a harcok egység egészségügyi tisztje elmondta neki, hogy minden gépjárművezető naponta 2–5 Pervitin tablettát vett be. Amikor tehát a német propagandagépezet a meglepően gyors győzelmet az állítólagos nemzetiszocialista harci morál javára akarta írni, egyszerűen fittyet hányt a valóságra. Ranke katonai naplója bizonyítja, hogy más volt a mozgatórugó: „Krummacher vezérkari orvos is szerzett már tapasztalatokat a Pervitinnel. Bemutat engem Stockhausen ezredesnek. (...) Lejelentkezem Kretschmar alezredesnél, aki nagyon alaposan kikérdez, majd végül Pervitint kér. (...) A hadjárat kezdete óta elfogyasztotta egy teljes fiola tartalmát (30 tablettát), adott esetben hat szemet is bevéve.”¹⁶⁴

Kretschmarról, a von Kleist páncéloshadtest ellátásáért felelős főszállásmesterről (hadtápparancsnokról) azt írja Ranke, hogy „több ízben Pervitin beszédese révén volt képes fáradtságát leküzdeni és feladatait teljesíteni. Hangoztatta a szer a hangulatra gyakorolt jó hatását, valamint kiemelte, hogy hatása alatt az igen nehéz, nagy összpontosítást igénylő munkával is megbirkózott”.

Elsősorban „a vezérkari tiszték ismerték és értékelték a Pervitint, és kértek is tőlem.”. Rommel első számú egészségügyi tisztje, Baumester ezredorvos Rankéval „hosszú, jó hangulatú beszélgetést folytatott a Pervitinről és a tudomány állásáról”. A harci kedvére és erejére büszke Waffen-SS sem szívesen mondott volna le a Pervitin előnyeiről: „Indulás 10 órakor a 10. páncélosadosztállyal. Közben csatlakozik hozzánk a megtett hosszú út ellenére nagyon fegyelmeztetett SS; a csapatorvosnak átadok 2000 tablettát Pervitint.”

Jelentkeztek azonban a mellékhatások is, a nagyszabású vegyi hadművelet negatív következményei. Ranke ezekről azonban nem vett tudomást vagy egyszerűen elhallgatta őket feljegyzéseiben. Főként a negyven fölötti tisztek tettek említést nagyobb volumenű metamfetamin-fogyasztás esetén szívpanaszokról. A 12. páncélos-hadosztály egyik ezredese, aki köztudottan „sok Pervitint szedett”, szívrohamot kapott fürdés közben az Atlanti-óceánban, és meghalt. Egy százados egy esti tiszti összejövetel során szintén szívinfarktust kapott. Egy altábornagy pedig, aki a harcok alatt nem múló fáradtsága miatt az orvos tanácsa ellenére Pervitint szedett, kiment a gyalogsági frontra, ahol a kimerültségtől összeesett. Az 1. tartalékos harckocsialegység alezredese, aki „a harcok alatt négy héten át napi 2×2 tabletta Pervitint szedett”¹⁶⁶, szív táji fájdalmakra panaszkodott, és hangsúlyozta, hogy „keringési rendszere a Pervitin szedése előtt teljesen rendben volt”. Kritikus hangon nyilatkozott az elrendelt tömeges doppingolásról: „A Pervitin hivatalos úton érkezett a csapatokhoz a bevetés kezdete előtt, és minden tiszt kapott belőle saját használatra a századparancsnokkal bezárólag, a többit pedig szét kellett osztaniuk a nekik alárendelt katonáknak azzal az egyértelmű utasítással, hogy feltétlenül be kell venniük a bevetés kezdete előtt, nehogy a fáradtság csökkentse a harckészültségüket. Tehát egyértelműen parancsba adták, hogy a Pervitint alkalmazni kell.”

Egy másik törzstisztről azt is tudjuk, hogy másfél hónapon belül az összesen 33 olyan napon, amikor sor került valamilyen harci cselekményre, naponta négy tabletta Pervitint szedett. Ezt követően „rendkívül magas vérnyomás miatt” szolgálata alkalmatlannak nyilvánították.¹⁶⁷ Kialakult drogfüggőséget is több esetben megfigyelték. Egyre több katona szervezetét viselte meg az agresszív vegyi anyag: mihelyt a drog hatása alábbhagyott, nyugtalaná váltak és elromlott a közérzetük. Minél hosszabb időt töltöttek el a drog fogyasztásában, annál kevesebb dopamin és szerotonin szabadult fel az agyukban – azaz annál kevésbé érezték jól magukat; emiatt viszont egyre többet fogyasztottak, hogy a negatív hatásokat ellensúlyozzák. Ilyen a függőség ördögi köre.

Ranke mindezt félresöpörte, annak a mottónak a jegyében, hogy *a háború az háború, a metamfetamin pedig metamfetamin*. A katonai akadémia intézetének megvesztegethetetlen hírében álló tudósa erőteljesen megszépítette az ajzószer hatásáról a berlini központ számára készített jelentését. Saját tökéletes alkalmatlansága jutott kifejezésre ebben: jobban ismerte a drogot, mint bárki más a hadseregben, tudott a veszélyeiről is, de maga is függővé vált tőle, és ezért ártalmatlan színben tüntette föl maga és mások előtt is negatív hatásait. A függőségben szenvedő diler klasszikus esete. A különleges és egyúttal súlyosbító tényező Ranke viselkedésében az, hogy tette számtalan katona és civil életére volt hatással.

HÁBORÚ ÉS VITAMINOK

A győztes háború mámorában Morell a vitaminok úttörőjének szerepében tetszelgett maga előtt, és belefogott egy „Vitamultin” nevű kombinált készítmény gyártásába és egész Európa területén való forgalmazásába. Értékesítési szisztémája egyszerű, de egyúttal egyszerű volt: rávette pácienseit, a magas beosztású tábornokokat, hogy dicsérjék a termékét, a többi már ment magától, mert mindenki hallgatott a felettesére. Hogy Hitlert is elkábítsa, készítettett az – egyébként 50 százalékgig tulajdonában álló – hamburgi Nordmark nevű céggel egy úgynevezett „Nemes Vitamultin” nevű szert. Csak bizonyos kiemelkedő személyek kaphattak belőle, fényes aranypapírba volt csomagolva, és az SF rövidítés volt rábélyegezve (a *Sonderanfertigung Führer – Külön a Führer számára elkészítve* kifejezésből). A csomagolásnál kevésbé volt lehangoló a tartalom: a vitamintabletta szárított és őrölt csipkebogyót, szárított citromot, élesztőkivonatot, sovány tejport és porcukrot tartalmazott.¹⁶⁸

Hitler ugyan nem szenvedett hiánybetegségekből, minthogy vegetáriánus lévén szinte kizárólag gyümölcsöt, zöldséget és salátát fogyasztott, mégis úgy kapott az alkalmon, mintha csak a heszperi-

dák almáiról volna szó. Ártani végül is nem ártottak ezek a vitaminok. Hamarosan naponta több szemet is fogyasztott az arany adományból, Morell pedig arra utasította a Birodalmi Kancellária közelében található Angyal patikát, hogy „sürgősen szerezzen be és folyamatosan tartson készleten 500–1000 db Vitamultin-F-et. (...) A készletnek minden körülmények között hiánytalanul rendelkezésre kell állnia.”¹⁶⁹ A receptúrát szigorúan titokban tartotta, és arra utasította a gyógyszerészt, hogy a szert kizárólag neki vagy Hitler szolgájának adja ki.

Ezt követte Morell marketingstratégiájának második lépése. A Wehrmacht és a vezérkar vezetői és fontos munkatársai ugyan nem kaphattak aranyba csomagolt csodabogyókat, de számukra kitalálta a rafinált doktor az ezüstpapírba csomagolt és SRK felülbélyegzéssel ellátott tablettákat (SRK = *Sonderanfertigung Reichskanzlei*, azaz *Külön a Birodalmi Kancellária számára elkészítve*). Hamarosan ölték egymást a magas rangú tisztek a viszonylag jó ízű tablettákért, és tüntetően rágszálták őket a helyzetértékelő megbeszéléseken. Morell elégedetten írta a Führer főhadiszállásáról a feleségének: „A Vitamultin nagyon jól megy. Itt az urak nagyon elégedettek vele, és ajánlják otthon is a családtagjaiknak.”¹⁷⁰

Ez a siker vetette meg az alapját a Harmadik Birodalom tömegszervezetei közvetítésével beindított nagy üzletnek. Morell Hitler személyi orvosaként gátlástalanul kihasználta befolyását, és sikerült rávennie A Német Munkafrontot* több „Vitamultin-kampány” lebonyolítására. Óriási mennyiségeket rendeltek tőle: hol 260 millió, hol pedig 390 millió tablettát. Összességében a Német Munkafront csaknem egymilliárd Vitamultin tablettát vásárolt, hogy

a fegyvergyártásban dolgozó munkások teljesítményét fokozza és a fertőző betegségekkel szembeni ellenálló képességüket növelje. Az ügyes doktor az SS-t is becserkészte. Először ingyen kaptak tőle 100 ezer tablettát, „baráti adományként”. Ezzel a norvégiai hegyekben szolgáló alakulatokat célozta meg. Egy Himmlerrel, az SS főnökével folytatott személyes megbeszélésen Morell buzgón ecsetelte a Vitamultin Skandináviában való alkalmazásának előnyeit: Több C-vitamin fogyasztása valamelyest javítja a szürkületben való látás képességét, és Skandináviában köztudomásúlag hosszan tart a sötétség.¹⁷¹ Az SS elégedettnek tűnt az eredménnyel, többször nyújtott be utánrendelést összesen több százmillió tablettára. Az ő tablettájuk is saját márkanévet kapott, SS-Vitamultin névvel látták el.¹⁷²

A reguláris csapatokra is kivetette hálóját az élelmes doktor: „Remélem, nem kell a Vitamultin miatt egy új beadványt benyújtanom a hadsereghez” – írta egyik levelében.¹⁷³ Otto von Ranke, a Wehrmachtdílere esetében azonban kemény fába vágta a fejszét. A hadsereg nagyhatalmú pszichológusa már régen rászokott a keményebb drogra, és nem volt vevő holmi vitaminkészítményekre, hanem kezen elutasította Morell próbálkozásait.

A Vitamultin-üzlet azonban a hadsereg nélkül is virágzott. Még a légierő elutasításán is túltette magát Morell, pedig személyes támadásnak érezte dr. Hippke, a Luftwaffe egészségügyi szolgálatának vezetője részéről. Így intrikált: „Téves adatokra hivatkozva próbál dr. Hippke egy értékes készítményt rossz hírbe hozni, ami számomra méltánytalan” – írja feljelentő levelében egyenesen Hippke főnökének, Göringnek, a birodalmi légiközlekedési miniszternek. „Nem tudom elfogadni, hogy szolgálatban ilyen módon járjon el valaki – ha ez a magánéletemben történt volna velem, jogi útra terelném az ügyet. Nagyon kérem, tisztelt Birodalmi Marsall úr, tegyen igazságot. A legmélyebb tisztelettel maradok őszinte híve. Heil Hitler!”¹⁷⁴ Göring megfontolta a kérést, és leváltotta Hippkét. Nagy diadal volt ez a Führer orvosának, és ezzel beindult európai mértékkel is jelentős gyógyszerkereskedelmi vállalkozása.

* Az 1933. májusában megalapított, a szakszervezetek helyére lépő, Robert Ley vezette Német Munkafront (Deutsche Arbeitsfront – DAF) elsődleges célja a náciizmus eszméinek a korábban inkább a baloldali pártokkal szimpatizáló munkássággal való elfogadtatása, és persze az volt, hogy a vonzó programokon keresztül az állam a lehető legnagyobb kontrollt gyakorolja afölött is, miként töltik el szabadidejüket a dolgozók.

MAGASAN ELSZÁLLVA

Az általa okozott dunkerque-i fiaskó után a „Kövér”, ahogy Göringet természetes testalkata miatt nevezték, megpróbált újabb nagy ívű gondolatokkal olyan lazán elegáns úriemberként előállni, amilyenek magát a morfium bódulatában mindig is látni szerette. Legújabbban az Oroszlánfőka (Seelöwe) hadművelet foglalkoztatta, Nagy-Britannia inváziója szárazföldi csapatok segítségével. Igen kényes feladatnak tűnt több százezer német katonát hajóval átszállítani a La Manche csatornán – ezt megelőzőleg mindenképpen légi fölényt kellett biztosítani, meg kellett tisztítani a légteret az angol vadászgépektől. Ez volt Göring személyes feladata, de egyúttal nagy lehetősége is arra, hogy Hitlernek imponáljon, és hogy hatalomvágyát és kicsapongó életmódját továbbra is elfogadtassa a Führerrel.¹⁷⁵

Anglia térdre kényszerítését Göring logikus módon a Brit Királyi Légierő, a Royal Air Force fontos létesítményeinek bombázásával kezdte: repülőtereket, hangárokat, leszállópályákat és repülőgépeket támadott. Az „angliai csata” elkezdődött. A sikeres stratégiát azonban megváltoztatták, miután a britek 1940. augusztus 25-én éjszaka bombatámadást indítottak Berlin Kreuzberg és Wedding nevű kerületei ellen. Hitler parancsba adta, hogy szeptember 4-én meg kell kezdeni London bombázását. Így akarta megfélemlíteni és demoralizálni London lakosságát, ami azonban katonai szempontból durva hibának bizonyult, mert nem foglalkoztak többé az ellenséges repülőterekkel, és így a briteknek lehetőségük nyílt védelmi rendszerük megerősítésére.

Bombák hullottak az angol fővárosra és más helységekre. Az év végéig több mint 40 ezer polgári lakos vesztette életét. A szigetországban azonban dühösen így kommentálták a dolgot: „London can take it (London kibírja).”¹⁷⁶ A Királyi Légierő határozottan visszavágott: számtalan német gépet lőttek le a szigetország fölött, és a britek viszonzásképpen megtorló légítámadásokat vezettek német városok ellen. Hamarosan annyira megerősödött a légvédelem,

hogy a német légierő már csak a sötétség beállta után mert légítámadásokat indítani. Egy vadászpilóta így jellemzi a helyzetet: „Gyakran nagyon későn szálltunk fel, tíz órakor vagy tizenegy órakor. Így körülbelül éjjel egykor vagy kettőkor értünk London vagy egy másik angol város fölé, és az ember addigra persze már holtfáradt. És amikor ezt az ijesztő állapotot észrevettük, gyorsan bekapunk egy vagy két tablettát Pervitint, és aztán már újra ment minden, mint a karikacsapás. (...) Én is sok éjjeli bevetésen voltam. A parancsnoknak természetesen mindig maximálisan ébernek kell lenni. Ezért aztán már előre bevettem a Pervitint. Képzeljék csak el, mi történne, ha a parancsnok harc közben fáradt és álmos volna. Igen, ez lehetetlen. (...) Az ember ilyenkor nem mond le a Pervitinről csak azért, mert állítólag némi egészségkárosító hatása is lehet. Hiszen amúgy is bármelyik pillanatban odaveszhetünk!”¹⁷⁷

Ez nyilván nem egyedi eset. Statisztikai adatok ugyan nem állnak rendelkezésünkre a légierő Pervitin-fogyasztásáról, és arra sincsenek bizonyítékaink, hogy más serkentőszert szedettek-e minden pilótával. Az egyetlen kétségtelen tény az, hogy Ranke 35 millió tablettát serkentőszert rendelt együttesen a szárazföldi hadsereg és a légierő számára.

Tény, hogy végül az nyeri meg a háborút, aki az eget uralja; ez pedig anyagigényes – sok acélra, valamint húsrá és vérre van hozzá szükség. A gépnek és az embernek is kiválóan kell működnie, és tovább kell bírnia a harcot, mint az ellenség. A Messerschmidtek ugyan nem voltak jobbak a Spritfire-eknél, de a Luftwaffe a harcot segítő drogok dolgában sokkal jobban állt, mint a Royal Air Force. A Pervitint több találó gúnynéven is emlegették: „repülőso”, „Stuka” vagy „Göring-pirula”. Egy repülőtsízt az alábbiakat jelentette a Földközi-tenger térségéből: „A térdzsebemben van egy hosszú vászoncsík, amin öt vagy hat tablettát szorít le egy ráerősített celofánréteg. Ezek Pervitin tabletták. Fáradtság ellen valók, mondta dr. Sperrling. Kinyitom a zsebet, aztán előveszek először kettő, majd három tablettát. Rövid időre leveszem a légzőmaszkot, és elkezdem

szétrágni a tablettákat. Átkozottul keserűek és lisztízük is van, de sajnos nincs mivel leöblítenem.”¹⁷⁸

Egy idő után jelentkezik a hatás: „A motor szépen nyugodtan forog. Éber vagyok teljesen, a szívem a fülemben dobog. Az ég vakítóan kék, szinte belefájdul a szemem az éles fénybe. Alig tudom elviselni a nagy világosságot; sokkal jobb, ha a kezem a szemem elé tartom. A motor most egyenletesen zúg, nem rezonál – valahol a távolban, nagyon távol. Szinte csönd van itt fenn. Minden lényegtelen, elvont és távoli, mintha én magam a saját gépemen kívül repülnék.”

Leszállás után a valóság teljesen idegen világnak tűnt az elszállt tudatú pilótának: „Pontosan tartottam az irányt, bár mintha a súlytalanság állapotában lebegtem volna egyfajta euforikus közömbösséggel. Leszálláskor mintha minden megdermedt volna. Semmi sem mozdul, élő embert nem látni, elhagyatottan meredeznek a romok (...) a bombatölcsérek között. Begurulok a géppel a helyemre, és hirtelen kidurran a jobb oldali kerék gumija – valószínűleg egy bombaszilánkon mentem keresztül. Később találkozom dr. Sperrlinggel, és csak úgy mellékesen megkérdezem, hogy tulajdonképpen mi a szar is ez a Pervitin, és hogy nem volna-e jobb a pilótákat megkímélni tőle. Mikor meghallja, hogy egyszerre három tablettát vettem be, majdnem hanyatt esik, és szigorúan megtiltja nekem, hogy aznap akár csak kívülről is hozzáérjek egy repülőgéphez.”

Bármennyire fel is voltak pörgetve a németek, az nem ellensúlyozhatta a brit légierővel szembeni stratégiai hátrányaikat. Az angliai csatát a németek elvesztették – ez volt Németország első veresége ebben a háborúban. Hitler kénytelen volt lefűjni az Oroszlánfoka-hadműveletet és azzal együtt a szigetország elleni inváziót is. Új színteret kellett keresnie a háború folytatásához.

Göring újabb kudarcából sem voltak le semmiféle következtetés. Továbbra is parádézhatott a Wilhelmstraßen található, nagy világos kövekből épített, óriási méretű Birodalmi Légiközlekedési Minisztériumában, mely fölött a vörös színű hadi zászlók közepü-

kön fekete horogkereszttel olyan öntudatosan lobogtak, mintha azt sugallták volna, hogy maga a szél és az ég láthatatlan tömege is ennek a kormánynak és főként légügyi miniszterének uralma alatt áll. Aki azonban belépett a nagy kovácsoltvas kapun és áthaladt az épület előtti, magas vaskerítéssel körbevett téren, az utána rögtön belépett a káosz, a mértéktelen alkohol- és drogfogyasztás, a belső intrikák és a gazdasági visszaélések birodalmába. A Göring három-ezer szobás fellegrárában – napjainkban egyébként a Szövetségi Pénzügyminisztérium székhelye – uralkodó állapotok jól jellemezték az egész nemzetiszocialista rezsim életidegenségét és azt a tévutat, melyre Németország rálépett.

Egy katonatiszt feljegyzéseiben leírja a birodalmi marsall egyik fellépését: „Nehezen tudtuk megőrizni a komolyságunkat. Fehér selyemből készült, blúzra emlékeztető, buggyos ujjú inget viselt, fölötté pedig sárga, ujjatlan, szőrmével bélelt bőrkabátját. Hozzá hosszú és bő térdnadrágot, mint régen a zsoldosok, széles derekán pedig egy aranyszögekkel kivert széles bőrvet, melyen rövid kis kelta kard csüngött. Hosszú selyemharisnya és arany-sárga puha bőrszandál tette felejthetlenné a látványt.”¹⁷⁹

A magas rangú úr időnként ki is volt sminkelve, a körmei pedig vörösre voltak lakkozva. Gyakran megtörtént fontos megbeszéléseken, hogy Göring vérében vérszinten lecsökkent a morfiumszint, és ettől annyira rosszul érezte magát, hogy szó nélkül elhagyta a termet, és csak jó néhány perc múlva tért vissza – most már sokkal vidámabb hangulatban és jobb állapotban. Egy tábornok így írja le ezeket a hirtelen változásokat: „Úgy tűnt, mintha Göring újjászületett volna. Remekül nézett ki, szikrázó kék szemeivel behatóan méregetett minket. Megdöbbenő volt a különbség ahhoz képest, hogy milyen rossz állapotban hagyta el a termet. Számomra nyilvánvaló volt, hogy valamilyen stimulánszt vett be.”¹⁸⁰

A valóságtól való menekülés nem lendítette előre Göring hivatali ügyeit. Egy magasabb pozíció betöltése során többet nyomott nála a latban a szóba jövő jelölt kellemes személyisége, mint szakmai kvalitásai.¹⁸¹ Az egyik legközelebbi munkatársát, Bruno Loerzert ért

Sok alkohol és még több Pervitin: Ernst Udet „birodalmi légiközlekedési fejlesztési vezető” (középen)

bírálatot – akit maga Göring is a leglustább tábornokának nevezett – azzal söpörte le az asztalról, hogy „szükségem van valakire, akivel esténként megihatok egy üveg jó kis vörösbort”.¹⁸² Hasonló szempontok játszhattak szerepet Ernst Udet „birodalmi légiközlekedési fejlesztési vezetővé”, a Harmadik Birodalom egyik igen befolyásos tisztviselőjévé való kinevezése során is. Udet ugyan – a francia René Fonck után – az I. világháború legsikeresebb (a háborút túl is élő) – vadászpilótája volt, de fontos íróasztala mellett teljesen impotensnek bizonyult a világfi típusú kemény katona, aki a legszívesebben Leni Riefenstahl filmjeiben ünnepeltette magát. Göring azonban emiatt a legkevésbé sem zavartatta magát, és ez jól mutatja, mennyire felületesen irányította minisztériumát, ahol a szolgálati fegyelem fogalmát egyáltalán nem ismerték.

Amikor a birodalmi légiközlekedési miniszter és a birodalmi légiközlekedési fejlesztési vezető hivatalos tárgyalásokat folytattak, leg-

szívesebben a régi szép időkre emlékeztek: az I. világháborúban koinmámorban¹⁸³ közösen megvívott fontos légcicsatáira. Aktuális fegyverkezési kérdésekről, új repülőgéptípusok kifejlesztésének komplex folyamatáról és hasonló komplikált ügyekről nem beszélgettek olyan szívesen. Minisztériumi székfoglaló beszédében Udet a másnaposságtól némileg szürke arccal arra figyelmeztette hallgató-ságát, hogy túl sok elmélyült irodai munkát tőle ne várjanak. Gondot csak az okozott, hogy hatalma csúcsán huszonnégy hivatalt kellett volna irányítania, melyekben aztán nem meglepő módon hamarosan a káosz lett úrrá. Udet, akiről az a hír járta, hogy vendégeit minden napszakban konyakkal kínálta, és csak úgy tömte magába a metamfetamint, csak fokozta a zűrzavart az egyébként is meglehetősen slendriánul működő Birodalmi Légiközlekedési Minisztériumban.

Nagyon is elképzelhető, hogy Göring Udet-ra célzott, amikor később egyszer megjegyezte: „Vannak osztályok, melyekről Önnek fogalma sincs, de egyszer csak előbukkannak valahonnan, és rögtön történik is valami disznóság. (...) És akkor ráébred az ember, hogy itt évek óta meglapul egy osztály, és senki sem tud róla. Egészen komolyan mondom, hogy ez már többször is előfordult. És vannak emberek, akiket már háromszor kirúgtunk, de újra és újra felbukkannak egy másik osztályon, ráadásul egyre magasabb beosztásban.”¹⁸⁴

Munkaidőben Udet a legszívesebben karikatúrákat rajzolt, többnyire saját magáról. Amikor csak tehetett, hazasunnyogott, és ott-hon a világkörüli útjain begyűjtött italokkal teletömött bársekreény körül gyűjtötte maga köré barátait, mert nem tudta elviselni az egyedüllétet. Tulajdonképpen csak jól akarta érezni magát, és időnként szeretett volna filmekben feltűnni, a repülés ügye azonban nem kötötte le – egyre növekvő feladatai szinte agyonnyomták. 1941-ben már veszélyes mértékben fogyasztotta a Pervitint, hogy egyáltalán működőképes állapotban tartsa magát. Ő személyesítette meg a német hadvezetés megalomániáját, mely magát túlbecsülve

már rég elvesztette kapcsolatát a valósággal. „Udet nagy szerepet játszott a hanyatlásunkban” – mondta később állítólag maga Hitler. „Ez az ember volt a legnagyobb csapás a német légierő történetében.”¹⁸⁵ Ez a kijelentés magáért beszél.

A háború utáni korszak világszerte legnagyobb sikerrel játszott német színdarabjában, *Az ördög tábornok*ában Carl Zuckmayer barátjának, Erst Udet-nak állít túlzóan is hízelgő emléket a tragikusan becsületes, életművész és kiszolgált harcos Harras repülő tábornok alakjában. Az azonos címmel készült filmben Curd Jürgens alakítja Udet figuráját oda nem illő pátoasszal és emelkedettséggel, a valóságtól teljesen elrugaszkodva. Udet nem volt alkalmas a hős szerepére. Legfeljebb azt lehetne a javára írni, hogy inkompetenciája és függősége révén jelentős károkat okozott egy kártékony rendszernek – persze nem szándékosan. Egy ripacs volt, se több, se kevesebb, történelmi kuriózum, olyan idegen elem a történelem folyamában, amivel a történészek nemigen tudnak mit kezdeni.¹⁸⁶

1941. november 17-én a német központi hírügynökség az alábbi üzenetet tette közzé: „Udet birodalmi légiközlekedési fejlesztési vezető egy új fegyver kipróbálása során (...) olyan súlyos szerencsétlenséget szenvedett, hogy a kórházba szállítás alatt sérüléseibe belehalt. A Führer a kötelessége teljesítése közben elhunyt tiszt számára állami végtisztességet rendelt el.”¹⁸⁷ Valójában azonban az történt, hogy Udet a Westenden, a Stallupöner Allee-n található elegáns szolgálati villájában egy golyót eresztett a fejébe, amivel a légierő ezer és egy műszaki és szervezeti problémáját áthárította régi világháborús bajtársára, Göringre, aki számára élete csattanós befejezése és immár véglegesen szolgálatképtelenné válása előtt még hátrahagyott egy kézzel firkált üzenetet a halálos ágya mellett: „Vasakarátú barátom, elhagytál engem”.

Az önmagát ajnározó és túlértékelő Udet öngyilkossága bizonyos értelemben megelőlegezte a Harmadik Birodalom pusztulását. Amikor Göring az állami temetésen a morfiumtól megkeményedett arccal a koporsó mögött lépkedett és valamit motyogott „a német történelem egyik legnagyobb hősről”, a Wehrmacht oroszországi

előrenyomulása éppen elakadt. Udet sírja még ma is az invalidusok temetőjében, közvetlenül a katonai akadémia mögött található, néhány lépésnyire attól a helytől, ahol Otto Ranke a Wehrmacht számára kísérleteket végzett a Pervitin nevű szerrel.¹⁸⁸

TÁLCÁN KÍNÁLT LEHETŐSÉG A KÜLFÖLD SZÁMÁRA

1940. szeptember 13-án a *Corriere della Sera* milánói napilap beszámolt a németek „bátorságtablettájáról”, melyet eredetileg orvosi célra fejlesztettek ki, de időközben már katonai célra is használják. Ennek a „pillolla di coraggio”-nak a katonai jelentősége ugyan nem ér fel egy Stuka bombázóval, a német vezérkar számára azonban garantálja katonái állandó hadrafoghatóságát.

Nagy-Britannia számára, mely viszont a gyengébb hatású Benzedrint adta katonáinak, ez tálcán kínált lehetőség volt. A szernek a Pervitinnél kevesebb a mellékhatása is,¹⁸⁹ és az angolok az olasz lap cikkére le is csaptak. Remekül meg lehetett vele magyarázni, hogy a németek olykor már-már riasztó küzdeni akarása nem ideológiai meggyőződésükből, hanem egy kémiai mechanizmusból fakadt. A BBC postafordultával le is adott egy anyagot a német pilóták Pervitinnel való ellátásáról. Berlinben ezt követően a legmagasabb szinten lángolt fel a vita.

Leo Conti, a Pervitint már korábban is kifogásoló birodalmi egészségügyi vezető a következőket írta a hadsereg egészségügyi főfelügyelőjének: „Nagyon hálás lennék Önnek, ha tudomásomra hozná, milyen mennyiségben és milyen eredménnyel vetetik be a légierő tagjaival a Pervitint. Az Ön személyes véleménye is nagyon érdekelné ebben a kérdésben. (...) A Pervitin alkalmazásával a magam részéről egyáltalán nem értek egyet. Nagyobb rendezvényeken többször is utaltam nyilvánosan ennek a szernek az ártalmasságára.

Legszívesebben vénykötelessé tenném a kábítószerhez hasonlóan. Heil Hitler!”¹⁹⁰

A hadsereg azonban nem izgatta magát különösebben Leo Con-ti véleménye miatt. Csak egy hónap elteltével válaszolt dr. Siegfried Handloser professzor, az újonnan kinevezett egészségügyi főfelügyelő: „Az angol propaganda rendszeresen azt állítja, hogy a Wehrmacht kiváló teljesítménye csak egy kábítószernek köszönhető. A londoni rádió ezzel kapcsolatos téves helyzetmegítélése abból indul ki, hogy a német páncélosadosztályok állítólag már a Franciaország elleni hadjárat során is kábítószer hatása alatt álltak. A valóság ezzel szemben az, hogy Pervitint a katonák akkor-tájt még nem sokan és csak jelentéktelen mennyiségben szedtek.”¹⁹¹ Nyilvánvalóan hazug állítás, hiszen Handlosernek is tudnia kellett a 35 millió megrendelt tablettáról, és ismernie kellett Ranke hivatalos jelentéseit is.

Conti azonban nem hagyta annyiban a dolgot. Elkecseregetten küzdött a drogtól mentes tiszta árja nép eszményképéért. Eközben azonban fogalma sem volt arról, hogy a II. világháborúban beindult egyfajta geopolitikai küzdelem is a minél hatékonyabb doppingszerekért. Végso kétségbeesésében felkérte egy tudós barátját, aki a *Német Orvosi Lapban* „A Pervitin-probléma” címen megírta az első kritikus szellemű tanulmányt a németek kedvenc drogjáról, és behatóan elemezte a népszerű ajzószer veszélyeit, beleértve ebbe a függőség kialakulásának a lehetőségét is. Tipikus nemzetiszocialista terminológiával azt követelte, hogy „kíméletlenül irtsuk ki a Pervitint, bárhol is bukkannunk rá”, és azt hangoztatta, hogy aki függővé válik, az „elfajul”.¹⁹²

A cikke tudományos körökben fel is figyeltek, és szakmai berkekben egyre gyakoribb témává vált a Pervitin-függőség. Esetleírások születtek olyan orvosokról, akik túlادagolták magukat, és olyan orvostanhallgatókról is, akik a veszedelmesen sok tablettá elfogyasztása után több napon át nem voltak képesek aludni, és képzelt rovarok miatt véresre vakarták a bőrüket.¹⁹³

Eközben Németországban a Pervitin-fogyasztás túllépte a havi egymillió adagot.* 1941 februárjában Conti ismét megkongatta a vészharangot, ezúttal a párt vezető funkcionáriusainak írt körlevelében: „Egyre nagyobb aggodalommal figyelem a lakosság legszélesebb köreire jellemző féktelen Pervitin-fogyasztást. (...) Ez közvetlen fenyegetést jelent népünk jövőjére és egészségére.”¹⁹⁵

Végül is aztán tettekre szánta el magát a birodalmi egészségügyi vezető – vagy legalábbis kísérletet tett rá –, és 1941. június 12-én a Pervitinre is kiterjesztette az ópiumtörvény hatályát. Ily módon a nép körében népszerű drogot hivatalosan is kábítószernek nyilvánította.¹⁹⁶ Ez a lépés azonban nem tudta megtörni a Pervitin diadalútját, csupán formális sikert jelentett Conti és ideológiailag motivált beosztottjai számára. A birodalmi egészségügyi vezető – egykor a náci állam egyik legnagyobb hatalmú embere – vesztes csata élére állt, és az idők során folyamatosan csökkent a befolyása. A nép ugyanis nem igazán volt vevő a fajhigiéniai alapon vívott kábítószerellenes harcra, sokkal inkább engedett annak a csábításnak, hogy a vegyi úton előállított ajzószer segítségével könnyebben elviselje a háború alatt egyre növekvő napi terheit, még akkor is, ha ez a függőség kialakulásának veszélyével járt. A szigorú tilalomról a németek alig vettek tudomást, az pedig szóba se jött, hogy teljesen betartsák. A polgári lakosság körében a fogyasztás még tovább is emelkedett évi másfél millió adaggal.¹⁹⁷ Ez a jelenség rávilágított a nemzetiszocialista állam belső ellentmondásaira, és szerepet játszott fokozatos felbomlásában is. Nemsokára már több mint százmillió adag Pervitint szedtek be és juttattak a vérkeringésükbe a németek.

* Óvatos becslések szerint, a hivatalos források ugyanis gyakran „egységadagokról” beszélnek. Ez azonban sok esetben nem egy-egy tablettát jelent, hanem a jól ismert harminc tablettát tartalmazó Pervitin-fiolát, és így a fogyasztás a valóságban sokkal nagyobb lehetett. Ráadásul visszamenőleg már megbecsülni sem tudjuk, hogy a sokkal nagyobb dózist tartalmazó injekciós ampullákból mennyi fogyott.¹⁹⁴

Reichsstelle "Chemie" Berlin W.35, den 7.5.41
Sigismundstr. 5
Dr. Hy/Küs.

Bestätigung

Der Firma Templer-Werke, Berlin-Johannisthal,
.....
wird für ihre Erzeugnisse
pharmazeutische Produkte gemäß der Ihnen erteilten Produktionsaufgabe

hiermit bestätigt, dass diese gemäß Erlass des Reichswirtschaftsministeriums II Chemi. 27 742/41 vom 2.4.1941 im Einvernehmen mit dem Oberkommando der Wehrmacht und dem Reichsministerium für Bewaffnung und Munition als kriegsentscheidend erklärt worden sind.
Der Herr Reichsarbeitsminister sowie die Vorsitzenden der Prüfungskommissionen sind hierüber unterrichtet worden.
Diese Massnahme erfolgte gemäß Ziffer F 5 der Ausführungsbestimmungen (ADFW) vom 21.12.1940 zu dem Erlass des Vorsitzenden des Reichsverteidigungsrates, Ministerpräsident Reichsmarschall Göring, über Dringlichkeit der Fertigungsprogramme der Wehrmacht vom 20.9.1940
Die Sicherung der kriegsentscheidenden Fertigungen hat gemäß Erlass des Reichswirtschaftsministeriums S 1/1098/41 vom 22.3.1941 zu erfolgen.
Ein Missbrauch dieser Bestätigung durch Weitergabe bei Unterlieferungen für oben nicht angegebene Erzeugnisse wird auf Grund des Straferlasses des Reichsmarschalls vom 20.9.1940 nach Massnahme der Ziffer II der zweiten Verordnung zur Durchführung des Vierjahresplans vom 5.11.1936 bestraft.

Der Reichsbeauftragte:

44

Hat héttel a Szovjetunió megtámadása előtt hivatalosan is „katonai szempontból döntő fontosságú szernek” minősítik a Pervitint

Katonai vonatkozásban is különösen rosszul időzítette Conti a Pervitin megbélyegzését. Tíz nappal később ugyanis Németország megtámadta a Szovjetuniót, és a katonáknak szükségük volt a megszokott kábítószerükre. A Wehrmacht főparancsnoksága a Birodalmi Fegyver- és Lőszerügyi Minisztériummal összhangban a Pervitint „katonai szempontból döntő fontosságú szerre” nyilvánította. A döntés alatt Göring aláírása szerepel.¹⁹⁸ A fogyasztás visszaszorításáról tehát szó sincs. Valójában éppen 1941 nyarától szabadult meg utolsó béklyóitól a náci állam, és ezzel párhuzamosan a drogfogyasztás is.

III. RÉSZ

A BEÁLLT HITLER – AZ A PÁCIENS ÉS SZEMÉLYI ORVOSA

(1941–1944)

„Az orvos békében és háborúban is – ha jól végzi a dolgát – mindig a szó szoros értelmében egyfajta vezetői feladatot tölt be. (...) Az orvos és betege közötti bizalmi viszony optimális esetben olyan természetű, hogy az orvos mindig és minden körülmények között úgy érzi, a betege fölött áll. (...) Kettőjük közül természetesen az orvos az erősebb.”¹⁹⁹

Theo Morell egyik beszédének kéziratából

A Hitler-kutatók csapata – még ha akadnak is köztük, akik eltérő módon közelítik meg a tárgyat – egységesen arra törekszik, hogy megfejtse a diktátornak, minden idők egyik legvéresebb kezű tömeggyilkosának és legkártékonyabb pszichopatájának, az emberi gonoszság szinte intézményesült jelképének rejtélyét. Mindazonáltal úgy tűnik, ezek a történetek csak egy helyben topognak. Az életrajzírók már évtizedekkel ezelőtt minden tényről feltártak, minden lehetséges módon felfejtve a témát. És bár erről az emberről talán többet írtak, mint bárki másról a földön, és „Adolf Hitler pszichopatográfiája” címen külön pszichiátriai irányzat is létezik, mely kizárólag a braunauai szörnyeteg esetleges pszichés betegségeivel foglalkozik, mégis úgy tűnik, hogy a titkot nem sikerült teljesen megfejteni, a rejtély tovább él.

Maradtak esetleg még fehér foltok az amúgy igen aprólékos Hitler-kutatás nyomán is? Én nem arra töreksem, hogy a történelmi tényeket és folyamatokat a lehető legprecízebben írjam le, úgy, ahogy a valóságban megtörténhettek. Ehelyett igyekszem előtérbe állítani egy olyan tünetegyüttest, melybe már hét évtizede beletörök komoly tudósok bicskájával, és amellyel kapcsolatban már szélhámosok is próbáltak szenzációt kelteni – gondoljunk csak a *Stern* maga-

zinban 1983-ban közzétett állítólagos Hitler-naplóra. Ezekről ugyan hamar kiderült, hogy gyenge hamisítványok, ám jól jelezték, a sajtó és a közvélemény hajlandó bármilyen szalmaszálba belekapaszkodni, ha felcsillan a remény, hogy megtudhatjuk, mi is járt a náci diktátor fejében. Bizonyos források esetében ajánlatos az óvatosság. Én nem a rejtély megoldását kínálom, hanem inkább a történet egy bizonyos olvasatát.

Aki Hitler személyiségét akarja megérteni, nem kerülheti meg Morellt, a világosbarna szövetkabátban járó kövér doktort, aki 1941 őszétől – amikor Hitler teljesítőképességének megbicsaklása nyilvánvalóvá válik és minden Hitler-könyvben egy vákuum érzékelhető, mert ezt a törést nem tudják mivel magyarázni – már egyáltalán nem az jelentéktelen különc alak, aminek a történettudomány előszeretettel beállítja. Joachim Fest csaknem 1200 oldalas *Hitler** című alapművében – a névmutató tanúbizonysága szerint – mindössze hét helyen említi meg a doktort, ráadásul első ízben a 737. oldalon, de sem ott, sem pedig később nem tulajdonít neki különösebb jelentőséget. Hitler dinamizmusának mint „narkotikus lázban égő mozdulatlanságnak”²⁰⁰ a leírása önmagában véve helytálló, de ennek magyarázatával adós marad a szerző, és ezen az sem változtat, hogy „fatális drogfüggőségről”²⁰¹ beszél, melynek mértékét és következményeit azonban nem tárgyalja, nem érinti az ördögi kört, Hitlernek a saját világába való teljes bezárkózását, amelybe kívülről semmi sem tudott behatolni, csak Morell fecskendője. Festnek az az állítása, hogy könyve megjelenése (1973) után „már semmilyen új anyag előbukkanása nem várható, mely a korról és a kortársakról alkotott képet akár a legkisebb mértékben is módosítaná”,²⁰² kissé elhamarkodottnak tűnik.

A történettudomány fókuszja az elmúlt időszakban valóban átteleződött Hitler életrajzi tényeinek feltárásáról azoknak a társa-

dalmi folyamatoknak az értelmezésére, melyek felemelkedését elősegítették, és azt csinálták belőle, amivé lett, de ezek mellett a helyes irányú törekvések mellett mégis marad vissza betöltendő űr. Nem elég mellékesen említést tenni „dr. Morell tarka piruláiról”,²⁰³ és amikor a nagy brit történész, Ian Kershaw, aki szintén írt egy jelentős Hitler-életrajzot, azt állítja, hogy „a dr. Morell által adott tabletták és injekciók növekvő száma – a háború alatt összességében 90 különféle és naponta 28 különböző tablettát – nem tudta feltartóztatni a Führer szervezetének hanyatlását”,²⁰⁴ akkor valószínűleg összetéveszti az okokat és a következményeket.

Dr. Henrik Eberle német történész számára még egyértelműbb a kép. Az időközben elhunyt berlini professzorral, Hans-Joachim Neumannal közösen, lenyűgöző alapossággal megírt 2009-es, *Beteg volt Hitler? Egy zárójelentés (War Hitler Krank – Ein abschließender Befund)* könyvében arra a következtetésre jut, hogy a német államfő semmiképpen sem volt drogfüggő, és hogy „Morell nagyon felelősségteljesen viselkedett”. Precízen tartotta magát a beadott gyógyszer adagolási előírásaihoz. Az előírásokat (...) csak ritkán hágtat. (...) 1945 után Morellnek még azt is le kellett nyelnie, hogy Hitlert éveken át félrekezelte, és ezzel az egészségét aláasta. Ez azonban nem állja meg a helyét, amint azt nem utolsósorban Morell 1941 és 1945 közötti precíz feljegyzései tanúsítják, melyek egy gondos és alapos háziorvost állítanak elénk.²⁰⁵ Tényleg igaz volna ez? Úgy tűnik, maga Morell cáfolja meg ezt a kijelentést. Feljegyzéseiben a következőképpen írja le páciensével folytatott egyik beszélgetését: „Állandóan nagy adagokkal történő eseti beavatkozásokat kellett végrehajtanom, és el kellett mennem a lehetőségek végső határáig, és bár sok kolléga esetleg elítélne érte, de én vállalom a felelősséget, mert ha Ön ezekben a nehéz időszakban hosszabb időre kivonódik a forgalomból, Németország összeomlott volna.”²⁰⁶

Mit szedett tehát a diktátor valójában? És van-e ennek egyáltalán jelentősége vagy nincs? Összekapcsolhatóak-e a történelmi események és fejlemények egy gyógyszer adagolásával? Morell éveken át

* Magyarul e műve nem, csak a diktátor végnapjait feldolgozó, *A bukás – Hitler és a harmadik birodalom utolsó napjai* című munkája jelent meg 2009-ben a Szó kiadó gondozásában [a szerk.]

kínos precizitással feljegyezte, mit adott be páciensének, hogy folyamatosan a „topon” tartsa. Rá volt kényszerítve feljegyzések készítésére, mert ha Hitlernek bármi baja esett volna, őt az elsők között vette volna elő a Gestapo. Ilyen módon létrejött egy történelmileg egyedülálló dokumentáció, mely zsúfolásig van önmagukért beszélő részletekkel. Aki igazán szeretné megérteni, annak több, különböző helyen található irattárat is fel kell keresnie, mert a doktor hagyatékát széthordták, nem egy helyen őrzik. Egy része a koblenzi Szövetségi Levéltárban található, egy másik pedig a müncheni Körtörténeti Intézetben, míg egy harmadik, nem jelentéktelen része az Egyesült Államok fővárosába került.

EGY KIS KITÉRŐ: SZÖVETSÉGI LEVÉLTÁR, WASHINGTON, D.C.

A monumentális antik templomra emlékeztető levéltár épülete a Pennsylvania Avenue-n található, a II. világháború győztes hatalmának kormányzati negyedében. A Fehér Ház ugyanazon az úton, csak egy ugrásnyira van. *What is past is prologue* – olvasható a fehér kőbe vésvé, nem messze a bejáratától: *A múlt csak előjáték.*

Bent a raktárhelyiségekben első látásra áttekinthetetlennek tűnik a helyzet, még ha az előre kialakított működési rend szerinti pályákon halad is minden. Nem könnyű megtalálni az iratokat – egyszerűen túl sok van belőlük. Az Egyesült Államok hadserege és hírszerző szolgálata a legyőzött Német Birodalom aktahegyeit úgy felszívták, mint egy hatalmas porszívó, és Washingtonban, valamint a Szövetségi Levéltár egyik lerakatában, a közeli marylandi College Parkban – a világ legnagyobb levéltárában – helyezték el az utókor számára. Az állományok átkutatásában számítógépek, gép- vagy kéziratos regiszterek és nem utolsósorban készséges levéltárosok nyújtanak segítséget, akik fáradhatatlanul próbálják amerikai akcen-

tusukkal kiejteni az olyan komplikált német szakkifejezéseket, mint például a *Reichsicherheitshauptamt* (Birodalmi Biztonsági Főhivatal).

Paul Brown, aki segíti Morell-kutatásaimat, kezdettől fogva igyekszik visszafogni azzal kapcsolatos reményeimet, hogy itt *mindent* megtalállok Hitler személyi orvosáról. Kutatásaim azokra a lapos kavicsokra emlékeztetnek, melyeket elhajítunk, és a víz felszínén pattognak tova a távolba, ahelyett hogy rögtön elmerülnének. Az adatokhoz teljesen hozzáférni, bennük teljesen elmerülni nem lehetséges; a National Archives-ot, ezt a végtelen adattengert az ember nem képes igazán átlátni. A történelem – mondja Brown – mindig is csak a lehetőleg releváns tényekre építő spekuláció marad. A történelmi igazságban a maga részéről nem hisz.

Annyi azonban gyorsan kiderül, hogy az USA titkosszolgálatai Theo Morellt a háború után azonnal alapos vizsgálatoknak vetették alá, melyek eredményei közül néhányat csak nemrégiben tettek hozzáférhetővé a náci háborús bűnökhöz kapcsolható, korábban titkosított dokumentumokat a nyilvánosság elé táró, 1998-ban elfogadott Nazi War Crimes Disclosure Act rendelkezéseinek értelmében.²⁰⁷ Az amerikaiak megpróbálták kideríteni, hogy Morell milyen szerepet játszott, volt-e felelőssége abban, hogy Hitler egészségi állapota 1941 őszétől hanyatlásnak indult, esetleg tett-e kísérletet Hitler megmérgezésére. A vizsgálatok középpontjában a függőséget okozó szerek álltak. Van netán egyszerű magyarázat az egyébként olyan bonyolultnak tűnő jelenségekre? Vagy esetleg Morell maga is bűnös abban, hogy Hitlert ajzószerekkel mesterségesen harcképes állapotban tartotta?

1945 nyaratól Morellt két éven át kihallgatták – saját állítása szerint megkínózták, lábujjairól állítólag letépték a körmeit, hogy titkait kisajtolják belőle. Sokra azonban nem mentek vele. Morell egészségügyi állapotfelmérő aktájában az alábbiak olvashatóak: „Közlékeny természetű, de a válaszai során gyakran elvész a jelentéktelen részletekben, és emlékeztetkieséit rögtönzésekkel igyekszik pótolni, ami által gyakran ellentmondásokba keveredik. (...) A páciens pszichéje eltérő időpontokban egészen különböző képet

mutat. (...) Morell professzor esetében nyilvánvalóan az exogén pszichózis enyhe lefolyású változatáról van szó, melynek oka a fogságban tartás lehet. Teljes mértékben beszámítható. Szavahihe-tősége viszont erőteljesen megkérdőjelezhető, mert emlékezetki-eséseit konfabulálással igyekszik ellensúlyozni.”²⁰⁸ A végső követ-keztetés szerint Morell vagy nem volt hajlandó, vagy nem volt képes tevékenységének a szerepét és a jelentőségét feltárni.

A háború után közvetlenül kikérdeztek három német gyógyszer-részt és orvost,²⁰⁹ de az ő vallomásuk sem vitte előre a dolgot, és így a Morellnek szentelt vizsgálatok, melyeket *53-as különleges jelentés – Hitler állítólagos megmérgezése* címen foglaltak össze, arra az ered-ményre vezettek, hogy a doktor páciensének sem mérget nem adott, sem akkora mennyiségű kábítószer, ami az egészségét káro-sította volna. A tanulmány szerint Hitler fizikai és szellemi állapotá-nak meglepő gyorsaságú leépülése a nagy stresszel és a vegetáriánus táplálkozással magyarázható.

Vajon korrektnek tekinthető ez az értékelés? Vagy esetleg némi óvatossággal kell kezelnünk, hiszen talán még nem a megfelelő tör-ténelmi távlat, sem bizonyos dokumentumok sem álltak rendelkezésre a hiteles kép megalkotásához? Az amerikai hatóságok célja az volt, hogy a Hitlert körülvevő mítoszokat eloszlassák.²¹⁰ Ezt a tö-rekvésüket Morell tevékenységének ellentmondásos megítélése nem segítette elő.

Pedig a feltett kérdésekre ott vannak a válaszok a hátrahagyott feljegyzésekben, bár sokszor homályosan megfogalmazva és nem mindig könnyen érthető formában. Morell hagyatéka recepttömb-jének telefirkált oldalairól, titkos rövidítésektől hemzsegő karto-téklapokból, nehezen olvasható kézírású jegyzetektől, telis-tele írt határidőnaplók-ból, szedett-vedett cédulákból, valamint üzleti és magánjellegű levelekből áll. Bizonyos bejegyzések ismétlődnek, mások némileg módosított formában kerülnek újra elő füzetekbe, borítékokra vagy telefoncetlikre írva.

1941 augusztusától 1944 őszéig Morell szinte napi rendszeres-séggel találkozott páciensével. Ebben az időszakban – ez összeesen

1349 nap – 885 napról állnak rendelkezésünkre feljegyzések. Ezer-egyszáz bejegyzés utal gyógyszer adására, és mintegy nyolcszáz in-jekció beadásáról esik szó, azaz erre gyakorlatilag minden olyan na-pon sor került, amelyről csak feljegyzés készült. Olykor még a felhasznált tűket is beragasztotta a feljegyzések közé, mintha ezzel is egyfajta transzparenciát akart volna biztosítani és a lelkiismeretes dokumentáció látszatát akarta volna kelteni. Utaltunk már rá, hogy Morell félt a Gestapótól; tudta, hogy a Führer személyi orvosának lenni nem éppen veszélytelen állás.

Végső soron egy olyan kaotikus dokumentumhalmaz gyűlt össze, melynek feldolgozása kívülállók számára – főleg, ha nem értik a német nyelv finomságait – nagy nehézségeket okozhat. Éppen a túl-zott precizításra való törekvés miatt maradt meg sok feljegyzés váz-latos vagy lerövidített formában, és a figyelmes olvasás során az is kiderül, hogy nem minden kezelésről készült (vagy áll rendelkezésre) dokumentáció. Lehetséges, hogy a papírjai között egyébként kínosan rendet tartó Morell ezzel a – teljesség látszatát keltő – ku-szasággal, összevisszasággal valamit el akart rejteni? Meg akart ma-gának őrizni esetleg egy olyan titkot, amiről talán még a páciense sem tudott? Mi zajlott le a valóságban Hitler és kezelőorvosa kö-zött, amikor a Harmadik Birodalom sorsa kezdett végzetes irányba fordulni?

BUNKERMENTALITÁS

„Amikor én tavaly gyakrabban időzhettem Önnél a főhadi-szálláson, tisztelt Führerem, ezek a látogatások nekem többet jelentettek, mint azt Ön gondolná. Azóta is teljes erőmmel azon vagyok, hogy azt a sugárzó erőt, ami Önből áradt rám, minél több embernek továbbadjam.”²¹¹

Joseph Goebbels

„Hagyományos fogalmakkal és erkölcsi kategóriákkal ezt az egyedi jelenséget nem lehet megérteni.”

Percy Ernst Schramm

A mazúriai erdőkben elterülő romos betonkolosszusok. Mindent beborít a moha, az építmények hullámos tetején már nyírfák nőnek. Mindenütt nyílások, ahol be tud furakodni az ember. Acélpáncélzat és vas merevítőrudak meredeznek elő a töredezett szélű betonból. Minden sarkon sárga táblák figyelmeztetnek lengyelül, angolul és németül az omlásveszélyre. A számos – naponta csaknem ezer – fiatal európai turista azonban nem hagyja elijeszteni magát, bemásznak a feketén ásító lyukakba, átpréselik magukat a szűk nyílásokon, videofelvételeket és szelfiket készítenek. Mintha keresnének valamit.

1941 nyarán a Farkasodú (Wolfsschanze) még egészen más arcát mutatta. Egy 50–150 méter széles aknamező vette körül a kelet-poroszországi Rastenburg városka közelében fekvő, éppen elkészült erődítményt. A központjában tíz bunker helyezkedett el, melyek hátsó részét két méter vastag beton fedte – ott voltak a hálózobák. Az elülső, kevésbé védett traktusokban folyt a tulajdonképpeni munka. A létesítmény közepén állt a jellegtelen étkező, mely leginkább egy barátságtalan falusi kocsmára emlékeztetett. A mintegy húsz férőhelyes, durván ácsolt faasztal mögött egy vörös csillag volt a falra szegezve: a Vörös Hadseregétől szerzett zsákmány. Hitler 1941. június 23-án érkezett ide, egy nappal a német csapatok Szovjetunió elleni támadása után. A Farkasodúból irányította a „Barbarossa-hadműveletet”, melynek sikeres lebonyolítására mindössze három hónapot szánt. Téli felszerelést nem is vittek magukkal a katonák.

Az öntelt elképzelésnek megfelelően a Szovjetunió elleni hadjárat főhadiszállásának a helyszínét is nagyon könnyelműen választották ki. Biztosak voltak benne, hogy – akárcsak korábban a Sziklafészekben – itt sem kell hosszabb időt eltölteniük. Ez az önelégültség megbosszulta magát. Már az első napokban gúnyolódtak egyesek a

Nyomkeresők: a Führer egykori főhadiszállása, a Farkasodú

Farkasodún, mondván, hogy nehéz lett volna Európában még egy ilyen utálatos helyet találni: a talaj mocsaras, kis tavak és lápos részek terülnek el mindenütt. Hamar híre kelt, hogy a Führer főhadiszállásán rossz a levegő és kevés a fény, az egész erdei táborot gyakran köd borítja, és a talajt petróleum itatta át, amit a szúnyogok elleni védekezésül spricceltek szét rendszeresen. Egy miniszteri tanácsos így írt erről a feleségének: „Ennél ostobább módon nehezen lehetett volna a helyszínt kiválasztani. A bunkerek nyirkosak, éjszánkánként fázunk az állandóan zúgó szellőzőberendezés miatt, mely hatalmas huzatot kelt. Rosszul alszunk és minden reggel fejfájással ébredünk. Az alsónemünk és az egyenruhánk mindig nyirkos.”²¹³

„A bunker nyirkos és egészségtelen” – jegyezte fel Morell is nem sokkal a beköltözése után. A szűk helyiségekre felosztott 9. számú bunkert jelölték ki lakhelyeül, és szüntelenül forgott a feje felett egy nem szabályozható sebességű ventilátor, mely friss levegőt nem

biztosított, csak a dohos és állott levegőt kavarta fel. „Ideális klíma a gombatermesztéshez. A ruháim dohosak, a csizmámon már kiül a penész. Nehézlégzés, vérszegénység, bunkerpszichózis.”²¹⁴

Hitler mindezekről nem nagyon zavartatta magát. Már a Sziklafészekben is élvezte a bezártságot, de ez a Farkasodú volt számára az ideális hely: a világtól távol eső zug, ahol végre egyedül és kizárólag a fronton zajló katonai történésekre koncentrálhatott. A következő három évben a Farkasodú vált élete központi színterévé, ahol idővel száznál is több gazdasági, közigazgatási és lakóépület emelkedett ki a földből, továbbá számos kisebb és nagyobb vasbeton bunker, sőt idővel egy vasútvonalat és egy repülőteret is építettek hozzá. Több mint kétezer tiszt, közkatona és polgári személy tartózkodott itt egyidejűleg huzamosabb ideig. Senki sem szerette a Farkasodút, csak a *Főnök* – így beszéltek a környezetében Hitlerrel –, aki állítólag bunkerében érezte magát a legjobban, mert ott mindig kellemesen hűvös és egyenletes volt a hőmérséklet és – számára – elegendő friss levegőt is fújtak be. Morell elhelyeztetett nála egy oxigénpalackot is, hogy „szükség esetén abból szippantson mélyeket, és – ha úgy látja jónak – engedje ki belőle az oxigént hálósobájába légterébe. „A Führer ezzel nagyon elégedett, nyugodtan mondhatom, lelkes.”²¹⁵

Mesterséges oxigénbevitel, védelmező betonfalak: az egész kifelé olyan hatást keltett, mintha a legfőbb német hadúr főhadiszállása a front közelében lenne, pedig a valóságban attól igen távol volt. Ez a diktátorokra egyébként gyakran jellemző begubózás katasztrofális következményekkel járt. Az előző pár évben a világ meghajolt Hitler akarata előtt, aki sikert sikerre halmozott és hatalmi pozícióját megingathatatlanra tette. Mihelyt azonban a Vezér valami komolyabb ellenállásba ütközött, gyorsan visszahúzódott látszatvalóságába. Ilyen búvóhely, egyfajta mikrokozmosz volt számára a Farkasodú, ez a felfújtt vasbetonbuborék.

Már 1941 júliusában világossá vált, hogy a Szovjetunió elkeseredetten védi magát Hitler megalomániás törekvéseivel szemben.

A németek a hadjárat első heteiben ugyan hatalmas területeket hajtottak uralmuk alá és több százezer szovjet hadifoglyot ejtettek, de az előttük elterülő térség még mindig végtelen nagynak tűnt, és az oroszok újabb és újabb tartalékokat tudtak mozgósítani. Hitler csapatai egyik csatát nyerték a másik után, gyorsan nyomultak előre, bekerítő hadműveleteket hajtottak végre, és mindenütt káoszt hagytak maguk után, de mégis úgy tűnt, mintha a Vörös Hadsereget ezek a veszteségek nem viselték volna meg. Az „omladozó kártyavár”,* aminek Oroszországot tartották, egyszerűen nem akart terv szerint összedőlni. A hadviselést mindkét oldalon kegyetlen eszközökkel folytatták, és a németek a háború során első ízben szenvedtek egymás után rövid időn belül többször is súlyos veszteségeket.

A franciaországi hadjárat gyors és hatalmas sikerében jelentős szerepet játszó dopping most nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A szer még az invázió előtt megérkezett a harckocsizó alakulatokhoz a szokásos szolgálati úton, egyetlenegy hadseregcsoport néhány hónap alatt csaknem harmincmillió tablettát rendelt.^{**216} A Pervitin most nem hozta a várt gyors eredményt, és a hosszú hadjáraton hamarosan elkerülhetetlenné vált a pihenés, miközben viszont a Vörös Hadsereg egyre újabb hadosztályokat állított hadrendbe az óriási hátországból.

Éppen ebben a sorsdöntő kezdeti szakaszban, 1941 augusztusában betegedett meg Hitler első alkalommal hosszú évek óta. Szokás szerint délelőtt 11 órakor most is kopogtatott a bunker viszonyai

* Tábormokai és bizalmas emberei előtt Hitler gyakran hangoztatta, hogy a Szovjetunió „kártyavár”, esetleg „agyaglábú kolosszus”, ezért „csak be kell rúgnunk az ajtót, és összeomlik magától”. [A szerk.]

** A hivatalos adatok szerint. Tudjuk azonban, hogy a Temmler Művek a Birodalmi Egészségügyi Hivatal tudta nélkül közvetlenül is szállított Pervitint a Wehrmachtnak, ezért a hivatalos statisztikák nem feltétlenül meggyőzőek. Ezzel magyarázható az a 22,6 kg-os eltérés, mely a hatóság adatai és a gyártó cég 1943. évi statisztikája között mutatkozik.

között sápadttá és betegessé vált szolgálója a 13. számú bunker ajtaján. Hitler azonban nem kelt fel, az ágyában maradt, mert lázas volt, a hideg rázta, hasmenése volt, és fájt minden tagja. Valószínűleg vérhast kapott.

„Szól a telefon, menjek azonnal a Führerhez. Hirtelen szédülni kezdett. A bunkerében vár.”²¹⁷ A főnöke munkaképtelenségének híre Morellt a barakkjában, egy rendkívül szűk és rossz megvilágítású dolgozósobában érte el, melyen egyébként Hoffmann birodalmi fényképésszel kellett osztania. A fényképészeti berendezésekkel és gyógyszerekkel telezsúfolt szobáskában gyorsan magához vette fekete orvosi táskáját és átsietett Hitlerhez, aki teljesen ernyedt állapotban ült az ágyában, magába roskadva, mint egy bábfigura, és azt követelte, hogy Morell azon nyomban tegye panaszmentessé, mert fontos megbeszélésre kell mennie, ahol létfontosságú dolgokról fog dönteni.

Ebben az esetben azonban nem segített a sok vitamin és a szőlőcukor. Morell idegesen és sietősen összeállított egy adag Vitamultin-kalcium keveréket, és ezt a Glyconorm nevű szteroiddal, egy hormonkészítménnyel kombinálta, amit egyébként sertések és egyéb háziállatok mellékvesekérgéből, hasnyálmirigyéből, és más szerveiből maga állított elő. Egy újabb doppingyszer. A szer beadása is nehezebben ment, mint máskor. „Szúrás közben elgörbült a tű” – írja Morell.²¹⁸ Az ügyetlenkedés okozta fájdalomra Hitler kapott húsz csepp Dolantint, egy olyan opioidot, mely hatásában a morfinra emlékeztet.* A vérhas tünetére emlékeztető hasmenés azonban csak nem akart megszűnni. A páciensnek ágyban kellett maradnia, és nem vehetett részt a 12 órakor Keitel és Jodl bunkerében megtartott rendkívül fontos katonai megbeszélésen. A diktátor szolgálatképtelenné vált – a hír futótűzként terjedt el a főhadiszálláson.

* Ópiátoknak nevezik a mákból kinyerhető természetes alkaloidákat. Az opioidok az ezekből kivont szintetikus származékok.

„A Führer nagyon dühös – jegyezte fel Morell még aznap este saját kudarcát. Ilyen ingerült még sosem volt velem.”²¹⁹ A doktor azonban rendületlenül kitartott frissítő kúrája mellett, és az injekciók hamarosan elérték a kívánt hatást. Hitler bajai elmúltak, másnap már újra fontos megbeszéléseket folytathatott tábornokaival, és igyekezett bepótolni az egynapos kiesést. Megint elmérgekedett a vezérkarral való konfliktusa, akik távollétét kihasználva saját katonai megfontolásaik alapján akartak cselekedni. A konkrét ellentétet most a támadás csapásirányának meghatározása váltotta ki. Führerükkel ellentétben a tábornokok elsősorban Moszkva felé vették volna az irányt: egy mindent eldöntő csatában el akarták foglalni a szovjet fővárost, és úgy gondolták, hogy ezzel az egész hadjáratot a maguk javára tudják fordítani. Hitler szeme előtt más stratégia lebegett, és keresztül is vitte az akarátát. Felosztotta a csapatokat: északon Leningrádot kellett megszállni, és ezzel a Szovjetuniót a Balti-tengertől elvágni, míg ezzel egyidejűleg a Dél Hadseregcsoporthoz Ukrajnán keresztül a Kaukázusig kellett előrenyomulnia, hogy a hadiipar számára oly fontos olajforrások fölötti ellenőrzést megszerezze.

Ez a válsághelyzet nem maradt hatástalanul Morellre és „gyógyítási elveire” sem. Nehogy A páciens még egyszer betegágyba és emiatt hátrányos döntési pozícióba kerüljön, injekciós kúraival egyre inkább a megelőzésre helyezte a hangsúlyt. Fokozatosan az úgynevezett polipragmázia tipikus képviselőjévé vált: egyre több hatóanyagot használt fel, hol ezt, hol azt próbálta ki*, és már nem

* Morell még piócákat is bevetett – a régi házi orvoslás eljárásaira támaszkodva –, melyek akadályozzák a véralvadást és tulajdonképpen a régi érvágásnak megfelelő hatást váltanak ki. Hitler maga halászta elő őket az üvegtartályból, és Morell kézzel helyezte fel őket a Führer füle alá, minthogy a csipeszből folyton kicsúsztak. „Az elől lévő nagyon gyorsan szívott, a hátul lévő csak sokkal lassabban” – jegyezte fel lelkiismeretesen. „Először az elülső hagyta abba a szívást és lógott le jóllakottan, a hátulsó még egy fél órán át szívta a vért, alul elengedett, de felül olyan erősen tapadt, hogy le kellett tépni. Ezt követően a sebből még két órán át szívárgott a vér. A Führer a két felragasztott Hansaplast tapaszt miatt nem vett részt a közös vacsorán.”²²⁰

törekedett a pontos diagnózis felállítására, hanem inkább „gyógyszerelési alapellátásának” folyamatos bővítése foglalkoztatta.* Ebbe olyan különböző szerek tartoztak bele, mint a Tonophosphan, a Hoechst cég által gyártott anyagcsere-stimuláns – melyet ma első sorban az állatgyógyászatban használnak –, a Homoseran nevű hormontartalmú immunerősítő, melyet az anyaméhben található vérből állítottak elő,²²¹ a libidót és a vitalitást fokozó Testoviron nevű nemi hormon, vagy a bikaheréből készített Orchikrin, mely a depressziót volt hivatva leküzdeni. Ezeket kiegészítette még egy további szerrel, a Prostakrinnal, melyet a fiatal bikák prosztatájából vontak ki.

Bár Hitler nem fogyasztott húskételeket, a szó szoros értelmében véve mégsem volt már vegetáriánus. 1941 őszétől ugyanis a vérében magas koncentrációban keringtek állati eredetű anyagok. Morell feladata mindig egy és ugyanaz volt: meg kellett szüntetnie a testi és a pszichés kimerültséget, vagy még inkább megakadályozni a kialakulását. A folyamatos kezelések és az egyre emelkedő dózisok hatására Hitler természetes immunrendszerét a valóságban már egyfajta mesterséges védőpajzs váltotta ki. Morell egyre inkább nélkülözhetetlenné tette magát.

Miután Hitler egészsége a vérhas miatt megingott, Morell gyakorlatilag megszakítás nélkül ágyúval lőtt a verébre. A néhány ritka séta során, melyet a legfőbb vezető a Farkasodú legszigorúbban védett belső részén tett a szabadban, Morell állandóan a kíséretében volt, néhány lépéssel mögötte haladt asszisztensével, aki a csodaszereket tartalmazó fekete táskát cipelte. Egy 1941 augusztusában vasúton tett utazás tanúskodik arról, mennyire konzekvensen végezte dr. Morell a kezelést. Hitler és Mussolini a frontra utaztak: negyvennyolc órán át tartott az út a tömeggyilkosságoktól

* Egészen más szemlélet uralkodott például Moszkvában. Sztálin a Kremlben berendeztetett magának egy egész klinikát a legjobb szakorvosokkal, akiknek persze egyetlen hibát sem volt szabad elkövetniük.

sújtott Kelet-Európán keresztül. Elhaladtak a nyugat-ukrajnai Kamenyec-Podolszkij mellett is, ahol éppen akkortájt pusztított el az SS és egy német rendőrzászlóalj 23 600 zsidót – ez volt az első olyan népirtás ebben a régióban, ahol az összes összegyűjtött zsidót megölték.*

És hogy A páciensnek útközben se kelljen nélkülöznie az injekciókat, a Führer különvonata olykor megállt a nyílt pályán is, mert a síneken való zötykölődés miatt nem lehetett volna jól beadni az injekciót. A vastag páncélzattal védett vagon két légvédelmi ágyúját azonnal tüzelőállásba helyezték, Morell pedig sietősen kipattintotta a zárat hasas orvosi táskáján, elővette fekete bőrbe bugyolált fecskendőkészletét, eltávolította az ampullákat lezáró fémzárat, és fecskendőjével felszívta tartalmukat. Gondosan elszorította Hitler szőrtelen, vékony karját, letörölte homlokáról az izzadságot, és beledöfte a tűt a Führerbe: az első adag ment a vénába, a másodikat intramuszkulárisan, azaz az izomba adta be. Büszkén számolt be Morell a „boxutcába való beállásról”: „A vonat útközben megállt, hogy a Führernek beadhassak intravénásan szőlőcukrot, valamint intramuszkulárisan Tonophosohan fortét és Vitamultin kalciumot. Nyolc percig tartott az egész.”²²²

* A lemészároltak között volt annak a nagyjából 18 ezer, többségében 1939 és 1941 között a környező országokból Magyarországra menekült zsidónak a többsége is, akiket a magyar kormány 1941. július 15-ével kezdődően „kétes állampolgárságukra” hivatkozva összegyűjtetett és Kelet-Galíciába deportált. A Magyarországról Kamenyec-Podolszkij térségébe szállított, a magyar hatóságok által bármilyen ellátás nélkül sorsára hagyott emberek, illetve a környékről összegyűjtött társaik elpusztítására Friedrich Jeckeln SS-tábornok, az Ukrajnában ténykedő Einsatzgruppék parancsnoka adott parancsot 1941. augusztus 25-én, a mészárlást a következő napokban hajtották végre. A Magyarországról deportáltak közül körülbelül 12–15 ezret gyilkoltak meg. A Kamenyec-Podolszkijban történtek 2014-ben azzal kerültek a magyarországi közfigyelem homlokterébe, hogy Szakály Sándor, a Veritas Történetkutató Intézet főigazgatója heves vitát kiváltva „idegenrendészeti eljárásnak” titulálta a magyar hatóságoknak a tömeggyilkosságban játszott szerepét. [A szerk.]

Ez az eljárás nem ment ritkaságszámba, sőt ez volt a bevett rend. Egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az injekciók szabják meg a nap menetét, és Morell Führer-készlete az idő múltával már több mint nyolcvan különböző, egyáltalán nem konvencionális szteroidból és hormonkészítményből, ártalmatlanabb szerekből és más gyógyszerekből állt.* Az injekciók összetétele kis mértékben napról napra változott, és ennek fontos pszichés funkciója volt. Hitler emiatt sosem érezte úgy, hogy egy bizonyos szertől függene. Morelltől és széles spektrumú gyógyszerkészletétől vált függővé. Kezelőorvosában kiváló partnerre talált öngyógyítási és önroborálási kísérleteihez, melyeket egyre inkább túlzásba vitt.

Ez az 1941 második felében kialakuló politoxikománia igen furcsa, még egy olyan korban is, melyben a szteroidok és a hormonok kutatása ezeknek a rendkívül komplex anyagoknak az emberi szervezetre tett hatását még nem tudta feltárni. Hitlernek volt a legkevesebb fogalma arról, hogy mit művel magával. Egész életében érdekelték ugyan a gyógyszerek, de orvosi ismeretekre nem tett szert. Drogfogyasztóként és legfőbb hadúrként is örök dilettáns

* A kezelés teljesen őrült voltát nyilvánvalóvá teszi a felhasznált szerek ábécérendben történő felsorolása (a pszichoaktív, azaz a tudatra ható szereket aláhúzással emeltem ki): Acidol-Pepsin, Antiphlogistine, Argentum nitricum, Belladonna Obstinol, Benerva forte, Betabion, Bismogenol, Brom-Nervacit, Brovaloton-Bad, Cafaspin, Calcium Sandoz, Calomel, Cantan, Cardiazol, Cardiazol-Ephedrin, Chineurin, Cocain, Codein, Coramin, Cortiron, Digilanid Sandoz, Dolantin, Enterofagos, Enzynorm, Esdesan, Eubasin, Euflat, Eukodal, Eupaverin, Franzbranntwein, Gallestol, Glyconorm, Glycovarin, Hammavit, Harmin, Homburg 680, Homoseran, Intelan, Jod-Jodkali-Glycerin, Kalzan, Karlsbader Sprudelsalz, Kissinger-Pillen, Kösters Antigaspillen, Leber Hamma, Leopillen, Lugolsche Lösung, Luizym, Luminal, Mitilax, Mutaflor, Nateina, Neo-Pyocyanase, Nitroglycerin, Obstinol, Omnadin, Optalidon, Orchikrin, Penicillin-Hamma, Perubalsam, Pervitin, Profundol, Progynon, Prostakrin, Prostophanta, Pyrenol, Quadro-Nox, Relaxol, Rizinus-Öl, Sango-Stop, Scophedal, Septojod, Spasmopurin, Strophantin, Strophantose, Supra-
renin (Adrenalin), Sympatol, Targesin, Tempidorm-Zäpfchen, Testoviron, Thrombo-Vetren, Tibatin, Tonophosphan, Tonsillopan, Traubenzucker, Trocken-Koli-Hamma, Tussamag, Ultraseptyl, Vitamultin, Yatren.²²³

maradt, ötletei vezérelték, a mélyebb alapokról sejtelve sem volt. Mindennek végül is fatális kimenetele lett. Intuíciója eleinte még kisegítette, de a Barbarossa-hadművelet kezdetétől, mikor már kezelőorvosa napi (többszöri) injekcióitól függött, szervezete egyre nagyobb bajba került. Az intenzív drogfogyasztás természetes módon megemeli a toleranciaküszöböt. A szervezet hozzászokik a rendszeresen kapott anyagokhoz; az adagokat növelni kell, különben csökken a hatás, a hatás csökkenését pedig a diktátor nem bírta elviselni.

Ebben a tekintetben Morell nem nyújtott segítséget páciensének. Az általa beadott gyógyszerek esetleges kölcsönhatásain nem sokat törte a fejét – orvosi felelősségtudatról esetében nem beszélhetünk. Másokhoz hasonlóan kizárólag amiatt aggódott, hogy a Führer mindig elégedett-e vele, nehogy ennek hiányában valamilyen hátrányt szenvedjen, és hogy helyzetéből anyagilag továbbra is minél jobban profitálhasson. Miközben 1941 őszén megkezdődött a zsidók szisztematikus kiirtása, és a Wehrmacht óriási véráldozattal járó bűnös háborút indított a Szovjetunió ellen, a nemzetiszocializmus is még inkább átalakult a belső félelem rendszerévé.

KELETI KÁBULAT

„A legnagyobb hatást az váltotta ki, amikor kijelentettem, hogy a Führer egészséges.”²²⁴

Joseph Goebbels

1941. október 2-án a következő hivatalos bejegyzés került be a Wehrmacht főparancsnokságának hadi naplójába: „A Közép Hadseregcsoporthoz szép őszi időben, a hajnali órákban összes alakulatával megkezdte az offenzívát.”²²⁵ Bár megkésve, de megindult tehát mégis a támadás az orosz főváros ellen, és Vjaszmánál, Szmolenszk és Moszkva között félúton egy óriási kettős csatában a Vörös Hadsereg 670 ezer katonáját ejtették fogságba. A Farkasodúban egyesek úgy vélték, hogy ezzel már tulajdonképpen el is dőlt a harc kimenetele. A németek azonban értékes időt veszítettek, és erőiket elaprózva, a front teljes szélességében próbáltak előrenyomulni, ahelyett hogy Sztálin hatalmi központját egy gyors hadművelet keretében elfoglalták volna. Amikor aztán rosszra fordult az idő, az offenzíva elakadt az úttalan utakon. „Tartós eső és köd. Egyre rosszabb útviszonyok nehezítik meg az utánpótlás biztosítását” – foglalja össze a helyzetet a német hadvezetés október végén.²²⁶ Első alkalommal merül föl a vereség lehetőségének a gondolata a fejekben.

Hitler sztoikus nyugalommal reagált a válságos helyzetre. Mikor a Vörös Hadsereg Moszkva környékén a keletről átdobott tartalékait bevetve ellentámadásba lendült, súlyos veszteségeket okozva a Wehrmachtnak, tábornokai nyomatékos kérésére sem vonta vissza a csapatokat a további vérveszteség elkerülése érdekében. Ehelyett 1941. december 16-án kiadott egy végzetes parancsot, amivel ugyan egy kisebb bajt elhárított, viszont hosszú távon katasztrofális következményekkel járt: *Mindenáron kitartani!* Ettől fogva tilos volt bármilyen visszavonulás, hacsak a Führer kifejezett parancsot nem adott rá. A német hadsereg, mely korábban előre nem látható dina-

mikus hadmozdulatai miatt volt félelmetes az ellenség számára, mostantól nem volt képes a gyorsan változó katonai helyzetre rugalmasan reagálni. A szövetségesek ugyan az utolsó pillanatig respektálták a Wehrmacht harcképességét, ez inkább a német tiszteknek a hadseregben biztosított harctéri szabadságának volt köszönhető, de a háború elejére jellemző váratlanul gyors és a világot ámulatba ejtő sikeres hadmozdulatok ideje egyszer s mindenkorra leáldozott. Sokatmondó, hogy éppen Guderian, aki 1940 tavaszán jelentős érdemeket szerzett a nyugati hadjárat során konvencióktól mentes, olykor a parancsokat is áthágó hadmozdulataival, most megrovásban részesült Hitlertől, mert rá akarta beszélni a Moszkva előtti frontvonal hátrébb húzására.

Hitler egyetlen receptjévé a „fanatikus ellenállás” vált, tekintet nélkül az ezzel együtt járó veszteségekre. Úgy is fogalmazhatnánk: tekintet nélkül a fronton kialakult helyzetre. A Wehrmacht már ezen az első oroszországi télen felőrlődött, Moszkvában pedig magabiztosan zúgtak a harangok, az ortodox papok házról házra, kunyhóról kunyhóra jártak, és teljes papi díszben, magasba emelt keresztel szólítottak fel öreget és fiataalt, férfit és nőt egyaránt a szent orosz föld megvédésére. A szovjet filmvásznakon mindenki azt láthatta, hogy a Vörös Hadsereg katonái meleg vattakabátba bújnak és vastag filcből készült lábbelit húznak magukra, míg a német foglyok kabát és kesztyű nélkül mezítláb toporognak a fagyos földön, hogy ne fagyjon oda a lábuk.

Az agresszor egyre gyakrabban került kilátástalan helyzetbe. Sokszor már csak a Pervitin segített. Egy példa a sok közül: a Moszkva és Leningrád között elterülő Ilmeny-tó partján található Vzvad halászfaluban a németeket bekerítették, szállásaik jó része kiégett, és már ellátást is csak hellyel-közzel kaptak légihídon át. Adódott még egy utolsó lehetőség a kitörésre, és ötszáz teljesen kimerült katona, hátán nehéz csomaggal és a vállán a fegyverrel nekivágott egy tízórás erőltetett menetnek a derékig érő hóban. A hivatalos Wehrmacht-jelentés szerint hamarosan „a végső kimerültség jelei mutatkoztak rajtuk. (...) Nem sokkal éjfél után a hófúvás abbamaradt,

kitisztult az ég, de a legtöbben ennek ellenére fekvé maradtak a hóban, elfogyott az akaraterejük, a legintenzívebb rábeszélés sem segített. Ekkor kaptak fejenként két tablettát Pervitint. Fél óra elteltével kezdtek magukat jobban érezni. Ismét képesek voltak szabályosan menetelni, nem estek ki a sorból.²²⁷ Ez az eset is mutatja, hogy a serkentőszert már nem elsősorban a támadások és a hódítások során használták, hanem sokkal inkább a végső kig való kitartás és a túlélés érdekében.²²⁸ Fordult a kocka.

EGY EGYKORI EGÉSZSÉGÜGYI TISZT MESÉLI

„Mindig sokat tartottam belőle magamnál” – írja a katonai akadémián 1940 és 1942 között egészségügyi tiszté kiképzett Ottheinz Schultesteinber szovjetunióbeli bevetéséről. „Egyszerűen osztogatuk a tablettákat: *Itt van, nesze!* – mondtuk.” A Starnbergi-tó mellett élő, ma 94 éves egykori katona úgy emlékszik a háborúra, melynek során egészen Sztálingrádig jutott, mintha csak tegnap lett volna. Egy feldafingi horvát étterem teraszán beszélgetünk: „Én csak egyetlen alkalommal vettem be Pervitint, és akkor is csak azért, hogy kipróbáljam. Hogy tudjam, mit adok másoknak. És elmondhatom, hogy valóban hatott. Sőt, a hatása egyenesen brutális volt. Ébren tartott, alig tudtam utána elaludni. Többször aztán már nem is akartam beszélni. Tudtuk, hogy függőséget okoz, és ismertük a mellékhatásait is: pszichózis, feszült idegállapot, majd utána erőtlenség. Oroszországban állóháború alakult ki, ami felőrölte az emberek erejét. A Pervitin ezen már nem tudott segíteni, csak még jobban kikészített mindenkit. Pihenésre előbb-utóbb mindenképpen szüksége van az embernek. Az alvásmegvonás ebben a helyzetben már nem jelentett taktikai előnyt.”²²⁹

Berlinben tudtak ezekről a bajokról. Leo Conti Birodalmi Kábítószer-ellenes Információs Központja segítségével pontos képet

akart alkotni a drogfüggőségben szenvedő katonák számáról. Kibocsátott egy rendeletet, mely szerint a Wehrmachtnak és az SS-nek minden leszerelt katonát be kellett sorolnia egy skálán a drogfüggőség tekintetében, hogy szükség esetén elvonókúrára lehessen őket küldeni, a „javíthatatlanokat és gyógyíthatatlanokat pedig a társadalom többi tagjától el lehessen különíteni”.²³⁰ Ez nagyon ijesztően és fenyegetően hangzott, és ennek megfelelő volt a Wehrmacht reakciója is: gyakorlatilag szinte sosem tettek jelentést ilyen esetekről. A súlyos katonai helyzet nem a drogfogyasztás szigorúbb büntetését eredményezte, hanem éppen ellenkezőleg: célzottan kirendelték Conti embereit a frontra, hogy segítsenek a higiéniai körülmények javításában, ami viszont végeredményben az ő drogellenes kampányától vonta el az erőforrásokat.

A Führer főhadiszállásán 1941 vége felé egyesek már sejtették, hogy ezt a háborút nem lehet megnyerni. Halder vezérkari főnök így foglalta össze a helyzetet: „Személyi és anyagi forrásaink kimerülőben vannak.”²³¹ A meglepetés erejével ható és a valós erőviszonyokat átrendező villámháborús stratégia csődöt mondott, és ezzel együtt összeomlott Hitler kezdettől fogva katonai spekulációkra épített légvára is. Egy elhúzódozó állóháborúban nem nyerhettek a németek a minden szempontból nagyobb tartalékokkal rendelkező Szovjetunió ellen. Ez egy józan megállapítás volt a vezérkari főnök részéről, amiből le is kellett volna vonni a megfelelő következtetéseket. A diktátor azonban egyszerűen szemet hunyt a tények fölött. Teljesen elszakadt a geopolitikai realitásoktól, és egyre rosszabb döntéseket hozott. 1941 őszén a főparancsnoknak még minden bejött, most viszont már semmi.

A teljesen kimerült, egyszerre többfrontos harcot vívó Németország irracionális módon, mintha csak ki akarná cselezni a valóságot, 1941 decemberében hadat üzent az Egyesült Államoknak, egy jó erőben lévő ipari kolosszusnak. Egyértelmű volt: minél több háború, annál gyorsabb hanyatlás és annál közelebb a vég. Az önmagát túlbecsülő, megalomániás Hitler, aki magához ragadta a hadsereg

főparancsnokságát, azaz von Brauchitsch tisztségét is, már egyáltalán nem értette a világot. Többé nem volt képes józanul mérlegelni a dolgokat. A Barbarossa-hadművelettel saját szavai szerint is „ajtót nyitott egy sötét, ismeretlen világra, anélkül hogy tudná, mi van az ajtó mögött”.²³² A valóságban is sötétség vette körül Hitlert, ahogy Morell írja: „A bunkerban élünk egyébként, ahol nincs természetes fény.”²³³ Ebben a komor világban a valóságtól elszakadt diktátort már semmi sem tudta (jobb) belátásra bírni; a valóság már nem jutott el a tudatáig – védőpáncélján már csak személyi orvosának injekciós tűje hatolt át, aki rendszeresen adagolta a vérébe a hormontartalmú doppingszereket. „Tragikus, hogy a Führer ennyire elzárkózik a való lélettől, és hogy ennyire egészségtelen körülmények között él” – jegyezte be Goebbels a naplójába. „Már nem jár ki a friss levegőre, nem keres semmilyen kikapcsolódást, egész nap a bunkerében ül.”²³⁴

1942 januárjában a Berlin közelében megtartott wannsee-i konferencián kiosztották a „zsidókérdés végső megoldásával” kapcsolatos hatásköröket. Hitler egyre fanatikusabban törekedett a népirtás megvalósítására. Görcsösen ragaszkodott az egyszer már megszerzett területek megtartásához, mégpedig egy nyomós okból: azt akarta, hogy a megszállt keleti területeken létrehozott megsemmisítő táborok: Auschwitz, Treblinka, Sobibor, Kulmhof, Majdanek és Belzec kéményei minél tovább füstölhessenek. Állásainkat nem adjuk fel, amíg nem végeztünk az összes zsidóval – ez volt a valódi szándéka. A már minden emberi normától elszakadt A páciens a védtelenek ellen indított háborúját még mindenképpen meg akarta nyerni.

A VÉRFARKAS-BÚVÓHELY

„Irigylem Önt, hogy a nagy világtörténelmi eseményeket a Führer főhadiszállásán élhette át. A Führer zsenialitása, gyors döntőképesége és Wehrmachtunk minden tekintetben átgondolt felépítése és működése teszi lehetővé, hogy bizalommal tekintsünk a jövőbe. (...) Adassék neki továbbra is jó egészség, hogy ereje teljében megvalósíthassa népünk érdekében végső nagy céljait is.”²³⁵

Idézet egy Theo Morellhez írt levélből

1942 júliusában a Harmadik Birodalom határai az Északi sarkkörtől Észak-Afrikaig és Elő-Ázsiáig terjedtek. A nemzetiszocialista terjeszkedési politika elérte a csúcspontját, innen már csak lefelé vezetett az út. Ebben a nyári hónapban vette kezdetét a „Reinhardt-akció”: több mint kétmillió zsidó, valamint 50 000 roma meggyilkolása a megszállt Lengyelország területén. Ezzel egy időben a náci vezetés a Farkasodúból tizenhét repülőgéppel egy vadonatúj főhadiszállásra költözött, melyet az elmaradott, falusias jellegű Nyugat-Ukrajna Vinnicja nevű kisvárosától néhány kilométerre alakítottak ki.

A főhadiszállás átköltöztetése körül nagy felhajtást csaptak, amivel azt a látszatot akarták kelteni a maguk számára is, hogy közelebb kerülnek a fronthoz, úgymond a való élethez. A fő frontvonal azonban ettől a földből villámgyorsan kinőtt barakktábortól még mindig biztonságos távolban, több száz kilométerre volt. Azoktól a német városoktól (Lübeck, Rostock, Stuttgart és elsősorban Köln) is megnyugtatóan messze volt az új főhadiszállás, melyek bombázását 1942 tavaszán már megkezdték a nyugati szövetségesek, és melyek ekkor már súlyos károkat szenvedtek. Az új parancsnoki központ elhelyezkedése – egy csúcstechnikát képviselő építmény a világ végén a pusztaságban – teljesen összhangban volt azzal, ahogy Hitler fokozatosan elfordult a realitásoktól. Már régen nem volt olyan igazi

otthona sem, mint korábbi müncheni lakása a Prinzregentenplatz-on; már zömmel csak barátságtalan menedékhelyeken tanyázott.

Albert Speer, az újonnan kinevezett fegyverkezési és infrastrukturális ügyekért felelős miniszter az ukrajnai főhadiszállást úgy jellemzi, mint „egy kis fenyőerdőben, parkosított környezetben elhelyezkedő bungalótelepet”.²³⁶ A kivágott fenyők csonkjait zöldre lefestették, hogy belesimuljanak a tájba, és hasonlóképpen álcázták a bozótos területen kialakított parkolókat is. Mintha csak egy vidékies környezetben lévő üdülőhely képét látnánk. Azonban ebből a kéttucatnyi barakkból és egyéb építményből, melyeket magas tölgyek fogtak körül, egy korábban elképzelhetetlenül kegyetlen háborút irányítottak. Werwolfnak, azaz Vértarkasnak keresztelte el Hitler az új főhadiszállását, mely találó elnevezés egy olyan helynek, ahonnan tömeggyilkosságokat vezényeltek le, ahol megszabott napirend keretébe illesztve és szigorú védelmi szabályok* közé szorítva tombolt az őrület. Itt teljes nyugalomban aggodalmaskodhatott a mikrobák jelentette veszély miatt az egyébként beleiben több milliárd baktériummal együtt élő legfőbb főparancsnok, miközben katonái az orosz sztyeppéken és mocsarakban valóságos fertőző betegségekkel küzdöttek a volhíniai láztól a tularémián át a maláriáig.

Morell időközben nélkülözhetetlenné vált a diktátor számára, jelen volt a legfontosabb katonai megbeszéléseken is, ahol egyébként egy civil orvosnak semmi keresnivalója nem lett volna, és ahol emiatt a tábornokok megvető tekintetét is el kellett viselnie. Ezeken a hetente kétszer sorra kerülő összejöveteleken a világot katonai térképeken jelölhető eseményekké egyszerűsítették le, az ablakokat pedig még a legszebb időben is zárva tartották, a függönyöket be-

* „Tilos mindenfajta érintkezés magánszemélyekkel, és tilos a helyi lakosság házai-ban való tartózkodás is.” Mindenütt betegségeket terjesztő rovarokra és férgek-re gyanakodtak. Őva intettek a vérhast terjesztő legyekről, a kiütéses tifuszt terjesztő poloskákól és tetvektől, valamint a pestist terjesztő ukrajnai patkányok-tól.²³⁷

Morell, Hitler személyi orvosa (páciense mögött) már régen nélkülözhetetlenné vált

húzták. A Werwolf főhadiszálláson az üdén zöld erdei környezet ellenére is mindig nyomott volt a hangulat. Tanácsot Hitler már csak olyan emberektől fogadott el, akik hozzá hasonlóan nem akartak tudomást venni a tényleges katonai helyzetről.²³⁸ Elérkezett a bólogató Jánosok ideje, amilyen például a nyers és merev Keitel tábornok volt, akit a háta mögött lakájnak gúnyoltak.

1942. július 23-án, tizenhárom hónappal az oroszországi hadjárat kezdete után Hitler elkövetett egy újabb súlyos stratégiai hibát: 45. számú utasításában megparancsolta, hogy a német csapatokat – együtt a Szovjetunió déli részén – ismét osszák ketté. Az A hadsereg-csoportnak az olajban gazdag Baku, Azerbajdzsán fővárosa felé kellett előrenyomulnia, míg a B hadsereg-csoport célja a Volga-menti Sztálingrádon keresztül a Kaszpi-tenger elérése volt. Ezáltal az ellenség területén a korábban 800 kilométeres frontvonal szinte meg-

védhetetlenül hosszú, 4000 kilométerre nőtt. A vezető tábornokok hevesen tiltakoztak, és a tűző ukrainai napsütésben, 45–50 fokos melegben „eddig még sosem tapasztalt jelenetekre és indulatkitörésekre került sor. (...) Vágyalmok vették át az események fölé az irányítást” – így bírálta Halder vezérkari főnök főparancsnokának a viselkedését és a döntését.²³⁹ Speer fegyverkezési miniszter „egyfajta érzécsalódásról” beszélt, „aminek következtében a Hitler közelében tartózkodók megérezhették az elkerülhetetlen vég közeledtét”. A valóság és a katonai tervezés már köszönőviszonyban sem voltak egymással. „Félrebeszélésnek” nevezték titokban ezeket a megbeszéléseket: „A Wehrmacht által készített, a valóságos helyzetet megszépítő beszámolók (...) felvetik annak a veszélyét, hogy a helyzet kritikus volta rejtve marad.”²⁴⁰

Amikor Erich von Manstein – a sarlóvágás-hadművelet kiötlője és a Krím meghódítója, akit időközben előléptettek vezértábornaggyá – előadást tartott a keleti front déli részén kialakult kritikus helyzetről, a Wehrmacht főparancsnokságának hadi naplójába az alábbi indignált állásfoglalást jegyezték be: „Már megint nem születtek határozott, jól végiggondolt döntések. Mintha a Führer már nem lenne képes rá.”²⁴¹ Hitler már nem tudta elviselni a racionálisan érvelő tábornokokat, akik szerint minden jó kezdeményezést el akartak fojtani, mindazonáltal még így is túl gyakran volt kénytelen rájuk hallgatni. Dacosan megtagadta, hogy kezét fogjon Jodl vezérezredessel (ő volt egyébként az egyetlen a főparancsnokságon, aki nem hagyta, hogy Morell kezelje). A közös étkezéseken Hitler már nem vett részt, hanem teljesen visszavonult a vörös bükkök árnyékában meghúzódó faházába, melyet csak alkonyat után hagyott el. Amikor pedig 1942 nyarán mégiscsak elrepült a frontra, hogy képet alkosson a valóságról, rettenetesen leégett a napon: „Az arca teljesen vörösre sült, a homloka kisebesedett, nagy fájdalmai voltak, és emiatt nagyon elromlott a hangulata is.”²⁴² Nagyon örült, mikor végre újra visszaérkezett jól védett rejtékhelyére.

Nyilvános beszédek is alig tartott már. Sebastian Haffner író és történész így jellemzi a korábban a nyilvános szerepléseket igen

kedvelő Hitler átalakulását: „Beszédei során a józan érvelés helyett hipnotizálta a tömeget; úgy is fogalmazhatnánk, hogy hat éven át ő volt a németek kábítószer, amit a háború alatt aztán megvont tőlük.”²⁴³ Hitlernek azonban hiányzott az az extázis, amit fellépéseivel kiváltott, és ami úgy hatott megalomániás egójára, mint egy energianekrózis. Az ujjongó tömeg hatalmas erőt adott neki, és ezt most – a világtól távol – vegyi úton kellett pótolnia, ami bebábozódásának folyamatát csak továbbgyorsította. „Olyan ember volt, aki folyamatosan külső energiára szorult – összegzi életrajzírója, Fest. – Morell drogjai és gyógyszerei bizonyos értelemben pótolták számára a nép üdvívalgasát.”²⁴⁴

Hivatalos ügyekkel az államfő már alig törődött. Inkább átvirrasztotta az egész éjszakát, ritkán került reggel hat óra előtt ágyba, és a legszívesebben Speerrel vitatta meg a tervezett nagy építészeti projekteket, melyek megvalósításának már semmi realitása sem volt. Hitler fegyverkezési minisztere és kedvenc építésze, aki a Führerrel való együttműködésére csak mint a „kábulat éveire” emlékezett vissza, és az elfojtás nagymestereként még később is a „Führer lenyűgöző hatásáról” beszélt, kénytelen volt elismerni, hogy főnöke „az ilyen viták során mind gyakrabban elszakadt a valóságtól, és saját álmvilágába merült”.²⁴⁵

A valóságtól való elidegenedés hatással volt a háború menetére is. Hitler gyakran úgy küldte harcba a csapatait, hogy igazából fogalma sem volt felszereltségükről, harckészültségükről vagy a számukra biztosítható utánpótlásról. Tábornokai őszinte bánatára azonban mélyrehatóan foglalkozott minden taktikai kérdéssel, még az egyes zászlóaljak esetében is, és meg volt győződve a nélkülözhetetlenségéről.*

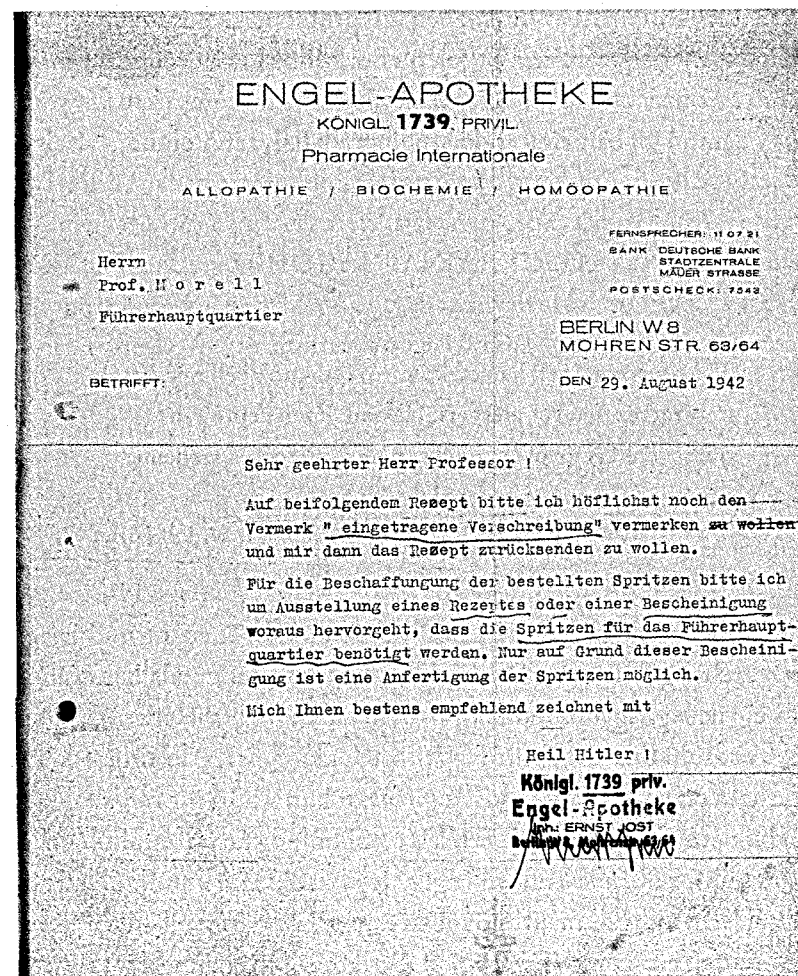
* Sztálin – Hitlerrel teljesen eltérően – a számlájára írható, 1942. májusi harkovi vereséget követően többé-kevésbé távol tartotta magát a katonai intézkedésektől, és a döntéseket nagyrészt főparancsnokságára, a Stavkára bízta.

A helyzetértékelések során minden elhangzott szót gyorsírással rögzítettett, hogy tábornokait utólag felelősségre vonhassa, ha megpróbálták volna kijátszani életidegen parancsait.

Katonai szempontból Hitler dilettáns volt a dunkerque-i előrenyomulást leállító parancsának idején is, ekkorra már viszont átalakult fantasztává, akinek csapatai a távoli Abháziában és a kalmük sztyeppén harcoltak értelmetlenül, előrenyomultak a Fekete-tengerig, és a kaukázusi Elbrusz csúcsára 5633 méter magasan teljesen főlösgeszen kitűzték a horogkeresztes zászlót. 1942 nyarától Hitler olyan mértékben fogyasztotta az injekciókat, hogy Morell egy külön szállítmányt rendelt a Führer főhadiszállása számára a berlini Engel patikától.²⁴⁶

1942 őszén Rommel, aki időközben Kristályrókából Sivatagi Rókává avanszált, a Montgomery vezetésével harcoló britekkel szemben súlyos kutyaszorítóba került. Ezzel egyidejűleg a jelentőségét fokozatosan elvesztő Sztálingrád bevétele Hitlernek már-már pszichopátiás rögeszméjévé vált. Az ottani, egyre drámaibb fejleményeket a Führer már-már mitológiai magasságba emelve, a „lét vagy nemlét” kérdésének tekintette. Egészségi állapota gyors tempóban hanyatlott, miközben a Paulus tábornok vezette 6. hadsereget a Volga menti városnál bekerítették, a német katonák pedig ezrével haltak éhen, fagytak meg és szenvedtek súlyos vagy halálos sérülést a szovjet fegyverektől. „Bélgázok, kellemetlen szájszag, rossz közérzet”²⁴⁷ – jegyezte fel Morell 1942. december 9-én, amikor világgossá vált, hogy Göring jól hangzó, bár teljesen irreális elképzelése az ostromgyűrűbe zárt katonák légi úton történő ellátásáról kudarcot vallott.

Egy héttel később A páciens tanácsért fordult orvosához: az említett Göring mesélte neki, hogy gyengeség és szédülés ellen egy Cardiazol nevű szert szed. Azt szerette volna megtudni, hogy „rajta, a Führeren ez nem segítene-e szintén, ha bizonyos fontos ügyek intézése során kellemetlenül és furcsán érezné magát”.²⁴⁸ Morell azonban lebeszélte: a Cardiazol egy nehezen beállítható keringésjavító szer, mely emeli a vérnyomást és könnyen görcsös rohamokat

A berlini Engel patika beszerezte a Hitler számára rendelt injekciókat

válthat ki, ami miatt az időközben szívproblémákkal is küzdő Hitler számára túl nagy kockázatot jelentene. Morell mindazonáltal megértette az üzenetet: főnöke egyre erősebb hatású szerekre vágyott, hogy a mind jobban kiéleződő sztálingrádi helyzetet el tudja viselni.

AZ UKRAJNAI VÁGÓHÍD

„Egészségesnek kell lennetek, tartózkodnotok kell mindattól, ami szervezeteteket mérgezi. Nekünk józan népre van szükségünk! A jövőben minden német mércéje a szellemi munkája és a testi egészsége lesz.”²⁴⁹

Adolf Hitler

Vitamultin-szeletkéinek tartós sikerére építve Theo Morell megszerezte magának a korábbi Csehszlovákia területén található Olmütz egyik legnagyobb étolajgyártó vállalkozását, a Heikorn céget, melyet zsidó tulajdonosaitól sajátítottak ki.²⁵⁰ A 120 ezer birodalmi márkás vételár nevetséges összeg volt, tekintettel a Morell által birtokba vett ingatlan valódi értékére. Ebből a gyártóüzemből alakította ki Morell *Hamma* nevű cégét. Jegyzeteiben így ír erről: „Ilyen olcsón sosem lehet majd a jövőben egy adásvételt nyélbe ütni. (...) Ez egy nekem szánt árjásítás.”²⁵¹ Ezt követően már számára gyártotta az ezernél is több alkalmazott a mákolajat, a mustárt, a súrolószert vagy az általa kifejlesztett – egyébként teljesen hatástalan – *Russla* nevű tetűirtószert, melynek alkalmazását azonban a Wehr-

macht számára kötelezővé tették. A legfontosabb termékek azonban a vitamin- és hormonkészítmények voltak, melyek iránt a náci terrort kihasználó, törekvő és vállalkozó szellemű orvosnak állandó keresletre volt szüksége.

Déli irányban nyolc kilométerre volt a Führer főhadiszállásától Vinnicja város, ahol az amerikaiak nem sokkal a háború kezdete előtt felépítettek egy hipermodern vágóhidat, a chicagói vágóhidak mintájára és a technika legújabb vívmányaival felszerelve. A tervek szerint ide központosították volna Ukrajna teljes élőállat-vágását. Minden folyamat automatizáltan zajlott, beleértve az elfolyó jelentős mennyiségű vér összegyűjtését is. Morellre nagy hatást tett a látvány: ilyen modern eljárásokat még Németországban sem alkalmaztak, ahol „még mindig eltékoztak az értékes fehérjéket” – ahogy feljegyzéseiben írta. Elhatározta, hogy saját hasznára fordítja az innovatív ipari létesítményt, és – miközben főnöke, Hitler erdei kunyhójában elbarikádozta magát a világtól, melyet ő maga lobbantott lángra – a jó üzleti vénával megáldott gyógyszerész az ukrajnai háborúban hozzálátott saját vállalkozása kiépítéséhez.

Óriási üzletet szimatolt, és kifundált egy tervet, mely amilyen egyszerű, olyan arcátlan volt. Alfred Rosenberg náci főideológusnak, aki egyúttal a megszállt keleti területek minisztere is volt, bejelentette, hogy „organoterápiás gyártást” szándékozik indítani. Így érvelt rafinált módon: „Amennyiben (...) rendelkezésemre bocsátják a vágási hulladékot, az egész keleti tartományt el tudom látni hormonokkal.”²⁵² Vágási hulladékon Morell pajzsmirigyet, mellékvesét, herét, prosztatát, petefészket, Cowper-mirigyet, epehólyagot, szívet és tüdőt értett – nem kevesebbet, mint az összes, Vinnicjában levágott állat összes mirigyt és belső szervét (valamint csontjait).

Vállalkozói szempontból ez valóságos aranybánya volt, hiszen a drága doppingszerek és szteroidok előállításához szükséges nyersanyagokról volt szó. Morell ezekben a hetekben keresztül-kasul beutazta az országot, és minden szálát megmozgatott, hogy piszkos kis üzletéhez a vágóhíd minden melléktermékét megszerezze. A levá-

* Az 1943. november 29-én kelt adásvételi szerződésben az alábbi olvasható: „Adolf Heikorn zsidó, felesége Wilma, született Goldschmied, továbbá gyermekeik, Friedrich Heikorn és Hedwig Heikorn vagyona a Titkos Államrendőrség [Gestapo] rendelkezése alapján bevonásra került. A vevő nyomatékosan kijelenti, hogy nem zsidó, és hogy részéről ebben a jogi ügyletben sem zsidók, sem zsidó vállalkozások, sem zsidó személyek másfajta szervezetei nem vesznek részt.”²⁵⁰

gott állatok vérére is „rá akarta tenni a kezét”, hogy egy szárított vérből és zöltségekből (elsősorban sárgarépbából) álló új roboráló szert állítson elő.²⁵³ „Gyakran nagyon fáradt vagyok a sok utazástól – írta feleségének –, minden második nap, de van úgy, hogy mindennap körülbelül 300 kilométert teszek meg. És mindezt ráadásul a rossz minőségű kikövezett orosz utakon.”²⁵⁴ A szó szoros értelmében véve az utolsó csepp vért és velőt is ki akarta passzírozni a megszállt Ukrajnából azzal a professzionális gátlástalansággal, mellyel a legmagasabb náci körök személyes érdekeiket érvényre juttatták. Egyre gátlátalanabban használta ki az „udvarnál” betöltött magas szolgálati pozícióját.

Erich Koch gauleiter (körzeti vezető), Ukrajna birodalmi biztosa (Reichskommissar), akit brutalitása miatt kis Sztálinnak is nevezték, és aki szintén Morell páciense volt, készségesen együttműködött vele: „Engedélyezte, hogy Morell a jövőben „minden vágást követően egy megbízottjával begyűjtethesse a szóban forgó hulladékokat, és azokat a kívánt célra felhasználhassa.”²⁵⁵ Morell köszönetet mondott, és rögtön újabb tervekkel állt elő: „Ha a mirigyek és belső szervek ügye már megy a maga útján, hozzáfogok Ukrajna gyógynövényeinek és természetes gyógyszereinek felméréséhez. Meg fogják látni, hogy jól megszervezem a tevékenységet.”²⁵⁶

Sebtében megalapította új cégét az alábbi hangzatos néven: *Ukrajnai Pharmo Művek, Vinnicja Üzem, organoterápiás és növényi termékek gyártása – gyógyszerexport*. Az elnevezés magában foglalta a vállalkozás programját, mely kezdettől fogva növekedési pályára állt. Nyugat-Ukrajnával ugyanis nem volt Morell elégedett, tekintetét ezért a sokkal fejlettebb és üzletileg vonzóbb Donyec-medencei iparvidékre irányította. A Fekete-tenger melléki sztyeppék és a Krím is felkeltették érdeklődését. Azt tervezte, hogy „ott majd nagy volumenű gyógynövénytermesztés indul be, ami jelentősen hozzájárul az erős német gazdaság kiépítéséhez.”²⁵⁷

Elsősorban azonban Harkov, a kelet-ukrajnai nagyváros érdekelte, a Szovjetunió negyedik legnagyobb és stratégiai szempontból igen fontos városa, melyet a 6. hadsereg 1941 októberében foglalt

el. A német megszállás után a halál tarolt a városban: az épületek kétharmadát romba döntötték, a lakosságot megtizedelték: a korábbi 1,5 millió helyett már csak 190 ezer lakosa volt. Sok embert egyszerűen letaszítottak a lakása erkélyéről, másokat lépcsőházakban, bankok és hotelek bejáratánál akasztottak fel.²⁵⁸ A Drobickij-szurdokban a 4a Sonderkommando (Különleges egység) az Einsatzgruppe (Bevetési csoport) C részeként tömegmészárlást hajtott végre a zsidó lakosság körében: 15 ezer embert agyonlőttek, ezenkívül sok nőt és gyermeket úgynevezett gázautókban, a gyilkolásra a kipufogógázt használó, átalakított teherautókban pusztítottak el. Számos harkovit elhurcoltak németországi kényszermunkára, és amikor a Vörös Hadsereg felszabadítási kísérlete 1942 májusában kudarcba fulladt, 240 ezer szovjet katona került hadifogságba.

Mindez Morellt nem zavarta. Épp ellenkezőleg: úgy tűnt, hogy a káoszba és kétségbeesésbe süllyedt város külön inspirációt jelentett neki: „Különlegesen érdekes feladat egy többszöri hatalomváltás által megviselt városból gazdasági vonatkozásban a lehető legtöbbet kihozni” – írta a birodalmi biztosnak.²⁵⁹ Amikor megtudta, hogy Harkovban működött egy endokrinológiai intézet, mely a belsőelválasztású mirigyek feldolgozására specializálódott, ismét Kochhoz fordult: „Minthogy a korábban az orosz állam tulajdonában álló intézet mirigyszállítmányok híján mára elvesztette rendeltetését, és Ön volt olyan kedves és rendelkezésemre bocsátotta az állati vágások során keletkező hulladékot, azzal a kéréssel fordulok Önhöz, hogy ezt az intézetet megvásárolhassam, és így rövid időn belül hozzáfoghassak a Németországban annyira hiányzó szerek gyártásához, melyek e mirigyek feldolgozása révén állíthatók elő.”²⁶⁰

A válasz még aznap megérkezett telefonon: Morellé az intézet, már „át is ruházták” rá. A hatékonyabb nyersanyag-feldolgozás érdekében Ukrajna mind a tizenkilenc vágóhídja a következő utasítást kapta: „Ukrajna birodalmi biztosának rendelete értelmében a vágóhidakon keletkező hulladékot, azaz a fel nem használt szerveket (...) kizárólag és azonnali hatállyal az Ukrajnai Pharmo Művekbe kell szállítani. Az egyes szerveket előre meg kell tisztítani a zsírtól,

és a vágás utáni két órán belül 15 fokra kell lefagyasztani vagy az elérhető legalacsonyabb hőmérsékletre kell lehűteni.”²⁶¹

Az új hormonkészítmények kifejlesztésének és tömeggyártásának immár semmi sem állt az útjában, Morell szinte kéjelgett a kecsgető kilátásokban, és nyíltan törekedett a keleti front területének levadászására: „Mirigyből (...) korlátlan mennyiséget tudunk fogadni.”²⁶² És ennél kedvezőbben már nem is alakulhattak volna a dolgok: „Remélhetőleg hamarosan megérkezik a vákuumos szárító berendezés és a hatóanyagok kivonására szolgáló részegység. Ha már itt vannak, azonnal kezdődhet a nagyüzemi gyártás.”²⁶³

Az idő azonban ellene dolgozott. Az ilyesfajta végkiárusítás nem tarthat örökké: a front összeomlása megkezdődött, és így Morell sem lelte már igazán örömét endokrinológiai intézetében. 1943 tavaszán a Vörös Hadsereg visszafoglalta Harkovot. „Sajnos az események a fejünkre nőttek, és a kezdeti munkánk által táplált reményeink füstbe mentek”²⁶⁴ – írta Hitler személyi orvosa elkeseredetten, és mirigyfeldolgozó ambícióit a továbbiakban a csehországi Olmützre koncentrált. Annak érdekében, hogy a hatalmas mennyiségű állati nyersanyagot Ukrajnából ezer kilométer távolságra elszállíttassa és még profitot is termeljen, eget és földet megmozgatott, azaz működésbe hozta saját céljaira az egész államgépezetet. Levelei tanúsága szerint teljesen természetes módon Hitler állítólagos támogatására hivatkozva adta elő saját személyes kéréseit.

A háború egyik rendkívül feszült és idegőrlő szakaszában, amikor a keleti végekkel már egyre nehezebb volt fenntartani a kapcsolatot az utánpótlás biztosítása és a sebesülteknek a hátszágba való szállítása érdekében, Morell szemrebbenés nélkül használta arra a főhadiszállás kommunikációs és logisztikai eszközeit, hogy a Reichsbahn (Birodalmi Vasút) számos vagonjával és több száz katonai teherautóval sok ezer tonna összeharcsolt sertésgyomrot, hasnyálmirigyet, agyalapi mirigyet, gerincvelőt, marha-, sertés- és birkamájat szállíttasson csehországi üzemébe. Rá természetesen nem vonatkozott az a rendelkezés, melyet a főhadiszálláson mindenkinek be kellett tartania, mely szerint „a gépjárműveket csak rendkívül indokolt eset-

ben szabad igénybe venni”²⁶⁵. Még tyúklábakat is szállíttatott haza a frontról: zselatin készült belőlük. Egy tipikus Morell-vagon áruistája: 70 hordó sózott máj, 1620 db sertésgyomor, 60 kg ovárium, 200 kg bikahere. Értéke: 20 ezer birodalmi márka.²⁶⁶

Csaknem naponta érkezett árársított csehországi üzemébe egy ilyen ukrainai szállítmány. A Wehrmacht viszont bizonyos fontos szállításokat nem tudott zökkenőmentesen lebonyolítani, mert Morell nem ismert pardont: Ha egy vonat nem érkezett meg időben az Ukrainai Pharmo Művek áruival, habozás nélkül felhívta az illetékes szervek vezetőit „vagonkezelési ügyből kifolyólag”; legenyhébb esetben az egész szerelvény parancsnokát, de sokkal inkább a Reichsbahn vezetőjét vagy a birodalmi közlekedési minisztert, és pozíciójára hivatkozva dühösen megfenyegette súlyos következményekkel, „amennyiben a szerelvények nem kapják meg a lehető leghamarabb a katonai szállítólevelüket és a zárlat ellenére nem indulnak el.” Ha tárgyalópartnere engedelmeskedett, kilátásba helyezte neki, hogy előterjeszti jutalomra Hitlernél, de az legalábbis kapott tőle ajándékba egy ezüst csomagolású Nobel-Vitamultin-dobozkát.²⁶⁸ Morell ügyesen keresztülvitte az akaratát: fontoskodva vagy fenyegetően előadott kívánságait egyik parancsnok a másiknak már mint *parancsot* adta tovább.

Morell üzleti tevékenységének egyre jobban szaporodtak a vadhajtasai. Hogy vállalkozásai a háborús időkben is jövedelmezőek maradjanak, már a kényszermunkások alkalmazásától sem riadt vissza: „Pillanatnyilag kevés a rendelkezésünkre álló szakképzetlen munkaerő (...), ezért kénytelenek vagyunk lányokkal kirakatni a Vitamultint a vagonokból” – jelentette neki dr. Kurt Mulli fővegyész. „Igyekezni fogok a lehetőségek függvényében fogvatartottakat munkába állítani. Talán Ön el tudja intézni Bormann kancelláriáján, hogy erre – tekintettel munkánk fontosságára – engedélyt kapjunk.”²⁶⁹ Mulli tudta, hogy főnöke a rendkívüli hatalommal rendelkező Martin Bormann-nál, a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt rettegett vezetőjénél, aki egyúttal Hitler személyi titkára is volt, latba tudja vetni a befolyását.

Morell ezekben a hónapokban olyan óriási mennyiségű állati szervet halmozott fel, ami már saját kapacitásait is túlterhelte. Ragaszkodott azonban ukrainai monopolhelyzetéhez, és inkább hagyta az árut megromolni, mintsem hogy mások is hozzáférjenek az üzlet-hez: „Szóba sem jön, hogy átadjak valamennyit a nyersanyagokból a konkurenciának. (...) Egyedül nekem van jogom Ukrajnában mirigyeket és szerveket begyűjteni és feldolgozni.”²⁷⁰

Érdeklődésének középpontjában a különböző májak álltak. Az anyagcserének e fontos szerve számos anyagot épít fel és bont le, többek között többfajta szteroidot, legyen szó a koleszterinből létrejövő férfi nemi hormonokról, melyeknek izomerősítő és potencianövelő hatásuk van, vagy a kortikoidokról és a glükokortikoidokról, melyek abban az időben csodaszernek számítottak, mert az ember energiaszintjét rövid időre hatékonyan megemelték. Ezekről Morell – a tudomány akkori állásának megfelelően – serkentő és gyógyító hatást remélt. A májban azonban vannak olyan anyagok is, többek között különféle kórokozók, melyek immunológiai reakciókat idéznek elő: egyfajta önpusztító mechanizmust indítanak be, amikor a szervezet az idegen anyagot már nem képes megkülönböztetni saját magától, ahogy a veszélyes anyagokat sem a veszélytelektől, és a védelmi rendszer az egészséges szervezet ellen fordul.

Minél kaotikusabbá vált a háború, annál gyakrabban olvadtak ki a fagyasztott májak a szállítás során, mert útközben olykor többnapos kényszerű megállásokra került sor. Olykor három hétbe telt, mire az áru Olmützbe ért, ahol az orrfacsaró bűzt árasztó szerveket acetonnal és metilalkohol hozzáadásával órákon át főzték. A mérgező anyagokat desztilláció útján kivonták, míg végül visszamaradt egy pépszerű, barnás és leginkább a méz állagára emlékeztető anyag. Ezt vízzel hígítva ampullákba töltötték, napi tízezer darabot, és már készen is állt Morell terméke, a *Hamma Máj*.

Hogyan jut el azonban egy ilyen főzet a fogyasztókhoz? A doktor nagy bánatára a hadigazdálkodást szabályozó rendeletek miatt 1943 májusától tilos volt új terméket bevezetni a gyógyszerpiacra. Morell azonban ezt az akadályt is meg tudta kerülni. Túláradó önbi-

lommal a következőket írta a Conti birodalmi egészségügyi vezető által irányított főhatóságnak: „A Führer az alábbiakat engedélyezte számomra, amennyiben nehézségeim támadnának egy új szer kipróbálása és piaci bevezetése során: ha én egy szert kifejleszték és a főhadiszálláson eredményesen kipróbálok és alkalmazom is, akkor azt jogomban áll Németországban bárhol forgalmazni, és ehhez nincs szükségem semmilyen további engedélyezési eljárásra.”²⁷¹

Bármilyen morbidan is hangzik: Morellnek, a Kurfürstendamm egykori divatos orvosának, aki egy kis gyógyszergyártó birodalmat gründolt össze magának, jogában állt pácienseit – és köztük valószínűleg Hitlert is – a főhadiszállás gyatra higiénias körülményei közepette előállított hormonkészítményekkel és szteroidokkal kezelni, melyeket injekcióval közvetlenül a vérükbe juttatott be, azaz kísérleti nyúlként használta őket. Ezek a szerek ezt követően megkapták a forgalmazási engedélyt a Wehrmachtban és az egész birodalom területén. A Harmadik Birodalommal együtt az autoimmunológia is az összeomlás útjára lépett.

AZ X ÉS A TOTÁLIS TALAJVESZTÉS

„A Führer egészségi állapota első ránézésre némileg csalóka. Az ember benyomása az, hogy a lehető legjobb állapotban van. Valójában azonban nem ez a helyzet.”²⁷²

Joseph Goebbels

A 6. hadsereg megmaradt részének sztálingrádi fegyverletétele után, 1943. február elején a Wehrmacht elvesztette nimbuszát – és vele együtt Hitler is. A Volga mentén elszenvedett katasztrofális katonai vereségre, de Rommel afrikai kudarcára, valamint a Ruhr-vidéki városoknak a szövetségesek általi, március óta zajló bombázására vagy éppen tengerelattjáróinak az Atlanti-óceánon májusban kedvezőtlen fordulatot vett csatájára a Führer a megszokott módon reagált: teljesen magába zárkózott abban a megingathatatlan meggyőződésben, hogy a korábbiakhoz hasonlóan most is minden döntése helyes volt. Rendíthetetlenül bízott a „végső győzelemben”, és továbbra sem volt hajlandó a döntéseit józanul és tényszerűen mérlegelni. Ahelyett hogy tudomásul vette volna a megváltozott körülményeket és új stratégiát – például a békekötéshez vezető megoldást – keresett volna, egyre inkább megmerevedett a rendszer – nem kis részben azért, mert maga A páciens is egyre merevebbé vált.

Hitler magára maradt. Főhadiszállását 1943-ban az előrenyomuló szovjet csapatok miatt már csak néhány napra kereste föl; inkább elbújt a régi Farkasodúba, mint egy sebesült állat. Az ottani közös étkezések és éjszakai teázások a résztvevők számára egyre elviselhetetlenebbé váltak. Hitler órákon át tartó, idegőrlő – már-már agymenésnek nevezhető – monológjai a kora hajnali órákig

tartottak, anélkül hogy személyesen valakinek szóltak volna. Szemét közben a távolba meresztette, mintha hívei óriási láthatatlan tömegének beszélne lágy bariton hangon. Nem fáradt bele, a vég-sőkig kérődzött kedvenc témáin: a dohányzás ártalmairól, a szervezetbe jutó mérgeanyagokról és saját vegetáriánus étrendjéről prédikált, melyet személyi orvosa – aki ezért 1943. január 30-án 100 ezer birodalmi márka dotációt kapott – szigorúan tudományos alapra helyezett (vitaminok és egyéb étrendkiegészítők hozzáadásával). Idegei megnyugtatósa végett A páciens olykor még a saját szabályait is felrúgta: felhörpintett egy-egy sört vagy ivott egy kis sligovicát, melyet előzőleg parancsára vegyelemzésnek vetett alá a tábori laboratórium, hogy nem tartalmaz-e véletlenül valamenyny metilalkoholt is.²⁷⁴

Ebben az évben, mikor a katonai helyzet véglegesen rosszra fordult, a gyorsan öregedő Hitlerben egy olyan fiziológiai folyamat zajlott le, mely szűkebb körében senki előtt nem maradt rejtve. Mindegyikük számára világossá vált, hogy a varázslat nem működik többé: „Hitler úgy indult el felém, mint aki súlyos terhet cipel, meggörnyedve, lassú, fáradt léptekkel” – adott hangot megdöbbenésének egy vezérezredek, miután a legfőbb főparancsnokkal találkozott. „Mintha egy belső hang szólt volna hozzám: 'De hiszen ez egy öregember! Már nem bírja azt a terhet, amit a vállára vett.' Hitler már nem volt a régi, magába roskadt és kialudt a tekintete. Nem volt kétséges, hogy egy beteg ember nézett rám.”²⁷⁵

Morell is tudott páciense szervezetének leépüléséről, és látta azt is, hogy ez mennyire lehangolóan hat másokra. Azon töprengett, mivel „turbózhatná föl”, hogy tehetné újra a régi, mindenki által csodált, energikus Führerré. A hormon- és vitaminkoktélok ebben az esetben már nyilvánvalóan nem voltak elegendőek.

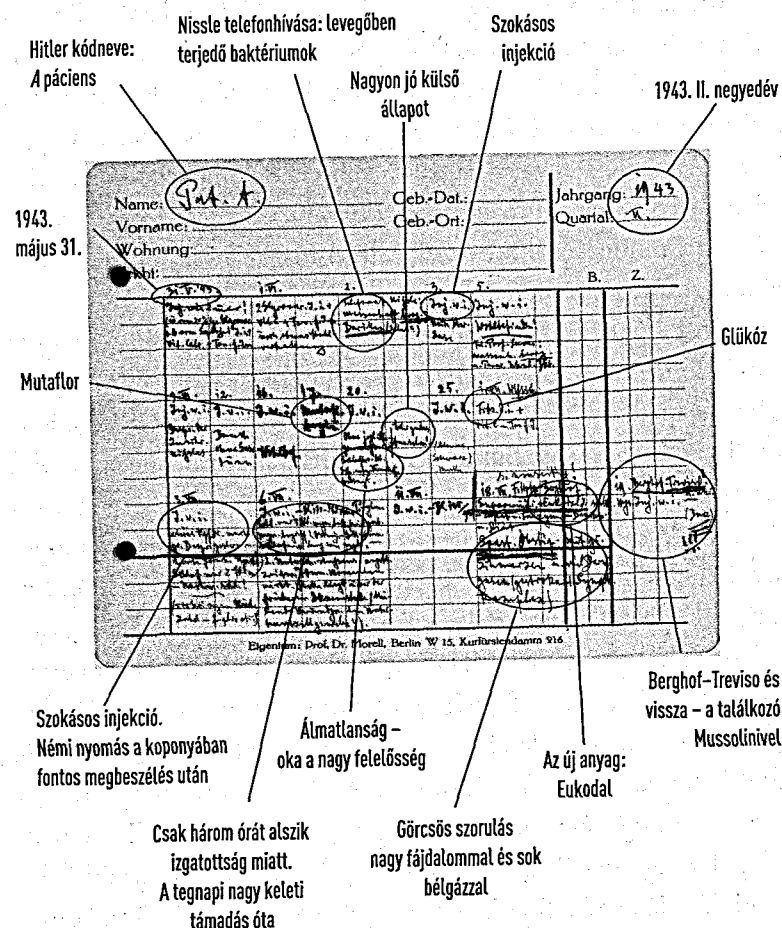
1943. július 18-a különleges nap volt, mert a katonai helyzet példátlanul feszültté vált. A Vörös Hadsereg Kurszknál megnyerte a világtörténelem legnagyobb harckocsi-ütközetét, és ezzel megsemmisült a németeknek a katonai fordulatba vetett összes reménye. Ugyanekkor a szövetségesek partra szálltak Szicíliában, és várható

* Mellesleg Goebbels is szívesen „belötte” magát időnként. Dr. Weber, Morell asz-szisztense meg is jegyezte: „A birodalmi miniszter úron már annyi kis csomó van, hogy alig találni helyet az injekciónak.”²⁷³

volt, hogy Olaszország a közeljövőben kilép a német szövetségi rendszerből. Hitler utolsó illúziói is szétfoszlottak, és „az olasz hadsereg küszöbön álló árulása miatt (...) egész éjszaka le sem hunyta a szemét – jegyezte föl Morell. – A teste megfeszült és felpuffadt a gázoktól. *Nagyon* sápadt volt és rendkívül ideges a Duceval folytatandó másnapi megbeszélés miatt.”²⁷⁶

Az éjszaka közepén Linge, Hitler szolgálja álmából ébresztette fel Morellt: a Führer összegörnyedt a fájdalomtól; nem úgy néz ki, hogy hamarosan jobban lenne. A vacsorára kapott könnyű fehér krémsajt, valamint a spenóttal és borsóval töltött rolád megviselte a gyomrát. Az orvos sietve felöltözött, nehéz lépteivel átment Hitlerhez, és beadott neki egy injekciót. A szokásos kezelés azonban hatástalan maradt. Morell lázasan gondolkodott, hogy mit tehet a „nagy roham”²⁷⁷ ellen ebben a kényes helyzetben. Szükség volt valamire, ami működik, ami Hitler kínjait csillapítja, eltompítja, de ami egyúttal a teljesítőképességét is helyreállítja. Valami varázslatra volt szükség, és meg is találta a csodaszert, bár az alkalmazása nem volt mentes a kockázattól.

1943 második negyedében A páciens beteglapján feltűnik egy új szer, amely többszörösen is alá van húzva: az Eukodal, a darmstadti Merck cég által gyártott kábító fájdalomcsillapító. Fájdalom- és köhögéscsillapító szerként dobták piacra 1917-ben, és a húszas években annyira népszerű lett, hogy a morfinizmus mintájára már fogalommal vált az eukodalizmus. Rendkívül erős hatóanyaga az Oxycodon nevű opioid, melyet a természetes ópiumból szintetizáltak. Elsősorban orvosi berkekben folyt heves vita erről az anyagról a Weimari Köztársaság idején, egyesek sokat beszéltek róla, mások pedig a legszívesebben agyonhallgatták volna, talán éppen azért, mert egyes doktorok maguk is páciensnek minősülhettek volna. Szakértői körökben az Eukodadra mint a hatóanyagok királynőjére tekintettek: olyan anyag, amiből az álmokat szövik. Csaknem kétszer annyira hatékonyan csillapítja a fájdalmat, mint a morfin, melyet meg is fosztott vezető helyétől a népszerűségi listán. Tulajdonképpen a dizájnernedrogok őstípusa, mely sokkal gyorsabban röpíti

A páciens beteglapja 1943 nyaráról; első ízben bukkan föl az Eukodal neve

euforikus állapotba a fogyasztóját. Ez az eufória sokkal teljesebb illúziót kelt, mint a – farmakológiai szempontból közeli rokonnak tekinthető – heroin. Szakszerű adagolás esetén az Eukodal nem viseli meg vagy nem üti ki az embert. Klaus Mann író, aki apja, Thomas Mann legnagyobb bánatára ebből a szempontból is kísérletező kedvű volt, megerősíti a szer különlegességét: „Nem szedek tiszta morfiomot, inkább Eukodalt. Euka nővérkét. Sokkal jobban érzi magát tőle az ember.”²⁷⁸

Valóban be kellett vetnie Morellnek ezt a kemény drogot? A Mussolinivel való fontos találkozó időpontja vészesen közeledett. A páciens apatikusnak tűnt, magába roskadt és nem szólt senkihez. Morell tudta, hogy az Eukodal azonnal kilendíti a holtpontról a Führert, és megszünteti pszichés eredetű, görcsökkel járó székrekedéseit is. Azt is világosan látta azonban, hogy ha a drogokra fogékony diktátor megkóstolja az istenek eledelét, ami garantáltan felderíti a kedvét, nemigen lesz hajlandó többé lemondani róla. Két-három hétig tartó fogyasztást követően az Eukodal az arra érzékeny emberekben fizikai függőséget alakít ki. De hát nem a világtörténelem sorsa forgott kockán? Szóba sem jöhetett, hogy Hitler a tengelyhatalmak államfői szintű találkozásán ne a legjobb formáját hozza, vagy hogy éppenséggel beteget jelentsen. Morell mindent mérlegelve úgy döntött, hogy vállalja a kockázatot, és szubkután, azaz a bőrre alá beadta főnökének az új drogot. Ez a döntés a későbbiekben súlyos következményekkel járt.

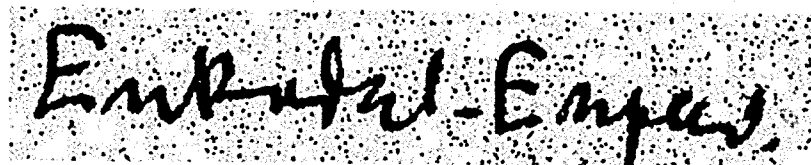
A páciens „színváltása” olyan megdöbbenő gyorsasággal bekövetkezett, hogy arra a környezete is felfigyelt, bár a hirtelen hangulat- és állapotváltozás okát természetesen senki sem ismerhette. Mindenki fellélegzett, hogy újra a régi energikus *Főnököt* látta, és lelkesen készült az olaszokkal való találkozóra. Hitler hirtelen olyan

jól érezte magát, hogy azonnal újabb adagot kért a csodaszerből. Kérését Morell azonban egyelőre arra hivatkozva nem teljesítette, hogy „a 15 óra 30-ra tervezett indulás előtt még fontos megbeszélésekre kerül sor és fontos döntéseket kell meghozni”.²⁸⁰ Inkább masszázst és egy kanál olívaolajat javasolt, ez azonban Hitlernek nem volt ínyére, és kijelentette, hogy szédül, és emiatt veszélyben forog az egész utazás. Nem tudjuk, hogy ő parancsolt-e rá Morellre, vagy Morell magától adta be neki újra az injekciót, mindenesetre a doktor ezúttal intramuszkulárisan, azaz az izomszövetbe dőfte a tűt: „A repülőtérré való indulás előtt egy ampulla Eukodal, i.m..”

Hogy Hitler a Mussolinivel való találkozója során a Veneto tartományban található Feltre melletti Villa Gaggia-ban túlpörögve viselkedett, azt a szemtanúk beszámolói és a háború után készült amerikai titkosszolgálati jelentések is igazolják. Három órán át szónokolt fojtott hangon és megszakítás nélkül a meghökkent diktátorkollégájának, aki egyetlen alkalommal sem tudott szóhoz jutni, és csak ült keresztbevetett lábbal, türelmetlenül a karosszék szélén, az egyik térdét görcsösen magához ölelve. Tulajdonképpen arról akarta meggyőzni Hitlert, hogy mindenki jobban járna azzal, ha Olaszország kilépne a háborúból, de annál tovább nemigen jutott, hogy fájó hátát nyomogassa, mélyeket sóhajtson, és homlokáról az izzadságot zsebkendőjével letörölje. Állandóan nyílt az ajtó, és újabb meg újabb híreket kapott Róma éppen zajló bombázásáról. Még ezt sem tudta azonban elmondani, mert Hitler a kínosan feszengő jelenlévők előtt ragyogó színekben ecsetelte a tengelyhatalmak kétségbevonhatatlan győzelmi esélyeit. A rosszkedvű Ducét az ajósszerrel fellelkesített Führer pergő beszédével úgyszólván a falhoz szögezte. A találkozó mindenesetre elérte a célját: Olaszország egyelőre maradt a brancsban. Morell elégedett volt: úgy érezte, hogy injekcióival kedvező irányba befolyásolta a nagypolitikát, és naplójában fontoskodva az alábbi megjegyzést tette: „A Führer jól van. Visszafelé a repülőúton is panaszmentes volt. Este az Obersalzbergen azt mondta, ezt a sikert nekem köszönheti.”

* Klaus Mann egyik naplóbejegyzésében írja: „Megint hozzájutottam Euka-tabletákhöz egy gyógyszerertárban, egy kedvesen butuska gyógyszerész nő segítségével.”²⁷⁹

A háború után az amerikai nyomozók csaknem hajszálpontosan ráéreztek a farmakológiai igazságra: Hitlernek a Mussolinivel való találkozás során tanúsított meghökkentően agilis viselkedését metamfetamin fogyasztására vezették vissza. Az amerikaiak nem figyeltek fel Morell feljegyzéseiben az Eukodal szóra, ami egyértelműen kiderül Morell nehezen kibetűzhető feljegyzéseinek hivatalos angol fordításából is. Eukodal helyett a *United States Forces European Theater Military Intelligence Service Center* fordításában a számtalan gyógyszer között tévedésből „Enkadol” szerepel.²⁸¹

Morell kézírása, amit az amerikai titkosszolgálat nem tudott helyesen elolvasni

Ilyen nevű gyógyszer a kábítószeres listáján nem szerepel, ezért aztán a továbbiakban nem is tulajdonítottak jelentőséget neki. A nyomozók nem gondoltak arra, hogy esetleg az Eukodálról lehet szó, mert ilyen néven nem forgalmaztak gyógyszert az Egyesült Államokban.²⁸² Morell doktor nehezen olvasható kézírása tévútra vezette az amerikaiakat.

AZ EUKODAL HATÁSA ALATT

„Az Eukodal olyan, mintha a kokain és a morfin keveréke volna. A németekben már csak lehet bízni, ha az a dolguk, hogy egy valóban gonosz szert állítsanak elő.”²⁸¹

William Burroughs

Az új drog bevetése révén Morellnek – akit Göring gúnyosan csak „birodalmi spriccmesternek” nevezett²⁸⁴ – végre sikerült a nagy átörös. Az éjszakai teázások során most már ő volt az egyetlen állandó vendég, a többiek csak alkalmanként kaptak meghívást. „Neki egyszerűen ott volt a helye, muszáj volt mennie” – jellemzi a kialakult helyzetet, Morell megnövekedett szerepét Traudl Junge, Hitler titkárnöje. Morell és Hitler között ekkorra már egyfajta szimbiózis alakult ki.

A doktor egyéb tevékenységei is kezdtek rentábilissá válni: dús-gazdaggá vált. Azon törte a fejét, hogyan fejlessze tovább vállalkozásait, és úgy döntött, hogy aktívan beszáll az ópiumüzletbe. Nagyon vonzó befektetésnek ígérkezett, mert növekvő kereslet mellett az árukészlet folyamatosan csökkent. Rommel afrikai vérése és a brit–amerikai csapatok casablancai partraszállása után a Harmadik Birodalom el volt vágva a marokkói mákültségvénnyektől, és a megváltozott katonai helyzet miatt a perzsiai és afganisztáni utánpótlási útvonaltól is. A birodalom legnagyobb vegyipari cége, az IG Farben 1937 óta végzett kutatásokat a természetes morfin teljesen szintetikus előállítható szerrel való pótlása érdekében, de a később Polamidonnak, illetve Methadonnak nevezett szer előállítása még csak a kezdeti fázisban volt. Napról napra nőtt az igény egy hatékony fájdalomcsillapító szer iránt, mert a frontról visszaérkező szerelvények tömegével szállították haza a sebesült katonákat. Az opiátok ezért egyre nagyobb értéket képviseltek.

Morell nem lett volna hű önmagához, ha ebben nem szimatolta volna meg a nagy üzletet. Megszimatolta, és teljesen egyedül, telefonon vagy postai úton kiadott utasításokkal a Führer főhadiszállásán található kis dolgozósobájából elkezdte kibővíteni szerteágazó cégbirodalmát. A lettországi Rigában csak azért megvette a Farmacija nevű céget, mert egy ópiumlaboratóriummal és jelentős árukészlettel rendelkezett: „A készlet értéke 400 ezer birodalmi márka, és emellett rendelkezésre áll egy rakomány nyers morfin és ópium is, mintegy 200 ezer birodalmi márka értékben.”²⁸⁶ Ebből a forrásból diszkrétan biztosítani lehetett az A páciens számára szükséges mennyiséget is. Eddig minden rendelést a berlini Engel gyógyszer-tár intézett, de az utóbbi időben Jost gyógyszerész „többször kérte tőle a recepteket (...), hogy azok tartalmát a kábítószer törvény előírásainak megfelelően a kábítószerkönyvbe bevezesse”.²⁸⁷

Hitler személyi orvosa így egy személyben ópiumkereskedővé is vált, és a történet 1943 második felében, amikor a Wehrmachtnak a teljes keleti fronton visszavonulót kellett fújnia, tovább folytatódott: Hitler, aki kifelé a Németország sorsáért szakadatlanul dolgozó és ezért mindenről lemondó vezetőt alakította,²⁸⁸ az Eukodal élvezetének hódolt. Csupán sejtéseink vannak arról, milyen rendszerességgel szedte a drogot. 1944 végéig 24 alkalom van dokumentálva. Valóban csak ennyi volt? Feltűnő Morell bejegyzései között egy rövid és rejtélyes, de gyakran ismétlődő x jelölés. Szembetűnő a „szokásos injekció” megjegyzés is, hiszen mi értelme volna ennek egy politoxikomán páciens esetében, akinek hetente több tucat különféle szert ad be az orvosa?

Ha igaz a diktatúrának az a definíciója, hogy egy olyan titokra épül, melyet kevesen ismernek, azonban sokakra van nagy hatása,²⁸⁹ akkor az is igaz, hogy Morell kezelései befolyásolták a totalitárius rendszer működését. Hitler hatalma csak úgy maradhatott érintetlen, ha senki nem ismerte az igazi személyiségét. Morell számára két lehetőség kínálkozott: vagy visszafogja az Eukodal fogyasztását, vagy titkosítja, hogy ezzel magát és páciensét is megvédi a külső támadásokkal szemben. Ha Hitler áttételesen vagy explicit módon

kifejezésre juttatta, hogy ragaszkodik az Eukodal szedéséhez, akkor viszont Morellnek nem volt más választása, mint a kábítószer adagolásának rejtjelezett dokumentálása. A diktátor valószínűleg éppen azért igényelte orvosa állandó jelenlétét, hogy bármikor hozzájuthasson ahhoz a bizonyos x-hez, mellyel távol tartotta magától a valóságot. Egyetlenegy helyen van egy rövid utalás arra, hogy x-en szőlőcukrot kell érteni, a szőlőcukrot azonban Morell rendszeresen szc-vel rövidítette, ezért fenti megjegyzése inkább csak figyelemelterelésnek tűnik.

Feltételezhető tehát, hogy a titokzatos x mögött az Eukodal rejtőzik, melyet Hitler arra használt, hogy a külvilágra ugyanolyan meggyőzően hasson, mint régen, és hogy korábbi mágikus hatását mesterséges szerek segítségével újra fel tudja idézni. Közismert volt a diktátor szuggesztivitásának ereje, különösen szorult helyzetekben. 1943. szeptember 10-i naplóbejegyzésében Goebbelst, a propagandafőnököt szabályosan elkápráztatja Hitler frissessége, bár „az elmúlt nap és éjszaka különösen megterhelő volt számára”. (...) A várakozásokkal ellentétben teljesen jól néz ki. (...) Csupán két órát aludt, és úgy néz ki, mint aki éppen nyaralni volt.”²⁹⁰ Erich Koch, Ukrajna birodalmi biztosa is hasonlóan lelkendezik a Führer lenyűgöző hatásáról: „Új energiákkal töltődtem föl, és teljesen föllelkesülve távoztam a Führerrel folytatott megbeszélésről.”²⁹¹ És amikor 1943. október 7-én minden birodalmi és körzeti vezető a főhadiszállásra érkezik egy gyűlésre, hogy panaszkodjon a német városokra csaknem akadálytalanul zúduló és egyre növekvő számú légitámadás miatt, és szinte tapintható az általános lehangozottság, a begyógyoszerzett Hitler lánglelkű beszédet tart, melyben a győzelembetetett megingathatatlan hitét olyan erővel juttatja kifejezésre, hogy hallgatósága megnyugodva tér vissza szétbombázott szolgálati helyére, abban a biztos hitben, hogy a Führer rendelkezik azokkal a titkos eszközökkel, melyek a végső győzelmet biztosítják. „11 óra: a szokásos injekció. A jobb alkarja erősen duzzadt. Må jól néz ki” –

jegyzi fel Morell erről a napról.²⁹² Amikor Hitler ezután nem sokkal Breslauba (Wrocławba) repül, hogy a Jahrhunderthalléban gyűjtő hangú szónoklatával a tisztavató ünnepségen a Wehrmacht legkülönbözőbb egységeitől érkező több ezer tisztjelöltjének erkölcsi színvonalát emelje, Morell végig ott van a háttérben, injekciós tűjét kibiztosítva és tüzelőállásban tartva: „A szokásos injekció.”²⁹³ Meg is van az eredménye: az újdonsült tisztek viharos „Sieg Heil!” kiáltással ünneplik a Führert, és nagy lelkesedéssel térnek vissza csapataikhoz a kilátástalan frontvonalra.

Hitler legközelebbi munkatársai és a főparancsnokság tisztjei – mit sem tudva a Führer doppingolásáról – gyakran értetlenül és bosszúsán figyelték a valóságtól elszakadt hurraáoptimizmusát. Talán tud valamit, amit ők nem tudnak? Készen áll titokban egy csodafegyver, amely majd megfordítja a hadiszerencsét? Valójában azonban csak az injekciók által kiváltott eufória töltötte föl Hitlert azzal a hittel, hogy az egész világ ura, és emiatt sugárzott rendíthetetlen erőt és magabiztosságot, akármilyen lesújtó hír jött is a frontokról, és ezért volt képes hallgatóságát továbbra is magával ragadni. Egy jellemző Morell-bejegyzés ebből az időből: „Déli 12 óra 30 perc: a nagygyűlés (105 tábornok) előtt ismét a megszokott injekció.”²⁹⁴

1943 karácsonyi ünnepségen – a Vörös Hadsereg sikeres nyári offenzívája folytatásaként éppen ekkor indította a Dnyeper-Kárpátok hadműveletet – Morell a bajor belügyminisztérium államtitkárától Goethe Faustjának százéves kiadását kapta ajándékba, hogy „ne csak régi müncheni barátaira emlékezzen vissza, hanem diákéveire is, amikor – saját elmondása szerint – baráti körében Mefisztónak nevezték”. Ez a tömör, de velős megfogalmazás a lényegére tapint a Hitlerről és orvosáról szóló német drámának. „Ön azonban akkor sem és ma sem a gonosz szellem volt, hanem éppenséggel a jó” – írta még az államtitkár, aki a valós tényállás ismerete híján már nem is fűzött hozzá további gondolatokat.²⁹⁵ Morell postafordultával megköszönte az ünnepi ajándékot, nem valószínű azonban, hogy lett volna ideje elmélyülni benne: A páciens kezelése teljesen lefoglalta a nappalait és az éjszakáit is.

Hitler a valóságtól történő biokémiai indikált elfordulásának volt egy másik következménye is: akit magához rendelt, az hamarosan szintén nyugtatókra szorult, hogy a találkozást képes legyen elviselni. Az állandó kábulatban élő és a rosszkedvet, levertséget sem magának, sem másnak meg nem bocsátó Hitlerrel rendkívül nyomasztó volt sokak számára a kommunikáció, hiszen élet és halál ura volt. Hitler nem tűrte az indulatkitöréseket vagy a gyengeségeket: aki betegnek, erőtlennek vagy motiválatlannak tűnt, az hamar kiesett a pikszisből és gyorsan máshol találta magát. Egy-egy prominens személy eltávolítását gyakran magyarázta annak állítólagosan rossz egészségi állapotával.* Morell ezzel is csak jól járt: minthogy a Farkasodú 1. számú zárt körzetében nem volt külön egészségügyi helyiség, a doktor igen fontos személy volt a barakkjában őrzött tábori gyógyszer tárával: csak ő tudott gyors segítséget nyújtani a rászorulóknak. Linge, Hitler szolgálója meghűlésekor például azonnal Eukodalt kapott, nehogy kiessen a szolgálatból és elromoljon a hangelata. Ez nem volt egyedi eset. A kövér doktor számos kellemes szerrel ellátva várta az egyes tiszteket, szárnységeket és küldöncöket, és így meg is kedveltette magát a bunkerélet során fontos szerepet ellátó kisegítő személyzettel. Szívesen segített tábornokoknak is, ha a Hitlerrel való találkozás előtt szorongásaikat, gyomorszorító érzéseiket el akarták űzni.²⁹⁷

A Pervitin bizonyult a leghatékonyabb szernek az ilyen, kínos következményekkel járó helyzetek elkerülésére is. Morell tudott ugyan a serkentőszer veszélyeiről, és egy női betegének, aki Pervi-

* Egyértelműen fogalmaz ebben az összefüggésben az 1942. december 23-i keltezésű „Feljegyzés a vezető személyiségek betegségeivel kapcsolatos jelentéstételről”: „Az orvosokat, természetgyógyászokat és fogorvosokat nemcsak hogy felmentem egészségügyi főbiztosommal, dr. Karl Brandttal szembeni titoktartási kötelezettségük alól, hanem kifejezetten kötelezem őket arra, hogy amint az állam, a párt, a hadsereg vagy a gazdasági élet területén vezető vagy felelősségteljes funkcióban lévő személyek komolyabb vagy következményekkel járó megbetegedéseiről tudomást szereznek, arról engem személyesen tájékoztassanak. Adolf Hitler.”²⁹⁶

tint kért tőle, ezt meg is írta: „Ez nem olyan szer, ami a megfogyatkozott erőnket pótolja. Nem zab, hanem korbács!”²⁹⁸ – mindazonáltal mégis habozás nélkül osztogatta, és a főhadiszálláson folyó Pervitin-fogyasztás híre eljutott Berlinbe is.²⁹⁹ Conti, a Pervitin ősellensége gyanút fogott, és írásban felszólította Bormann birodalmi vezetőt, hogy minden körzetvezető és vezető pártfunkcionárius figyelmét hívja fel az úgynevezett serkentőszer veszélyeire. Információi vannak arról, hogy vezető körökben is erőteljesen visszaélnék a Pervitinnel. Nem tudjuk, mi volt Bormann reakciója erre a levélre.

Tény azonban, hogy Hitler beosztottjainak a főnökükkel szembeni félelmeik elűzésére szolgáló drogfogyasztása miatt a legszűkebb náci vezetés mindinkább elszakadt a valóságtól. A páciens rendszeres kábítószerélvezete anélkül is ragadós példának bizonyult, hogy bárki tudott volna róla. A gyógyszerfüggő Hitler lassan erodálta a közvetlen környezetében élők valóságérzékét.

A TITKOSSZOLGÁLAT MINT DÍLER

Hogy mennyire jellemző volt a drogokkal való visszaélés az egész náci államra, jól mutatják a dokumentumok, melyekből a Wehrmacht egészségügyi ellátó központja és a titkosszolgalat közötti kettős kapcsolatokra derül fény. 1943-ban a hadsereg főgyógyszertára 568 kg tiszta kokaint és 60 kg tiszta heroint juttatott el rejtett utakon a külügyminisztériumnak és az Abwehrnek (a német kémelhárításnak).³⁰⁰

Ez az óriási mennyiség többszörösen meghaladta a teljes Német Birodalom egész évi orvosi szükségletét. A kémek és spiclik természetesen nem rendelkeztek az úgynevezett „speciális szállítmányok” fogadásához szükséges engedéllyel, melyet csak a Birodalmi Egészségügyi Hivatalban működő ópiumiroda állíthatott ki. A kábítószer oroszánrésze a Z osztály kezelésébe került, mely a titkosszolgalat

szervezési és igazgatási ügyeit intézte, egy kisebb része pedig a ZF referatúrához, mely a pénzügyekért felelt. Ez utóbbi részleg féltonna kokain-hidrokloridot vásárolt sok millió birodalmi márka értékben. Lehet, hogy devizára akartak szert tenni a nagy finomságú anyag exportjával? Esetleg meg akartak kenni fontos külföldi kapcsolatokat, melyekre még a háború legeldurvultabb időszakában is szükség volt?

1943-ban a hadsereg egészségügyi főfelügyelője egy határozott hangvételű levelet írt az illegális kábítószerügyletek megakadályozása céljából. Kikérte magának, hogy a kábítószer nem kizárólag „az előírt adagolásban és kizárólag egészségügyi célokra” használják fel, hanem másra is.³⁰¹ Az elhárítás, az Abwehr vezetőjét, Canaris tengernagyot azonban nem izgatta ez a figyelmeztetés. 1944 áprilisában újabb szállítmány érkezett: két kilogramm kokain-hidroklorid, másfél kilogramm morfin-hidroklorid és 20 dekagramm heroin, ezúttal az Észak-Afrikában tevékenykedő Wimmer SS különleges egység részére, mely a Szaharában hajtott végre szabotázsakciókat a szövetségesek csapatai ellen – és eközben nyilván intenzív kábítószer-kereskedelmet is folytatott. A titkosszolgalat, kívánsága szerint, az eredeti gyári csomagolásban kapta meg a szállítmányokat: a Merck cég márkajelzésével ellátott kokaint, a kiváló minőségű, világszerte kedvelt darmstadt terméket.³⁰² Azt, hogy ezeknek a szállítmányoknak pontosan mi lett a sorsa, a mai napig homály fedi. Egy Birodalom, egy Díler.

B PÁCIENS

„Vagy abbahagyod a dohányzást, vagy elvesztesz engem.”³⁰³

Adolf Hitler Eva Braunnak

Amikor von Manstein vezértábornagy 1944. január 4-én egy katonai helyzetértékelés során kijelentette, hogy a német csapatokat vissza kell vonni a Dnyeper kanyarulatánál levő frontszakasról, különben katasztrofális vereséget szenvednek, Hitler annyira feldühödött, hogy „görcsei miatt” Morellt hívatta, aki azon nyomban beadott neki egy megnyugtató és minden rosszra fátylat borító Eukodal injekciót.³⁰⁴ Még aznap átlépte a Vörös Hadsereg Lengyelország 1939-es egykori keleti határát, és feltartóztathatatlanul közeledett Németország felé. Öt nappal később Hitler ismét az erős opioidot követelte „az izgatottsága miatt kialakult erős felfűvódására” hivatkozva, ahogy Morell feljegyezte³⁰⁵ – és amikor nem sokkal ezután a diktátor rádióbeszédben fordult a néphez, a következőket jegyezte fel: „Délután, 17 óra 40 perc: a nagy beszéd előtt (szereplés holnap a rádióban) a szokásos injekció.”³⁰⁶

1944 februárjának végén, amikor már tudvalevő volt, hogy a Wehrmachtnak fel kell adnia ukrajnai állásait és vissza kell vonulnia, Hitler is visszavonult az Obersalzbergen található, a világtól elzárt kakukkfészkébe, ahol tizenkilenc évvel fiatalabb élettársa, Eva Braun tartózkodott, ahol kedvére megfigyelhette a hollókat, és ahol már melegen illatozott a Morell felesége, Hanni receptje szerint készült kedvenc pitéje, „a legjobb pite a világon”.³⁰⁷

Nagy pelyhekben hullott a hó a nagy szalon óriási panorámaablakai előtt. A téli fényben fehéren csillogott szemben a misztikus Untersberg, melynek mélyén a monda szerint Barbarossa császár alussza álmát, aki majd egyszer feltámad és megteremt egy boldog birodalmat. A hó látványa azonban a sztálingrádi vereség óta nyomasztóan hatott Hitlerre, szinte fizikai undort keltett benne, és csak

a hegy halotti leplének nevezte. A Führer ezért már alig-alig ment ki az ajtó elé, a szabadba.

A kinti világ ugyanis már nagyon zorddá vált a németek számára: a hideget nyilvánvalóan jobban tűrő oroszok éppen a Krím visszavételét készítették elő, a módszeres angolszászok pedig kitartóan bombázták Berlint és a sarokba szorult Német Birodalom más városait. Az egykori szövetségesek, Bulgária, Románia és Magyarország eltökéltsége megingott, miközben egymást követték a katonai verekségek is. Az amerikaiak új frontot nyitottak Olaszországban, Rómától délre, és itt is visszaszorították a Wehrmachtot. Hitler felmentette tehetséges katonai vezetőit is, mint például von Mansteint³⁰⁸ és von Kleistet*,³⁰⁹ mert egyszerűen képtelenek voltak leszokni az önálló gondolkodásról.

Személyi orvosát viszont nem rúgta ki Hitler, sőt épp ellenkezőleg: kitüntette a háborús érdemrendek közül a lovagkeresztí címmel. A magas kitüntetés átadásakor a páciens doktorát istenáldotta orvosnak, megmentőjének nevezte, aki jelentős érdemeket szerzett a hormonok és vitaminok kutatása terén.³¹⁰ A frissen kidekorált Morell nem sokkal később hálából beadott páciensének „első ízben egy Vitamultin forte injekciót (hogy legyőzze a fáradtságát és frissebbnek érezze magát). Az injekció előtt fáradt volt, kimerült és kialvatlan, utána pedig élénk. Két órával később megbeszélést folytatott a birodalmi külügyminiszterrel. Vacsora közben sokkal frissebb volt, mint délelőtt, és élénken társalgott. A Führer rendkívül elégedett!”³¹¹

Most már Eva Braunt is gyakrabban kezelte Morell: B páciens egyszerűen csak azért kérte ugyanazokat az injekciókat, hogy egy hullámhosszra kerülhessen szerelmével. Csak a hormonkészítmények beadása során tért el Morell a teljes szinkronizációtól: Hitler

* Letartóztatásakor a hatvanhárom éves egykori harckocsitábornok már nem volt a régi önmaga. Az amerikaiak egy reszkető kezű embert láttak maguk előtt, akinek szálláshelyén a fiókja tele volt ópiátokkal és injekciós tűkkel.

libidója fokozása céljából tesztoszteront kapott, Eva Braun pedig a havi ciklusát visszaszorító szert kapott, hogy a szó legszorosabb értelmében stimmeljen a kémia kettőjük között, és hogy a mind hosszabbra nyúló katonai megbeszélések között könnyebben összejöjjön némi szexuális sikerélmény is. Hitler erre – minden ellenkező híreszteléssel szemben – törekedett is, sőt azt állította, hogy a házasságon kívüli kapcsolat sok szempontból magasabb rendű, mert csupán két ember egymás iránti természetes vonzalmából fakad. Szexualitás nélkül nem létezne művészet, nem volna sem festészet, sem zene. A kultúrnemzetekre – beleértve ebbe a mélyen vallásos Itáliát is – mindig jellemző volt a házasságon kívüli kapcsolat is. A Berghofon zajló közösülések jellegéről indirekt módon megingt csak Morell tanúskodott, amikor a háború után a jegyzőkönyv tanúsága szerint azt vallotta, hogy Hitler olykor későbbre halasztotta a szokásos orvosi kezelést, mert titkolni akarta a testén az állítólag Eva Braun agresszív szexuális viselkedése miatt keletkezett kisebb sérüléseket.³¹²

Kifelé még mindig az optimista Führer-képet mutatták 1944 tavaszán – a katasztrofális katonai helyzet ellenére is. A Berghof, melynek falait régi mesterek festményei díszítették, fontos szerepet kapott a propaganda terjesztésében, a Führer-kultusz kialakításában. Ha a kalapos úr kutyájával a tavasz ébredésekor az erdő szélén megállt és a távolba tekintett, a Heinrich Hoffmann birodalmi fényképész által személyesen kiképzett Eva mindig éppen ott volt, eligazította a jelenetet (előzőleg még a Führer nyakkendőjét is kiválasztotta), és elkattintotta Agfa Movex fényképezőgépét. Még ma is megtalálhatóak az interneten az ifjú hölgy által készített fotók. Ezek alapján azt gondolhatnánk, hogy Hitler volt a világon a legaszketikusabb, a leglelkiismeretesebb és a legerényesebb ember. Ezeken a képeken a Führer nem kemény drogokat tartalmazó injekciókat kap, hanem felváltva őzgidákat és kisgyerekeket simogat, esetleg húsvétí tojasokat rejt el, miközben Albert Speer, a későbbi nagy öngazoló éppen a teraszon sétál. A doktort is látjuk, amint éppen tortát majszol és mindenhez jó képet vág.

Eva Braun Leni Riefenstahl helyébe lépett a drámai jelenetek rendezése terén

Amikor azonban Eva Braun kikapcsolta a fényképezőgépet, lehullottak az álarcok, ő újra a karjába vágta a körmét és véresre harapdálta az ajkát, az almateát ivó Hitler keze pedig úgy remegett, hogy csörömpölt a csésze, amikor a csészealjra tette, ami igen kínszenes érintette a jelenlévőket. Morell pedig már annyira le volt strapálva, hogy alig tudott felmenni a lépcsőn. Pihennie nem volt szabad, mindenkinek szüksége volt rá ezekben a napokban. Ő kezelte már a birodalom legfontosabb embereit, sőt fontos szövetséges politikusokat is: foglalkozott Mussolinivel, aki a D páciens kódnevet

kapta, és olyan nagyiparosokkal is, mint például Alfried Krupp vagy August Thyssen (a kezelés díja: 20 ezer birodalmi márka³⁰³). A páciensei közé tartozott számos körzetvezető és vezető beosztású tábornok, Leni Riefenstahl (aki morfintartalmú cseppeket kapott), Himmler, az SS vezetője, von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter, Hiroshi Oshima tábornok, a japán nagykövet, de Göring felesége is, aki kétnaponta „Vitamultin forte”-t adatott be magának (bár azt már homály fedi, milyen okból).³¹⁴

Egyre több nemzetiszocialista vezető zárandokolt el Morellhez – ha másért nem, hát azért, hogy ezzel is kifejezze közelállását Hitlerhez, és pozícióját megszilárdítsa. Elsősorban természetesen a Führer foglalta le az idejét, és állandó igénybevétele miatt Funk gazdasági miniszter feleségének az időközben már szintén betegeskedő Morell így panaszkodott: „A nap minden órájában magasabb helyről érkező utasításokat követek. Most 12-kor megyek fel a Führerhez, akinek esetleg szüksége van valamilyen kezelésre, aztán – mint csaknem mindig – 14 órakor visszatérek a hotelbe, ahol az egész napot ágyban töltöm, hogy utána képes legyek a Führert az útjára elkísérni.” Ekkorra már maga a doktor is injekciókon élt, és a berlini rendelőjében a praxisát átvevő Weber doktornak a távoli Berghofra kellett utaznia, mert „mindenki közül ő adja be legjobban az injekciót, és ő az egyetlen, aki biztosan megtalálja a vénámat”.³¹⁵ Arról egyébként nem szól a fáma, hogy Morell mit adatott be magának.

Betegségek, gyógyszerek és tömeggyilkosságok határozták meg 1944 első felében a mindennapi életet a Berghofon. A harmincas években még attrakciónak számító tekepályát már alig használták. A híres panorámaablakokat a várható légítámadások miatt álcaháló fedte, minden félhomályba burkolózott, mindenki a kályha melletti padon vagy az értékes foteleken ült és a porosodó gobelinekre meredt: vámpírszerű lények, akik irtóztak a természetes fénytől. Bent akkor is fel volt kapcsolva a világítás, amikor kint havazott. A vastag szőnyegekől dohszag áradt.

A Führer ötvenötödik születésnapjára hivatalos volt a haditengerészet főparancsnoka is: Dönitz admirális arról számolt be, hogy a csodafegyverrel bevetésre készen áll egy különleges alakulat: az új kis méretű tengeralattjáró modelljét hozta el ajándékba, és arra kérte főparancsnokát, hogy a balti-tengeri kikötőket feltétlenül tartsák szabadon az új harci eszközök számára. Hitler, aki bolondult a ha-jókért, mint egy kisgyerek, erre vakon ígéretet is tett a merész tengerésznek. Az ünnepelt születésnapján egy Vitamultin fortét, kámfort és a szívinfarktus megelőzésére szolgáló Strofantint tartalmazó koktélt kapott orvosától, másnap reggel pedig egy Prostrophanta injekciót, egy olyan – Morell cége által kifejlesztett – szert, mellyel a szívelégtelenséget próbálták kompenzálni. Ezt követte még szőlőcukor, újra Vitamultin és egy igen kétes, „élősködőmájból” kivont házilagos készítmény,³¹⁷ melynek intravénás beadását ma minden magára valamit is adó orvos azonnal kuruzslásként bélyegezné meg és az akció végrehajtóját rács mögé juttatná. A páciens őszinte köszönetet mondott a beadott szerekért orvosának, az egyetlen embernek, aki rajta még segíteni tudott.

A születésnap ünnepséget végül egy légiriadó zavarta meg. Felvilljogtak a szirénák, gyorsan bekapcsolták a ködgyártó gépet, és a Berghof nevű lidércálmot úgy elmerült a mesterséges fehérségben, mint egykor Artúr misztikus szigete, az Avalon, és láthatatlanná vált a külvilág számára. Gyenge szívét féltve és a kiáramló gázoktól³¹⁸ fuldokolva Morell gyorsan lemenekült szállására, a völgyben található hotelbe.

A vacsora alatt aztán már minden újra a legnagyobb rendben volt. Hitler vendégeivel szembeni morális fölényét éreztetve a marhahúsleveszt „hulla-lé”-nek nevezte, és a Harz-hegységből származó sajtot evett spenótpudinggal, valamint töltött uborkát, árpalevest, karalábészeleteket, továbbá hat kis Vitamultin-szeletet, felfúvódás elleni tablettákat és – általános erősítőszerként – egy disznószív-izom-kivonatot és foszforsavat tartalmazó szert. Az étkezés után a látszólag vegetáriánus Führer – a még a kését markoló – kezét hasára ejtve kis időre elbóbiskolt, miközben a terített asztalnál le-

gendásan gusztustalanul viselkedő csodadoktora foteljében hátradőlve kedvenc portóiját vizsgálgatta vastag szemüvegén át, mindig lentről fölfelé nézve, ami valahogy félelmetes jelleget kölcsönzött neki. Mindkét embernek egyre gyengébb volt a szíve, mindketten lassan öregedni kezdtek.

Eva begyújtott a kandallóba, és föltett egy amerikai jazzlemez. Este ezredszer is meg akarta nézni az *Elfújta a szél* című filmet Clark Gable-lel, kedvenc színészével a főszerepben, de Bormann birodalmi vezető, akinek lopott zsidó aranyból készült fogai megcsillantak az esti fényben, mosolyogva és cinikusan leintette: „A Führernek (...) nem egy ilyen limonádé filmre van szüksége, hanem valamire, ami feldobja.”³¹⁹ Morell felriadt félálmból, azt hitte, róla van szó, kicsit elszégyellte magát, és gyorsan elmesélt egy régi – már mindenki által unt – anekdotát még azokból az időkből, amikor hajóorvosként szolgált Afrikában. Ezután almás pite került az asztalra – Hitler pedig a szobájában Eukodallal csillapította gyomorgörceit: „Amikor a vénájába szúrom a tűt, kérem, kezdjen el lassan számolni. Mire tizenötig eljut, már nem is érzi a fájdalmat.”³²⁰

A születésnapja utáni hetekben – miközben a Vörös Hadsereg a Bagratyion-hadműveletet készítette elő, mely 1944 júniusának végétől megnyitotta az utat Kelet-Poroszország felé – Hitler egészségi állapota folyamatosan romlott. Eva, aki többnyire két fekete skót terrierje, *Stázi* és *Négus* kíséretében érkezett, egyre inkább aggódott gyorsan öregedő szerelme rossz kinézete és gyengülő fizikuma láttán, és amikor séta közben szóvá tette előregörnyedő tartását, Hitler tréfásan azzal próbálta elűtni a dolgot, hogy súlyos kulcscsomó van a zsebében – így igyekezve leplezni súlyosbodó állapotát. Térde azonban pár perc elteltével remegni kezdett, ha kimentek az erkélyre és alkonyatkor tiszta időben a távoli München kigyúló fényeit nézték. Eva ekkor aggódva megkérdezte, hogy áll-e még az elegáns Bogenhausen negyedben található kis háza, melyet Adolfjától kapott. Hitler mentálisan és fizikailag is a végét járta – Goebbels valószínűleg ritkán hazudott szégyentelenebbül, mint mikor 1944. június 6-i naplóbejegyzésében, a szövetségesek normandiai partra-

szállásának a napján így fogalmazott: „Morell professzor igyekszik kissé legyengült egészségi állapotomat helyreállítani. Az utóbbi időben a Führernek is nagy segítségére volt. Találkozásunkkor úgy látam, hogy remekül néz ki és jó a hangulata is.”³²¹

Valójában a D-napon Hitler kedélyállapota erősen hullámzó volt, hiszen ez a nap mégiscsak egy újabb szöveget ütött a nemzetiszocialista állam koporsójába. 9 órakor állítólag még üvöltve kérdezte a reggelizőhelyiségben, hogy „Ez most akkor a partraszállás vagy nem?”* Amikor aztán Morell megjelent és beadott neki egy x-et, rögtön megnyugodott, váratlanul közlékennyé és barátságossá vált, élvezte a napot, a szép időt, és mindenkinek megveregette a vállát, akivel csak találkozott. A déli helyzetértékelésen – a felsejlő katasztrófa árnyékában – a diktátor mindenki csodálkozására ragyogó arccal jelent meg, és utána az ebédnél – grízgaluskaleves, csiperkegomba rizskörettel, almás rétes – egy végtelenbe nyúló, a valóságtól elszakadt monológot adott elő. Ezúttal az elefántról szólt a példabeszéd, mely hozzá hasonlóan a legerősebb állat, pedig egyáltalán nem eszik húst. Ezután részletesen lefestette a vágóhidak borzalmait, amit egy alkalommal a megszállt Lengyelországban volt alkalma megtekinteni. Az ott dolgozó lányok bokáig gázoltak a vérben. Morell ezenközben már készítette is elő a következő, levágott állatok mirigyeiből előállított injekciót.

Június 6-án este Hitler még mindig nem hitte el, hogy az északatlanti partvidéken tényleg sor került a partraszállásra, hanem abban a reményben ringatta magát, hogy csupán egy elterelő manőverről, egy áltámadásról van szó, melynek célja az, hogy őt elsietett válaszreakciókra készítse. Ez azonban nem volt igaz. A szövetségesek éjjeltájban egy 50 kilométeres szakaszon áttörték a védelmi vonalat, a németek pedig visszavonulásra kényszerültek. Mindazonáltal

* Mások arról számolnak be, hogy Hitler egész egyszerűen átaludta a délelőtti, mert a fontos események dacára sem merte fölkelteni senki.

tal volt mégis valami, ami ezekben a napokban Hitlernek örömet szerzett: Goebbels végre leszokott a dohányzásról.

1944. július 14-én a Führer végleg eltávozott a Berghofról. A Farkasodúba repült és útközben végig behúzza tartotta a függönyöket. A páciensnek „náthája és a bal szemén kötőhártya-gyulladás volt egyidejűleg”.³²³ Adrenalin kapott és mellé jelentéseket a szövetségesek franciaországi előrenyomulásáról, a német városok bombázásáról, valamint arról, hogy a Vörös Hadsereg is közeledik keleti irányból az ország határához. Nehézkesen föltette olvasószemüvegét, hogy ki tudja betűzni a rossz híreket. Az ablakon kinézni már nem volt kedve.

A MERÉNYLET ÉS FARMAKOLÓGIAI KÖVETKEZMÉNYEI

A Farkasodú körül minden buján zöldellt, forró volt a nyár, és az erdő csupa zümmögés; a kellemetlen szúnyogok ellen Morell szúnyoghálót erősített fantázia szülte uniformisához viselt tányérsapkájára. A Führer főhadiszállásának fabarakkjait a repeszeket távoltartó erős fallal vették körül, Goebbels újra dohányzott, és 1944. július 20-án „11 óra 15 perckor A páciens megkapta a szokásos injekciót”.³²⁴ Az egészségügyi adatlapon a történeteket egy x jelöli.

Hitler immár vegyileg feltuningolva odasietett a földszintes barakkhoz, melyben ezen a napon a katonai helyzetértékelést tartották. Néhány tiszt már az ajtó előtt várakozott. A diktátor összevonta dúsz szemöldökét, amitől még jobban kidudorodott a homloka, és mindenkiel kezét rázott. Belépett a barakkba, melynek mind a tíz sarkig tárt ablakán tódult be a hőség. Miközben a megbeszélés mind a 24 résztvevője helyet foglalt a nagy tölgyfaasztal körül, ő egy külön álló, támla nélküli székre ült le, és játszani kezdett a nagyítójával. A tőle jobbra álló Heussinger altábornagy komor színekkel ecsetelte a kétségbeejtő helyzetet a keleti fronton. Claus Schenk

von Stauffenberg gróf, aki egy kicsit később érkezett, kezét nyújtott Hitlernek, és barna aktatáskáját az asztal alá csúsztatta – lehetőleg minél közelebb a célponthoz. Nem sokkal később feltűnésmentesen elhagyta a helyiséget. 12 óra 41 perckor egy admirális felállt és odament az egyik ablakhoz, hogy friss levegőt szívjon. Hitler mélyen előrehajolt, hogy jobban lássa a kiterített katonai térképet, és állát a kezére támasztva rákönyökölt az asztalra. 12 óra 42 perc volt. A tábornok beszédében éppen ott tartott, hogy „ha most aztán már tényleg nem vonjuk vissza a Peipusse hadseregcsoportot, akkor katasztrófa...”, amikor egy félelmetes csattanás hallatszott.

„Jól láttam a pokolian fényes szúrólángot, és rögtön arra gondoltam, hogy csak angol robbanóanyag lehet, mert a német robbanóanyagoknak nincs ilyen erős sárga és vakító lángja.”³²⁵ Furcsán távolságtartónak tűnik Hitler saját beszámolója az eseményről, mintha kívülállóként beszélne róla. A lökéshullám a terem közepéről egészen a kijárat ajtóig röpítette. Elképzelhető, hogy az x által leszedált diktátor csak letompítva érzékelte a robbanást, és Siegfriedhez hasonlóan sebezhetetlennek érezte magát, miközben körülötte a súlyosan sebesült tisztek, akiknek lángot fogott a hajuk, az életükért küzdöttek. Nem sokkal később meglepően józanul így fogalmazott: „Utána már nem láttam jól semmit a sűrű füstben. Csak annyit tudtam kivenni, hogy néhányan a földön feküdtek és mozogtak. Én a bal oldali ajtófélfánál feküdtem, néhány deszka és gerenda borult rám. Magamtól fel tudtam azonban kelni és járni is képes voltam. Csak egy kicsit szédültem és kábult voltam.”³²⁶

Morell a dolgozószobájában hallotta a robbanást, és rögtön azt gondolta, hogy ez csak egy bomba lehetett. Pillanatokkal később berontott Linge, Hitler szolgálója: a professzor azonnal menjen a Führerhez. A doktor gyorsan vette a fekete táskáját, és kilépett a rekkenő hőségbe. Ott kint hevert a földön egy tábornok, akinek a robbanás letépte az egyik lábát, és az egyik szemére is megvakult. Morell meg akart állni, hogy elsősegélyben részesítse, de Linge továbbvonszolta: a Führer most fontosabb.

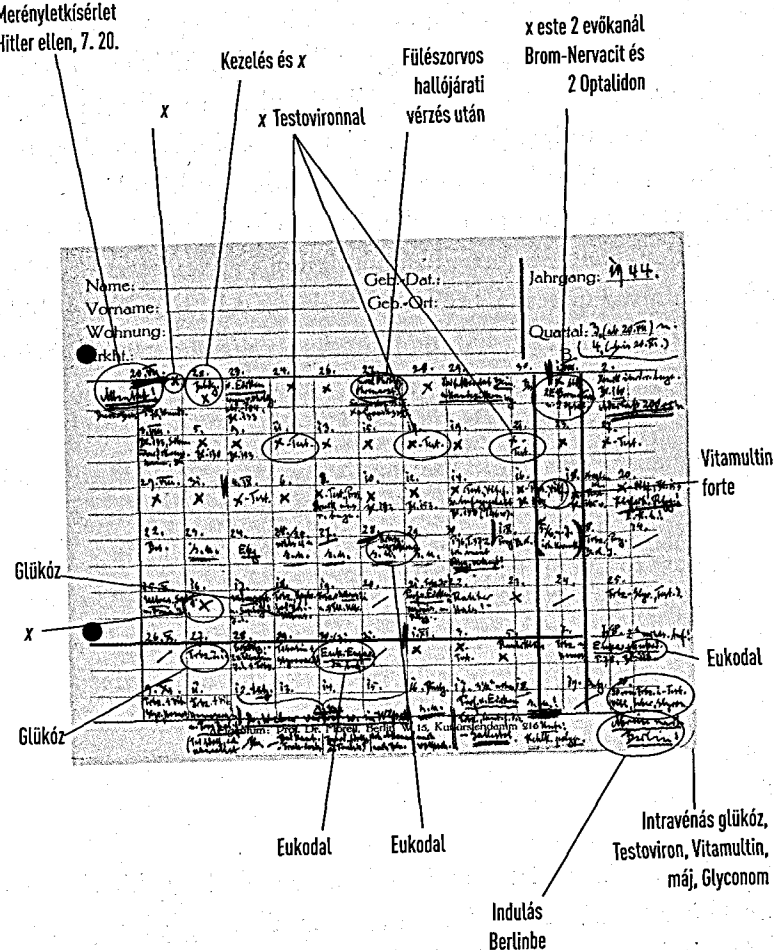
Nem telt sok időbe és megtalálták Hitlert, aki az ágyán ült mosolyogva – groteszk látványt nyújtott, mivel közben a homloka vérzett, a tarkójáról leégett a haj, és a lábszáran egy tenyérnyi nagyságú másodfokú égési seb éktelenkedett. „Keitel és Warlimont hoztak ide át a bunkerembe – mesélte a diktátor élénk és szinte vidám arccal. – Útközben vettem észre, hogy a nadrágom szétszakadt és mindenhol kilátszott a nyers hús. Megmosakodtam, mert olyan volt az arcom, mint egy szerecsené, és aztán át is öltöztem.”³²⁷

Hitler kérésére Morell aznap másodszor is elővette injekciós tűjét, és beadta az x-et, minthogy két órán belül várható volt Mussolini érkezése, aki államfői minőségében egy fontos találkozóra jött Németországba. Igen valószínű, hogy ez alkalommal a Führer nemcsak szőlőcukrot kapott a vénájába, hanem erős fájdalomcsillapító szert is. A páciens testéből ugyanis fájdalmas sebészeti procedura során több tucat repeszdarabot kellett eltávolítani. Hitlert azonban ez nem nagyon izgatta. A két megrepedt dobhártyájából vér szivárgott, de emiatt sem panaszkodott, és általában véve is mindenkire mély benyomást tett állítólagos férfias viselkedése és bátorsága.

A páciens beteglapjára azt írta rá Morell, hogy szemmel láthatólag nem is izgatták fel különösebben az események. A pulzusa is szabályos volt, mint mindig, a doktor azonban ennek ellenére ágyban való pihenést írt elő neki. Az injekciók által felflángolt Hitler azonban már újra a saját lábára állt a Linge által frissen kifényesített csizmájában, és közölte, hogy nevetséges volna, ha egészséges ember letére vendégeit ágyban fekvé fogadná. Bő fekete köpenyében elindult a Farkasodú vasútállomásra, és türelmetlenül várt Mussolinire, aki Hitler látszólagos sértetlenségén megdöbbenve így szólt: „Ez égi jel!”³²⁸

A látszat azonban csalt, mert a merénylet Hitlernek különböző maradandó károsodásokat okozott. A hallása nagyon megromlott, éles fájdalmakat érzett a karjában és a lábában is, mikor esténként az x hatása már alábbhagyott. Továbbra is időnként vérzett mind a két füle. Pszichésen is nagyon megviselte a merénylet. A szokásos kétnapos ritmusban kapta ezután is A az x-et a fájdalmai és az őt ért

Merényletkísérlet
Hitler ellen, 7. 20.

A merénylettől a Farkasodúból való kivonulásig:

A páciens drogfogyasztása egyre csak nő

lelki sokk utóhatásának csillapítására. Mindenképpen el akarta kerülni annak még a látszatát is, hogy az államcsíny-kísérlet miatti kritikusi időszakban nem tudja maradéktalanul ellátni államfői feladatát. A legyőzhetetlen és sebezhetetlen hős alakítása azonban nem ment mindig zökkenőmentesen. Mikor Hitler egy héttel később katonatisztek egy csoportját fogadta, hamar elhalt az ajkukon a lelkes „Heil Hitler” kiáltás, mert a belépő Führer annyira ijesztő látványt nyújtott. Egy csapásra ráébredtek, mekkora szakadék tátong a birodalom-szerte terjesztett Führer-imázs és a valóságos Hitler között.

VÉGRE KOKAIN!

„Már szívtam ma kokaint, ó, Éj!
Fut szét a véremben, zsi bong,
a fejem őszül, lassan múlik a kéj.
Felfénylik még egyszer a világ,
mielőtt jön a végére a pont.”³²⁹

Gottfried Benn

A dobhártyasérülés miatt a Farkasodúba rendelték egy közeli tartalékos tábori kórházból dr. Edwin Giesing fül-orr-gégész specializistát. Hamar átlátta, mi a helyzet a legfelsőbb vezetői körökben. Bár Hitlert előzetesen egyfajta „hatalmas és misztikus Übermensch-ként”³³⁰ jellemezték a számára, az első találkozáskor egy hajlott hátú, sántikáló alakot látott, aki piros-kék csíkos fürdőköpenyben és zokni nélkül, papucsban fogadta. Giesing részletesen beszámol a benyomásairól: „Arca sápadt volt, némileg puffadt, és nagyon táskásak és véraláfutások voltak a szemei. Tekintete egyáltalán nem nyugózott le, mint ahogy gyakran írták a sajtóban. Különösen feltűntek nekem az orrától a szája szögletéig lefutó mély ráncok, valamint száraz és kissé kisebesedett ajkai. A haja már meglehetősen ősz volt, és nem volt rendesen megfésülködve. Nem látszott a

hátsó forgóig a választék vonala. Alaposan meg volt borotválkozva, viszont a bőre fonnyadt volt, amit a kimerültséggel magyaráztam. Beszéde természetellenesen hangos volt, szinte kiabált és később kissé be is rekedt. (...) Egy megöregedett, kimerült, szinte teljesen elhasználódott ember előtt álltam, aki fizikai ereje utolsó tartalékait élte föl.”³³¹

A doktor neurológiai szempontból páciensét teljesen normálisnak találta: nem voltak hallucinációi, jó volt koncentrálóképesége, nem beszélt összefüggéstelenül, jól működött az emlékező-képessége és rendben volt a tér- és időérzékelése is. „Érzelmileg mindazonáltal labilis – gyűlöl vagy szeret. Intenzív gondolkodás jellemzi, kijelentései relevánsak. (...) A Führer pszichés állapota igen összetett.”

Ami a kilyukadt dobhártyákat illeti, Giesing egy sarló formájú repedés talált a jobb fülében és egy ennél kisebbet a balban. Savval kezelte a kényes szövetet, és csodálkozott rajta, hogy Hitler milyen kevésbé érzékeny a fájdalomra. A páciens büszkélkedett is vele, hogy már teljesen elmúltak a fájdalmai. A fájdalom egyébként is csak megacélozza az embert. Giesing persze nem sejtette, hogy a Führer valószínűleg azért tudott olyan férfiasan viselkedni, mert dr. Morell a kezelés előtt a szokásos módon ellátta – a két orvos nem került kapcsolatba egymással. Morell sem tudott arról, hogy mivel kezelte Giesing a Führert. „Nem kaptam erről tájékoztatást dr. Giesingtől” – jegyzi fel csalódottan a naplójába.³³² A két orvos kezdettől fogva nem rokonszenvezett egymással. Amikor Morell Giesinget első látogatásakor ezekkel a szavakkal fogadta: „Ki maga, ki hívta ide, és miért nem jelentkezett be nálam?”, Giesing csípőből tüzelt vissza: „Tisztként csak katonai felettesemnek vagyok köteles jelenteni, Ön pedig civil.”³³³ Ettől fogva a pozíciójára féltékeny Morell szóra sem méltatta többet a fül-orr-gégészt.

Giesing némi szarkazmussal így ír egy alkalommal Hitler személyi orvosáról: „Morell bejön, hallhatóan liheg és fújtat. Kezet nyújt Hitlernek, és izgatottan kérdezi, hogy történt-e valami különös éjszaka. Hitler nemmel válaszol. Jól aludt, könnyen megemésztette

az előző este elfogyasztott fejessalátát is. Linge segítségével leveszi a kabátját, leül a fotelébe, és a bal karján feltűri az ingujjat. Morell beadja Hitlernek az injekciókat. Kihúzza a tűt, és egy zsebkendővel letörli a szúrás helyét. Ezután jobb kezében a használt tűvel, bal kezében az üres ampullákkal átmegy egy irodahelyiségbe. Onnan továbbmegy a küldöncök részére fenntartott fürdőszobába, kiöblíti a tűt és a vécebe dobja az egy nagyobb és a két kisebb ampullát. Utána kezet mos, visszajön az irodahelyiségbe, és elbúcsúzik a jelenlévőktől.”

Giesing sem jött azonban üres kézzel a Führerhez. Kedvenc gyógyszere, mellyel a dobhártyasérülésekkel együtt járó fájdalmakat csillapította, a kokain volt, melyet a náci egyébként „degenerált zsidó méregnek” bélyegeztek. A gyógyszer megválasztása mindazonáltal egyáltalán nem volt akkoriban olyan szokatlan, mint ma gondolnánk: a helyi érzéstelenítéshez a tudomány akkori színvonalán sok minden más nem állt rendelkezésre,³³⁴ és a kokain mint gyógyszer minden patikában kapható volt. Ha hihetünk Giesingnek, aki egyetlen forrásunk ebben az esetben, 1944. július 22-étől október 7-éig 72 nap alatt 50 alkalommal adta be az államfőnek a felső tízezer kedvenc szerét orr- és torokecsetelés formájában, azaz közvetlenül a nyálkahártyára juttatva, hogy a felszívódás minél gyorsabb és a hatás minél optimálisabb legyen. Tiszta, első osztályú anyagot használt, a Merck cég híres készítményét, rendkívül pszichoaktív 10 százalékos kokainoldat formájában, lepecsételt üvegben, mely futárszolgálattal érkezett Berlinből vonaton. Az előírásoknak mindenben megfelelő módon készült, üvegbe töltött és szakszerűen lezárt „gyógyszerért” az aláírás tanúsága szerint a Birodalmi Egészségügyi Hivatal SS-gyógyszertárosa viselte a felelősséget. A főhadiszálláson a szert személyesen Linge, Hitler szolgálja zárta el és vette elő a kezelésekre.

Erre a nyilvánvalóan kábítószeres kezelésre sem igen térnek ki Hitler életrajzírói,³³⁵ jóllehet euforizáló hatása miatt a merénylet utáni időszak tárgyalása kapcsán mindenképpen említést érdemelne. A kezelésekre az alábbi módon került sor: Giesinget kollé-

gája, Hitler sebészorvosa, Brandt reggel a vendégek bunkere mögött felállított sátorhoz vitte, ahol július 20-tól fokozott biztonsági előírások voltak érvényben. Először kiürítették Giesing zsebeit, ellenőrizték orvosi műszereit, még a fülvizsgáló lámpa apró izzóját is minden alkalommal ki- és becsavarták. Katonai tányérsapkáját és törét le kellett adnia, zakó- és nadrágzsebeinek tartalmát az asztalra kellett ürítenie és zsebeit ki kellett fordítania. A zsebkendőjét és a kulcsait azonnal visszakapta, töltőtollát és ceruzáját azonban csak a kezelés után. Ezt követően fentről lefelé végigtapogatták, megmotozták. A kokainra ezek a vizsgálatok azonban már nem terjedtek ki, az ugyanis már bent a sátorban, jó helyen volt. Ekkor lépett akcióba Linge, aki kivette a kis üveget a hivatali helyiség méregszekrényéből és behívta Giesinget a sátorba.³³⁶ A páciens hálás volt szokásos menüje változatosabbá tételéért. Giesing jelentése szerint úgy nyilatkozott, hogy „a kokaintól könnyebbnek érzi a fejét és világosabban tud gondolkodni”.³³⁷ A fül-orr-gégész elmagyarázta neki, hogy „a pszichotróp hatás a megduzzadt orrnyálkahártya gyógyszeres kezelésével jár együtt, és most már az orron át való légzés is könnyebb. Az utóhatás többnyire négy-hat órán át figyelhető meg. Elképzelhető, hogy a páciens a kezelés után kap egy kis kokain-nát-hát, ez azonban általában hamar elmúlik.” Hitler állítólag megkérdezte, hogy nem lehetne-e mindennap legalább egyszer vagy akár kétszer is ecsetelni – még azután is, hogy hallójáratát 1944. szeptember 10-én gyógyultnak nyilvánították. Giesing, aki emelkedőben látta csillagát, beleegyezett ebbe, de figyelmeztette a Führert, hogy a kokain az orrnyálkahártyán át maradéktalanul felszívódik és bekerül a véráramba. Őva intette ezért a túl nagy dózistól. Hitler azonban ragaszkodott a kezelés folytatásához, és néhány nappal később – a kísérőjelenségként fellépő erős izzadás ellenére – eredményesnek értékelte gyógykezelését: „Jó, hogy itt van, doktor. A kokain csodálatos szer, örülök, hogy azonnal megtalálta nekem a legjobbat. Szabadítson meg most megint egy időre a fejfájásaimtól.”

Ez utóbbiakat valószínűleg az állandó zakatolás és kattogás okozta, amit a főhadiszállás legbelsőbb zárt körzete lakóinak ezekben a na-

pokban el kellett viselniük: légkalapácsokkal és nehézgépekkel a munkások egy új, még jobban megerősített bunkert építettek a Führer számára. Csak belőtt állapotban tudta A páciens elviselni a felfordulást, a serkentő hatása alatt ismét makkegészségesnek érezte magát: „Megint teljesen tiszta a fejem és jól érzem magam.” Egy gondja volt csupán: „Remélem, nem tesz engem kokainistává.” Bizalmába fogadott új orvosa azonban megnyugtatta: „Az igazi kokainista száraz kokainport szippant.” Hitlert ez teljesen megnyugtatta, mert ahogy mondta: „egyáltalán nem áll szándékában kokainistává válni”.

A Führer tehát tovább ecseteltette az orrát, és vegyi úton előállított önbizalommal ment a katonai helyzetértékelésekre. Teljesen világos volt számára, hogy a szovjetekkel vívott háború akárhogyan is, de még nyeresre áll. Amikor 1944. szeptember 16-án ismét kapott Giesingtől egy adag kokaint, váratlanul felvillanyozta egy gondolat – a Führer örült ötleteinek egyike, melyekkel közvetlen környezetét mindig kétségbe ejtette: bejelentette, hogy a nyugati fronton az emberállomány és fegyverzet tekintetében is óriási hátrányban lévő német csapatok új offenzívát fognak indítani. Még ott helyben megfogalmazott egy hadiparancsot, melyben minden bevetésre alkalmas katonától „fanatikus elszántságot” követelt.³³⁸ Bár minden tábornoka megpróbálta lebeszélni a kilátástalan akcióról, nem hagyta magát általuk megfélemlíteni: az Ardenneken ismét nagy diadal vár a német csapatokra!

Látván, hogy milyen hatással van Hitlerre a kokain, mely minden kétséget kitöröl az agyból és nagyzási mániát alakít ki, Giesing nyugtalanná vált és véget akart vetni az ecseteléseknek. Hitler azonban ezt megtiltotta: „Nem, doktorom, csinálja csak tovább. Ma reggel megint rettentően zúgott a fejem, ez biztos a megfázástól van. A jövőért és a Németország megmaradásáért érzett aggodalom minden erőmet elszívja.”³³⁹ Giesing orvosi aggályai azonban nagyobb súllyal estek a latba, mint katonai kötelességtudata, és megtagadta Hitlertől a drogot. Ezen a napon, 1944. szeptember 26-án a főparancsnok igen dacos volt, nem jelent meg a szokásos megbeszélésen, hanem

elutasítóan csak annyit jelentett ki, hogy a keleti katonai helyzet – ahol már összeomlóban volt a front – már nem érdekli. Giesing erre föl megszeppenve felvetette, hogy mégiscsak beadna kokaint, de csak azzal a feltétellel, hogy teljesen kivizsgálhatja Hitlert. A páciens, aki ezt mindig elhárította, most nem tiltakozott, és október 1-jén meztelenre vetkőzött az orvos előtt, amire egyébként szemérmessége miatt a legritkább esetben volt hajlandó, de mindent csak azért, hogy kedvenc drogját kiudvarolhassa: „Ne csak beszéljessünk, ne feledkezzünk meg a kezelésről sem. Nézzen bele, legyen szíves, az orromba, és kenje bele azt a kokainos dolgot, hogy elmúljon végre a fejfájásom. Ma még rengeteg dolgom van.”³⁴⁰

Giesing engedelmeskedett és beadta a drogot, mégpedig akkora adagban, hogy Hitler állítólag elvesztette az eszméletét, és rövid ideig még a légzésbénulás veszélye is fennállt. Ha igaz a fül-orr-gégész doktor története, nem sokon múlt, hogy az önjelölt absztinens kábítószer-túladagolás miatt adja be a kulcsot.

SPEEDBALL*

Hitler nagyon jól reagált minden drogra, kivéve az alkoholt. Nem egy bizonyos szertől vált függővé, hanem általában az olyan anyagoktól, melyek kellemesen hatották rá és mesterséges mennyországra repítették. Rendkívül rövid időn belül szenvedélyes kokainfogyasztóvá vált, de 1944 októberének közepétől el tudta hagyni a szert – és helyette más stimulánsokban keresett vigaszt. Más kokainistákhoz hasonlóan Hitler is igyekezett visszatekintve fényezni életének ezt az időszakát: „A július 20. utáni hetek voltak életem legrosszabb időszaka. Hősies küzdelmet vívtam, amit senki, még

* A kábítószeres szlengben így nevezik a kokain és a heroin (illetve általánosabban bármilyen „gyorsító” és nyugtató hatású drog) együttes használatát.

egy német sem tud elképzelni. A legnagyobb nehézségek, szédülés és rosszullét közepette talpon maradtam és szívósan leküzdöttem a bajokat. Gyakran álltam az összeomlás szélén, de vasakarattal mindig ura tudtam maradni a helyzetnek.”³⁴¹

Ha a „szívósság” és a „vasakarat” szavakat az „Eukodal”-al és a „kokain”-nal helyettesítjük be, némileg közelebb kerülünk a valósághoz. Nicolaus von Below, a légierő kötelékében szolgáló szárnysegéd is hamis kategóriákban gondolkodva ír a Führernek a merényletet követő hetekben tanúsított magatartásáról: „Csak hatalmas akaraterije és erős küldetéstudata segítették a helyén való kiállásban.”³⁴² A valóságban a nagy dózisban kapott kokain és az Eukodal segítette. Különösen az utóbbira támaszkodott nagymértékben: az előző évhez képest 0,02 grammra emelkedett, azaz megduplázódott az adagja, ami egyébként a szokásos orvosi adag négyszerese.³⁴³

Kokain és Eukodal – a Führer-koktél, ami Hitler vérében ezekben a hetekben klasszikus speedball-lá alakult: az opioid nyugtató hatása ellensúlyozta a kokain izgató hatását. E kétfrontos vegyi hadviselés, melynek során két biokémiai ellentétes hatást kifejtő molekula küzd azért, hogy hatalmába kerítse a szervezetet, a végtelen boldogság érzetét, a tökéletes eufóriát váltja ki az emberből, mely testének minden porcikáját áthatja. Ez a harc megterheli a keringési rendszert, álmatlanságot okoz, a máj pedig kétségbeesetten védekezik a veszedelmes mérgek ellen.

A vesztés háborújának és egyúttal életének is a végéhez közeledve a diktátor mindinkább elmerült mesterséges mennyországában. Amikor katonai helyzetértékeléseken – magát egyfajta Olümposzon érezve – keményen a sarkára állt, a térdét katonásan kiegyenesítette, csettintett a nyelvével és a kezét lóbálta, úgy érezte, hogy gondolkodása kristálytisztá, és aszerint rendezte el magában a világot, ahogy azt Őfőnörsége jónak látta, a valóságos katonai helyzet miatt szorongó, már végképp kijózanodott tábornokok nem voltak képesek többé közös hangot találni vele. Gyógyszerei a folyamatos örület állapotában tartották Hitlert, aki áthatolhatatlan falat és bevehetetlen erődítményt emelt maga köré. Mesterségesen felfoko-

zott magabiztosságával minden megfontolást félresöpört.³⁴⁴ Az erős szerek az ereiben száguldottak, és mindent betöltött a művi úton létrejött eufória – a Führer minden cselekedetét teljes mértékben igazolva látta, és ebben a hitében az sem ingatta meg, hogy körülötte a világ lángokban állt és hamuvá égett, és hogy esztelen döntései nyomán milliók pusztultak el.

Goethe *Faustját* Hitler még fiatalon olvasta el. A Goethe kortársaként élt fiatal gyógyszerkutató vegyész által felfedezett morfinnal, és az arra épülő újabb szerekkel, az Eukodallal és a többi opioiddal A páciens 1944 őszén maga is megkötötte ördögi paktumát. A kábítószer nemcsak bélgyörcseit oldotta – ami abban a korban a külvilág felé jól eladható orvosi indikációnak számított –, hanem megédesítette számára a pillanatot, megállította az időt. A klinikai értelemben vett függőség kialakulása ugyan nem tekinthető bizonyítottnak, de Morell nehezen kibetűzhető naplóbejegyzéseiből következtethetünk arra, hogy milyen mennyiségű narkotikumot fogyasztott a Führer 1944 őszén. Az sem kizárt, hogy az Eukodal x-szel jelölve, a „szokásos injekciószerű” megnevezve vagy minden említés nélkül is megtalálta az utat a Führer vérébe, sőt inkább nagyon is valószínűnek tekinthető. Aki egyszer rákapott az Eukodadra, és rendszeresen hozzájut, az ritkán szokik le róla.

1944. szeptember 23-án, 24-25-én és szeptember 28-án és 29-én – azaz egy héten belül, egy-egy nap kihagyással – A páciens négy-szer is megkapta erős kábítószeradagját. Ez az adagolási ritmus már inkább a függőség kialakulására utal, mint a pusztán gyógyászati célú alkalmazásra. Feltűnő, hogy Morell kombinálta az Eupaverin nevű görcsoldóval, a mákból kivont, tehát növényi eredetű hatóanyagot tartalmazó Papaverin szintetikus előállítású megfelelőjével, egy viszonylag ártalmatlan, függőséget nem okozó gyógyszerrel, mely ellazítja az izmokat. A gyógyszerek dupla csomagolása, illetve párhuzamosan szedése – akarva vagy akaratlanul – hozzájárulhatott a valós tényállás elkendőzéséhez. Morell szavaival: „A Führer nagyon

A páciens és személyi orvosa: „Doktorkám, nagyon várom, hogy holnap is jöjjön.”

A háború azonban időközben elveszett, és megindult a bűnbak-keresés. Egységfront kezdett kialakulni Morell ellen. Himmler már régóta figyeltette, hogy morfinizmust bizonyítson rá, és ily módon zsarolhatóvá tegye. Újra és újra fölmerült a hangosan soha ki nem mondott gyanú, hogy Morell esetleg külföldi kém, aki a Führert titokban mérgezi.

Von Ribbentrop külügyminiszter már 1943-ban meghívta a Salzburg melletti Fuschlban található kastélyába ebédre, és habozás nélkül letámadta. Morell ebéd közben ugyan még olyan jelentéktelen témákról beszélgethetett Ribbentrop feleségével, mint a határozott időre kötendő házasság (a beszélgetőpartnerek javaslata szerint az ideális időtartam húsz év), a házasságon kívül született gyermekek állami támogatása, valamint az élelmiszerekért való sorbaállítás és az ebből fakadó sajnálatos idővesztés, étkezés után azonban a mi-

niszter rezzenéstelen arccal emeleti szobájába invitálta Morellt, hogy „valamit megbeszéljenek”.

Von Ribbentropp hosszú, arisztokratikus ujjával leverte egyiptomi cigarettájáról a hamut, jéghideg tekintetét körbehordozta a szobában, majd a rá jellemző merev és egykedvű, de arrogáns stílusban kérdések ágyútüzét zúdította a doktorra: Jó, hogy a Führer annyi injekciót kap? Kap szőlőcukron kívül mást is? Nem szed általában véve is túl sok gyógyszert? Morell tömören válaszolt: csak annyi injekciót ad, „amennyi szükséges”. Von Ribbentrop azonban ragaszkodott a gyógyszerelés módosításához, aminek a célja abban álljon, hogy „a Führer szervezetének ellenálló képességét tovább fokozza”. Morellről leperegtek a külügyminiszter kívánságai, és nem túl jó hangulatban hagyta el a kastélyt. „Milyen felszínesek és ostobák olykor a laikusok, amikor orvosi ügyekbe avatkoznak” – zárja a beszélgetésről készített feljegyzéseit.³⁴⁸

Ennyivel azonban nem úszta meg a dolgot. Az első jól előkészített támadást Bormann indította ellene, aki megpróbálta Hitler orvosi kezelését szabályozott vagy legalábbis ellenőrizhető mederbe terelni. Morell egy „Titkos birodalmi ügy” feliratú levelet kapott tőle, mely nyolc pontban összefoglalta „a Führerrel kapcsolatos biztonsági intézkedéseket, tekintettel gyógykezelésére”. Ezek között szerepelt például az, hogy „a gyógyszereket szűrőpróbaszerűen meg kell vizsgálni az SS laboratóriumában, és hogy Morell „köteles előre jelenteni, mennyi és milyen gyógyszert kíván felhasználni milyen céllal”.

Az egyébként nagyon hatékony Bormann-nak ez a próbálkozása azonban hatástalan maradt. Hivatalos útra akarta ugyanis terelni Hitler gyógyszeres kezelését, aki viszont nem szeretne volna, hogy annak túl sok írásos nyoma maradjon, mert veszélyeztette volna az uralkodásra termett faj makkegészséges vezetőjének nimbuszát. Egyébként éppen azért javasolja Bormann a levelében, hogy a gyógyszereket készpénzért kell megvásárolni, mert így akarja a nyomokat a külvilág elől eltüntetni. A továbbiakban arról is rendelkezik Bormann, hogy az előre összeállított „havi csomagot” egy bármikor

A b s c h r i f t

Der Chef der Sicherheitspolizei Berlin, den 9. Juni 1944
und des SD

Geheime Reichssache!

IV A 5 b (IV C 4 alt) – 33/44 g.Rs.–

An den
Reichsführer –SS
Feldkommandostelle

Maßnahmen für die Sicherheit des Führers hinsichtlich der
medikamentösen Versorgung.

1.) Die von Herrn Professor M o r e l l für den Führer benötigten Arzneimittel – siehe auch Ziffer 3.) Absatz 2 – bezieht der Sanitätszeugmeister SS – u. Pol. gegen Barzahlung
a) von den Fabriken des Herrn Prof. M o r e l l,
b) soweit erforderlich, von der Großindustrie.

2.) Die unter 1.) genannten Medikamente werden stichprobenmäßig in den Laboratorien des Reichsarztes SS u. Pol. auf Verunreinigung überprüft, ohne dass in den genannten Laboratorien die mit der Prüfung Beauftragten wissen, für welchen Zweck die betreffenden Medikamente vorgesehen sind.

3.) Herr Professor M o r e l l soll baldmöglichst gebeten werden, dem Sanitätszeugmeister Angaben darüber zu machen, welche und wieviel Medikamente für den genannten Zweck er monatlich zu verbrauchen gedenkt.

Um die Sicherheit noch weiter zu vergrößern und im Interesse der vereinfachten Handhabung für Herrn Professor Morell sowie, um für alle vorkommenden Möglichkeiten die Sendung reichhaltiger ausgestalten zu können, wird vorgeschlagen, daß Herr Professor M o r e l l dem Sanitätszeugmeister hierbei nicht nur

Titkos birodalmi ügy: Bormann sikertelenül próbálta ellenőrzése alá vonni Hitler orvosát

hozzáférhető páncélszekrényben kell tárolni, és hogy „lehetőség szerint minden ampullát sorszámmal kell ellátni (az első a havi csomagban például: 1/44), másrészt pedig a – a később még pontosan meghatározandó felirattal ellátott – csomagot a gyógyszerellátásért felelős egészségügyi tisztnek személyesen alá kell írnia.”³⁴⁹

Erre a bürokratikus kísérletre, melynek célja az volt, hogy a személyi orvos tevékenysége átláthatóvá váljon, Morell pimasz egyszerűséggel reagált: egyszerűen nem vett tudomást a hatalmas és veszedelmes titkosszolgálat utasításairól, semmit nem tartott be közülük, hanem továbbra is mindent a szokott módon csinált. Mint ahogy szélcsend van a hurrikán „szemében”, azaz a közepében, úgy Morell is sérthetetlennek érezte magát: biztos volt abban, hogy a Führer mindenképpen ragaszkodni fog hozzá.

1944 szeptemberének végén Giesing a bunker gyenge világításában úgy ítélte meg, hogy Hitler arca elszíneződött, és emiatt sárgaságra gyanakodott. Még aznap felfedezett a Führer ebédlőasztalán a tányérja mellett (melyben ez alkalommal almakompót, szőlőcukor és zöld szőlőszemek voltak³⁵⁰) egy doboz „Dr. Koestler szélhajtó tablettát”, egy nem túl elterjedt terméket. Giesing megdöb-bent, amikor rájött, hogy ennek a szernek a hatóanyagai közé tartozik a nadragulyából és a farkasmaszlagból, pontosabban annak terméséből, a hánytató dióból kivont atropin és sztrichnin; ez utóbbi rendkívül mérgező alkaloida, mely nagyobb adagban a gerincvelő működését megbénítja, és melyet patkányméregként is alkalmaznak. Giesingben rettenetes gyanú ébredt. E szélhajtó tablettá hatóanyagai nagy adagban szedve indokolták a Hitleren látott tüneteket. Az atropin először izgatja, majd utána bénítja a központi idegrendszert, és nagy dózisban való szedése során kialakul egy jellegzetes élénk lelkiállapot, ami beszédességgel, zavaros gondolkodással, hallucinációkkal jár együtt, és végső stádiumban örvénylésbe és erőszakosságba torkolló delíriumhoz vezethet. A sztrichnin másrészt fokozott fényérzékenységet és ernyedtséget is okozhat.³⁵¹ Giesing számára minden világossá vált: „Hitler semmivel sem indokolható folytonos eufóriája, súlyos következményekkel járó téves

katonai és politikai döntései meghozatalakor tapasztalható emelkedett és optimista hangulata jelentős részben visszavezethető gyógyszerinek mellékhatására.”³⁵²

A fül-orr-gégész úgy vélte tehát, hogy a szélhajtó tabletta az oka Hitler nagyzási mániájának és fizikai állapota romlásának, ezért elkezdett önmagán kísérletezni: néhány napon át maga is beszédte a kis kerek pirulákat, és ugyanazokat a tüneteket tapasztalta magán is. Ezt követően ellentámadásra szánta el magát. Morellt meg akarta vádolni a Führer megmérgezésével és meg akarta fosztani hatalmától, hogy maga léphessen a helyébe. Míg a külvilágban a szövetséges csapatok minden irányból egyre eredményesebben ostromolták Németország határait, a főhadiszállás elzárt világában a farmakológiai örület az orvosok háborújába torkollott.

Intrikáihoz Giesing Hitler sebészorvosát választotta szövetségesül, aki már régóta orrolt Morellre: dr. Brandt éppen Berlinben tartózkodott, de Giesing hívására azon nyomban felszállt az első Kelet-Póroszországba tartó gépre, és a „vádlottat” azonnal magához rendelte. Bár Morell joggal tarthatott attól, hogy most az Eukodal miatt nyakát szegi, szinte megkönnyebbült, mikor ellenfelei a recept nélkül kapható szélhajtó tabletta miatt estek neki. Azt is igazolni tudta, hogy ezt a szert nem ő írta fel, hanem Hitler maga szerezte be szolgája, Linge segítségével. Brandt, a sebész, akinek nem sok fogalma volt a biokémiáról és csak a sztrichnin mellékhatásaira összpontosított, nem hagyta annyiban, és így fenyegetőzött: „Azt gondolja, bárki is elhiszi magának, hogy nem maga írta fel? Ne remélje, hogy Himmler másként bánik majd magával, mint bárki mással! Mostanában annyi akasztás van, ebben az ügyben is gyorsan meghoznák az ítéletet.”³⁵³ Alig egy héttel később Brandt még hozzátette: „Bizonyítékaim vannak arra, hogy egyértelműen sztrichnin-mérgezésről van szó. Nyíltan megmondom magának, hogy az elmúlt öt napban csak a Führer megbetegedése miatt maradtam itt.”³⁵⁴

Azonban valóban betegségről volt szó? Valóban ikterusban, azaz sárgaságban szenvedett a Führer? Vagy esetleg a kábítószer-fogyasz-

tók körében gyakori hepatitiszt kapta meg, mert Morell nem sterilizálta megfelelően az injekciós tűket? Morell a sterilizáláshoz mindig csak alkoholt használt,³⁵⁵ és Hitler valóban nem nézett ki jól. Az elmúlt hónapokban a sok toxikus anyaggal megterhelt mája fokozott mértékben termelte a bilirubin nevű epefestéket, ami figyelmeztető jelként a bőrt és a szemet is sárgára festi. Nagyon feszült volt a helyzet, amikor Brandt Hitlert tájékoztatta feltételezett megmérgezéséről, és Morell 1944. október 5-én éjszaka a kiállt izgalmak miatt agyvérzést kapott. Hitlert rendkívüli módon felizgatta a vád: *Árulás? Méreg?* Ennyi éven át megtevesztették volna? És éppen a saját maga által kiemelt Morell szötte volna az ármányt? *Mindenki közül a leghűségesebb és a legigazabb barát?* Másrészt viszont nem hozná éppen saját magát kiszolgáltatott helyzetbe, ha ejtené személyi orvosát, aki még nemrégiben is jótékony Eukodal-injekciót adott be neki? Védtelenül (értsd: drogtalanul) nem szolgáltatná-e ki magát a hatalmas apparátus kényének-kedvének? A diktátor megérezte, hogy ez a harc a lényegi kérdésről szól. Veszélyessé válhatott számára a Morell ellen indított támadás, minthogy hatalma karizmatikus jellegű volt, és a drogok segítették abban, hogy egykor mindent elsőprő természetes kisugárzását mesterséges úton fenn tudja tartani.

Valójában különböző riválisok már régóta harcoltak egymással, mióta a Führer egészségi állapota gyors hanyatlásnak indult, és az orvosok háborúja is csak arról szólt, hogy ki kaparintja a kezébe a tűt a nemzetiszocialista állam élén. A helyzet tovább éleződött: Himmler Brandtnak úgy nyilatkozott, nagyon is elképzelhetőnek tartja, hogy Morell meg akarta ölni Hitlert. Az SS birodalmi vezető irodájába rendelte Morellt, és ridegen a képébe vágta: ő már annyi embert juttatott az akasztófára, hogy eggyel több vagy kevesebb neki nem számít. Ezzel egyidejűleg Kaltenbrunner, a Gestapo vezetője kihallgatta Morell kurfürstendammi rendelőjében dolgozó helyettesét, dr. Weber a Prinz Albrecht utcai Gestapo-központban. Weber igyekezett tisztára mosni főnökét, és azt vallotta, hogy teljesen kizártnak tart bármiféle összeesküvést. Morell ehhez túl gyáva.

Közben végre megtörtént a szóban forgó gyógyszer vegyelemzése is, és kiderült, hogy atropin- és sztrichnintartalma túl csekély egy mérgezéshez, még marékszámra való beszedés esetén is, amit Hitler esetében egyébként valószínűnek tartottak. Morell elsőprő győzelmet aratott. „Azt szeretném, ha a szélhajtó tabletták ügye most feledésbe merülne – zárta le Hitler az ügyet. – Mondhattok Morellre, amit akartok, ő volt és továbbra is ő marad egyedüli személyi orvosom, és a teljes bizalmamat élvezi.”³⁵⁶ Giesing megrovásban részesült, és Hitler azzal bocsátotta útjára, hogy Németországban szabad orvosválasztás van, és ez magára a Führerre is vonatkozik. Köztudomású ezenkívül, hogy a beteg orvosába és annak kezelési módszereibe vetett bizalma elősegíti a gyógyulást, ő pedig bizony kitart régi háziorkosa mellett. Hitler elutasította a Morell könnyelműségére és felszínességére vonatkozó célzásokat is: „Tudatában vagyok annak, hogy Morell újszerű kezelési módszere nemzetközileg még nem elterjedt, és hogy bizonyos dolgok még kutatási fázisban vannak, és nincs még egyértelmű végeredmény. Így volt ez azonban a gyógyítás történetében minden újdonsággal. Biztos vagyok benne, hogy Morell a helyes úton jár, és azonnal megadok neki ehhez minden anyagi támogatást, ha szüksége van rá.”³⁵⁷

A köpönyegforgató Himmler, aki mindig gyorsan igazodott Hitler akaratához, az alábbiakat mondta Hasselbachnak és Giesingnek: „Igen, uraim, maguk nem diplomata. Hiszen tudják, hogy a Führer feltétlenül bíz a Morellben, és ez így is van rendjén.” És amikor erre Hasselbach azzal tiltakozott, hogy Morellt minden szakmai testület vagy polgári bíróság elítélné legalábbis hanyagságból elkövetett testi sértés miatt, Himmler hangot váltott és durván így szólt: „Professzor úr, Ön elfelejti, hogy én belügyminiszterként a legfelsőbb egészségügyi hatóság vezetője is vagyok, és nem óhajtom, hogy Morell ellen vizsgálat induljon.” Giesing ellenvetését, mely szerint Hitler a világon az egyetlen államfő, aki hetente 120–150 szemgyógyszert szed be és 8–10 gyógyszerinjekciót kap, az SS vezetője szintén lesöpörte az asztalról.

Fordult a kocka: Giesing a munkájáért végkielégítésként kapott Bormanntól egy 10 000 birodalmi márkáról szóló csekket. Hasselbach és a befolyásos Brandt – valamint annak bizalmasa, Speer, aki abban reménykedett, hogy Hitler utódja lehet – szintén nem jártak jól: elhelyezték őket a főhadiszállásról – egyedül Morell maradhatott. 1944. október 8-án tudta meg a jó hírt: „A Führer közölte velem, hogy Brandt a jövőben csak berlini feladatait láthatja el.”³⁵⁸ Hitler ragaszkodott a díleréhez, ahogy a többi kábítószerfüggő is teszi. Nem hagyta magát megfosztani engedékeny orvosától, aki külön kérés nélkül is mindent beszerzett a számára.

Végezetül így szólt hozzá a diktátor: „Hogy ezek a hülyék nem is gondoltak bele, mit tettek volna velem! Egy csapásra orvos nélkül maradtam volna, pedig ha valakik, ők igazán tudhatták, hogy Ön az elmúlt nyolc évben, mióta mellettem van, többször is megmentette az életemet. És mi volt a helyzet korábban? Az összes orvos csődöt mondott, akit odacipeltek hozzám. Én nem vagyok hálátlan ember, kedves doktorom. Ha mi ketten szerencsésen átvészeltük a háborút, majd meglátja, mekkora jutalomban részesítem!”³⁵⁹

Morell magabiztos válasza, amit szintén rögzített, a kívülilágnak szóló önigazolásként is értelmezhető: „Mein Führer, ha egy átlagorvos kényszerült volna Önt ennyi éven át kezelni, akkor nagyon hosszú időt töltött volna távol a hivatalától, amibe a birodalom tönkrement volna.” Morell beszámolója szerint Hitler ekkor egy hosszú, hálás pillantást vetett rá és megszorította a kezét: „Kedves doktor, szívből örülök, hogy maga itt van nekem.”

Az orvosháború végére ezzel pont került. A páciens idejekorán megakadályozta a hatalomtól való megfosztását. Ezért viszont magas árat fizetett: személyi orvosa pozíciójában megerősödve folytatta egészségének szisztematikus rombolását. Zaklatott idegei megnyugtatósára az államfő végül „Eukodal-Eupaverint, intravénásan szőlőcukrot és intramuszkulárisan Homoserant kapott”.³⁶⁰

ÖNMEGSEMMISÍTÉS

„A főhadiszálláson általában véve úgy zajlik az élet, hogy arról nem lehet sokat írni, minthogy többé-kevésbé bizalmas természeti dolgokról van szó. Örülök, hogy a Führer egészséges és éjjel-nappal azon dolgozik, hogyan oldhatja meg minél jobban Németország problémáit. Én továbbra is a keleti front közvetlen közelében vagyok.”³⁶¹

Részlet Theo Morell egyik leveléből

Ahogy a berlini Engel gyógyszerárban egy kémcsőben potens hatóanyagokból összevegyítették a külön a Führer számára készített injekciók tartalmát, melyek a vérében feloldódtak, ugyanúgy oldódott fel fokozatosan hosszú időn át zárt és intakt létezése a nirvánában – érdemes gondolatban végigkövetni ezt az átalakulást, a korábban belső energiától sugárzó Führer emberi ronccsá való átváltozását, hogy megérthessük ennek a folyamatnak a történelmi események alakulásával való kölcsönhatását.

Az 1944 végéig még hátralevő időszak, amikor a front minden oldalon egyre közelebb nyomult, nap mint nap egy-egy szorítás volt már csak a hüvelykszorítón, és a Führer bélgörcei is egyre fájdalmasabbá váltak. Csak úgy tudta őket elviselni, hogy erős kábítószerket kapott és gyógyszerével elbarikádozta magát a külvilágtól. Egy józan és racionális Führer alkalmatlan is lett volna a saját maga által teremtett totális örület rendszerének irányítására. Meg volt győződve arról, hogy a nemzetiszocializmus hosszú távú céljainak még az ő életében kell megvalósulniuk, és nem bízott abban, hogy lehetséges utódai közül bárki is képes volna a germán világbirodalmat létrehozni. Emiatt úgy érezte, mindennel sietnie kell, nem szabad kompromisszumokat kötnie vagy feladnia a harcot. Azért volt szüksége Morell doppingszereire, hogy képes legyen felnőni a feladataihoz, totális csőlését ne veszítse el, és tettei helyességével szemben magában minden kétséget ki tudjon ölni. Hitler megal-

mániás Führer-álmaiból jottányit sem akart engedni, birodalma katasztrofális katonai helyzete ellenére sem. Nem volt szabad észhez térnie: rögtön át kellett volna látnia teljes vállalkozása abszurd és hiábavaló voltát. Nem engedhette meg magának, hogy kétség merüljön föl benne az egész világ ellen vívott harcának értelmét illetően, vagy hogy egyszerűen csak kiábránduljon abból a háborúból, amit maga robbantott ki és amit már régen elveszített. A tú kérelhetetlenül behatolt a bőre alá, visszaszívott, és amikor megjelent a fecskendőben a vér és a hatóanyag egy lökettel a vérbe lövellt, az örület tovább folytatódott.

Hitler 1941-től folyamatosan hormon- és szteroidinjekciókat kapott, legkésőbb 1944 közepétől már kokaint is, és aztán már első-sorban Eukodalt. Alig volt egy-egy józan pillanata, és ez segítette abban, hogy kitartson rögeszméi mellett és az utolsó pillanatig se ébredjen föl lidércálmából. Végleg elszakadt a világtól, felégette az utolsó hidat is, és mihelyt szembe kellett volna néznie a valósággal, ismét gyorsan kábítószeréhez menekült.

Drogok fűtötték belső lelkesedés híján: már csak bódult állapotban tudott kitartani örült téveszméi mellett. Főhadiszállásról főhadiszállásra, bunkerből bunkerbe költözve, otthontalanul, gátlásait végképp levetkőzve bezárkózott saját ködös és irreális világába, és onnan indította újabbnál újabb teljesen értelmetlen hadműveleteit, nem számolva a következményekkel. Már nem érdekelték a következmények, a mellékhatások: ha szükségét érezte, doppingoló versenysportolóként belőtte magát, és már nem tudta abba hagyni, nem tudott a lejtőn megállni – egészen a végső, elkerülhetetlen összeomlásig.

A SZUPERBUNKER

„Kedves régi barátom, remélem, még így szólíthatom, bár időközben Ön igazi hírességgé vált, de én még emlékszem az Ön jellemére. A német nép nagyon hálás Önnek áldásos tevékenységéért, mert nagy bajban lennénk, ha az erős kéz most hiányozna. És abban, hogy ez a kéz mind a mai napig erős tudott maradni, Önnek múlhatatlan érdemei vannak.”³⁶²

Részlet egy Theo Morellhez írt levélből

A páciens, hogy megóvjá magát az újabb merényletektől vagy bármilyen más külső támadástól, 1944. november 8-án délután átköltözött a főhadiszállás belső, zárt körzeten belül egy új óvóhelyre. A szokásos két méter vastag betonfödém helyett most hét (!) méter vastagságú kavicsbeton védte a külvilágtól. Az ablaktalan beton-monstrum, melybe friss levegő sem juthatott be közvetlenül, egy óegyiptomi sírkamrára emlékeztetett. A beépített anyag térfogata nagyobb volt, mint a hasznos téré. Ebben dolgozott, aludt és vegetált Hitler most már végképp teljes elszigeteltségben, bezárkózva saját örületébe, miközben személyisége lassan elkezdett megsemmisülni. Ő maga csak a jó oldalát látta a szörnyű építménynek, mely egy hatalmas idegen testnek tűnt az erdő közepén, és megállapította, hogy odabent a korábbinál több hely áll rendelkezésére, ha fel-alá akar sétálni. Morell kiszámolta, hogy a Führer hálósobájának és dolgozószobájának légtere 23 köbméterrel nagyobb volt, mint az előző bunkerben. A doktornak természetesen állandó bejárása volt az egyébként elzárt óriás szarkofágba, és már az elején beadott a Führernek „intravénásan Eukodalt a költözéssel járó megterhelés miatt”.³⁶³

Morell már régen tisztában volt a Führer egészségi és mentális állapotának hanyatlásával és azzal, hogy ez már időközben szóbeszéd tárgyává is vált. 1944 őszén feleségének, különböző körzetvezetőknek és régi ismerőseinek írt leveleiből az a kétségbeesett vágy sütt,

hogy a valóságosnál szebb színben ábrázolja a helyzetet. Ennek részeként ide-oda elküldte a főhadiszállás étlapjait, amiből kiderült, hogy mindennap más volt a menü, változatos volt az étrend. A kívülállóknak ezzel akarta bizonyítani, hogy Hitler „egyszerű és rendezett életet él”.³⁶⁴ Míg korábban sohasem hozta szóba mások előtt páciense egészségi állapotát, most szinte tüntetően terjesztette a jó híreket kifelé. Íme egy rövid válogatás jellemző megfogalmazásai-
ból: „Nagyra becsült páciensem igen jól van. (...) Legfontosabb páciensem folyamatosan jól érzi magát. (...) Az egészsége ismét teljesen rendben van. (...) Boldog vagyok, hogy páciensem egészségi állapota kiváló. (...) Páciensem nagyon jó egészségi állapotban van, és remélem, hogy még nagyon sokáig a korábbiakhoz hasonlóan jó erőben tudom tartani a német nép számára. A Ducén kívül gyógyítottam még néhány államfőt, és azt hiszem, igen sikeres orvosi műltra tekinthetek vissza.”³⁶⁵

A páciens azonban egyáltalán nem volt jól. Morell valójában csak egyre rövidebb időtartamokra tudott egy egészségesnek tűnő Hitlert előállítani, a kalapból elővarázsolni. A Führer gyakran hevert sápadtan és nyúzottan új betonbunkere ablaktalan cellájában egy egyszerű tábori ágyon, fehér hálóingben és durva katonai takarót húzva magára. Feje fölött egy irányítható fényű lámpa lógott, éjjeliszekrénye és egy alacsony állvány tele volt pakolva cédulákkal, katonai térképekkel, kinyitott könyvekkel és sürgős minősítésű jelentésekkel. A rendetlenség közepén egy soha meg nem szólaló telefon volt. A szürkésfehér falak még a friss, nem teljesen megkötött beton szagát árasztották magukból. Ágyában szanaszét szórva törött ceruzák heverték, köztük valahol nikkelleretes szemüvege is, melyet szégyelltt, és reszkető kezei miatt egyedül már nem is tudott feltenni. Morell azonban továbbra is rendületlenül írta: „Közölhetem, hogy a F. igen jó egészségnek örvend. (...) A legnagyobb örömmel, megnyugvással és elégedettséggel jelenthetem ki, hogy páciensem egészsége jól szolgál, a régi tetterőt és frissességet látom benne, amivel minden nehézségen és válságon úrrá tudott lenni.”

Heil helyett High: a Führer absztinensből narkóssá vált

Mihelyt azonban az Eukodal hatása alábbhagyott, a Führer egész testében remegni kezdett, és ez az állapot 1944 utolsó heteiben csak fokozódott. Hamarosan erről beszélt mindenki a környezetében, ha Hitler egészségi állapota szóba került. A hamuszürke Führer ezt tudta, és megpróbálta a remegést erőnek erejével elfojtani, ami csak rontott a helyzeten. A feszes és katonás, üdvözlésre előrenyújtott kéztartás már rég a múlté volt. Ideges és heves remegés fogta el a végtagjait. „Nagyon erős tremor a bal kezén – írta Morell. – A jobb keze egyre jobban remeg” – írta később. Vagy: „Most nem a bal lába remeg, hanem a bal karja és a bal keze.”³⁶⁶ Hitler a kabátzsebébe dugta a kezét, hogy mindez ne látszódjon. Olykor görcsösen leszorította a bal kezét a jobbal. Időnként pedig a remegés már átváltott erőteljes és egyenletes rázkódásba. Környezetét ez rendkívüli módon nyugtalanította. Guderian tábornok, aki időközben már a hadsereg vezérkar főnöki tisztjét töltötte be, arról számolt be, hogy Hitler kénytelen volt a jobb kezét a bal kezére és a jobb lábát a bal lábára tenni, hogy ülő testhelyzetben a remegés ne legyen annyira feltűnő. Hitler keze reszketett, remgett, szinte önálló életet élt – ez annyira szembetűnő volt, hogy sokan szándékosnak vélték. Ha összefonta mellén a karjait, az egész felsőteste átvette a remegést. Morell fürdőt és pihenést javasolt. Hitler azt szeretne volna tudni, hogy „nincs-e erre a bajra is valamilyen injekció”.³⁶⁷

Ezen a bajon azonban nem segíthetett az injekció, sőt éppen ellenkezőleg. A végtagok remegését és a hajlott testtartást az orvostörténeti kutatók, mint például Hans-Joachim Neumann az arterioszklerotikus Parkinson-kór tüneteinek tulajdonítják, egy olyan autoimmun betegségnek, melyben az immunrendszer saját szervezetének neuronjait összetéveszti idegen kórokozókkal, és megpróbálja őket megsemmisíteni. Ez a megbetegedés visszavezethető akár az állati hormonokból előállított brutális készítmények fogyasztására is. A betegség során elhalnak a köztes agy dopamintermelő idegsejtjei, és romlik a nagyagy egyes részeinek ellátása is, melyek a tanulási és a mozgáskoordinációs feladatok végrehajtásáért

felelnék. Morell feljegyzéseiben szintén Parkinson-kórra gyanakodott, de már csak 1945 áprilisában.³⁶⁸ Ma már nem tudjuk eldönteni, hogy helyes volt-e ez a diagnózis. Egy másik lehetséges magyarázat szerint Hitler sokat emlegetett remegése egyszerűen a túlzott drogfogyasztás következménye volt.

Ebben az életszakaszában Morell már nem hagyhatta magára páciensét. Bizonyos értelemben most már a doktor vezette a Vezért, másrészt viszont egyúttal a foglyává is vált. Fogalma sem lehet róla senkinek, mennyire szenved a pozíciójától, panaszolta. Évek óta nem utazhat el, egyáltalán nem a maga ura, és kénytelen mindent elhanyagolni az életében: szeretett feleségét, a kurfürstendammi rendelőjét, olmtüzi és hamburgi gyárait és kutatólaboratóriumait. Még a testvére temetésére is csak alig engedte el a Führer, annyira nélkülözhetetlenné vált. A külvilágban uralkodó veszélyekre hivatkozva állta el az útját: „Miután közöltem testvérem halálhírét, a Führer nagyon aggódott, mondván, hogy a nyugati országrész igen veszélyes. Mondtam, hogy akkor repülővel mennék (az nem jó, mert sok ellenséges vadászgép van állandóan bevetésben) vagy autóval (szerinte én egy ilyen hosszú autótutat nem bírnék ki – hiába állítottam ennek az ellenkezőjét), esetleg vonaton (ez sem igazán jó megoldás, mert a támadások miatt a menetidő kiszámíthatatlan).”³⁶⁹

Morell rövid távolléte idejére dr. Stumpfegger SS-orvost javasolta maga helyett, Hitler azonban elutasította a javaslatot, mert attól tartott, hogy a helyettes „esetleg nem tud olyan jól injekciót beadni”. Vagy inkább az volt a probléma, hogy Stumpfegger nem ismerte az x titkát? Amikor a doktor – magánélete utolsó morzsáihoz ragaszkodva – végül is elutazott a temetésre és utána egy rövid időre még a feleségéhez is benézett, Hitler a biztonsági szolgálattól egy testőrt rendelt mellé. Visszatérése után Hitler nagyon neheztelt rá: „15 óra 30 perc. A Führer igen barátságtalan, egyáltalán nem kérdez semmit. (...) Nagyon elutasító.”³⁷⁰ Morell hamar hozta a felszerelését, kifújta magát, zsebkendőjével letörölte homlokáról az izzadságot, és platinatűjét beszúrta páciense alkarjába: „Szőlőcukor intravénásan, valamint Vitamultin forte, Glyconorm, Tonoph-

pos-phan.” Hitler a bal kezét derékszíja csatjára tette, hangosan fújta ki a levegőt, vállát előre görbítette, ajkait megfeszítette, amitől egyébként is vékony szája még kisebbnek látszott. Egy kis idő elteltével ellazult az arca, Morell pedig begyakorlott mozdulatokkal masszírozta ki Hitler hasából lentől fölfelé a félrenyelt levegőt. Ismét a jól összeszokott páros voltak.

A CIPZÁR

Mialatt 1944 novemberében a Vörös Hadsereg Kelet-Poroszország újabb és újabb városait foglalta el, Hitler vénái annyira elhasználódtak, hogy már maga Morell sem nagyon tudta megszűrni. A túl gyakran megszárt érfalak begyulladtak, hegesedtek és barnásan elszíneződtek. Morell kénytelen volt szünetet tartani: „Ma nem adtam be injekciót, hogy a friss sebhelyek jobban be tudjanak gyógyulni. A bal könyökhajlata jó állapotban van, a jobb oldalon a szúrások helyén kis piros pontok látszanak (genny nincs bennük). A Führer úgy véli, hogy korábban ilyen még nem fordult elő vele.”³⁷¹

Ezekben a hetekben már nagyon nehéz volt Hitlernek beadni az injekciót. Minden szúrás nyomán egy új seb keletkezett, mely egybenyílt az előzővel, és hosszúkás, egyre nagyobb kemény heg jött létre: a pályaudvari narkósokra jellemző „cipzár”, amikor a szúrásnyomok már összeérnek és egy ronda látványt nyújtó vonalat alkotnak. Lassan maga Hitler is ideges lett és aggódni kezdett a rengeteg injekció következményei miatt: „Az intravénás injekciók alkalmával a Führer azt gondolta, hogy nem dörzsölöm be elég hosszan szúrás előtt a helyet, és ezért lesznek a karján az utóbbi időben kis piros pörösenések.” Morellnek azonban más magyarázata volt erre: „A természetes fény és friss levegő nélküli bunkerben eltöltött hosszú idő miatt a vér oxigénben szegényre és vénássá válik, nehezen alvad, és a szúrás helye is piros marad.” Hitler azonban továbbra is bizalmatlan volt: „A Führer a piros pöttyöket baktériumokkal magyarázza,

és úgy véli, hogy az injekciók során baktériumok jutnak be a szervezetébe.”³⁷²

Morell kénytelen-kelletlen véget vetett egy időre az injekcióorgiának. Hitler azonban végül minden aggályát félretéve szabad utat engedett önpusztító hajlamainak. A számtalan szúrás okozta kellemetlenségek ellenére is ragaszkodott az injekciós kúrához, és az alábbi szavakkal közölte orvosával, hogy nem kezelésre, hanem azonnali injekcióra van szüksége: „Reggel 6 óra. Azonnal mennem kell a páciensemhez. (...) Húsz percen belül megérkezem. A Führer egész éjjel dolgozott, egy nagyon nehéz döntést kellett meghoznia, ami miatt nagyon felizgatta magát. Az izgalmi állapota egyre csak fokozódott, míg végül – ami rá hasonló helyzetekben igen jellemző – egy görcsöt eredményezett. Nem akarta, hogy megvizsgáljam, mert az csak növeli a fájdalmat. Gyorsan előkészítettem egy Eupaverin-Eukodal injekciót és beadtam intravénásan, ami a sok seb és heg miatt az utóbbi időben már igen nehezen ment, és megint csak megállapítottam, hogy egy ideig kímélnünk kellene a vénákat. Minthogy az injekció beadása a sebek miatt némileg hosszabbra nyúlt, a hatás már menet közben jelentkezett, és a fájdalmak megszűntek. A Führer ennek nagyon örült és hálásan megszorította a kezem.”³⁷³

Húsz perc a telefonhívás és az adag beadása között: ilyen hatékony dilerrel a legtöbb kábítószerfüggő csak álmodik. Hitler sokra is becsülte személyi orvosa megbízhatóságát, és 1944. október 31-én például megállapította, hogy „a tegnapi reggeli gyors beavatkozás azonnali eredményre vezetett”. Morell igyekezett megnyugtatni: „Ha megint ugyanez a helyzet áll elő, csak telefonáljon nyugodtan, akár az éjszaka közepén is. (...). Azzal teszi nekem a legnagyobb szolgálatot, ha segíthetek Önnek.”³⁷⁴

A páciens az év vége felé a főhadiszálláson gyakran vette igénybe a 24 órás szobaszolgálatot, ha kemény drogra volt szüksége, és Morellt éjjélkor is gátlástalanul kiverte az ágyából, csip-csup fájdalmakra vagy idegi megterhelésre hivatkozva. Miközben a küldönc visszavitte az orvos táskáját barakkjába, ő páciense mellett maradt,

amíg a hatás jelentkezett. 1944. november 8-án a löket nem volt elég intenzív, ezért Morell nagylelkűen rásegített: „A Führer erős puffadásra panaszkodik. Ahogy mondja, most kell meghoznia élete legfontosabb döntéseit, és ettől egyre rosszabb idegállapotba kerül. Az Eukodal-Eupaverin eleinte csak részben oldja a spazmust és a fájdalmakat. Kéri, hogy adjak be még egy fél adagot, ezért visszahozatom a táskám, és látom, hogy csak 0,01 Eukodalt adtam be a szokásos 0,02 helyett. Újabb 0,01 Eukodalt követően azonnal elmúlik a fájdalom és a görcs. A Führer köszönetet mond az azonnali segítségért és teljesen jó kedélyállapotba kerül.”³⁷⁵

Egy narkós rögtön észreveszi, ha nem a teljes adagot kapja. Az igazi narkóst már semmi más nem érdekli, csak a következő dózis, ami teljesen feldobja. Emellett a létezés minden más vonatkozása háttérbe szorul, teljesen mindegy már számára például, hogy éjszaka van-e vagy nappal. A merénylet utáni hónapokban Hitler drogfogyasztása rekordokat döntött, biokémiai egyensúlya teljesen kibillent – és már az egészsége is ráment. Stauffenberg megölni ugyan nem tudta, de áttételesen végleg kábítószerfüggővé tette. Hitler fokozatosan leépült. Arca okkersárgává vált, szemhéjai megerecskedtek, végtagjai remegése tovább fokozódott, koncentráló képessége pedig jelentősen romlott. Másodsebésze, Hasselbach, aki Morell kezeléseit megvetően csak „kuruzslásnak” nevezte,³⁷⁶ Hitler egészségi állapotának romlását a háború után, a szövetségesek által való kihallgatása során így foglalta össze: 1940-ig Hitler jóval fiatalabbnak nézett ki a koránál, utána azonban gyorsan öregedésnek indult. 1943-ig külső megjelenése még megfelelt életkorának, később azonban szervezetének leépülése egyre nyilvánvalóbbá vált.

Tény, hogy az Eukodal, melyet Morell először 1943-ban vetett be, de 1944 szeptembere és decembere között olyan sokszor adott be, hogy a kábítószer-függőség kialakulása reálisnak tűnik, igen kellemetlen mellékhatásokkal jár. A túladagolás gyakori tünete az alvászavar, a tremor és a székrekedés. Hitlernél ezek mind jelentkeztek is. Mihelyt az eufória elmúlt, az emésztőrendszerben „görcsös obstipációk” alakultak ki, Hitlernek „nem volt széklete és sze-

lek bántották”.³⁷⁷ Éjszaka álmatlan forgolódott az ágyában: „Nem tudok aludni, (...) a sötétben állandóan vezérkari térképeket látok magam előtt, az agyam szüntelenül zakatol, és órákba telik, mire lenyugszom.”³⁷⁸ Azt állította ugyan, azon nyugtalankodik, hogy brit bombázók szelik át a birodalom légterét, valójában azonban a drogok fosztották meg az alvástól. A feltétlenül szükséges alvásmennyiség biztosítása érdekében Morell kénytelen volt Luminalt vagy Quadro-Noxot, barbituráttartalmú nyugtató- és altatószereket adni neki. Az ördögi körből már nem lehetett kilépni.

A nagy mennyiségben kapott Eukodal miatt Hitler emésztőrendszere már alig működött, és bélpanaszaival ugyanott tartott, mint 1936-ban, mielőtt Morell először adott be neki Mutaflort. A páciens krónikus székrekedésben szenvedett, a kamillabeöntések miatt „beült a vécére. Kint kellett maradnom (még be is zárta az ajtót)”, de ez sem használt: „A folyadék nem maradt bent, hanem (sajnos) rögtön kifolyt belőle. (...) A Führernek meg kell próbálnia (altató nélkül!) aludni.”³⁷⁹ Legalapvetőbb testi funkciói működtetéséhez fárasztó erőfeszítésre volt szükség. Ezeket Morell olyan lelkiismeretesen jegyezte fel, mintha a fronton zajló eseményekről volna szó, mintha a Wehrmacht főparancsnokságának katonai jegyzőkönyveit olvasnánk: „16 és 18 óra között széklet négy alkalommal, melyek közül kettő kisebb, kettő pedig nagyobb volt. A másodiknál a szorulás megszűnése után híg folyadék ürült robbanásszerűen. A harmadik és a negyedik széklete nagyon bűdös volt, a negyedik pedig még inkább (nyilván azért, mert korábról darabos ürülék maradt vissza, mely feloldódott, majd gáz és toxikus anyagok képződéséhez vezetett). Ezt követően a Führer nagyon megkönnyebbült és arca kisimult. Azonnal hívatott, hogy közölje velem az örömteli hírt.”

A BŰN KÉRDÉSE

1944. november 21-én ebédre rizskásaleves és sült zellerszeletek voltak burgonyapürével, utána pedig a Farkasodú főhadiszállást bezárták. Pontosan tizenhárom napig kuksolt Hitler az új szuperbunkerében, az oroszok azonban már annyira közel voltak, hogy a főhadiszállást el kellett hagyni, és a Führer új ketrecében, egy páncélozott vasúti kocsiban gördült tova Berlin felé, melynek rácsos ablakain összehúzták a függönyt, ha az út mentén bombatámadás nyomai látszottak, azaz a valóság zavaró közelségbe került volna a vonat fontos utasához. A Führer *Brandenburg* nevű különvonatával utaztak, és az útba eső pályaudvarokat a szerelvény érkezése előtt a biztonsági emberek gondosan kiürítették. Minthogy Hitler már maga is kénytelen volt tudomásul venni, hogy semmi esélye Sztálin Vörös Hadseregével szemben, feladta a keleti frontot, és egy második, a kokain által motivált ardenneki offenzívát tervezett. A hirtelen irányváltással talán szerette volna megismételni 1940 tavaszán a villámháborúban elért hatalmas sikereit, és még az utolsó pillanatban próbált egy különbékét kicsikarni a nyugati szövetségesektől.

Érkezés Berlin-Gruenewaldba hajnali 5 óra 20 perckor. Minden a legszigorúbb titoktartás mellett zajlott. A gyorsíró az alábbiakat jegyezte föl: *Csendrendelet!* Hitler már egyébként is szinte csak suttogva beszélt, mert a hangszálaival kapcsolatos gondjai miatt félt, hogy elveszíti a hangját. Tekintete már nem a külvilágot kutatta, hanem képzeletbeli célpontokra meredt. Rendszeresen mélyet szippantott a Morell által az útra beszerzett katonai oxigénellátó készülékből. Ennyire komor és nyomott még sohasem volt a hangulata. Mindenki tudta, hogy illuzórikus volt felvenni a kesztyűt az amerikaiak és a britek óriási haderejével szemben, de a főparancsnok biztos volt (vagy biztosnak látszott) a győzelemben. A valóságban „a nagy izgalmaktól, (...) melyek miatt hasa felfúvódott és görcsök kínozták”, annyira rossz állapotban volt, hogy már csak az Eukodal segített rajta.³⁸⁰ Egy nappal később kapott még külön 0,01

gramm morfint is. Két nap múlva, 1944. november 24-én pedig az alábbiakat jegyezte fel magának Morell: „Nem tartottam szükségnek az injekciót, a Führer azonban jobb közérzete érdekében ragaszkodott hozzá.”³⁸¹ Három nap elteltével Hitler „a rá váró kemény munka miatt akart injekciókat kapni”.³⁸²

És vajon hogyan hatott ez a parttalan és szertelen gyógyszerfogyasztás Hitler intellektusára, szellemi képességeire? Beszámítható volt még a diktátor? Walter Benjamin filozófus, aki egy évtizeddel korábban kísérletezett az Eukodallal – szájon át egyébként, ami jelentős mértékben csökkenti a hatását –, a következőket írta e félig szintetikus ópiát pszichés hatásmechanizmusáról: „Talán nem öncsalás, ha azt mondom, hogy a szer hatása alatt az ember irtózik a szabad, tágas tértől, és a *külvilág* gondolata csaknem elviselhetlenné válik. Az ember (...) befelé fordul, begubózik gondolatai szövevényébe, és egy olyasfajta pókhálót épít maga köré, melyben a külvilág eseményei csak mint apró rovarok akadnak fenn. A tudatnak ebből a barlangjából nem szeretne az ember kiszabadulni. Lassan ellenségessé válik az ember viselkedése a jelenlévőkkel, a környezetében lévőkkal szemben, mert attól tart, hogy megzavarják és kirángatják belső világából.”³⁸³

Hermann Römpf vegyész és számos szaktudományos könyv szerzője azt írja, hogy a tartós ópiátfogyasztás „károsítja a jellemet és az akaratot. (...) Csökkenti az alkotóerőt, anélkül hogy a korábban is meglévő szellemi képességeknek ártana. Egészen jelentős és magas beosztású emberek sem riadnak vissza a csalástól és a szélhámoságtól.” Mindezeket túl üldözési mánia és a környezettel szembeni beteges bizalmatlanság is kialakulhat.³⁸⁴

Hitler bunkermentalitása az Eukodalban találta meg azt a drogot, ami a végső stádiumban lehetővé tette számára teljesen kilátástalan helyzete elviselését. A rá jellemző érzéketlenséget, merev világképet, a fantáziálásra való hajlandóságot és gátlástalan öntörvényűségét ez az 1944 ősztől egyre rendszeresebben fogyasztott opioid tovább fokozta. A szövetséges csapatok már keleten és nyugaton is átlépték a birodalom határait, de az erős kábítószer kioltotta belőle

a győzelemben vetett hittel kapcsolatos kétség utolsó szikráit is. Nem maradt benne semmi együttérzés az ártatlan polgári áldozatok iránt, a külvilággal és magával szemben is egyre érzéketlenebbé vált.

E fájdalomcsillapító és kábítószer hatása alatt a Führer teljesen önmaga maradt: ilyen volt tulajdonképpen az igazi Hitler már korábban is. Nézetei és tervei, a saját jelentőségének túlértékelése és az ellenfél teljes félreismerése már 1925-ben írt proklamációjából, a *Mein Kampf*-ból is kiolvashatóak. Kábítószerfüggése csak fokozta korábbi ridegségét, a – másokra bízott és sohasem saját maga által végrehajtott – erő és az erőszak mindenhatóságába vetett megszállott hitét, és hozzájárult ahhoz is, hogy a háború utolsó pillanatáig is a zsidók kiirtására fordítsa birodalma egyre szűkülő erőforrásainak jelentékeny részét, ahelyett hogy parancsot adott volna a népirtás leállítására.

Céljai, indítékai és ideológiai lázálmai tehát nem drogfogyasztásának a számlájára írhatóak, már sokkal korábban is jellemzőek voltak rá. Hitler nem ködös tudatállapotban rendelt el gyilkosságokat és emberiség elleni bűncselekményeket, mert élete utolsó pillanatáig világos volt a tudata és beszámítható maradt. A drogok nem korlátozták döntési szabadságában. Hitler mindvégig ura maradt önmagának, pontosan tudta, hogy mit tesz, hidegvérrel és józanul cselekedett. Kezdetről fogva ámításra és kábításra épülő rendszerén belül mindvégig következetesen viselkedett, sőt félelmetesen konzekvens volt, és semmiképpen sem tekinthető örültnek. Klasszikus esete az *actio libera in causa*-nak*: bármennyi drogot is fogyasztott, hogy olyan állapotban tartsa magát, amilyenben a tetteit elkövette, ez nem csökkenti óriási bűnét.

* A büntetőjogban a kifejezés a szándékosan előidézett beszámíthatatlan állapotot jelenti, az így elkövetett bűncselekményeket a legtöbb jogrendben a józan állapotban elkövetettekkel, esetenként a szándékos bűncselekményekkel egyenlő szigorral ítélik meg. [A szerk.]

IV. RÉSZ

KÉSŐI KILENGÉSEK – VÉR ÉS DROGOK

(1944–1945)

„A gonosz seb – hogyan gyógyítsuk meg?”³⁸⁵

Richard Wagner

1944 második felében Hitler katonái szinte már sehol nem arattak győzelmet. Augusztus végén a szövetségesek visszahódították Párizst, őszre pedig a Wehrmacht kénytelen volt feladni Görögországot és egész Délkelet-Európában visszavonulóban volt. Szeptember 11-én az amerikai csapatok Triernél átlépték a Német Birodalom határát. Minden fronton kivérzett, megfogyatkozott és meggyengült német csapatok vívták utóvédharcukat veszített helyzetben. A Pervitin már csak a pusztá túléléshez és a meneküléshez nyújtott segítséget. Egy harckocsiparancsnok tömören így fogalmazott: „Addig megyünk megállás nélkül, amíg csak el nem hagyjuk Oroszországot. 100 kilométerenként váltjuk egymást, bekapjuk a Pervitint, és csak tankolni állunk meg.”³⁸⁶

Egy tanulmány szerint három év elteltével már súlyos pszichózisokban szenvednek azok, akik túlzott mértékben fogyasztanak kristálymetet.³⁸⁷ Minthogy a kristálymet és a Pervitin esetében ugyanarról a hatóanyagról van szó, és a lengyelországi hadjárat, a Franciaország elleni Blitzkrieg, de legkésőbb a Szovjetunió megtámadása során számtalan katona kezdte el szedni a Pervitint, igen valószínű, hogy a háború utolsó hónapjaira sokaknál pszichotikus mellékhatások alakultak ki. Vélhetően megnőtt a szer iránti igény is az egyre nehezebb körülmények miatt.³⁸⁸

Nem meglepő ezek után, hogy 1944-ben Pervitin-láz lett úrrá a hadseregen. A Temmler Művek által a birodalmi egészségügyi főmegbízotthoz intézett levélből az derül ki, hogy a vállalat alapanyagok (efedrin, kloroform, sósavgáz) rendelkezésre bocsátását

kérte a folyamatos gyártás biztosítása érdekében. Négymillió tabletta kívántak ebből előállítani „katonai ellátási célokra”.³⁸⁹ Az üzemcsarnokokat logisztikai okokból délnyugatra, a favázas házacskaírók ismert Meisenheimbe helyezték át, azon belül is egy sörfőzdébe, ahol egy ideig együtt készült a német katonák két kedvenc drogja: a sör és a kristálymet.³⁹⁰

A légierő sem hagyta abba a teljesítményfokozó szerek alkalmazását. Egy 1944 júliusában megtartott orvos-egészségügyi megbeszélésnek például ez volt az egyetlen témája.³⁹¹ A hadsereg egészségügyi szolgálata szintén igényelt Pervitint a sebesültszállításokhoz. 1944 novemberében az A hadseregcsoport kórházvonatainak főorvosai kísérletbe fogtak: a morfin hatását hasonlították össze a morfin-Pervitin koktél hatásával.³⁹² Kiderült, hogy még a súlyosan sérültek kedélyállapota is tartósan jó tudott maradni, ha az opiáinjekció mellé két tableta Pervitint is kaptak. Az általános közérzetük és a gyógyítás során tanúsított együttműködési szándékuk is javult, ami valószínűleg arra ösztönözte a katonákat és az egészségügyi vezetést, hogy ezeket a szereket a későbbiekben is újra alkalmazzák.

Sok katona azonban már egyáltalán nem akart újra bevetésre menni. Kimerültek, fizikai állapotuk leromlott, és egyre hosszabb regenerációs időszakra volt szükségük. Már üresen puffogtak a fülükben az utolsó töltényig való kitartásra biztató szövegek. Buzgalomról már szó sem volt, a katonák hangulata rendkívül levert volt.³⁹³ Leállni és félreállni azonban nem lehetett. Gerd von Rundstedt vezértábornagy egyik igen tipikus napiparancsa azzal végződött, hogy a helyzet a folyamatos előrehaladást követeli meg. A főparancsnok egyik rendelkezésében pedig ez olvasható: „Lehetséges, hogy az állomány túlterhelésére és veszteségekre kerül sor, de ez esetben nem mérlegelhet az orvosi lelkiismeret. A helyzet megkívánja minden erő bevetését.”³⁹⁴ Ez alól természetesen a kémiai erőforrások sem jelentettek kivételt.

Amikor az ideológiai szövegek már leperegtek a katonákról, mert a vezetésnek az egyre üresebben hangzó „végső győzelmen”

kívül már semmi nem jutott eszébe, a Wehrmacht olyan új készítmények kifejlesztéséről döntött, melyek olyan intenzíven serkentik a központi idegrendszer receptorait, hogy még a holtak is feltámadnak tőlük és győzelemre viszik alakulatukat a harcmezőn. Bár talán erőltetettnek tűnik a párhuzam, mégis igaz: a csodafegyverek kifejlesztésére irányuló hatalmas erőfeszítésekkel egyidejűleg, a háborúnak ebben a végső szakaszában csodadrogokat is megpróbáltak gőzerővel kifejleszteni, utolsó szalmaszálként kapaszkodva ebbe a „vegyszerbe”.

EGY KIS KITÉRŐ: A BUNDESWEHR EGÉSZSÉGÜGYI AKADÉMIÁJA, MÜNCHEN

A Bundeswehr az egykori SS-laktanyából alakította ki egészségügyi akadémiáját, az egykori, már rég megszűnt berlini katonaorvosi akadémiának megfelelő képzési intézményt, ahol Ranke professzor a harmincas évek végén Pervitinnel kísérletezett a tisztjelölteken. A Wehrmacht kétes megítélésű drogdílere helyett most a rokon-szenves dr. Volker Hartmannal beszélgetek, az Egészségügyi Ellátási Tanszék vezetőjével. Egy vöröskeresztes harckocsi és egy kiszuperált mentőhelikopter mellett vezet keresztül a hatalmas katonai területen. ALFA VESZÉLYEZTETETTSÉGI SZINT – hirdeti egy tábla. Hartmann megnyugtató: „Semmi ok az izgalomra” – mondja. „Ez azt jelenti, hogy minden rendben van.” Közben ismerteti a Bundeswehrrel kapcsolatos saját vízióját. Szerinte a hadsereget csak humanitárius célokra és fegyverzet nélkül volna szabad bevetni. „A németek már úgysem tudnak igazán harcolni, és talán nem is kellene már nekik. A mi erőnk másban rejlik” – indokolja meg elgondolásait.

Hartmann mindenesetre már mindenhol teljesített szolgálatot: volt hajóorvos a libanoni partok előtt állomásozó Gorch Fock nevű fregatton, szolgált egy csapatellátó hajón Afrika partjai előtt a Horn

foknál, volt Koszovóban és Afganisztánban, valamint részt vett az indonéziai Banda Acehben egy cunami utáni segítségnyújtó akcióban. Az afganisztáni Mazár-e Sarifban a német csapatok egészségügyi ellátó részlegének a parancsnokaként az egész régióért viselt felelősséget. Amikor egy zászlóaljparancsnok a tálibokkal szembeni esetleges bevetések előtt Modafinil nevű serkentőszert kért tőle, megtagadta a gyógyszer kiadását. A Modafinil a pszichostimuláns gyógyszerek csoportjába tartozik, és hatásmechanizmusa mind a mai napig nem teljesen ismert. A sportban doppingszernek minősül, és tiltott a fogyasztása. Gimnazisták és egyetemisták fogyasztják olykor *smart drug*-ként, azaz agyserkentő okosdrogként, hogy a koncentráció- és a teljesítőképességüket fokozzák. „Nem akartam felelősséget vállalni azért, hogy egyes katonák függővé váljanak, nem is beszélve a dolog etikai és politikai vonatkozásairól – magyarázza döntését. – Minden ilyen szert bevonattam.”

Hartmann évek óta kutatja a katonaság és a drogfogyasztás összefüggéseit. Ő tárta fel, hogy milyen kísérleteket végzett a háború végén a német haditengerészet egy csodadrog kifejlesztése céljából. Ezt a történetet – a megfelelő földrajzi-történelmi kontextusba ágyazva – már este meséli el a müncheni Odeonsplatz-on, ahol a javaslatára második találkozónkra sor kerül, a Feldherrnhalle mellett, pontosan azon a helyen, ahol 1923. november 9-én a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt – magas véralkoholszint által is motivált – puccskísérlete egy átívott éjszaka után kudarcba fulladt. Most szeptember vége van, kellemesen langyos az este. Még ide is elér az *Oktoberfest* hangulata. Népviseletbe öltözött emberek mindenfelé, söröző társaságok. Jól illik ez a hangulat ahhoz, hogy történelemről, erőszakról és élvezeti cikkekről beszéljünk.

„A Hitler-puccs idején a bajor rendőrség ott állt és tüzet nyitott” – mutatja Hartmann. Az egyik első náci, akivel végeztek a golyók, estében beleakadt Hitlerbe, és magával rántotta a földre. Hitler testőrei közül is néhányat lövések értek, és a már földön heverőkre zuhantak. Egy tucatnál is több rendbontó azonnal életét veszttette,

de négy rendőr és egy járókelő is meghalt. A kíváncsiskodók menekülni próbáltak, valóságos káosz alakult ki. Hitler összeszedte magát és elmenekült. Alig sérült meg. Néha az ilyen véletlenek alakítják a történelmet.”

Beülünk a közeli Pfälzer Residenz borozóba, melynek falán egy emléktábla utal a négy megölt bajor rendőrré – a náci első áldozataira. Bent fröccsöt rendelünk fehérborból, ami – tekintettel az éppen zajló, a müncheniek által ötödik évszaknak is nevezett Oktoberfest általános árpalé-bódulatára – szinte eretnekségnek tűnik. Hartmann most kezd bele beszélgetésünk tulajdonképpeni témájába. Ez a történet véglegesen leszámol a Wehrmacht úgynevezett tisztaságával kapcsolatos, újra és újra feléledő mítoszokkal. Egy mocskos történet a magára egykor olyan büszke haditengerészet életéből, mely végérvényesen eloszlatja a morális integritásával kapcsolatos utolsó illúziókat is.

A CSODADROG NYOMÁBAN

„A valódi háború soha nem fog bekerülni a könyvekbe.”³⁹⁵

Walt Whitman

A német haditengerészetnél magas rangban szolgált egy tiszt, aki a furcsa hangzású Hellmuth Heye nevet viselte. Az ötvenes években a CDU képviselőjeként bejutott a Bundestagba, de 1944. március 6-án még az volt a célja, hogy megnyerje a II. világháborút, és két munkatársával együtt egy tárgyalóhelyiségben ült Kielben. Heye volt a *Kleinkampfmittelverbände*, vagy rövidebben a K-Verbände, azaz a Kis harci alakulatok parancsnoka altengernagyi rangban, és ebben a minőségében közvetlenül Karl Dönitz főparancsnoknak volt alárendelve (aki 1945 májusában rövid időre Hitler utódja lett). Nem alakult jól a helyzet a tengeren a „császári tengerészet” számára, ahogyan magukat a „nemzetiszocialista légierőtől” megkülönbözte-

tendő szívesen nevezték. Az atlanti csatát Németország elveszítette. A britek megfejtették a feltörhetetlennek tartott rejtjelkódot, a szövetségesek jelentős légi fölényben voltak, és emiatt, valamint a fegyverkezés során hozott rossz döntések miatt véget kellett vetni a tengeralattjáró-háborúnak. Ezután Amerikából már akadálytalanul érkezett az utánpótlás Angliába, és a szövetségesek alaposan fel tudtak készülni a normandiai partraszállásra. Heye azt a feladatot kapta 1944 tavaszán, hogy kötelekeivel ezt akadályozza meg.

Hitler valósággal ujjongott örömeiben, mikor a „kis harci eszközök” kifejlesztéséről hallott, mert reális esélyt látott az amerikaiak partraszállásának megakadályozására: „Ha ezek elkészülnek, meg tudom állítani az inváziót.”³⁹⁶ Már 1944 tavaszán, egy a Farkasodóban tartott fegyverkezési tanácskozás során – melyen Speer fegyverkezési miniszter, Himmler, az SS vezetője és még néhány tábornagy vett részt – Hitler azt követelte, hogy minél hamarabb készüljenek el a remélt csodafegyverek. Az ellenség óriási fölényét kétszemélyes merülő csónakokkal, mini tengeralattjárókkal, robbanó csónakokkal és egyszemélyes torpedókkal kellett volna az úgynevezett „tűszúrás-taktika” – apró, kiszámíthatatlan támadások – révén megtörni, hajóikat elsüllyeszteni vagy legalábbis a tengerészek között pánikot okozni, ami visszavonulásra készítette volna őket. Dávid vette föl a harcot Góliát ellen, még ha nem is a bibliai értelemben: A „K-alakulatok” voltak a haditengerészet kis kedvencei, melyek a meglepetés erejével akartak hatni az ellenségre, valamint azzal, hogy nem lehet őket bemérni és felfedezni. Oda kellett lopakodniuk a nagy ellenséges hajókhoz, előkészíteni a torpedót, majd pedig: *támadás*. Ebből a célból a legénységnek több éjszakan és nappalon át megszakítás – és természetesen – alvás nélkül a vízben kellett maradnia, azaz még tovább, mint amit a tapasztalatok szerint Pervitin alkalmazásával el lehetett érni (48 óra aktivitást tartottak reálisnak). Speciális kiképzést nem terveztek az életveszélyes bevetésekben résztvevő tengerészek számára. Új drogokon viszont már dolgoztak, melyeknek minden korábbit felül kellett volna múlniuk.

Heye altengernagy a „D IX”-ben a kokain, a Pervitin és az Eukodal kombinációjában bízott

Ha ebben a háborúban valamikor is ütött az utolsó óra, amikor a végsőkéig ki kellett tartani, az most volt. Heye lázasan keresett 1944 tavaszán egy olyan, gyorsan rendelkezésre álló szert, mely „az átlagosnál hosszabb időre harci körülmények közé kerülő, és ily módon alvási lehetőségüktől is megfosztott katonákat képes ébren és bevetésre kész állapotban tartani.” Ennek a szernek továbbá „növelnie kellett a katonák önbizalmát, és mobilizálnia kellett erőtartalékaikat is”.³⁹⁷ Ki volt azonban képes egy ilyen fantasztikus szer kifejlesztésére?

Gerhard Orzechowski professzor, tengerészorvos és a haditengerészet főparancsnokságánál szolgálatot teljesítő főgyógyyszerész a polgári életében farmakológus professzor volt a Kieli Egyetemen. Franciaország megszállása idején a Haditengerészet Orvostudományi Kutatóintézetének tengeralattjárókkal kapcsolatos részlegén dolgozott a bretagne-i Carnacban, és elsősorban a teljesítményfokozó szerek egészségügyi vonatkozásaival foglalkozott.³⁹⁸ Úgy tűnt, hogy ez a szemüveges tudós a megfelelő ember arra, hogy a végsőkéig kimerült csapatokból az utolsó erőtartalékot is kipréselje, a kis harci eszközökön szolgáló tengerészek teljesítményét felkurblizza, és így Németország számára a farmakológia segítségével a végső győzelmet kivívja. Orzechowski feladata az volt, hogy kémiai szerek használatával „az embert ragadozóvá változtassa”.³⁹⁹

Ezt a célt akarta elérni maga Heye is, aki a *Neger* (*Néger*) nevű egyszemélyes harci csónakot, mely a hasa alatt egy torpedót szállított, sikeresen bevethetővé akarta tenni (a *néger* szó csavaros utalás a harci eszköz tervezője, Richard Mohr nevére – a Mohr ugyanis szerezcent jelent németül). A fölül levő – szintén torpedóra emlékeztető formájú – hajótestben ült a navigátor egy kis vízhatlan plexikupola alatt. Egy egyszerű irányzékkal tudta a torpedót a célra irányítani, majd – jó látási viszonyok esetén – egy lábbal kezelhető csappantyú segítségével kioldani, azaz kilőni. Utána megfordult, és maximális sebességgel menekült vissza a védelmet nyújtó kikötőbe. Ez meglehetősen kockázatos vállalkozás volt egyébként, mert az

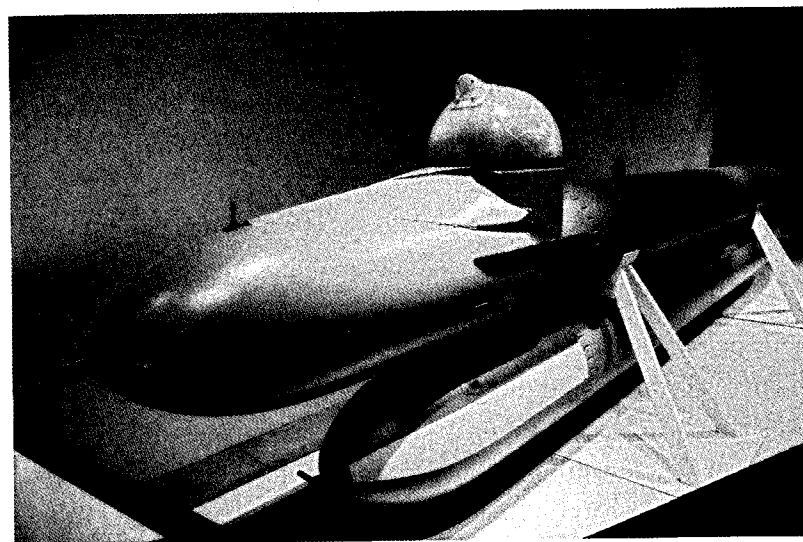
Orzechowski, a drogtervező: „Az embert ragadozóvá kellett változtatnia.”

amerikai vadászbombázók számára nem jelentett megoldhatatlan feladatot a vízen úszó és fénylő plexi cockpitek kilövése.

Orzechowski a gyakorlatilag kamikáze-bevetésre induló katonák számára tíz különböző serkentőszer-kombinációt fejlesztett ki, melyek jelölése D I-től D X-ig terjedt (azaz az 1. drogtól a 10. drovig). Eltérő arányban Eukodalt, kokaint, Pervitint és Dicodidot tartalmaztak – ez utóbbi egy félig szintetikus morfinszármazék, mely hatásmechanizmusát tekintve a kodeinnel áll rokonságban, de annál sokkal erőteljesebb. Ezek voltak akkor a legerősebb szerek a világon, melyekből a professzor izgalmas koktélokot kevert ki – ez szintén bizonyíték arra, hogy milyen lazán kezelték a haditengerészetenél is a kábítószereket. És arra is, hogy milyen kétségbeejtő katonai helyzetben volt a Német Birodalom.

1944. március 17-én a kiel-i tengerészeti kórház gyógyszer-tárában mindegyik változatból készítettek öt tablettát. Másnap a *Blaukoppel* nevű kiképzőtáborban ötven katona ki is próbálta a szereket. Szorított az idő, az egyes hatóanyagok kölcsönhatásának alaposabb vizsgálatára nem került sor. A kegyetlen versenyben a D IX volt a befutó, mely 5 mg Eukodalt, 5 mg kokaint és 3 mg metamfetamint tartalmazott. Olyan brutális kombináció, mely valószínűleg Hitlernek is ínyére lett volna. Már csak dr. Greulnak, a haditengerészeti egészségügyi vezetőjének kellett a D IX-re rábólintania, mert a kokaint por formájában nem volt szabad felírni. Heye szintén zöld utat adott. Az egészségügyi szolgálat gyorsan készítettet 500 tablettát a *Biber (Hód)* nevű, két torpedóval ellátott mini-tengeralattjárók és a *Néger*ek számára.

A legszigorúbb titoktartás ellenére is kiszivárgott a brutális drog híre – az SS fülébe is eljutott. Ott is egyre nagyobb szerepet kaptak a válogatott harcosokból álló különleges alakulatok, és ezért nagyon érdekelte őket a kollégák kutatási eredménye. Kialakult egy szoros együttműködés, melyet a haditengerészeti tisztjei a háború után a legszívesebben letagadtak volna. 1944. március 30-án a gátlástalanságáról és vakmerőségéről híres Otto Skorzeny alezredes, az SS kötelékén belül működő különleges egységek vezetője, akit a nyu-

Bevetés csak erős drogok alkalmazásával együtt: a Néger, az egyszemélyes és torpedóval felszerelt harci csónak

gati titkosszolgálatok – valós képességeit némileg túlbecsülve – időnként Európa legveszélyesebb emberének nevezték, váratlanul megérkezett Kielbe, a Heye irányítása alá tartozó parancsnokságra. Miután 1943 szeptemberében kiszabadította Mussolinét a fogságból, Hitler és Himmler minden kockázatos akcióját támogatta. A sebhelyes arcú kommandós hivatalosan a kis harci egységek új fegyvereit akarta megtekinteni, valójában azonban – ő, aki sohasem csinált titkot saját drogfogyasztásából – Orzechowski D IX-e miatt jött. Ezer tablettát rögtön be is csomagoltatott, hogy „különleges bevetéseken” próbálja ki.⁴⁰⁰ Létrejött egy olyan kapcsolat, ami nem maradt következmények nélkül.

És tényleg olyan hatásos volt a D IX? „Egy vagy két tablettát bevétele után egy órán belül mindenkinél kellemetlen tünetek jelentkeztek” – számol be róla a kevés fennmaradt jelentés egyike. „Azoknak, akik előtte kipihentek és frissek voltak, remegni kezdett a kezük, és átmenetileg euforikus állapotba kerültek, azok pedig,

akik fáradtan vették be a szert, arra panaszkodtak, hogy elgyengült térdük nehezen tartja meg a testüket és hogy húzódnak az izmaik. A D IX később fokozatosan megbénította a központi idegrendszert, a kezdeti ígéretes eufória megszűnt, a kísérleti alanyok gondolkodása lelassult és döntésképtelenné váltak. Kifogyott belőlük minden energia, a kritikai képességük lecsökkent, erősen izzadni kezdtek, amit hányinger, majd rendkívüli kimerültség és levertség követett.⁴⁰¹

Ez nem hangzik túl ígéretesen, a haditengerészet azonban ennek ellenére alkalmazni kezdte a D IX-et, ami súlyos következményekkel járt: a *Hódok* navigátorainak kétharmada nem élte túl a nyaktörő bevetést. A „csodadrog”, melynek mellékhatásai inkább akadályozták a katonákat harci feladataik teljesítésében, mintsem segítettek volna őket, olyan gyorsan eltűnt a süllyesztőben, amilyen gyorsan kifejlesztették.

Időközben drasztikusan romlott tovább Németország katonai helyzete. A szövetségesek partra szálltak Európában, és hatalmas hadaikkal megindultak a birodalom nyugati határai felé. A német katonai vezetés 1944 őszétől egy újonnan kifejlesztett kis harci eszközbe, az újfent forradalminak kikiáltott *Seehundba* (*Fóka*) vetette minden reményét. Heye a Fókákkal akarta a szövetségesek hajóit a Temze torkolatánál és a normandiai partok előtt felrobbantani. Az új harci eszköz kezelése és irányítása rendkívül nagy kihívást jelentett. Nagyon szűk volt benne a hely, és az ételt egy beépített fazékban lehetett megmelegíteni. A katonák szükségüket az üres konzervdobozokba végezték el.⁴⁰² „Nagyon nehéz volt négy napig kibírni ebben a harceszközben és serkentőszer nélkül nem is mindig ment”⁴⁰³, írta a K-alakulatok egészségügyi ellátásával megbízott tengerészorvos, Hans-Joachim Richert. Egy-két álmatlan éjszakát azért okozhatott neki a serkentőszerek felhasználása, mert katonai naplójában, melyet egyébként személytelen stílusban kellett vezetnie, némileg elhatárolódik a dologtól: „A katonai vezetés azon az állásponton van, hogy ebben a háborúban szükség esetén súlyos egészségkárosító hatással járó gyógyszerek alkalmazásával is számolni

Datum	Ort	Eintragungen
Zu: 11.10.44	Timendorfer Strand	Dr. Orzechewski über ein wachhaltendes und leistungsteigerndes Mittel für Seehund. In diesem Kampfmittel müssen 2 Mann etwa 4 Tage Einsätze fahren. Die Bedingungen sind ähnliche wie im Heckt. Die Soldaten sitzen in gepolsterten Stühlen hinter einander. Die Rückenlehne des Vorderen Sitzes kann umgelegt werden, sodaß ein Mann zeitweise liegen kann. Antrieb über Wasser durch Diesel-, unter Wasser mit E-Motor. Lufterneuerung mit Injektorverfahren. Verpflegung durch Konserven, die mittels eines elektrischen Topfes gewürzt werden. Der vordere Mann ist Kommandant und navigiert, der achtere ist L.I. und bedient die Maschinanlage. Der Letztere hat in dem ihm zur Verfügung stehenden Raum sehr wenig Bewegungsfreiheit. Die Bedingungen in dieser Hinsicht für den Vorderen Mann sind besser, zumal er im Turm sitzen bzw. stehen kann. Das Aushalten für 4 Tage in diesem Kampfmittel wird schwierig und ohne Reizmittel nicht immer möglich sein. Die militärische Führung steht auf dem Standpunkt, daß in diesem Krieg, wenn es erforderlich ist, auch Schädigungen durch stark wirkende Medikamente in Kauf genommen werden müssen, sofern sie die Durchführung von Einsätzen ermöglichen. Zur Auswahl stehen neben Bohnenkaffee die Mittel Cardiazol, Pervitin, Coffein und Cocain. Mit Prof. Dr. Orzechewski werden die notwendigen Versuche besprochen.
15.10.44	-	Aufstellung der K - Plattform 212 (Linsen).
16.10.44	-	Stabsarzt d.Lw. Dozent Dr. Malerny zur Verfügung Kom. Adm. U-Boote abkommandiert. Zusammen-

Egy tengerészorvos naplójából: „Coffein, Pervitin és Cocain”

kell.” 1944. október 11-én Richert Lübeck közelében találkozott Orzechowskival, hogy egy, „a Fóka navigátorai számára kifejlesztendő teljesítményfokozó szerről tárgyaljanak”.

A kombinált készítményekről már kiderült, hogy súlyos mellékhatásaik miatt használhatatlanok, ezért a két egészségügyi szakember azon elmélkedett, hogy az extrém nagy dózisban bevett vegytiszta kokain vagy metamfetamin nem volna-e képes két napnál és éjszakánál is tovább ébren és harcképes állapotban tartani a katonákat. Az idő szorított. Kilenc nap múlva, 1944. október 20-án Dönitz főtengernagy, a haditengerészet főparancsnoka, akitől Hitler állandóan csodafegyvereket követelt, megtekintette a kis harci eszközökből álló flotillát. Richert arról tájékoztatta, hogy „a Fóka harc eszköz 4 × 24 órás bevetése rendkívül nehezen megvalósítható és új típusú gyógyszerek kifejlesztését és kipróbálását teszi szükségessé”. A D IX-hez hasonló kudarcok elkerülése érdekében elhatározták, ezúttal előzetes kísérleteket is fognak végezni annak érdekében, hogy „kiderüljön, miként viseli el az emberi szervezet a nagy dózisban és tablettaként bevett Cocainum hydrochloricumot, a szintén nagy adagban és rágógumi formájában bevett Pervitint, valamint a szintén rágógumi formájában, de kisebb adagban beszedett Cocainum hydrochloricumot és basicumot.”

Am hol és kivel lehetne végrehajtani ilyen – nem veszélytelen – vizsgálatokat? Ekkor eszükbe jutott az orvosoknak az Otto Skorzeny-féle kapcsolat az SS-hez. Tapogatózhatna esetleg a haditengerészet abba az irányba? Heye áldását adta rá, és Dönitz is egyetértett. A haditengerészet makulátlan egyenruhát viselő tisztakezű férfiúi felvették a kapcsolatot a mocskos SS-szel, és kezdetét vette egy szigorúan titkos együttműködés, melynek a mai napig nem ismerjük minden részletét. A kísérletek irányításával megbízott Richert tengerészorvos számára 1944 novemberének végén feltárult egy óriási létesítmény kapuja. Nagy acélbetűs felirat jelezte a bejáratot: ARBEIT MACHT FREI.⁴⁰⁴

SZOLGÁLATI ÚT SACHSENHAUSENBA

Hideg szél fúj a három méter magas kőfal körül, melyen keresztalakú nyílások vannak, a tetején pedig virágtartókba ültetett örökzöld növények szimmetrikusan elrendezve. A külső kerítést villanyáram védi, előtte szögesdrót tekercsek és gereblyével elsimitott kavicsáv: SEMLEGES ZÓNA. Felszólítás nélkül lövünk.

A Berlintől északra, harmincöt kilométerre, egy Oranienburg nevű kisváros határában található Sachsenhausen koncentrációs tábor 1936-ban, a berlini olimpia évében nyitották meg. Ez volt az első, egy SS-építész által rajzasztal mellett megtervezett tábor. Az építész elsődleges feladata a teljes ellenőrizhetőség biztosítása volt – ez a magyarázata az egyenlő oldalú háromszögre emlékeztető alaprajznak: a világoszöldre festett, favázás elemekkel megépített A jelzésű főtorony mellvédjéről egyetlen őr is beláthatta a félkör formájú gyülekezőtér körül négy körívben elhelyezkedő barakkokat. Egyetlen géppuskával minden foglyot sakkban tudtak tartani. Mintegy negyven országból több mint kétszázezer ember raboskodott itt a háború végéig – politikai ellenfelek, zsidók és romák, az elfoglalt európai országokból elhurcolt Jehova tanúi, „aszociális elemek”, alkoholisták és kábítószerfüggők. Több tízezernyi fogoly pusztult itt el az éhségtől, a betegségektől, a kényszymunkától, a brutális bánásmódtól és az orvosi kísérletek következtében. 1941 őszén 13–18 ezer szovjet hadifoglyot öltek meg tarkólövessel – ezzel a módszerrel igyekeztek „standardizálni” a kivégzéseket.

Egy másik aljas specialitása volt a tábornak az úgynevezett „cipőkommandó”. A rabokat arra kényszerítették, hogy végtelen hosszúságú erőltetett menetekben teszteljék a német cipőipar által gyártott cipőtálpak kopásállóságát. A Salamander, a Bata és a Leiser cégek elküldték a táborba legújabb fejlesztéseiket: már nem állt rendelkezésre elegendő bőr, és a katonák bakancsaihoz új anyagokból igyekeztek strapabíró talpat előállítani. A cipőkoptató egyes részei még ma is láthatóak a volt tábor területén lévő emlékhelyen.

Ez egy hétszáz méter hosszú gyalogút volt, melynek 58%-a betonnal, 10%-a salakkal, 12%-a laza homokkal, 8%-a nedvesen tartott agyaggal, 4%-a kőzúzalékkal, 4%-a durva szemű sóderrel, 4%-a pedig kockakővel volt borítva. Szimulálni akartak ezzel mindenfajta európai utat, melyre német katona a hódító útjain egyáltalán ráléphetett.

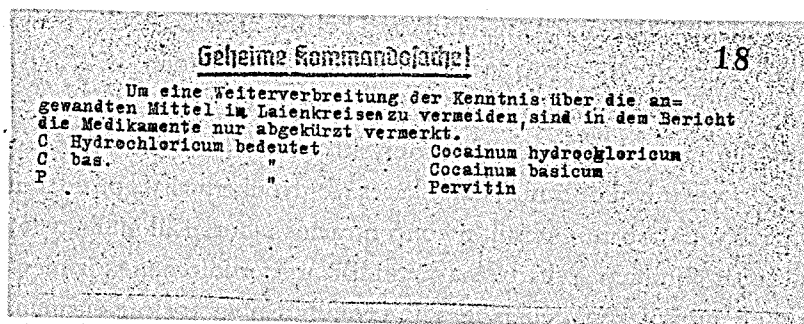
A cipőkommandó egy büntetőalakulat volt. Az került ide, aki megtagadta a munkát, akit szerencsejátékon, csencselésen, élelmszerlopáson kaptak, vagy a kutyaházak környékén találtak. A „lustaság”, a parancsmegtagadás vagy a homoszexualitásnak akár a gyanúja is elegendő volt ahhoz, hogy itt landoljon valaki. Az eleinte 120, majd mintegy 170 fogolyból álló különleges alakulat parancsnoka a kelet-poroszországi Sensburgból származó dr. Ernst Brennscheidt cipésmester volt, aki doktorátust szerzett szakterületén, nem lépett be sem a pártba, sem az SS-be, egyszerű állami hivatalnok maradt, mégis híres volt kegyetlenségéről. A napi gyaloglási penzumot a menettémpó fokozásával egy idő után már több mint negyven kilométerre növelte. Ezt a maratoni távot huszonöt kilós hátizsákkal kellett a foglyoknak megtenniük, hogy a cipőtálpak nagyobb igénybevételnek legyenek kitéve. Gyakran túl szűk vagy eltérő méretű lábbelit kaptak a két lábukra, mert így állítólag további részeredményekhez lehetett jutni a tesztelés során.

A menetelést irányító csoportvezetőnél számozott kartonlapocskák voltak, melyek közül egyet minden kör után beledobott egy karóra felerősített, leplombált fadobozba, hogy bármikor ellenőrizhető legyen a megtett út hossza. Tíz kilométerenként megmérték a cipőtálpak kopását. A foglyoknak gyakran parancsra le kellett feködniük, térdhajlításokat kellett végezniük és kúszniuk vagy helyben járniuk kellett. Sűrűn előfordult, hogy egyik-másik végsőig kizsigerelt menetelő összerogyott, és ilyenkor Brennscheidt rájuk eresztette a kutyákat. Szabályosan lépést tartva vagy éppen díszlépésben kellett menetelniük még rossz időben is, nehogy a kísérletek elhúzódasából anyagi kár származzon.

A cipőkoptató útszakasz fenntartási költségeit a német Gazdasági Minisztérium viselte. A Birodalmi Gazdasági Hivatalból központi-lag irányították az anyagvizsgálatokat, és csak olyan bőrhelyettesítő anyagokat engedtek gyártásba, melyek sikeresen mentek át a próbán Sachsenhausenban. Naponta és foglyonként hat birodalmi márka juttatásban részesült a koncentrációs tábor. Különféle, módosított gumitalpak tesztelése során háromezer kilométert is megtettek, ami összességében 75 napi erőltetett menetnek felelt meg. A legtöbb anyag azonban ennél sokkal hamarabb teljesen elkopott. A bőrhulladékból és más anyagokból készült talpon alig lehetett ezer kilométer gyalogolni, míg az IG Farben cég által lágy PVC-ből gyártott Igeli-talpak kétezer kilométernél is többet bírtak.⁴⁰⁵ Minden adatot precízen feljegyeztek. Az áldozatok számáról azonban nem készültek feljegyzések vagy legalábbis nem maradtak fenn. Egyes becslések szerint naponta mintegy húsz ember vesztette életét az erőltetett menetek során.⁴⁰⁶ „Munka általi megsemmisítésnek” nevezte ezt az SS.

A TABLETTA-MENET

A haditengerészet 1944. november 17-étől 20-áig „titkos parancsnoki ügy” keretében kibérelte magának a cipőkommandót. Az első nap este, pontosan fél kilenckor a foglyok Richert tengerészorvostól megkapták az első – rendkívül nagy – drogadagjukat: 50–100 mg tiszta kokaint tabletta, 20 mg-ot rágógumi formájában vagy 20 mg Pervitint szintén rágógumi formájában (ez utóbbi egy szokásos Temmler-tabletta hétszeresének felelt meg). Harminc perccel később, mikor a hatás beállt, elindult a menet – szó szerint az éjszaka mélyére.

Titkosított jelentés a felhasznált anyagokról

A legtöbben hajnali négy és öt óra között, a kegyetlen próbatételtől „véresre sebzett lábbal”⁴⁰⁷ feladták a küzdelmet. Odd Nansen egykori rab, az UNICEF egyik későbbi társalapítója így emlékezik vissza a kísérletekre: „Egy különös alakulat rója a végtelen köröket a gyülekezőtér körül, ahogy a 'cipőkommandó' szokta. Mindenki súlyos terhet cipel a hátán, és közben énekel, füttyörészik. Ez a 'tabletta-kommandó'. Egy újonnan kifejlesztett energiatabletta tesztelésére felhasznált kísérleti nyulak. Azt próbálják ki rajtuk, meddig bírják a menetelést a tabletta bevétele után. Az első huszonnégy óra elteltével az emberek zöme feladta és összeesett, pedig azt hallottuk, hogy ezzel a szerrel hihetetlen teljesítményt lehet elérni a szokásos mellékhatások nélkül. Igen, a németeknek mostantól ilyen tabletta-kommandókra lesz szükségük.”⁴⁰⁸

Richert jelentésében nincs szó arról, hogy milyen kínokat éltek át a menetelő foglyok. A húszéves Günther Lehmann, a „3. számú kísérleti személy” 75 mg kokainnal – egyedülként – még másnap délelőtt is rótt a köröket. Fél tizenegyig összesen 96 kilométert tett meg, „anélkül hogy elfáradt volna”, amint a cinikus kísérleti jegyzőkönyv állítja.⁴⁰⁹ 13 órakor beküldték a barakkba a többiekhez. Este nyolcig még ott tartották a még mindig izgalmi állapotban lévő többi foglyot is. Aludni senki nem volt képes. 20 órakor még egyszer kapott mindenki ugyanabból a drogból. Ezen az éjszakán sem

aludt közülük senki. „A kísérletben résztvevők számára (...) szabadfoglalkozást engedélyeztünk.” A kokainnal és a kristállyal teljesen túlpörgetve, a koncentrációs táborban.

Másnap 20 órakor „ismét gyógyszerosztás. A csoport most a barakkjában marad”. A kísérletben részt vevő férfiak kártyáztak, olvastak, beszélgettek. Volt, aki ledőlt, elbóbiskolt, de hamarosan újra fel is ébredt. Másnap Richert gondosan feljegyzi a látottakat: „Az 1., a 10. és a 11. számú kísérleti személy álmosságnak látszik, a 9. számú kísérleti személy pedig átvirrasztotta az éjszakát. A többiekben semmilyen különös hatás nem figyelhető meg. Tovább folytatják a szabadfoglalkozást. 19 óra 30 perckor ismét megkapják a gyógyszerüket.” A negyedik napon 16 órakor befejeződik a kísérlet, és az egyáltalán nem önkéntes kísérleti alanyok visszatámaszkodnak a barakkjukba.

Időközben már egy második hátizsákos csoport, egy újabb tabletta-kommandó is elkezdte a menetelést. Lehmann teljesítményére hivatkozva előzetesen megfenyegették őket, hogy aki korábban abbahagyja, halállal lakol. Ennek hatására csaknem mindannyian legyalogolták az elvárt kilencven kilométert. A doktor elégedetten nyugtázta, hogy „a gyógyszer hatása alatt a hajlandóságnak és az akaratnak nincs jelentősége. (...) A kísérleti személyek nyilvánvalóan akaratuk és kedvük ellenére kényszerültek a jelentős teljesítmény elérésére.” A láger foglyai leromlott fizikai állapotuk és levert hangulatuk ellenére menetelő gépekké, „tökéletes katonákká” váltak. Ennek a kísérleti eredménynek nyilván Heye parancsnok is örült, hiszen nem várhatta, hogy katonái a kilátástalan harcban még a szükséges hittel és erővel is rendelkezzenek.

Végül is mekkora adag bizonyult szükségesnek a kívánt „állapot” eléréséhez? Erről így ír Richert: „Az a cél, hogy az emberek 4 napon és 4 éjszakán át alvás nélkül vagy csak kevés alvással éberek és harcra képesek maradjanak, A és D szer alkalmazásával reálisnak tűnik, mindazonáltal B és C szer érdemli meg elsősorban a figyelmünket.” A B és a C a kokainsó, illetve a kokainbázis voltak, 20-20 mg rágógumi formájában fogyasztva. Richert tehát azt javasolta, hogy a fia-

- 1 -
Geheime Kommandofache!

19

**Arzneimittelversuch zur Hebung des Leistungsfähigkeit
und -sicherheit vom 17. - 20.11.44.**

Zweck des Versuches: Grobe Prüfung über Verträglichkeit und Wirkung von:
Medikament A = C.hydrochl. in verschiedener Dosis; (in Pillen
" " B = C. " 20 mg in Kaugummi form)
" " C = C.bas. 20 mg in Kaugummi
" " D = P. 20 mg in Kaugummi

I. G R U P P E .

Lfd. Nr.	N a m e	Alter	Gewicht	Größe	1-malige Arzneimitteldosis innerhalb 24 Stunden.
1.	P.B.	18	80 Kg.	1,79	100 mg von A
2.	P.	24	80 "	1,89	100 mg " A
3.	G.L.	20	52 "	1,71	75 mg " A
4.	P.Schw.	21	70 "	1,75	50 mg " A
5.	H.F.	22	71 "	1,72	50 mg " A
6.	A.P.	25	55 "	1,66	" B
7.	K.P.	24	68 "	1,75	" B
8.	Z.W.	23	70 "	1,73	" C
9.	M.P.	25	66 "	1,67	" C
10.	E.Sohn.	20	72 "	1,73	" D
11.	W.Sohn.	25	66 "	1,66	" D

Vie aus der Aufstellung ersichtlich ist, handelt es sich um junge Männer zwischen 18 und 24 Jahren, die ausreichend ernährt und in gutem Kräftezustand sind.

17.11. Tagesüber nur leichte Arbeit.

20.30 Uhr Einnahme der Arzneimittel.

21.00 " Beginn des Gepäckmarsches mit 25 Pfund schwerem Tornister. Nach 2 1/2-Stunden Marsch jeweils 20 Minuten Pause.

18.11. Zwischen 4 und 5 Uhr scheiden die meisten Teilnehmer infolge wundgelaufener Füße aus; abgesehen von Lfd.Nr. 2. und 3. sind alle in Marschieren untrainiert und haben Schuhwerk, das nicht von ihnen eingelaufen wurde.

Marschleistungen:

Lfd. Nr.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
	43 Km.	38 "	96 "	28 "	40 "	41 "	51 "	41 "	41 "	58 "	41 "

marschierte am 18.11. bis 11.00 Uhr.

Nr. 3. als trainierter Marschierer geht bis 11.00 Uhr ohne Ermüdung weiter und tritt um 13.00 Uhr wieder zum Marschieren an.

Ende

tal tengerészek kokain-rágógumit rágva küzdjék át magukat a háború végső hullámain szűk kabinjukban 4 napon és 4 éjszakán át virrasztva.

Bármennyire is hiábavalóak és embertelenek voltak is ezek a kísérletek, úgy tűnik, a tengerészorvos örömét lelte bennük. További vizsgálatokat tervezett. Azt szerette volna kideríteni, „hogyan alakul a koncentrációképesség gyógyszer hatása alatt ennyi átvirrasztott napon át”, azonban idő híján, illetve a szövetségesek egyre gyorsabb előrenyomulása miatt újabb kísérletekre már nem kerülhetett sor.

A haditengerészet egészségügyi szolgálatának tisztjeit a nürnbergi orvosi perek során nem helyezték vád alá. A háború után is kitartottak azon állításuk mellett, hogy soha semmi közük nem volt az SS-hez. Ez azonban ilyen sarkosan fogalmazva nem igaz. Az úgynevezett teljesítménynyfokozó szerekkel kapcsolatos kutatások, melyek egykor Ranke irányításával kezdődtek el a katonai akadémián, a kísérletre önkéntesen vállalkozó egészségügyi tisztjelöltek segítségével, a haditengerészet kezdeményezésére a koncentrációs táborokban élő embereken elvégzett brutális emberkísérletekké fajultak.

Titkos parancsnoki ügy: a haditengerészet kábítószeres kísérleteket végeztet a sachsenhauseni koncentrációs táborban

A NAGYON IS VALÓSÁGOS BUKÁS

1944. december 7-én Dönitz, aki e cselekedetével méltóvá vált a Führer utódja címre, Drezdában kiállt a Hitlerjugend ötezer, többnyire 15-16 éves (de voltak köztük 10–12 évesek is) tagja elé. A szónoki emelvényen a mikrofon mellett egy urnára emlékeztető alakú, virágkoszorúkkal díszített mini-tengeralattjáró makettjét helyezték el, melyet a főtengernagy beszédében a végső győzelem egyetlen zálogaként emlegetett. Azért jött, hogy önkénteseket toborozzon. A Hitlerjugend-tagok tömegesen jelentkeztek, hogy aztán az ezt követő napokban letakart rendszámtáblájú teherautókkal különböző katonai kikötőkbe vigyék őket, ahol tengerész egyenruhát kaptak szigorúan titkos bevetésükhöz.⁴¹⁰ A kamaszfiúk természetesen nem tudták, mi vár rájuk, mikor kis aranyzárga fűrészhallal díszített⁴¹¹ sapkájukat a fejükbe nyomták, és beszálltak a sietve összeszegecselt, torpedóval felszerelt harci csónakba, és az ugyancsak sietve legyártott tablettát vagy kokainos rágógumit megkapták. Hamarosan a legtöbben vízbe fulladtak, mint a zsákba dugott és vízbe vetett macskák.

Heinz Mantey egykori tengerészzászlós leírja, hogyan zajlott le a Fókával egy hadgyakorlat, melynek kezdete előtt ő és mérnök oktatója is egy olyan ajzószeret kaptak, melynek összetételéről nem világosították fel őket: „Hihetetlenül boldognak éreztük magunkat, szinte lebegtünk súlytalanul, és körülöttünk minden valószínűtlenül élénk színekben pompázott.”⁴¹² Hamarosan hallucinálni kezdtek, úgy hallották, fantasztikus zene szól valahol. Motorcsónakjuk műszerei önálló életre keltek: felfénylettek, világítani kezdtek, alakjukat és méretüket is változtatták. Az élmény azonban nem ért véget ezekkel a kellemes víziókkal. A hatás egyre fokozódott, míg a végén már szorongás fogta el őket, és teljesen megzavarodva merültek fel a víz alól, majd még órákon át összeviszsa hajókáztak, és utólag fogalmuk sem volt róla, hogy merre jártak.

Életveszélyes bevetés rágógumival

A mámoros odüsszeia nem volt kivételes eset. Egy másik zászlós arról számolt be, hogy „az egészségügyi szolgálat nagyon bőkezűen bánt az ajzószerekkel”, ő maga például minden bevetés előtt kapott. Egy másik Foka-navigátor is megerősítette, hogy indulás előtt mindig a kezébe nyomtak öt kis piros bogyót azzal az utasítással, hogy a fáradtságérzet fokozódása esetén egyesével szedje be őket. Először még fogalma sem lévén a szer hatásáról, illetve a lehetséges mellékhatásokról, megelőző céllal már két óra elteltével bevette az összeset. Meg is lett az eredménye: négy teljes napon át egy percet sem tudott aludni.

Egy másik ifjú tengerész is részletesen beszámol a küldetéséről: 1945 januárjában kiderült, hogy a Temze torkolata mint művelési terület 5 napon és 4 éjszakán át tartó bevetéseket tesz szükségessé. Mini-tengeralattjárójában minden össze volt zsúfolva, és annyira szűk volt a hely, hogy vastag öltözkében alig tudta magát beprésselni. És már a drog is dolgozott benne: „Nagyon félelmetes volt.” Maga körül mindent elrendezett, biztonsági övét bekapcsolta, és

körülvéve sebtében összebarkácsol, hibásan működő műszerekkel, teljesen elszakítva a külvilágtól, minden navigációs tapasztalatnak híján, egy csomó droggal a vérben kinn a nyílt tengeren, és egy robbanóanyaggal teli fémdobozon ülve nem csoda, hogy soha nem jutott el a Temze torkolatáig.

Mások sem tudtak úrrá lenni a helyzeten. Egy zászlóst azonnal beindítottak a drogok, és felfordult a gyomra a hajó állandó himbálózásában. A gépház felől ugyanaz a szívverésre emlékeztető ritmus lüktetett. Ha vizelnie kellett, ülve beleeresztette a hajótest aljában már felgyülemlett olajos vízbe. „Még sosem voltam tengeribeteg, most azonban az utolsó falatig mindent kihánytam, és csak egyre öklendeztem tovább. Ez már nem tengeribetegség volt, hanem egyszerűen betegség, és egyre erősebb kísértést éreztem arra, hogy mindent kiereszek magamból. Két napja szinte semmit sem aludtunk. A hideg ellenére izzadtam, és az állandó ülés felőrölte az idegeimet. Himbálózás, bűz, zaj és nedvesség.”⁴¹³ *Fear and loathing** az Atlanti-óceánon.

A haditengerészet kis harci eszközök alakulatai a világot meghódítani akaró, egykor rettegett haderő helyett akarták teljesíteni a lehetetlent. A *Fókák* még 1945 áprilisában is kifutottak a tengerre. Egy „kapitány” elmondta, hogy már indulás előtt bevett több tablettát. Kint a nyílt tengeren úgy látta, hogy házak és utak emelkednek ki előtte a habokból. „Hirtelen úgy éreztem, hogy hátulról egy varjú bele akar csípni a nyakamba. Gyorsan megfordultam, és egy felénk száguldó [Lockheed P-38] *Lightning* vadászgép vigyorgó motorjait láttam magam előtt. Ugyanabban a pillanatban két fekete pont vált el a repülőgép törzsétől.” Szerencsére nem találták el, ő és a vele utazó mérnök is megúszták a támadást. Küldetésük ötödik és hete-

dik napja között tizenöt–húsz tablettát nyeltek le naponta, ami szomorú rekord a háború alatti drogfogyasztás történetében. Amikor mini-tengeralattjárójuk elérte az ijmuideni támaszpontot, ahol a részben szétbombázott hajódaruk maradványai meredtek a felhős ég felé, egy fehér frottírtörölközőt kötöttek a periszkópjukra, ráültek a kis tengeralattjáró tornyának a peremére, és belekapaszkodtak. Megadták magukat, bárki is birtokolta éppen a támaszpontot, és az se érdekelte őket, mi lesz velük. „Hét teljes nap alvás nélkül – végre túl voltunk rajta.”

Nemcsak a világtól légmentesen elzárt, szűk berlini Führerbunker mélyén süllyedt el a Harmadik Birodalom, hanem az Északi-tenger vizeiben is, ahol a koncentrációs táborokban tesztelt drogokkal „ízestett” rágógumit rágó fiatal tengerészek merültek alá a habokba lélekvesztőiken, hogy talán többé partra se szálljanak. Ott pöfögtek, merültek alá és sodródtak tova a kis harci eszközök, belőlük préselve pedig a haditengerészet ifjú ágyútöltelékei, a legdurvább drogtól beszívva, amit katonák a történelem folyamán valaha is fogyasztottak felsőbb utasításra. Hellmuth Heye, a hadműveletekért felelős admirális 1945. április 3-án 14 óra 48 perckor elhangzott rádióbeszédében így kommentálta a bevetéseket: „A kapott jelentések szerint a bevetésen levő harci alakulat mindent megtett és kockáztatott, hogy küldetését sikerre vigye. A bizonytalan fronthelyzet és az ellenőrizhetetlen híresztelések ellenére a csapat az árral szemben is előrehalad. Ismét bebizonyosodott, hogy mindig van kiút, ha a csapatok ugyanolyan fából vannak faragva, mint a Führerük. Közvetlen sikert ugyan nem könyvelhettünk el, de büszkéek vagyunk katonáink kitartására és teljesítményére.”⁴¹⁴

Egy fából faragták a Führert és a csapatot? Inkább úgy fogalmaznánk, hogy ugyanazok a vegyi anyagok irányították őket. Heye állítása, mely szerint a katonák lelkesedéstől fűtve szálltak volna be eleve pusztulásra ítélt járművükbe, merő cinizmus. A feladatukra rákényszerített tengerészek bizonyosan nem akartak már semmi-fele „katonai elitalakulathoz” tartozni. Mindössze az történt, hogy

* Utalás Hunter S. Thompson 1971-es *Félelem és reszketés Las Vegasban: Őrült utazás az Amerikai Álom fellegvárában* című regényére. A Thompson saját élményeire alapozott műben a két főhős gyakorlatilag minden létező kábítószer magához véve kalandozik Las Vegasban, illetve saját elméjének legmélyebb bugyraiban. [A szerk.]

– beleegyezésük nélkül – extrém erős ajzószerekkel utolsó erőttartalékaikat is felszabadították.

Hellmuth Heye túlélte a háborút. Élete végéig kapcsolat fűzte a német fegyveres erőkhöz, és 1961-ben az Adenauer kancellár és a CDU-vezette német szövetségi kormány kinevezte a Bundeswehr alapjogi megbízottjává. Arany fűrészhajal kitűzővel díszített sapkát viselő katonái a mai napig a tenger mélyén nyugszanak acélkoporsójukban.

AGYMOSÁS

„Erős testfelépítés, kerek fejforma, sötétszőke haj, kék szemek” – így írták le az amerikaiak letartóztatása után a Lipcsei Egyetemen dolgozó dr. Kurt Plötner külsejét. „Rövidlátó, szarukeretes szemüveget visel, arca telt, szakálla, bajusza nincs. Kardvágástól eredő heg a bal halántékán – flegmatikus típus.”⁴¹⁵ A München melletti Dachauban⁴¹⁶ található koncentrációs táborban a Hadtudományi Kutatóintézet osztályvezetőjeként 1944 telétől „vegyszeri eljárásokat kutató az akaraterő megtörésének céljából”. Kutatásai azokra a kísérletekre épültek, melyeket dr. Bruno Weber, az auschwitzi megsemmisítő tábor Higiéniai és Bakteriológiai Vizsgálóhelyének vezetője barbiturátok, morfinszármazékok és meszkalin felhasználásával végzett. Azért került sor ezekre a kísérletekre, mert a Gestapo a lengyel politikai foglyokat és ellenállókat csak korlátozott mértékben volt képes vallomásra bírni.* Sachsenhausentől eltérően, ahol az akaraterő és a kitartás fokozása volt az emberkísérle-

tek célja, Auschwitzban az agymosás és a tudat kontrollja volt a kutatás tárgya.

Ezt a barbár kísérletsorozatot végezte el Plötner Dachauban. A foglyoknak tudtukon kívül meszkalint adott be, egy olyan pszichoaktív alkaloidát, mely természetes formájában a mexikói pejote kaktuszban fordul elő. Ezt az anyagot az amerikai bennszülött népek évezredek óta használják rituális célra, hitük szerint így tudnak kapcsolatba lépni őseikkel és isteneikkel. A húszas években a meszkalin nagyon elterjedt volt a filozófusok, a művészek és a pszichológusok köreiből, akik úgy tartották, serkenti a tudatot és a képzeletet. Aldous Huxley író *Az érzékelés kapui* című könyvében a meszkalinról azt írta, hogy „kitárja az érzékelés kapuit”. Egy drog hatásmechanizmusával kapcsolatban azonban nagyon lényegesek a szer fogyasztásának körülményei. Plötnernek természetesen nem az volt a célja a meszkalinnal, hogy kísérleti alanyainak a gondolatait felszabadítsa, sőt épp ellenkezőleg – auschwitzi kollégájához, dr. Weberhez hasonlóan – azt akarta megtudni, hogy a kábítószerrel való agymosás a kihallgatások során az eltitkolt gondolatok előcsalogatásában jobb eredményekre vezet-e.⁴¹⁷

„Minden kérdés a másik emberbe való behatolás. Mikor a hatalom gyakorlása érdekében teszik fel a kérdéseket, azok késésként hatolnak bele a kikérdezett testébe” – írja Elias Canetti a *Tömeg és hatalom* című esszéjében.⁴¹⁸ Egy olyan helyzetben, amikor egy ember élete és szabadsága titkainak megőrzésén múlik, Plötner egy különlegesen éles és mélyen a testbe hatoló késpengét akart készíteni, hogy a kihallgatottak legféltettebb titkait is kiderítse. A gonosz SS-sámán összesen harminc fogoly kávéjába vagy alkoholos italába tett előre meszkalint, majd ártalmatlannak látszó beszélgetésekbe kezdett velük. 30–60 percen belül az áldozatok tudatállapotában változás állt be. Az alkaloida a gyomor nyálkahártyáján át bejutott a vérkeringésbe. A droggal szóra bírt kísérleti nyulakkal Plötner ekkor közölte, hogy a kihallgatás céljaira fenntartott speciális helyiségben közvetlen hozzáférésre tett szert a tudatuk mélyén őrzött gondolatokhoz. Erre hivatkozva azt javasolta, hogy inkább mondjanak el

* Korábban Georg Elsnernek, a Hitler elleni merénylet egyik résztvevőjének már beadtak nagy adagban Pervitint, hogy az esetleges további háttéremberekkel kapcsolatban vallomást csikarjanak ki belőle, de ez nem vezetett eredményre.

maguktól mindent őszintén, különben rettenetes dolog fog történni. Az álnok terv bevált: „Amikor a meszkalin hatni kezdett, a vizsgálatot folytató személy még a legintimebb titkokat is mindig ki tudta húzni a foglyokból, ha ügyesen tette föl a kérdéseket. Még az erotikus és szexuális vonatkozású témákról is készségesen beszéltek. (...) A mentális fenntartások megszűntek. Mindig haragra és gyűlöletre bukkantunk. A trükkös kérdéseken nem láttak át, így a válaszokból könnyen kiolvashatóak voltak valódi motívációik.”⁴¹⁹

Plötner nem tudta befejezni a kísérletsorozatát. Az amerikaiak felszabadították a tábort és lefoglalták az összes iratot. A kísérlet dokumentációja talált kincs volt az amerikai titkosszolgálatok számára: Charles Savage és a Harvardon dolgozó orvos, Henry K. Beecher irányításával *Project Chatter* (Csacsogás-projekt) fedőnéven és más politikai céllal tovább folytatták a kutatásokat a haditengerészet orvosi kutatóközpontjában, a washingtoni Naval Medical Research Institute-ban. A kutatások több ezer kísérleti személy bevonásával az ötvenes évek elejétől a végéig folytatódtak. Az amerikaiak célja az volt, hogy az új módszer segítségével a koreai háborúban a szovjet kémeket lebuktassák. A németekhez hasonlóan arra törekedtek, hogy „ezeknek a drogoknak a hatásmechanizmusát pontosan feltárják, és a (polgári és katonai) fogvatartottak eredményes vallatására felhasználják”. A győztes Egyesült Államok felhasználta a Harmadik Birodalom rakétatechnikai ismereteit a világűr meghódítására, de egyúttal magáévá tette a drogműveléssel, azaz az ember belső világának kontrollálásával kapcsolatos tudását is.⁴²⁰ A Plötner előmunkálataira épülő titkos amerikai program, az MK Ultra célja a „Mind Kontrol”, azaz az elme befolyásolása volt – és a K betűs írásmód minden bizonnyal a korábbi német tudományos eredmények elismeréseként került bele a program elnevezésébe.

Plötner tettei miatt sohasem ítélték el: 1952-ig „Herr Schmidt”-ként illegálisban élt (élhetett) Észak-Németországban, 1954-ben pedig rendkívüli professzorrá nevezték ki a Freiburgi Egyetemen.

A DROGOK ALKONYA

„Minél magasabbra emelkedik egy ember, annál kevésbé esik neheze a lemondás! (...) Ha az utcaseprő nem tud vagy nem akar lemondani pipadohányáról és söréről, akkor nyugodtan elmondhatja magának: Nos, barátocskám, ha nem látod be magasabb szempontból a lemondás szükséges voltát, akkor ne is csodálkozz rajta, hogy utcaseprő vagy, nem pedig államfő!”⁴²¹

Adolf Hitler

A partraszállás után az első amerikai szállítmány 1944. november 28-án futott be a meghódított antwerpeni kikötőbe. A szövetségeseknek ettől fogva nem okozott gondot az utánpótlás biztosítása. Decemberben az amerikai csapatok megtámadták Straßburgot, és széles frontot nyitva haladtak előre a német határ irányába. Morell 1944. december 9-én ezt írta Hitlernél tett látogatásáról: „Nem akartam injekciót adni, de a Führer kérésére, tekintettel a várható nagy igénybevételre, mégis beadtam intramuszkulárisan 10 cm³ szőlőcukrot és 10 cm³ Homoserant.” A rákövetkező éjszakán Hitler Eukodalt is kapott a vénájába.⁴²²

Ezekben a téli napokban rendkívül gyakorivá vált a „nagy igénybevétel”. Hitler szervezete mintegy szeizmográfként jelezte az egyre közeledő földrengésszerű összeomlást: csaknem minden éjjel „élete legnagyobb megpróbáltatását élte át (...), valamint rettenetes idegfeszültséget a küszöbönálló események és a német városok folyamatos bombázása miatt”.⁴²³ Mindezt csak úgy tudta elviselni, ha egyik injekciót a másik után kapta. 1944. december 10-én elutazott Bad Nauheim közelébe, az újabb főhadiszállásra, melynek Sasfészek (Adlerhost) volt a neve. Itt ábrándozott a felszabadító háborúról, a második ardenneki offenzíváról. Személyi orvosától ezekről a napokról az alábbiakat tudjuk: „Hajnali 4 óra 30-kor hívat. Ismét görcsei vannak. Eukodal és Eupaverin intravénásan.

Ezek élete legizgalmasabb napjai. Miénk lesz a nagy győzelem! Délelőtt 11 óra 30 perc: a Führer nem tudott aludni, és még mindig görcsei vannak, pedig két fontos megbeszélés előtt áll. Elutazása függőben van, még néhány fontos hírt vár. Nagyobb injekciókat nem célszerű kapnia a vonaton, mert frissnek kell látszania a leszálláskor, véleménye szerint azonban feltétlenül szükséges még egy nagy intravénás injekció.⁴²⁴

December 11-én kora hajnalban a vert sereg megérkezett a Taunus-hegységben lévő új főhadiszállásra. Hitler – biztonsági okból két csoportra osztva – összehívatta a nyugati fronton szolgáló parancsnokokat. A tábornokok fegyvereit elvették, zsebeiket kiürítették, majd fél órán át keresztül-kasul autóztatták az elképedt főtiszteket a téli erdőben, hogy ne emlékezzenek majd vissza, hol jártak. Végül megállt a bunker előtt a gépkocsioszlop. Innen fekete egyenruhás SS-katonák sorfalán át vezetett az út „egy sápadt, felpuffadt arcú görnyedt alakhoz, aki magába roskadva ült egy székben, reszkető kezekkel, és rángatózó bal kezét igyekezett minél jobban elrejteni” – ahogy von Manteuffel tábornok jellemzi.⁴²⁵ A nyáladzó szájú, ijesztő látványt nyújtó emberi roncs nem volt más, mint maga Adolf Hitler, aki nem sokkal korábban fogyasztott el két tányér rizskásalevest, és úgy viselkedett, mintha még mindig a helyzet ura volna. A meghunyászkodó főtiszteknek kifejtette támadási tervét, azt azonban kénytelen volt elismerni, hogy „elképzelése egy kissé merész, és nincs teljes összhangban az erőviszonyokkal és a hadi helyzettel”.⁴²⁶ Morell feljegyzései némileg megszépítik a kísérteties hangulatú találkozót: „A Führer többórás megbeszélést tartott 40–50 tábornokkal. A Führer friss és élénk volt, lelkes és lelkesítő. Nem látszott rajta, hogy bármi baja volna.”⁴²⁷

A második ardenneki offenzíva egészen másként zajlott le, mint annak idején az első, 1940 tavaszán. Az egész már csak ügyeskedés és trükközés volt; a rossz időben bíztak, hogy a szövetséges gépek ne bombázzák szét a levegőből olyan könnyen a maradék német egységeket. Skorzeny ezer emberével zsákmányolt amerikai egyen-

ruhát öltött, felszerelését teletömte D IX-cel, és az ellenséges vonalak mögött igyekezett zűrzavart kelteni. Elterjesztették azt az álhírt, hogy a németek az amerikai főparancsnokot, Eisenhower meg akarják ölni, és átmenetileg sikerült is ezzel megzavarni az amerikai csapatokat, akik egy időre a biztonsági intézkedésekkel voltak elfoglalva.

Hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy a Wehrmacht és a Waffen-SS a meglepetett szövetségesek ellen elért kezdeti eredmények után nagy veszteségeket szenvedve kénytelenek visszavonulni. 1944. december 19-én Hitler kikanalazta spenótlevését, majd „máját és Pervitint rendelt túlzott munkaterhelése miatt”.⁴²⁸ Most már tehát metamfetamint is fogyasztott – Morell azonban nem részletezi, hogy orálisan vagy injekció formájában. Ez utóbbi tűnik valószínűnek, mert együtt említi a mindig intravénásan beadott májkészítménnyel. Ernst Günther Schenck, aki egy időben Hitler táplálkozási tanácsadója volt, azt állította a háború után, hogy a Führer a serkentőszert szájon át is gyakran bevette, mégpedig a Nobel-Vitamin egyik hatóanyagaként. Schenck megvizsgáltatta a katonai akadémia laboratóriumában az aranypapírba csomagolt kis szeletkéket, és kiderült, hogy Pervitint és koffeint tartalmaznak.

A Führer 1944 évutóját is kábulatban ünnepelte: először a szokásos szőlőcukorral egy állati májból kivont készítményt adatott be magának, majd szilveszteri bónuszként – szintén intravénásan – egy adag Eukodalt. Ennek a dózist Morell nem részletezi, a hatását viszont annál inkább: „A Führer teljesen megnyugodott. A bal karja, illetve a bal keze már csak alig észrevehetően remeg.”⁴²⁹

A külvilág változatlanul arról értesült, hogy a Führer nagyszerű egészségi állapotnak örvend. A *Das Reich* (A Birodalom) című hetilap 1944 utolsó napjaiban megjelent számában Goebbels tollából a következő olvasható: „Az a férfi, aki célul tűzte maga elé, hogy népét megváltsa és egy egész kontinens arculatát átformálja, teljes mértékben lemondott a hétköznapi élet örömeiről és a polgári kényelemről, sőt, ezek nem is léteznek számára. (...) Ha az ember a közelében tartózkodhat, érzi a belőle kisugárzó hatalmas erőt.”

Az államfő szembetűnően rossz testtartására is volt a propaganda-miniszternek egy frappáns magyarázata: „A fejét kissé ferdén tartja, ami a katonai térképek folytonos tanulmányozása miatt alakult ki. (...) Ő maga a megtestesült igénytelenség. Ha népünk ebédhez és vacsorához terített asztalára olyan egyszerű ételek kerülnének, mint az övére, nem volna gondunk a német társadalom élelmezésével.”⁴³⁰

A Luftwaffe utolsó nagy támadása 1945. január 1-jén tragikus véget ért. Csaknem ezer gép emelkedett a levegőbe egyszerre, hogy váratlan, a szövetségesek légierjét megbénító csapással szerezzenek időt a földön harcoló katonáknak. A szövetséges légvédelem azonban a németek legszigorúbb titoktartása ellenére is hatékonyan működött, és több tucat támadó gépet lelőttek, hiába voltak tele a pilóták Pervitinnel. Ráadásul a visszafelé vezető úton azok a gépek, melyek kicsúsztak a szövetséges légvédelem kezéből, saját légvédelmük pergőtüzébe kerültek, mert a szigorú titoktartás miatt őket sem értesítették a bevetésről. A német légierő egészen abszurd módon saját magát semmisítette meg, és ezután jelentősebb bevetésére már nem is került sor.

1945. január 2-án, az új – és egyben a nemzetiszocializmus számára utolsó – év első munkanapján Hitler „jól érezte magát, eltekintve az éppen zajló offenzíva miatti izgalomtól. A bal keze remegése miatt nyugtatót kért, erre azonban a jelen helyzetben, mikor rendkívül intenzíven kell gondolkodnia és súlyos döntéseket kell meghoznia, nem láttam lehetőséget.”⁴³¹

Ez a bejegyzés pontot tesz egy fejezet végére, ettől az időponttól fogva ugyanis Morell nem adott be többé Eukodalt Hitlernek. Felismerte talán, hogy Hitler a kábítószer hatása alatt egy teljesen irreális világban tévelyeg? Vagy egyszerűen csak azért akart neki

kevesebb kábítószer adni, mert az lassanként hiánycikké vált? A szövetségesek egyre intenzívebben bombázták a birodalom gyógyszergyár-tó üzezeit, és ez jelentősen visszavetette a termelőkapacitásokat. Karácsony előtt két héttel súlyos bombatámadás érte a darmstadti Merck céget, a kokain és az Eukodal előállítását. A ter-

melőüzemek 70 százaléka romokban hevert. Így számolt be erről a cég egyik munkatársa: „Ebben az időben a személyi állomány – 2292 német és mintegy 700 külföldi – nagy része azzal volt elfoglalva, hogy a pusztítás után rendet teremtsen a káoszban. (...) Tényleges gyártás alig folyt, mert a munkaidőnek csaknem a kétharmadában a légiriadók miatt nem lehetett dolgozni.”⁴³² Lehet, hogy egyszerűen elfogytak Morell készletei és nem volt már utánpótlás?

1945. január 16-án evakuálták a Sasfészket. Az ardenneki ellentámadás csúfos kudarcot vallott. A páciens személyi orvosával teljesen lehangelten utazott vissza vonaton a fővárosba, legszűkebb körével visszahúzódott a Birodalmi Kancellária épülete alatt kiépített bunkerba, és ezzel kezdetét vette a valóság tagadásának legvégső fázisa. Korábban Morell egyik levelében arra panaszkodott, hogy az elmúlt évben mindössze kétszer járt Berlinben pár napra és a feleségét már fél éve nem látta. Most hát újra a Spree partján volt, bár a föld alatt élt, mint egy vakond. 1945. január 17-én, egy nappal Berlinbe érkezésük után a Vörös Hadsereg elfoglalta Varsót. Sztálin csapatai feltartóztathatatlannul közeledtek.

FÜHRERBUNKER – AZ UTOLSÓ KIJÁRAT

„I’ve seen the needle and the damage done. (...)
Every junkie’s like a setting sun.”⁴³³

Neil Young

1945. január 30-án, pontosan tizenkét évvel a nemzetiszocialisták hatalomra kerülése után a Vörös Hadsereg Küstrin közelében hídfőállást létesített az Oderától nyugatra, és így már közvetlenül fenyegette Berlint. Hitler az aznapi helyzetértékelésen, ami után utolsó alkalommal beszélt a rádióban, ismét euforikus állapotban volt.

1945. február 3-án a szövetségesek 2264 tonna bombát dobtak le Berlinre, aminek következtében 22 ezer ember vesztette életét.

A földalattit ötven ponton érte találat, és a Belle-Alliance-Platzon (ma: Hallesches Tor) telitalálatot kapott a magasvasút egyik szerelvénye, mely éppen elindult a megállóból. A lángoló épületek miatt vérvörös volt az ég, túlélők menekültek a sűrű füstben. A Sziléziai pályaudvarnál egy nagy transzparens volt kifeszítve néhány órán át: „Így vagy úgy, de békét akarunk!”⁴³⁴ Az Invalidenstraßen található katonatorvosi akadémia – Ranke egykori kutatásainak helyszíne – teteje leégett, betört ablakai vakon meredtek a semmibe, és sportpályáján bombatölcsérek tátongtak. Az előadóterem bútorzata teljesen elégett, csak a füstölgő falak maradtak. Folyamatosan bőgték a szirénák, a légvédelmi tornyok ontották a tüzet, miközben újrakezdődött a pokoli bombázás. Halottak hevertek mindenfelé a bombatölcsérekben.⁴³⁵ Tizenegy nappal később a bombázók Drezda belvárosát változtatták lángtengerré, ahol a helyieken kívül több százezer, a közeledő frontok elől a városba menekült ember is tartózkodott.

Közben lassanként tényleg kimerült a Führerbunker drogkészlete. Ez adhat magyarázatot arra, miért nem fordulnak elő többet Morell feljegyzéseiben a korábban oly gyakran emlegetett szerek. Február 17-én már ezt írja: „A Führer megpróbálja nyugtatók nélkül elviselni a helyzetet.”⁴³⁶ Néhány ampullányi, élősködők májából, házilag főzött készítményen kívül már nem sok minden állt rendelkezésre.⁴³⁷ A Hitlerről készült feljegyzések ezekben a hetekben egyértelműen megvonási tünetekre utalnak: a végtagjainak remegése fokozódott, fizikai állapota tovább romlott. Február 24-én a körzetvezetők előtt tartott utolsó beszédéből már hiányzott a megszokott szuggesztivitás. Hallgatósága már csak szánalmat érzett iránta; meggörnyedve, nyálazva beszélt, összehordott mindenfélét. Heye admirális kishajó-alakulataival és a haditengerészet új csoda-fegyvereivel kapcsolatos reményteli kijelentéseit – ezek fogják megfordítani a háború menetét és győzelemre vinni a német csapatokat – már senki sem vette komolyan. Morell még aznap levélben kért engedélyt a Belügyminisztériumtól arra, hogy saját maga készíthessen szteroidokat mellékvesekéreg- és agymelléki mirigykivo-

natból.⁴³⁸ A teljesen életszerűtlen kérvényre már nem is jött válasz. Morell bürokratikus eljárásának valószínűleg az volt az oka, hogy Berlinben már semmilyen gyógyszer vagy gyógyszeralapanyag nem volt hozzáférhető, és ezért kevésbé tudta az A páciens számára felírt szereket meghozatni. Emberei bejárták a romokban heverő várost: „Csak a 6. számú gyógyszertárban vállalták el holnapra az elkészítést. (...) Már az SS központi gyógyszerraktára számára is rendkívül nehéz gyógyszereket beszerezni. A legtöbb egyszerűen nem kapható a gyárak lebombázása miatt.”⁴³⁹

Morell-lel megtörtént az egyetlen dolog, a főbb, amit egy dílernek mindenképpen kerülnie kell: nem tudta a szokott anyagot ügyfele rendelkezésére bocsátani. „Néhány napja 'A' páciens rendkívül lehangolt, fáradtnak és kialvatlannak látszik, megpróbálja nyugtatók nélkül elviselni a helyzetet” – kommentálja Morell az ellátási nehézségeket, és nyugtalanul hozzáfűzi: „A Führer furcsán viselkedik velem, keveset szól hozzám és igen rossz a kedve.”⁴⁴⁰ Mindez még nem bizonyíték, de mégis arra enged következtetni, hogy Hitler 1944 végére már Eukodal-függővé vált, és szeretne volna folytatni a kábítószer szedését. A kancellária alatti bunkerban ezt explicit módon mindenesetre nem fogalmazta meg, a jelek azonban arra utalnak, hogy lassan megértette, mi történik vele és a kábítószer révén milyen zsákutcába került.

A harcok vége egyre közelebb került, és Hitler mesterséges eufóriája végleg megszűnt. Erős fájdalmak közt vonszolta magát keresztül a katakombák alacsony járatain, felsőtestét előre vetette és a lábait utánahúzta, jobbra tántorodott, nekitámaszkodott a hideg falnak, és lakóhelyiségéből átszoszogott a tárgyalóba. Nem maradt már energiája arra, hogy szokása szerint fényezze magát. Ennek oka talán az is volt, hogy már nem jutott Eukodalhoz, és morfin sem állt rendelkezésre, ami egyébként állandóan volt az orvosi táskákban a sérülések ellátásának esetére. Drogok nélkül mindenesetre csak árnyéka volt önmagának – azt sem vette már észre, hogy rizksásával leette az egyenruháját. A hosszú időn át rendszeresen szedett anyagok híján szervezete már nem választott ki endorfinokat. Dopamin-

és szerotonin-háztartása is bajban volt. Nem volt képes jól érezni magát, nem volt többé védelem a fenyegető külvilág ellen. Kiszolgáltatottá vált. A betonfalak még álltak, de a „vegynyelvi” bunkere már megszűnt.

A Führer most már kénytelen volt szembenézni a valósággal, és tudomásul venni, hogy elveszett a háború. Hirtelen minden mázsányi súllyal nehezedett rá, és boldogsághormonok, mesterséges stimulánsok nélkül kellett elviselnie. Az Eukodal persze segített volna neki most is: a nagy fájdalom egy pillanat alatt végtelen paradicsommá változott volna, és ismét felemelő érzések kerítették volna hatalmukba. Szétáradt volna benne a boldogság és a hit, hogy igen, meg lehet még nyerni ezt a háborút, és ezt talán még másokkal is el tudta volna hitetni. Eukodal azonban nem volt többé, és az 1945 márciusában és áprilisában józan állapotban megtartott utolsó helyzetértékelések rendkívül nyomasztóak és egyben ijesztőek is voltak a számára. Hitler folyamatosan úgy érezte, hogy tábornokai becsapják. A történelem megismételte önmagát, újra megtörtént, aminek nem lett volna szabad megtörténnie: a katonai vezetés nem engedelmeskedik főparancsnokának. Mindenhol szabotázst látott: megint a *tördőfés*. Hitler ordibált, vagdalkozott, dühöngött és őrzöngött, arca a felismerhetetlenségig eltorzult. Úgy érezte, csak agresszivitással védekezhet a mindenütt lesben álló kémekkel és árulókkal szemben.

Goebbels, aki az utolsó időszakban már alig tágitott főnöke mellől, nyíltan szóba hozta előtte romló egészségi állapotát, mert az szerint már nem volt a Führertől elvárható szinten. A propaganda-miniszter most már keményen bírálta Morell kezelési módszereit: ezektől kezdtek el Hitler végtagjai remegni, aminek visszaszorítására aztán csak újabb pirulákat és narkotikumokat kapott. Néhányszor már megfordult a fejében, írta, hogy a betegségek első tüneteinek kialakulását is megelőző injekciók egyfajta rablógazdálkodást végeztek a Führer szervezetében, melynek katasztrofális következményei mostanra derültek ki igazán.

Reggel hatkor A páciens teljesen kimerülten és apatikusan feküdt a heverőjén az éjszakai helyzetértékelés után, mely alatt egyfolytában üres tablettás dobozkájával matatott, és elméjét az a gondolat töltötte ki, hogy hamarosan reggelizhet, ami a napja legboldogabb része, mert három teli tányér süteményt kap forró csokoládéval. A cukor maradt az utolsó drogia, ami még felszabadított benne egy kevés dopamint, és amitől egy kicsit jobb kedélyállapotba kerülhetett. Egykor oly hipnotikus hatású kék szemei borúsan tekintettek a világba, lila ajkaira morzsák tapadtak: egy édességfaló emberi roncs, melyen petyhüdt bőr lötyögött. Teste érzéketlenné vált, mintha már nem is volna, és állandóan láza volt. Indulás az oxigénátorba.

Hitler látványa mindenkiben már csak undort ébresztett vagy legjobban esetben szánalmat. Mindenki körülette legyeskedett, hogy a szolgálatára lehessen, mégis napról napra romlott az állapota. Míg korábban hívei már attól is nyugtalanok lettek, ha egyet köhintett vagy kifújta az orrát, most lepattogzott a fogzománca, kiszáradt a szája és rossz fogai sorban kihullottak. Neurotoxinek által tartósan károsult agya nem kapott több stimulánsot, ezért lekapcsolta azokat a receptorokat, melyek a neurotranszmittereket elfoglalhatták volna – és így már semmilyen szer nem hatott rá, csak a régi örült gondolatait darálta újra meg újra: üldözési mánia, félelem a vörös pörsenésektől, a zsidóktól és a bolsevikoktól. Rettenetes fejfájások kezdték kínozni. Kis arany csipeszével dühödten átlukasztotta sárgás pergamenszerű bőrét, hogy eltávolítsa azokat a baktériumokat, melyek a sok injekció közben szerinte bejutottak a bőre alá, onnan behatoltak a szervezetébe, és most belülről emésztik el. Morell megpróbált eret vágni, hogy páciense valamennyire megkönnyebbüljön, de a Führer vére a magas zsírtartalmú, hormonokban gazdag disznómáj-kivonatot tartalmazó injekciók miatt egészen sűrű volt, mint a zselé, és rögtön megalvadt, ezért ez a beavatkozás kudarcot vallott. Hitler még egyszer utoljára megvillanó akasztófahumorával azt javasolta, hogy csináljanak a véreből esetleg Führer-vérshurkát.⁴⁴¹

A páciens szánalmasan viselte elvonókúráját: lihegett, tetőtől talpig reszketett a nyugtalanságtól, étel nélkül is csámcsogott a szájjával, egyensúlyt veszítve támolygott. Veséi és keringési rendszere is kezdtek felmondani a szolgálatot. Csillapíthatatlan szomjúságot érzett: mintha az egész teste szomjazott volna. Bal szemhéja annyira megduzzadt, hogy arra a szemére egyáltalán nem látott, állandóan nyomogatta és dörzsölgette. „Szemellenzőt azonban a Führer nem viselhet.”⁴⁴² Már csak rövid időközökre hagyta el a bunkert, a kancellária kertjében próbált járkalni egy kicsit, a lebombázott épületmaradványok között botladozott, és a pusztulás poros levegőjét sodorta felé a szél. Aztán nagy erőfeszítéssel visszabotorkált, és megint süteményt kapott, német pitét, külön az ő ízlése szerint rászórt linzermorzsákkal a tetején. Maradék rossz fogával elnyammogta az édességet, de közben túl sok levegőt nyelt, amitől felfúvódtak a belei: megint csak a gázok kínozták. A Führer lassan már csak egy gép volt, egy automata, melybe mindenki bedobott valamit, amire ő zörgött, kattogott, csattogott egy kicsit, majd ő is kiadott magából valamit: egy értelmetlen katonai parancsot vagy halálos ítéletet legközelebbi munkatársai, mint például Karl Brandt, a saját korábbi sebészorvosa ellen, aki az orvosháború során kegyvesztett lett nála.

Sebastian Haffner téved, amikor a Hitler testi leépüléséről szóló beszámolókat „reménytelenül eltúlozottnak” tartja.⁴⁴³ Inkább úgy fogalmazhatnánk, hogy nem eléggé precízek és lényeglátóak, mert nem veszik figyelembe, hogy esetleg kábítószer-elvonási tünetekről van szó. Bár igen nehéz ilyen időtávlataból, hiányos dokumentáció alapján diagnózist készíteni, és bár a mérgezés ténye konkrétan nem bizonyítható, mégis úgy tűnik, hogy a háború elvesztése Hitlert kevésbé aggasztotta, mint saját testi kínjai, melyeket képes volt közvetlenül átélni, és melyeknek csak öngyilkossága vetett véget.

Ekkoriban a Führer még kitartott személyi orvosa mellett, és amikor 1945. március 3-án utolsó alkalommal kereste fel a frontot az Odera egyik elmocsarasodott vidékén, Morellnek biztonsági okokból megtiltotta, hogy elkísérje. A doktor nem minden büszke-

ség nélkül jegyezte fel: „Ott ugyanis baleset vagy légitámadás miatt könnyen súlyos sérüléseket szenvedhet az ember, és ha velem valami történne, nem volna orvosa többé. (...) Sokkal fontosabb neki az a tudat, hogy én otthon állandóan készenlétben állok.”⁴⁴⁴

De vajon meddig létezik még ez az otthon? Március 7-én a szövetségesek átkeltek a Rajnán, a remageni hídon. Keleten Danzig esett el, délen pedig Bécs. Morell ekkoriban már csak vaktában, minden elgondolás nélkül végezte a kezeléseket, vitaminokat adott be a Führernek, és galvánárammal próbálta gyógyítani feltételezett idegbántalmait. A Führer, aki sosem merte kezelteni magát olyan kiváló klinikákon, mint például a híres berlini Charité, ekkor már annyira leépült, hogy teljesen értelmetlen önpusztításba kezdett. 1945. március 19-én kiadta az úgynevezett Néró-parancsot, amivel nihilizmusa eljutott a legvégső pontjára. Hitler nem kevesebbet rendelt el, mint Németország teljes elpusztítását: „A Birodalom területén minden katonai rendeltetésű közlekedési, hírközlési, ipari és szolgáltatási létesítményt, valamint tárgyi értéket (...) meg kell semmisíteni.”⁴⁴⁵ Minden zsilipet, duzzasztó és völgyzáró gátat, csatornahidat és kikötői létesítményt fel kell robbantani, minden elektromos vezetéket le kell rombolni, minden bankot és még megmaradt műemléket a földdel kell egyenlővé tenni. A gyűlölet a végső tombolását a hiányzó kapacitások miatt már nem tudta véghez vinni. A Német Birodalom pusztító erőforrásai végleg kimerültek, ahogy kiürült Hitler saját gyógyszerháza is.

Április 8-án Morell közölte páciensével, hogy már a Vitamultin is elfogyott. Mindent beadott már neki, amiye csak volt: olyan obskúrus szereket is, mint a Strophantin I és II, a Benerva forte, az Omnadin – sebtében itt-ott lefoglalt maradókat. Olyan, igazából ki sem próbált anyagokat adott be minden másnap a Führernek, olyan szerek futottak be gyors karriert Morell révén, melyekről még alig hallott valaki – olyan volt ez, mint amikor a tizennégy éves fiúkat egyenesen az iskolapadból küldték a légvédelmi ágyúk mellé.

1945. április 16-án megindult a támadás Berlin ellen. Négy nappal később ünnepelte A páciens az utolsó születésnapját. Morell

keze annyira remegett, hogy nem tudta beadni a születésnapjára injekciót. Segédorvosa, Stumpfegger lépett a helyébe és adta be a Führernek, amit a méregegyedben még talált: „Strophantin, Betabion forte intravénásan, továbbá Harmin”.⁴⁴⁶ Ez utóbbi a szíriai rutafűből kivont alkaloidot tartalmaz. A Führer szájon át is kapott egyedi ötleten alapuló szert Morelltől: „A szívkapuszulához még egy kis májkivonatot is adtam, hogy fokozzam az élénkítő hatást.”⁴⁴⁷

AZ ELBOCSÁTÁS

„A történelemben mindenkit magam mögé fogok utasítani. Én leszek a legnagyobb, még ha belepusztul is ebbe az egész német nép!”⁴⁴⁸

Adolf Hitler Theo Morellnek

Másnap, amikor a szovjetek már sztálinorgonákkal lőtték a belvárost, Hitler elbocsátotta kezelőorvosát. Mi szükség van az olyan dílerre, aki már nem tudja szállítani az anyagot és annyira maga alatt van, hogy már egy injekciót sem tud beadni? „Azt hiszi, hogy megbolondultam?!” – vágta Hitler az elképedt doktor szemébe, mikor az megjelent nála egy tálcával, melyen egy valahonnan még felhajtott koffeininjekció hevert. „Maga valószínűleg morfint akar nekem beadni” – dühöngött Hitler. Amikor Morell tiltakozni próbált, megragadta a gallérját és ráförmedt: „Menjen haza, vegye le a doktori uniformisát, és felejtse el, hogy valaha is látott engem!”⁴⁴⁹

Nagyon jó tanács, hiszen a schwanenwerderi házat már szétbomlázták, a rendelő ablakaira a Kurfürstendammon kartonpapír volt szögezve, és a váróterem választófala is beomlott. A kövér doktor, aki könyörögve Hitler lábai elé omlott, mikor az megfenyegette, hogy agyonlöveti, amennyire csak termete engedte, sietősen elhagyta a bunkert: lihegve-fújtatva sietett föl a 37 lépcsőfokon ki a szabadba, és ott egy még éppen elcsípett szolgálati kocsiba vágta

magát, miközben sírt, mint egy gyerek. Délután kettőkor felszállt egy Condor típusú repülőgép, fedélzetén a még mindig teljesen felöltözött doktorral. A gép áthaladt a szovjetek által megszállt területek és égő falvak fölött, majd Partenkirchennél fényszórópázmák és légvédelmi tűz közepette átrepült az amerikai frontvonalon, és még használható leszállópályák után kutatva végül leereszkedett a München déli részén található neubibergi légitámaszpontra.

Morell úticélja a Berchtesgaden környékén található Bayerisch Gmain nevű falu volt, ahova kutatólaborját a háború elől áthelyezte. Pár nappal később ott már úgy viselkedett, mintha minden a legnagyobb rendben volna: intenzív levelezésbe kezdett, tetszelgett állapotban lévő gyógyszerérdeklőségeivel foglalkozott, félig kész – Hitlertől ajándékba kapott – elektronmikroszkópját próbálta üzembe helyezni, találkozt beszélt meg egyik utolsó, még elérhető munkatársával és – valószínűleg már az örület határán egyensúlyozva – az adóhivataltól haladékokat kért forgalmi, társasági és iparüzési adójának bevallásához, „mivel a háború folytán előállt személyzeti nehézségek miatt üzleti évünket nem tudtuk időben lezárni”.⁴⁵⁰

AZ UTOLSÓ ADAG MÉREG

„Nem politizálok többé. Undorodom tőle.”⁴⁵¹

Adolf Hitler

Göring, aki egy nevetségesen szűkre szabott áluniformisban szökött meg, szintén megpróbált alámerülni Dél-Németországban. Ha már választani lehet, inkább az amerikaiak fogságába akart kerülni, mint a szovjetekébe. Bajorországból egy táviratot küldött a Führerbunkerbe, amiben utalt Hitler cselekvésképtelenségére és arra, hogy ennek alapján átvenné helyette a hatalmat. Hitler tombolt, gyávanak és árulónak nevezte helyettesét. Már régen tudja, mondta,

hogy Göring morfinista*, és megfosztotta minden pozíciójától és hivatalától.

Április 27-én Hitler a bunkerben maradt hívei között ciánkálit osztott szét, és megtört hangon sajnálkozott, hogy ennél jobbat már nem tud nekik adni. A kapszula tartalmát Goebbels felesége, Magda adta be először hat gyermeküknek. A páciens Blondi kutyán próbálta ki a mérget. Saját magát egyelőre még megkímélte. Politikai végrendeletében, melyet reszkető kezei miatt már alig tudott aláírni, a saját mérgeitől már félig-meddig amúgy is haldokló Führer még utoljára a zsidók ellen uszított, őket igyekezett mindenért felelőssé tenni, és „a világ megmérgezőinek” nevezte őket.

Időközben az olimpiai stadion előtt metamfetamint osztottak a gyerekeknek, hogy ne csináljanak félelmükben a nadrágjukba, amikor meglátják az előrenyomuló Vörös Hadsereg harcokcsijait és nehéztüzérségét. Aznap reggel Dönitz főtengernagy még egy tisztelő nyílt levélben szólította meg „minden idők legnagyobb hadvezérét,” és a haditengerésztől a berlini utcai harcokhoz küldött a város védelmére egy csapat képzetlen újoncot, ami a halálos ítéletükkel volt egyenértékű. A főváros közepén található bunker a harcok keresztűzébe került. Minden sarkon felrobbant vagy összeroskadt egy épület. A falak megremegtek a becsapódásoktól. A Birodalmi Kancellária kertjében, ahová Hitler már régen nem merte kitenni a lábát, hogy friss levegőt szívjon, fel-felrepült a föld a becsapódó lövedékek nyomán. Ahol éppen nem lőttek, ott is égett valami, és az égő épületek nagy robajjal és porfelhőt vetve omlottak össze, miközben hatalmas lángcsóvák lövelltek az ég felé, port és oxigént szívva magukkal.

* Amikor a szövetségesek elfogták, Göring bőröndjében 24 ezer darab opioidtabletta (elsősorban Eukodal) volt, és mindennap a szokásos adag hússzorosát vette be. A luxemburgi Gondolfban, a Palace Hotelben, ahová a szövetségesek internálták, az amerikai orvosok és őrök ezt az adagot fokozatosan csökkentették.

A Harmadik Birodalom és vezetésének a pusztulása nem csöndben történt. A tizenkét évig tartó rettenet, az őrült kábítószeres utazás a pokolban végződött. A fő felelősök féltek a valóságtól, egyre inkább menekülni próbáltak előle, és éppen ezért váltották valóra legborzasztóbb lidércálmaikat. Hitlert ezekben az utolsó órákban teljesen felfalták a képzeletbeli bacilusok, melyektől egész életében hiába próbált megszabadulni. Most kettős öngyilkosságra készült. Részletesen megtárgyalta legbelsőbb embereivel a kivitelezés módját. Mi a teendő akkor, ha a ravasz meghúzásakor nagyon remeg a keze? Egész életében rettenetes dolgokat művelt, de most ki akarta vonni magát a felelősség alól, és minthogy nem állt már rendelkezésére Eukodal egy aranylövészhez, ezért az ólmot választotta. Csak még gyorsan összeházasodott Eva Braunnal, aki a Berghofból „az ostromlott városba”⁴⁵² utazott, ahogy Hitler maga írja patetikusan személyes végrendeletében. A kísérteties ceremónia után spagettit ettek paradicsomszósszal, a szomszédos éjjeliszekrényen pedig ott hevert a csőre töltött 6,35 mm-es Walther, mellette a ciánkapszulákkal.

1945. április 30-án 15 óra 30-kor A páciens belepusztult saját életidegen rendszerébe: kezdettől fogva túlادagolta magát és a világot egy toxikus keverékkel, és eleve kudarcra ítelt kísérletet tett arra, hogy a világot a totális bódulat állapotába juttassa. Németország a drogok, az életidegenség és a világfájdalom földje egy szuperjunkie-t keresett magának, és történelme legsötétebb órájában megtalálta Adolf Hitlert.

MORELL ÖSSZEROPPANÁSA

Mikor Hitler pusztulásának híre ment, szolgálalkú eszme- és honfitársai a birodalom egész területén követték az önkéntes halálba. Vagy a becsület követelte meg – vagy a következményektől való félelem. Neubrandenburgban például 600-nál is több spontán ön-

Arbeitsplatz: **DEICHSHANKE!**
BERLEV 970-86 CIC Personalbogen

1. Name **DR. MORELL** Vor(Nach)-name **THEODOR**

2. Andere von Ihnen benutzte Namen oder solche, unter welchen Sie bekannt sind: **GILBERT**

3. Geburtsdatum **22. 7. 86** Geburtsort **TRAIS-MÜNCHEN** Größe **176 cm**

6. Gewicht **90 kg** 7. Haarfarbe **SCHWARTZ** 8. Farbe der Augen **GRAU**

9. Narben, Geburtsmale oder Entstellungen **HYPOSPADIE (ANGEBOREN)**

10. Gegenwärtige Anschrift: **UNTERS. GEFANGNIS**
 (Stadt, Straße und Hausnummer)

11. Ständiger Wohnsitz **BERL. KURFÜRSTEND. 216**
 (Stadt, Straße und Hausnummer)

12. Art der Ausweiskarte **ÄRZTER, N. KEIN** Wehrpaßnummer **NEIN**

14. Reisepaß-Nr. **NEIN** 15. Staatsangehörigkeit **DEUTSCH** 16. Falls naturalisierter Bürger, geben Sie Datum und Einbürgerungsort an **NEIN**

17. Aufzählung aller Ihrerseits oder seitens Ihrer Ehefrau oder Ihrer beiden Großeltern innegehabten Adelstitel **KEINE** 18. Religion

19. Welcher Kirche gehören Sie an? **EVANGEL.** 20. Haben Sie offiziell oder inoffiziell Ihre Verbindung mit einer Kirche aufgelöst? **NEIN** 21. Falls ja, geben Sie Einzelheiten und Gründe an **NICHT BETREFF.** 22. Welche Religionszugehörigkeit haben Sie bei der Volkszählung 1939 angegeben? **EVANGEL.** 23. Führen Sie alle Verurteilungen oder Verbrechen an, für welche Sie je verurteilt worden sind, mit Angaben des Datums, des Orts und der Art **AUFOSCHNELLE (GOTHA)**

24. Waren Sie vom Militärdienst zurückgestellt? **JA** 25. Falls ja, geben Sie die Gründe an **LEIBARZT HITLERS** 26. Waren Sie Generalstabler? **NEIN**

27. Wann? **N. BETR.** 28. Waren Sie NS-Führungsoffizier? **NEIN** 29. Wann und in welchem Truppenverband? **NICHT BETR.**

30. Haben Sie in der Militärregierung oder Wehrkreisverwaltung irgendeines der von Deutschland besetzten Länder, einschließlich Oesterreich und Sudetenland, gedient? **NEIN** 31. Falls ja, geben Sie Einzelheiten über Ihre Ämter und Pflichten sowie Ort und Zeitdauer des Dienstes an: **NICHT BETR.**

Munkahelye a Birodalmi Kancellária

32. Sind Sie berechtigt, militärische Orden oder andere militärische Ehrenauszeichnungen zu tragen? Falls ja, geben Sie an, wann verliehen wurde, das Datum, den Grund und Anlaß für die Verleihung **UNGEFAHR 75 AUSEZEICHN.**

33. In der folgenden Liste ist anzuführen, ob Sie Mitglied einer der angeführten Organisationen waren und welche Ämter Sie darin bekleideten.

	1 ja nein	2 von	3 bis	4 Nummer	5 Höchstes Amt oder höchster Rang	6 Antritts- datum
34. NSDAP.	JA	1933	ENDE?		LEIBARZT	
35. Allgemeine SS.	JA				UNBEKANT	
36. Waffen-SS.						
37. Sicherheitsdienst der SS.						
38. SA.						
39. HJ, einschl. BDM.						
40. NS-Fraenschaft						
41. NSKK.						
42. NSFK.						
43. Gestapo						
44. Geheime Feldpolizei						
45. RSHA						
46. KRIPO						
47. RAD						
48. Sind Sie jemals zu einem Schweigebot für eine Organisation verpflichtet worden?	NEIN					
49. Falls ja, geben Sie die Organisation und Einzelheiten an						
50. Waren Sie seit 1933 Mitglied einer verbotenen Oppositionspartei oder -gruppe?	NEIN!					
51. Welcher? NICHT BETR. 52. Seit wann?						
53. Jeglicher Dienst in militärischen, militärähnlichen, polizeilichen, Gesetz-vollzugs-, Schutz-, Aufklärungs- oder Luftschutz-diensten, wie z. B. der Organisation Todt, der Technischen Nothilfe, den Stoßtrupps, Werkstätten, dem Bahnschutz, Postschutz, Funkschutz, Werkschutz, der Land- und Stadtwacht, Abwehr, des SD, der Gestapo und ähnlichen Organisationen.						
Die auf diesem Formular gemachten Angaben sind wahr und ich bin mir bewußt, daß jegliche Ausfälschung oder falsche und unvollständige Angabe ein Vergehen gegen die Verordnungen der Militärregierung darstellt und mich der Anklage und Bestrafung aussetzt.						
NICHT IN NOTEN ENTHALTEN						
Eigenhändige Unterschrift: Georg Haider Datum: 1945. 8. 15.						
Bescheinigung des unmittelbaren Dienstvorgesetzten:						
Ich bescheinige hiermit die Richtigkeit obigen Namens und obiger Unterschrift. Mit Ausnahme der nachfolgenden Punkte sind die in diesem Personalbogen gegebenen Antworten meines besten Wissens und Gewissens und im Rahmen der mir zur Verfügung stehenden Auskunftsmöglichkeiten richtig. Ausnahmen: (Das Wort „keine“ ist einzufüllen, falls solche nicht vorhanden sind).						
Georg Haider, Nachtm. d. Hilfspolizei, Reichenhall.						
Beglaubigung der Unterschrift:						
Eigenhändige Unterschrift: Georg Haider Amtsstellung: Hilfspolizei Datum: 1945. 8. 15.						

...Morell nyilvántartási lapja letartóztatása után, 1945 augusztus

gyilkosságot jegyeztek fel, Neustrelitz városkában hatszáznyolcvanegyét, egész Németországban pedig több mint százezret. A Wehrmacht és a Luftwaffe 35, illetve 8 tábornoka, a Kriegsmarine nyolc tengernagya, a Waffen-SS tizenhárom tábornoka, a negyvenhárom körzetvezető közül tizenegy, a Gestapo és a Birodalmi Biztonsági Főhivatal több vezető embere végzett magával. Mindannyian elszakadtak a valóságtól, és még a legutolsó alkalommal is Führerük irányítására bízták magukat. 1945. május 8-án a Wehrmacht letette a fegyvert. Heye K-alakulatainak néhány tagja ajzószerrel megtámoogatott bevetésén erről nem szerzett időben tudomást, ezért teljes bódulatban még négy teljes napon át tovább küzdött egy olyan háborúban, ami már nem is létezett.⁴⁵³

1945 májusának közepén a *New York Times* egyik újságírója felkutatta Morellt bajorországi rejték helyén. Néhány nap múlva meg is jelent erről a cikke *A doktor bemutatja Hitler injekcióit* címen. Nem sokkal később az egykori személyi orvos Bad Reichenhallban már amerikai fogságban csücsült, ahonnan aztán két évig el sem engedték. Morell a számos kihallgatáson összefüggéstelenül beszélt, önmagával sokszor ellentmondásba került, olykor pedig mély hallgatásba és depresszióba burkolózott. Gyógyszercégei, kutatólaboratóriuma, egyszemélyes kis birodalma – minden, amit felhalmozott magának, most semmivé vált. Ezt a helyzetet Morell lelkileg nem tudta feldolgozni, és – másokkal ellentétben – nem volt már képes megtalálni a helyét a kialakuló új világban.

Hitlerről nem sok hasznosat tudtak meg tőle a kihallgatói, és háborús bűnöket sem lehetett az időközben már szinte teljesen magatehetetlenné vált orvosra rábizonyítani, aki általában apatikusan ült a cellájában, időnként azonban paranoiás rohamai voltak, és úgy érezte, hogy Himmler még mindig a nyomában van, mint az orvosháború idején. A nürnbergi perekben sem használták fel tanúként. Alig hagyta el már a száját értelmes mondat azon kívül, hogy „Azt szeretném, hogy bárcsak ne lennék itt.”⁴⁵⁴ Így aztán a rendkívül elhízott, szívbeteg foglyot az amerikaiak 1947 kora tavaszán szabadon engedték és útjára bocsátották a müncheni főpályaudvaron. Az egy-

Csonka János
(SOKOSKOLA61651)
Olvasójegy lejár: 2020.04.01.

GRIFFIN, W. E. B.:
KÉMEK HÁBORÚJA
(748932) (S000362362) Könyv
Határidő: 2019.08.30.

BOTTINI, OLIVER:
GYILKOSOK NYARA: BÜNYÜGYI RE
(766370) (S000370387) Könyv
Határidő: 2019.08.30.

MERLE, OLIVIER:
A SZÍNE ÉS A FONÁKJA: [FRAN
(885023) (S000608296) Könyv
Határidő: 2019.08.30.

OHLE, NORMAN:
TÖLTŐS KÁBULAT: DROGOK A H
(899221) (S000631533) Könyv
Határidő: 2019.09.12.

BOULLE, PIERRE:
HÍD A KWAI FOLYÓN
(906214) (S000646870) Könyv
Határidő: 2019.09.12.

2019.08.15

Csonka János

személyiségének önfeladása.

Minden olyan igyekezet ellenére, mely a történelmi személy helyett a struktúrákra irányítja a figyelmet, mind a mai napig arra látjuk jó példának a német diktátort, miként volt képes egyetlen

hajtókájára hímzett arany,
most ott gubbasztott szá-
n, míg a Vöröskereszt egy
y tegernsee-i kórházba nem

BULAT

lynek tárgya az, hogy a tör-
ó-e egy történelmi személy
n inkább folyamatokat kell
sek vagy a tettesek tetszőle-
nint bábfigurák, mindkét fél
maga álláspontját. A fontos
ai és az egyedi emberi ter-
elmi szerepe között már a
Thuküdidész is különbséget
en azt látjuk, hogy a törté-
ezők és Hitler eltorzult sze-
ltak. Ez teszi olyan bonyo-
pét. Az állítólagos absztinens
hogy intim szférájában tur-
k. Ahogy Sebastian Haffner
bnyire saját hibáiból követ-
odalomra nem az 1945 tava-
zak – a bukás – a legjellem-
ylet utáni agyongyógyszerelt
kábulatban megélt időszak –

ember akarata és ereje a történelmet formálni. Már a saját propagandaapparátusa is így ünnepelte, és nem véletlen, hogy ez a rendezői fogás hosszú ideig, túl hosszú ideig jól működhetett. A társadalmi valóság, a társadalmi viszonyok, melyek az emberek sorsát és a világháború menetét is meghatározták, 1941 őszére már régén áthatották Hitler gondolatvilágát és belülről befolyásolták döntéseit is. Igaz ugyan, hogy Németország azért támadta meg a Szovjetuniót, mert Hitler ezt akarta, mert egyetlenegy ember ezt a fejébe vette, mindazonáltal ez az ember is a saját korának gyermeke volt. Ezért is fontos ebből a szemszögből elemezni Hitler személyiségének felbomlását, aki drogfüggő lett, és egyre inkább, egyre összetettebb módon kiszolgáltatottá vált beszállítóinak. Amilyen mértékben pusztulásba vitte a világot, olyan mértékben volt maga is produktuma a gyógyszeripar konrollálatlan fejlődésére is épülő modern kornak, melyre a maga ellentmondásosságában egyúttal a „kábitószer-ellenes harc” is jellemző volt.

Könyvünk központi gondolata az, hogy a Harmadik Birodalomban a drogokat arra használták, hogy az idővel csökkenő motivációt kipótolva a fegyveres erők mobilitását, hatékonyságát fokozzák és a hatalmi klikk működőképességét biztosítsák, mégis hangsúlyoznunk kell, hogy történelmünk e legsötétebb fejezete nem a túlzott kábítószer-fogyasztás miatt fajult el ennyire. Ez csupán felerősítette a már amúgy is zajló folyamatokat. Speciális nézőpontjával ezért ez a könyv talán hozzájárul ahhoz, hogy a Harmadik Birodalom perverz világát, mely elvesztette minden érzékét az élet valódi értelme iránt, és mely annyi szenvedést okozott, egy kissé jobban el tudjuk képzelni.

KÖSZÖNET

„A tudós urak (...) minden bizonnyal igen nevetségesnek találják majd a gondolataimat, vagy talán egyenesen semmibe veszik majd őket. Tudják Önök, hogy miért? Hát azért, mert én nem vagyok szakmabeli.”

Johann Wolfgang von Goethe⁴⁵⁷

Regényíróból történelmi szakkönyv szerzőjévé avanzsálni meglepő, egyáltalán nem hétköznapi, de mégis örömteli dolog. Néhány harcostársnak, barátnak, hozzám közel álló embernek jelentős szerepe volt ebben az átalakulásban. Alexander Krämerrel kezdődött minden, aki elmesélte nekem, hogy mennyi drogot fogyasztottak a náci, és hogy talán érdemes volna erről egy filmet forgatni. Meghántuk-vetettük az ötletet, és miután Janina Findeisen javasolta nekem, hogy a történelmi tényeknek nézzek utána egy kissé alaposabban a levéltárakban, egyre izgalmasabbá vált számomra a téma. Ehelyütt szeretnék köszönetet mondani minden berlini, sachsenhauseni, koblenzi, marbach, müncheni, freiburgi, dachaui és washingtoni levéltárosnak, aki a segítségemre volt. Még a korai időszakban ösztönzőleg hatott rám Peter Steinkamp történész munkássága is. Külön hálával tartozom Volker Hartmann-nak, a Bundeswehr egészségügyi akadémiáján dolgozó szakértőnek. Köszönet illeti előolvasóimat, Martina Aschbachert, Michael Dillingert, Frank Künstert, Konrad Lautent és apámat, Wolfgang Ohlert. A munkámat támogató szakértők közül meg kell említenem Winfried Heinemann, Peter Berzet, Werner Berget, vala-

mint Gorch Piekent, a Bundeswehr drezdai Hadtörténeti Múzeumának tudományos igazgatóját és munkatársát, Jens Wehnert, Hans Rodertet, aki nekem a Sziklafészek maradványait megmutatta. Külön köszönet jár Douglas Gordonnak is, aki nem csak a borító elkészítésében működött közre. Felbecsülhetetlen segítséget kaptam kiadói szerkesztőmtől, Lutz Dursthoftól és ügynökömtől, Matthias Landwehrtől, valamint könyvem kiadójától, Helge Malchowtól, aki először vetetette föl, hogy a témát szaktudományos könyv formájában dolgozzam fel. És mindenekelőtt szeretnék őszinte köszönetet mondani Hans Mommsennek, a nagy kortörténetírónak és történésznek, aki munkám során mindvégig támogatott. Teljes szívemből hálás vagyok mindenkinek, aki nekem segített – akár módon volt itt megemlíteni a nevét, akár nem.

Norman Ohler, Sils-Maria, 2015 nyarán

HANS MOMMSEN UTÓSZAVA:

„A NEMZETISZOCIALIZMUS ÉS A POLITIKAI REALITÁSÉRZÉK ELVESZTÉSE”

Norman Ohler a nemzetiszocialista rezsim egyik, eddig némileg elhanyagolt dimenziójával foglalkozik: a nemzetiszocialista társadalmon belül egyre növekvő ajzószer-fogyasztás jelentőségével. Könyvében szemléletesen tárja elénk, miért volt egyre nagyobb mértékben szüksége erre működőképességének megőrzéséhez a parancsuralmi rendszerben élő társadalomnak. A nemzetiszocialisták által propagált idealisztikus elvek hitelességét mindez erősen kétségessé teszi. A diktatúra belső bomlása abban is kifejezésre jutott, hogy már a háborút megelőző években is nőtt a gyógyszeripar által kifejlesztett teljesítménycsökkentő szerek fogyasztása. Norman Ohler ebben az összefüggésben „tablettában fogyasztott nemzetiszocializmusról” beszél.

Emellett a Hitler és személyi orvosa, Morell szimbiotikus együttélésének bemutatása a könyv legnagyobb érdeme. Azért is különösen jelentős ez a rész, mert első ízben kapunk kézbe olyan anyagot, ami az 1941 őszen beinduló eseményeket érthetővé teszi. Érzéketlenül írja le Norman Ohler, hogyan vált fokozatosan működésképtelenné a Führer főhadiszállása – és azt is, hogy miként kezdte el Hitler saját maga megsemmisítését. Nagyon nyugtalanítóak azok a kutatási eredményei, melyek rávilágítanak arra, milyen triviális orvosi és egészségügyi tényezők alakíthatják a világtörténelem menetét. Ahogy a nép egyre több ajzószerrel szedett, úgy az állami vezetés is fokozott gyógyszerfogyasztással, gyógyszerrel való visszaélés-

sel reagált a katasztrofális katonai, politikai és társadalmi helyzetre. Amikor az ideológia már nem segítette ki, Hitler egy mesterséges mankóra támaszkodott, hogy ne kelljen letérnie a megkezdett útról. A háború legfontosabb, a német hadsereget Moszkva előtt meglepő téltől a sztálingrádi vereségig tartó szakaszában a döntések egy irreális és őrült fantáziavilágban születtek. Mindez súlyos válsághoz és a rendszer belső bomlásához vezetett. Izgalmas, de legalább annyira ijesztő is olvasni, hogyan vesztette el Hitler a személyes cselekvőképességét. Nagyon egyértelműen kiderül a könyvből, mennyire képtelen volt szembenézni a náci állam felső vezetése a katonai és gazdasági realitásokkal. Norman Ohler érdemként kell még megemlítenünk azt is, hogy kíméletlenül feltárja a német hadviselés fonákját és árnyoldalait. Ez a mű módosítja a Harmadik Birodalomról alkotott összképünket.

FÜGGELÉK

JEGYZETEK

1. Eltekintve Werner Pieper briliáns antológiájától: »Nazis on Speed. Drogen im 3. Reich«, Birkenau-Löhrbach 2002.
2. Jens, Walter, »Statt einer Literaturgeschichte«, München 2001, S. 11 ff.
3. Igaz ugyan, hogy metamfetamin bázisú vényköteles gyógyszerek kaphatóak még az Egyesült Államokban (mint pl. a Desoxyn nevű ADHS-gyógyszer), ennek ellenére azonban a metamfetamin egészében véve ma már világszerte a kábítószer törvények hatálya alá esik és gyógyszerként nem írható fel, hanem csupán „forgalomképes”, azaz gyógyszergyártási alapanyagának minősül. Európában nem árulnak metamfetamin-tartalmú gyógyszert, csak úgynevezett analóg szereket, mint amilyen pl. a Methylphenidat és a Dextroamphetamin.
4. Dansauer, Friedrich und Adolf Rieth, »Über Morphinismus bei Kriegsbeschädigten«, Berlin 1931.
5. Fleischhacker, Wilhelm, »Fluch und Segen des Cocain«, in: Österreichische Apotheker-Zeitung, 26. sz., 2006.
6. Lásd: »Viel Spaß mit Heroin«, in: Der Spiegel, 26/2000, 180. o.
7. Idézet: Pieper, i. m. 47. o.
8. Ridder, Michael de, »Heroin. Vom Arzneimittel zur Droge«, Frankfurt 2000, 128. o.
9. Lásd: Pieper, i. m. 26. o-tól, és ebben az összefüggésben még 205. o.
10. BArch-Berlin R 1501, Akten betr. Vertrieb von Opium und Morphium, 8. köt., 502. l., 1922. szeptember 15.
11. Idézet: Holzer, Tilmann, »Die Geburt der Drogenpolitik aus dem Geist der Rassenhygiene – Deutsche Drogenpolitik von 1933 bis 1972«, Inauguraldisertation, Mannheim 2006, 32. o.
12. Auswärtiges Amt, AA/R 43309, Vermerk von Breitfeld (Opiumreferent im AA), 10.3.1935. Idézet: Holzer, i. m. 32. o.
13. Még tekintélyes liberális történészek is szerepet vállaltak a háború előtörténete hivatalos dokumentációjának nem szándékos meghamisításában. Ld.: Mommsen, Hans, »Aufstieg und Untergang der Republik von Weimar 1918–1933«, Berlin 2000, 105. o.

14. Mann, Klaus, »Der Wendepunkt«, Reinbek 1984. Zitiert nach Gordon, Mel, »Sündiges Berlin – Die zwanziger Jahre: Sex, Rausch, Untergang«, Wittlich 2011, 53. o.
15. Pieper, i. m. 175. o.
16. Von Ostini, Fritz, »Neues Berliner Kommerslied«, mely az alábbi címen is ismert: »Wir schnupfen und wir pritzen« („Beszívunk és belövünk”). Kinyomtatva in: Jugend, 52. sz, 1919.
17. Pohlisch, Kurt, »Die Verbreitung des chronischen Opiatmissbrauchs in Deutschland«, in: Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie, 79. köt. 1931, 193–202. o, Függelék II. táblázat
18. Az NSDAP nem adott ki hagyományos értelemben vett pártprogramot, és sosem titkolta irracionális jellegét. A párt felépítése egészen a bukásáig kaotikus maradt. Ld. Mommsen, 398. o.
19. Grass, Günter, »Die Blechtrommel«, Neuwied am Rhein und Berlin-West, 1959, 173. o.
20. A kifejezés Georg Strassertől származik. Idézi Wellershoff, Dieter, »Der Ernstfall – unnenansichten des Krieges«, Köln 2006, 57. o.
21. Pieper, i. m. 210. o.
22. Uo. 364. o.
23. BArch-Berlin R 1501/126497, 214, 216, 220. o.
24. »Az ott történő elhelyezés addig tart, amíg az indokolt.« Idézet: Holzer, i. m., 191. o. Ld. még: »Maßregeln der Sicherung und Besserung«, in § 42b, c RStGB: Unterbringung von straffälligen Süchtigen in Heil- und Pflege- oder Entziehungsanstalten. Ez a szabályozás 1953. október 1-jéig volt hatályos.
25. 1935. december 13-i birodalmi orvosi rendelet. Ld. még: Pieper, i. m., 171. o. und 214, továbbá Fraeb, Walter Martin, »Untergang der bürgerlich-rechtlichen Persönlichkeit im Rauschgiftmißbrauch«, Berlin 1937.
26. Holzer, i. m. 179. o.
27. Uo. 273. o.
28. BArch-Berlin R58/473, 22. l. (mikrofilm).
29. Idézet: Pieper, i. m. 380. o., a következő idézet is.
30. Uo. 186 és 491. o.
31. Freenstein, Waldemar, »Die gesetzlichen Grundlagen der Rauschgiftbekämpfung«, in: Der öffentliche Gesundheitsdienst, A. köt, 1936–37, 209–218. o. Ld. még Holzer, i. m. 139. o.
32. Gabriel, Ernst, »Rauschgiftfrage und Rassenhygiene«, in: Der öffentliche Gesundheitsdienst, Teilausgabe B, 4. köt., 245–253. o., idézet: Holzer, i. m. 138. o., ld. még: Pieper, i. m. 213. o-tól.
33. Geiger, Ludwig, »Die Morphin- und Kokainwelle nach dem Ersten Weltkrieg in Deutschland und ihre Vergleichbarkeit mit der heutigen Drogenwelle«, München 1975, 49. o-tól. Ld. még: Scheer, Rainer, »Die nach Paragraph 42 RStGB verurteilten Menschen in Hadamar«, in: Roer, Dorothee und Henkel, Dieter: »Psychiatrie im Faschismus. Die Anstalt Hadamar 1933–1945«, Bonn 1986, 237–255. o., 247. o. Tipikusnak tekinthető dr. Hermann Wirsting fogorvos esete, akit 1940. április 15-én kényszergyógykezelésre beutaltak a szászországi Waldheim gyógyintézetébe és egy nappal később már tovább is szállították egy koncentrációs táborba. Ld. Holzer, i. m. 262. o., továbbá Friedlander, Henry, »Der Weg zum NS-Genozid. Von der Euthanasie zur Endlösung«, Berlin 1997, 191. o.
34. Klee, Ernst, »Das Personenlexikon zum Dritten Reich – Wer war was vor und nach 1945«, Frankfurt/M. 2003, 449. o.
35. BArch-Berlin NS 20/140/8, Ärzteblatt für Niedersachsen, Nr. 5, Jg. 1939, S. 79 f. (Bruns, Erich). Ld. Holzer, i. m. 278. o.
36. Idézet: Binion, Rudolph, »... daß Ihr mich gefunden habt«, Stuttgart 1978, 46. o.
37. Reko, Viktor, »Magische Gifte: Rausch- und Betäubungsmittel der neuen Welt«, Stuttgart 1938. Sokatmondó az alábbi megfogalmazás már Reko fasisztoid hangvételű előszavában is (9. o.): »Tizenkét fejezetben bemutatunk egy sor olyan kábítószer, melyek – a kokain néhány évvel ezelőtti előretöréséhez hasonlóan – az alantas fajok köréből kiindulva fenyegetik a kultúrnépeket.»
38. Hecht, Günther, »Alkohol und Rassenpolitik«, in: Bekämpfung der Alkohol- und Tabakgefahren: Bericht der 2. Reichstagung Volksgesundheit und Genußgifte. Az NSDAP Központi Népegészségügyi és Kábítószer-élvezet és Dohányzás Elleni Birodalmi Hivatala, Berlin-Dahlem, 1939.
39. Kosmehl, Erwin, »Der sicherheitspolizeiliche Einsatz bei der Bekämpfung der Betäubungsmittelsucht«, in: Feuerstein, Gerhart: »Suchtgiftbekämpfung. Ziele und Wege«, Berlin, 1944, 33–42. o., itt: 34. o.
40. Pohlisch, i. m. 72. o.
41. Hiemer, Ernst, »Der Giftpilz. Ein Stürmerbuch für Jung und Alt«, Nürnberg 1938.
42. Idézet: Pieper, i. m. 364. o-tól; a következő idézet is
43. Az orvosok 45 százaléka, tehát igen nagy része tagja volt az NSDAP-nak. Ld.: Lifton, Robert Jay, »Ärzte im Dritten Reich«, Stuttgart 1938, 37. o.
44. A készítmény Németországban még ma is kapható. »Egyedülálló természetes hatóanyagával, az Escherichia coli, Nissle 1917 baktériumtörzsszel» reklámozzák, és a krónikus bélhurutok kezelésre használják. A Mutaflor vénköteles, és az egészségbiztosítók vissztérítik az árát.
45. Goebbels, Joseph, in: Das Reich – Deutsche Wochenzeitung, 1944. december 31, vezércikk, 1. o.-tól
46. Giesing, Erwin, »Bericht über meine Behandlung bei Hitler«, Wiesbaden 1945. december 6, in: Hitler as seen by his Doctors«, Headquarters United States Forces European Theater Military Intelligence Service Center: OI –

- Consolidated Interrogation Report (CIR), National Archives at College Park, MD.
47. „1914-hez hasonlóan a német politikai és gazdasági helyzet, melyet egy körbezárt erődtítményhez hasonlíthatnánk, csak egy gyors katonai döntéssel oldható meg a háború kitörésekor” – nyilatkozta Carl Krauch igazgatósági elnök és ezzel megelőlegezte a villámháború koncepcióját. Idézet: Frieser, Karl-Heinz, »Die Blitzkrieg-Legende – der Westfeldzug 1940«, München 2012, 11. o.
 48. A Propiophenonhoz, egy vegyipari hulladékhoz brómot adtak, majd Methy-aminnal kezelték, és utána redukciós eljárással Ephedriné alakították, amelyből hidrogénjodid és foszfor hozzáadásával előidézett redukció révén a me- tamfetamin létrejött. Ld.: Kaufmann, Hans P., »Arzneimittel-Synthese«, Heidelberg, 1953, 193. o.
 49. Birodalmi Szabadalmi Hivatal. 1938: 767.186. sz. szabadalom; 12 q osztály, 3. csoport; címe: »Eljárás az aminók előállítására». Egy tableta 3 mg hatóanya- got tartalmazott.
 50. Landesarchiv Berlin, A Rep. 250–02–09/Nr. 218, Werbedrucksachen ohne Datum. Ld. még: Holzer, i. m. 225. o.
 51. Idézet: Pieper, i. m. 118. o-tól. Ez összesen 6 mg metamfetamin egy egész napra elosztva – egy olyan adag, melyhez az emberi szervezet gyorsan hozzá- szokik, és ennek következtében néhány nap elteltével már nem váltja ki ugyanazt a hatást, mint kezdetben. Ez előidézi az ún. Cravinget (Sóvárgást), az adag növelése iránti vágyat, mert a szervezet szeretné a már korábban megis- mert hatásokat, élményeket újra átélni. Ha az ember ennek során a gyógyszer- fogyasztását már nem képes szabályozni és a gyógyszereszedést abbahagyni, akkor függőség kialakulásáról beszélünk.
 52. Püllen, C., »Bedeutung des Pervitins (1-Phenyl-2-methylamino-propan) für die Chirurgie«, in: Chirurg, 11. köt., 13. sz., 1939, 485–492. o., itt: 490. o. és a 492. o. Ld. még: Pieper, i. m.: 119. o.
 53. Haffner, F., »Zur Pharmakologie und Praxis der Stimulantien«, in: Klinische Wochenschrift, 17. köt., 38. sz., 1938, 1311. o. Ld. még: Pieper, i. m. 119. o.
 54. Snelders, Stephen und Toine Pieters, »Speed in the Third Reich: Methamph- etamine (Pervitin) Use and a Drug History from Below«, in: Social History of Medicine Advance Access, 2011.
 55. Éppen ebben a szakmában nagyon kedvelt ma is a metamfetamin. Ld. még: Müller-Bonn, Hermann, »Pervitin, ein neues Analepticum«, in: Medizinische Welt, 39. sz., 1939, 1315–1317. o. Idézet: Holzer, i. m. 230. o., és Pieper, i. m. 115. o.
 56. V.ö: Seifert, W. »Wirkungen des 1-Phenyl-2-methylamino-propan (Pervitin) am Menschen«, in: Deutsche Medizinische Wochenschrift, 65. köt., 23. sz., 1939, 914. o.-tól
 57. Neumann, Erich, »Bemerkungen über Pervitin«, in: Münchener Medizinische Wochenschrift, 33. sz., 1939, 1266. o.
 58. Eichholtz, Fritz, »Die zentralen Stimulantien der Adrenalin-Ephedrin- Gruppe«, in: »Über Stimulantien«, Deutsche Medizinische Wochenschrift 1941, 1355–1358. o. Ld. még: Reichsgesundheitsblatt 15, 296 (1940). A Bi- rodalmi Egészségügyi Hivatal felszólítására a túl nagy adagot tartalmazó pra- linék gyártását befejezték. A Hildebrand cég piacra dobta a koffeintartalmú „Scho-ka-kola”-t, mely a mai napig is kapható.
 59. Hauschild, Fritz, »Über eine wirksame Substanz«, in: Klinische Wochen- schrift, 17. köt., 48. sz., 1938, 1257. o.-tól
 60. Schoen, Rudolf, »Pharmakologie und spezielle Therapie des Kreislaufkollap- ses«, in: Verhandlungen der Deutschen Gesellschaft für Kreislaufforschung, 1938, 80–112. o., itt: 98. o. Idézet: Holzer, i. m. 219. o.
 61. Ld.: Graf, Otto, »Über den Einfluss von Pervitin auf einige psychische und psychomotorische Funktionen«, in: Arbeitsphysiologie, 10. köt., 6. sz., 1939, 692–705. o., itt: 695. o.
 62. Lemmel, Gerhard, und Jürgen Hartwig, »Untersuchungen über die Wirkung von Pervitin und Benzedrin auf psychischem Gebiet«, in: Deutsches Archiv für Klinische Medizin, 185. köt., 5. und 6.sz., 1940, 626. o.-tól
 63. Püllen C. »Erfahrungen mit Pervitin«, in: Münchener Medizinische Wochen- schrift, Köt. 86, 26. sz., 1939, 1001–1004. o.
 64. Haffner, Sebastian, »Anmerkungen zu Hitler«, München 1978, 31. o.-tól
 65. Mann, Golo, »Deutsche Geschichte des 19. und 20. Jahrhunderts«, Stuttgart/ Mannheim 1958, 177. o.
 66. Böll, Heinrich, »Briefe aus dem Krieg 1939–45«, Köln 2001, 15. o.
 67. Uo. 16. o.
 68. Uo. 30. o.
 69. Uo. 26. o.
 70. Uo. 81. o.
 71. Uo. 22. o.
 72. Wenzig, K, »Allgemeine Hygiene des Dienstes«, Berlin-Heidelberg 1936, 288–307. o.
 73. Ranke, Otto, »Ärztliche Fragen der technischen Entwicklung«, in: Veröff. a. d. Geb. d. Heeres-Sanitätswesens, 109 (1939), 15. o. Ld. még: BArch-Freiburg RH 12–23/1882, Rankes Rede »Leistungssteigerung durch ärztliche Maßnah- men« zum Stiftungsfest der MA, 19.2.1939, 7.o-tól: »Nagyon fontos szerepe lesz a Pervitinnak azoknál a sokáig tartó, de fizikailag nem különösebben meg- terhelő tevékenységeknél, mint a gépkocsivezetés vagy a repülés, melyek ese- tében eddig az álmoság volt a legnagyobb veszély.»
 74. BArch-Freiburg RH 12–23/1882, Ranke 1938. október 4-ei jelentése a Had- sereg Egészségügyi Főfelügyelőségnek

75. BArch-Freiburg RH 12–23/1882, Ranke 1940 februárjára tervezett, de elmaradt előadása az ajzószerről. Továbbá: Ranke jelentése a C tanulócsoportnak a teljesítményfokozó szerről, 1939. május 4.
76. A Pervitinnel kapcsolatos első pozitív tapasztalatokra 1938-ban, a német csapatok Szudétavidékre való bevonulása során tettek szert. Ld.: BArch-Freiburg RH 12–23/1882, „Jelentések a Pervitin felhasználásáról az N. A. 39. alakulat kapcsán”.
77. BArch-Freiburg RH 12–23/1882, Rankes Rede »Leistungssteigerung durch ärztliche Maßnahmen« zum Stiftungsfest der MA, 19.2.1939, 7.. o.
78. Benn, Gottfried, »Provoziertes Leben: ein Essay«, in: Benn, Gottfried, »Sämtliche Werke. Band IV: Prosa 2«, Stuttgart 1989, 318. o.
79. BArch-Freiburg 12–23/1882, A Bécsi Egyetem Fiziológiai Intézete Igazgatójának Rankéhez írt levele, 1941. december 8.
80. Uo.: Ranke levele C tanulócsoportnak, 1939. május 4.
81. Uo.: Ranke levele Kittel orvostábornoknak, 1939. augusztus 25.
82. Uo.: Jelentés Rankénak a Pervitin felhasználásáról
83. Uo.: A Katonaorvosi Akadémia Pszichológiai Intézete, A 214. sz. jelentés függeléke, 1940. április 8.
84. Uo.: Jelentés Rankénak a Pervitin felhasználásáról. A két következő idézet is innen való.
85. Uo.: dr. Wirth jelentése: »A Pervitin mint erősítőszert alkalmazása», 1939. december 30.
86. Mint például a 20. gyalogos hadosztályban. Ld.: BArch-Freiburg RH 12–23/1842, dr. Krüger törzsorvos jelentése
87. BArch-Freiburg RH 12–23/1882, Jelentés Rankénak a Pervitin használatáról. A két következő idézet is innen való.
88. BArch-Freiburg RH 12–23/1882, Grosselkeppler főorvos jelentése, 1940. április 6.
89. BArch-Freiburg RH 12–23/1882, Schmidt törzskari főorvos Rankénak írt jelentése, 1940. március 25. Ld. ezenkívül: BArch-Freiburg RH 12–23/271, Ranke jelentése a C tanulócsoportnak, 1940. január 13., továbbá: BArch-Freiburg RH 12–23/1882, dr. Krüger törzsorvos jelentése
90. BArch-Freiburg RH 12–23/1882, »Tapasztalatok a Pervitinnel és hasonló anyagokkal«, Armeearzt A. O. K. 6 (Haubenreisser). 1940. április 15.
91. BArch-Freiburg RH 12–23/1882, »Tapasztalatok Pervitinnel, Elastononnal stb.«, a IV. hadtest hadtestorvosa (Günther), 1940. április 8.
92. Ballhausen, Hanno (Hg.), »Chronik des Zweiten Weltkrieges«, München 2004, 27. o.
93. Mann, Golo, i. m., 915. o.-tól
94. Kroener, Bernhard R., »Die personellen Ressourcen des Dritten Reiches im Spannungsfeld zwischen Wehrmacht, Bürokratie und Kriegswirtschaft 1939–1942«, in: Müller, Rolf-Dieter és Hans Umbreit, »Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg«, 5.1. köt.: Organisation und Mobilisierung des Deutschen Machtbereichs, Kriegsverwaltung, Wirtschaft und personelle Ressourcen 1939–1941, 1988, 826. o.
95. Ld.: Frieser, i. m. 11, 43 és 57. o.
96. Speer, Albert, »Erinnerungen«, Frankfurt/M. 1969, 431. o.
97. BArch-Freiburg RH 2/768, Handakten Halder, Hans-Adolf, 6.l. (háttoldal)
98. BArch-Freiburg H 20/285/7, Wehrphysiologisches Institut, 1939. október 16., »A Pervitinről«. Ld. még: 1939. október 10-ei levél Winklernek, továbbá RH 12–23/1644 és Ranke háborús naplója, 1940. január 4-i bejegyzés
99. BArch-Freiburg RH 12–23/1644, Ranke háborús naplója, 1939. december 8-i bejegyzés
100. BArch-Freiburg RH 12–23/1644, Ranke levele Zechlinnek, 1940. január 24. Ld. még: BArch-Freiburg RH 12–23/1882; Ranke a Katonaorvosi Akadémia ünnepi ülésén 1939. február 19-én így fogalmazott: »A magam és segítőtársaim számára is lezárhatónak az a tapasztalat, hogy Pervitin hatása alatt mindig lelkesen végeztük a feladatainkat, és a nehéz munka elvégzése is könnyűnek tűnt, sokkal könnyebben szántuk rá magunkat a feladatok elvégzésére.»
101. BArch-Freiburg RH 12–23/1644, Ranke háborús naplója, 1939. november 8-i bejegyzés, 6. o.
102. Uo.: 1939. november 19-i bejegyzés, 16. o.
103. Kramer, Eva, »Die Pervitingefahr«, in: Münchener Medizinische Wochenschrift, 88. köt., 15. sz., 1941, 419. o.-tól
104. Liebendorfer, »Pervitin in der Hand des praktischen Nervenarztes«, in: Münchener Medizinische Wochenschrift, 87. köt., 43. sz., 1940, 1182. o.
105. Benn, i. m. 317. o.
106. BArch-Berlin R22/1475, Bl. 395, Conti a Birodalmi Igazságügyi Minisztériumnak, 1939. október 21. A két következő idézet is innen való.
107. BArch-Berlin R36/1360, »An die ehrenamtlichen Mitglieder der früheren R. f. R.«, 1939. október 19.
108. Reichsgesetzblatt 1 (1939), 2176. o.; Reichsgesundheitsblatt (1940), 9. o.: »A Phenylaminopropan és sói (pl. a Benzedrin, az Aktedron, az Elastonon) és a Phenylmethylaminopropan és sói (pl. a Pervitin) a Birodalmi Belügyminisztériumnak a májkészítmények és egyéb gyógyszerek gyógyszerügyi kiadásával kapcsolatos rendőrhatalósági rendelete értelmében minden körülmények között a vényköteles receptek kategóriájába tartoznak.»
109. Conti, Leonardo, »Dr. Conti birodalmi egészségügyi vezető előadása a Nemzetiszocialista Orvosszövetség berlini körzetében 1940. március 19-én, a berlini városházán«, in: Deutsches Ärzteblatt, 70. köt., 13. sz., 1940, 145–153. o., itt: 150. o.

110. Speer, Ernst, »Das Pervitinproblem«, in: Deutsches Ärzteblatt, 1. sz., 1941, 4–6 és 15–19. Ld. még: Holzer i. m. 238. o.-tól
111. BArch-Freiburg RH 12–23/1575, Conti levele Handlosernek, 1940. február 17., továbbá Handloser válaszelele Continak, 1940. február 26.
112. »A súlypontnak a déli szárnyra való áthelyezésével a várhatóan az Észak-Belgiumba érkező erős ellenséges erőket el lehet vágni és meg lehet semmisíteni.« RH 19 I/41, Akten HGr. Manstein háborús naplójához készült egyik vázlatos feljegyzéséből. 1940. február 17, Anl. 51 (Bl. 174 f.); Ld. még: BArch-Freiburg RH 19 I/26, Notiz über Führer-Vortrag, Bl. 121. o.-tól
113. Frieser, i. m.: 81. o.
114. BArch-Freiburg, Erich von Manstein hagyatékából, Nr. 32. feljegyzés
115. Waldmann, Anton: Unveröffentlichtes Tagebuch, 1940. április 13-i bejegyzés, Wehrgeschichtliche Lehrsammlung des Sanitätsdienstes der Bundeswehr
116. BArch-Freiburg RH 12–23/1882, »Leistungssteigerung durch ärztliche Maßnahmen« valamint Ranke 1940-ben készített előadása az ajószerekről (amit nem tartott meg)
117. Uo.: Dr. Schmidt, a von Kleist hadseregszociport orvosának Rankéhoz írt levele, 1940. április 15.
118. Uo.: Heeres-Sanitätsinspekteur, 1940. április 17, »Betr. Weckmittel«, inkl. Anlage 1 und Anlage 2.
119. Uo.
120. BArch-Freiburg RH 12–23/1884, »Auslieferung von Pervitin und Isophen vom Hauptsanitätspark an Heer und Luftwaffe«.
121. BArch-Freiburg RH 21–1/19, Ia/op Nr. 214/40. 1940. március 21, 2. o.
122. Wahl, Karl, »... es ist das deutsche Herz«, Augsburg 1954, 246. o. Ld. még: Leeb, Wilhelm Ritter von, »Tagebuchaufzeichnung und Lagebeurteilungen aus zwei Weltkriegen. Aus dem Nachlaß«, herausgegeben und mit einem Lebensabriss versehen von Georg Meyer, Stuttgart 1976, in: Beiträge zur Militär- und Kriegsgeschichte, 16. köt, 184. o.
123. Guderian szerint egy általa »gyakran használt fordulat«. Ld. még: Guderian, Heinz, »Erinnerungen eines Soldaten«, Stuttgart 1960, 95. o.
124. Interjú a ZEIT Magazin-ban, 2015. május 7., 50. o.
125. Idézet Friesertől. I. m.: 114. o.
126. Uo.: 136. o.
127. A hadosztály 400 tisztból, 2000 altisztből és mintegy 9300 katonából állt.
128. BArch-Freiburg RH 12–23/1882, Ld. ott pl.: die »Vorlage eines Erfahrungsberichtes über Anregungsmittel«. 1940. február 23, 2. o.: »...minden gépjárművezető és kísérő 2-2 tablettát kapott azzal az utasítással, hogy tegye tábori sapkája felhajtójába, és szükség esetén, legkésőbb azonban éjjel 1-kor vegye be«.
129. Idézet: Frieser, i. m.: 195. o.-tól

130. Fischer, Wolfgang, »Ohne die Gnade der späten Geburt«, München 1990, 62. o.-tól
131. BArch-Freiburg N 802/62, Guderian hagyatékából: »Aus dem 3. Bericht über die Fahrten des Kommandierenden Generals während des Einsatzes in Frankreich«, 008. l.
132. Uo.: 010. l.
133. Bloch, Marc, »Die seltsame Niederlage: Frankreich 1940«, Frankfurt/M. 1995, 93. o.-tól
134. Frieser, i. m.: 219. o.
135. Szóbeli információ
136. Frieser, i. m.: 419. o.
137. Ez nemcsak a II. világháborúra érvényes, hanem a mai napig is a hagyományos hadviselésre, melynek során a harcokcsik ugyanúgy főszerepet játszanak.
138. Ez az úgynevezett hátizsák-elv. Már a hadjárat első napjai megmutatják, hogy a hadműveletek eredményességét milyen nagymértékben határozza meg az utánpótlás és egyáltalán a logisztika minősége. Ld. még ebben a vonatkozásban: Kielmansegg, Johann Adolf Graf von, Panzer zwischen Warschau und Atlantik«, Berlin 1941, 161. o.
139. Frieser, i. m.: 162. o.
140. BArch-Freiburg N 802/62, Guderian hagyatékából, i. m.: 007. l. és 011/012. l.
141. Churchill, Winston, »Zweiter Weltkrieg«, II. 1. köt., 1. könyv, Stuttgart 1948/49, 61. o.
142. BArch-Koblenz N 1348, Morell levele a feleségének, 1940. június 3.
143. Frieser, i. m.: 336. o.
144. Idézet Friesertől, i. m.: 326. o. A következő idézet ugyanonnan.
145. Churchill, i. m.: 65. o.
146. Ironside, Edmund, »Diaries 1937–1940«, New York 1962, 317. o. Idézet Friesertől, i. m.: 325. o.
147. Halder, Franz, »Kriegstagebuch. Tägliche Aufzeichnungen des Chefs des Generalstabes des Heeres 1939–1942«, 1, köt. 1964, 302. o., Idézet Friesertől, i. m.: 322. o.
148. BArch-Koblenz N 1348, Morell levele a feleségének, 1940. május 26.
149. Uo.: Morell levele a feleségének, 1940. május 28.
150. Ironside, i. m.: 333. o.
151. Hansen, Hans-Josef, »Felsennest, das vergessene Hauptquartier in der Eifel«, Aachen 2008, 81. o.
152. Die Deutsche Wochenschau 22. sz., 1940. május 22.
153. A Gestapo szorgalmasan gyűjtötte a bizonyítékokat Göring drogfüggőségéről. Ld. például: Speer, i. m.: 278. o.

154. Berliner Lokal-Anzeiger, Zentralorgan für die Reichshauptstadt, Tagesausgabe Groß-Berlin, 1940. június 1, 1. o.
155. Idézi Hesse, Reinhard, »Geschichtswissenschaft in praktischer Absicht«, Stuttgart 1979, 144. o.
156. Idézi Bradley, Dermot, »Walther Wenck, General der Panzertruppe«, Osnabrück 1982, 146. o.
157. BArch-Freiburg RH 12–23/1931, »Bericht über die Kommandierung zur Gruppe Kleist«, 1940. július 12.
158. Uo.
159. BArch-Koblenz N 1348, Morell levele a feleségének, 1940. június 3.
160. A hadsereg egészségügyi főfelügyelőjének kéziratban lévő háborús naplója, melyet dr. Volker Hartmann (a Bundeswehr Egészségügyi Akadémiája) bocsátott a rendelkezésemre.
161. BArch-Freiburg ZA 3/163, Waldau, a légierő vezetési törzsfőnökének naplója: 1939 márciusától 1942. április 10-ig, 1940. május 25-ei bejegyzés. V.ö.: BArch-Freiburg ZA 3/163, Schmid, »Feldzug gegen Frankreich 1940«, továbbá: BArch-Freiburg ZA 3/58, USAF History Project, 16. o., in: Ob. d. L./Führungsstab Ic, 10641/40. sz., Überblick über den Einsatz der Luftwaffe bei den Operationen in den Niederlanden, in Belgien und Nordfrankreich, 1940. június 6.
162. Guderian, Heinz, »Erinnerungen eines Soldaten«, Stuttgart 1986, 118. o.
163. Berliner Lokal-Anzeiger, Zentralorgan für die Reichshauptstadt, Tagesausgabe Groß-Berlin, 1940. június 20, 2. o. »Sturmfahrt bis zur Grenze der Schweiz«
164. BArch-Freiburg RH 12–23/1931, »Bericht über die Kommandierung zur Gruppe Kleist«, 1940. július 12. A következő négy idézet ugyanonnan.
165. BArch-Freiburg RH 12–23/1882, Dr. Seyffardt orvosezredes levele, »Betr: Pervitinmißbrauch«, Dr. Althoff törzsorvosezredesnek, 1941. május 16., Feldpostnr: 28806.
166. BArch-Freiburg RH 12–23/1882, Ranke hivatalos feljegyzése, 1941. április 25.
167. BArch-Freiburg RH 12–23/1882, Ranke Dr. Scholz törzsorvosnak, 1941. május 27.
168. IfZArch, MA 617, 2. tekercs, ld. a Hama cég levele Morellnek, 1941. május 27.: A svájci vöröskereszt kiadványa szerint természetes vitaminhordozónak minősül a porított csipkebogyó, a rózscsír, az aneurin és a nikotinsav. Ízhorozóként van besorolva a „tejpör, a kakaó és némi kakaóvaj”.
169. Uo.: A Hama család levele Jost gyógyszerésznek, 1942. október 29.
170. BArch-Koblenz N 1348: Morell levele a feleségének, 1940. május 16.
171. BArch-Freiburg R43, Hama cég levele az SS Főparancsnokság Egészségügyi Hivatalának, 1941. augusztus 26.
172. Az SS Morell Vitamultinját a szovjet fronton is felhasználta, ld. ezzel kapcsolatban: Himmler, 1942. január 12. (IfZArch, MA 617, 2. tekercs): »A Führer elrendelte, hogy a Waffen-SS alakulatai azonnali hatállyal kapjanak megfelelő vitaminkészítményeket. A vitaminkészítmények előállításával a hamburgi Hama Kft. van megbízva. Kérem, hogy ez a cég a nyersanyagok beszerzése során minden támogatást kapjon meg, hogy a Führer parancsát határidőre végre lehessen hajtani. SS birodalmi vezető”.
173. BArch-Koblenz N 1348: Morell levele a feleségének, 1940. május 16.
174. Morell Göringnek Hippke ügyében, Records of Private Individuals (Captured German Records), Dr. Theo Morell, National Archives Microfilm Publication T253, Roll 35. National Archives, College Park, MD.
175. BArch-Freiburg ZA 3/801, Suchenwirth, Richard, »Hermann Göring«, tanulmány kéziratban, 42. o.-tól
176. Aldgate, Anthony, und Jeffrey Richards, »Britain can take it: The British Cinema in the Second World War«, Second Edition, London 2007, 120. o.
177. Lutitz, Horst, Freiherr von, idézet a »Schlaflos im Krieg«, c. dokumentumfilmből, Pieken, Gorch und Sönke el Bitar, Arte 2010.
178. Steinhoff, Johannes, »Die Straße von Messina« c. művéből, Berlin 1995, 177. o.-tól; a következő két idézet is innen való. Steinhof, aki e művében irodalmári-kritkusi szemmel tekint vissza háborús bevetéseire, az ötvenes években az egyik fő szervezője volt a Szövetségi Légierő újjáépítésének. Később a NATO Katonai Bizottságának lett az elnöke, még azelőtt, hogy a hetvenes években a hadiiparban helyezkedett volna el. Az említett metamfetamins bevetésre 1943-ban került sor, és a szövegből úgy tűnik, hogy Steinhof, aki az angliai csatában is részt vett, ekkor az első és az egyetlen alkalommal kapott ajzószeret.
179. Osterkamp, Theo, »Durch Höhen und Tiefen jagt ein Herz«, Heidelberg 1952, 245. o. Ld. még: Speer, i. m.: 272. o.
180. Falck, Wolfgang, »Falkenjahre. Erinnerungen 1903–2003«, Moosburg 2003, 230. o.
181. Overy, Richard, J., »German Aircraft Production 1939–1942«, in: Study in the German War Economy, zugl. Diss. Queens College, Cambridge 1977, 97. o.
182. BArch-Freiburg ZA 3/842, Göring Klotinski törzskari alezredesnek, idézet Klotinski Suchenwirth által 1957. február 1-jén folytatott kihallgatásának a jegyzőkönyvéből, ld.: Onlinepublikation <http://hss.ulb.uni-bonn.de/2005/0581/0581.pdf>.
183. Az I. világháborúban bevett szer volt a fáradtság legyőzésére. Az ajzószeréről 1940 februárjában végül meg nem tartott előadásában (BArch-Freiburg, RH 12–23/1882) Ranke kitér rá, azonban nem tartja korszerű szernek: »Az ajzószer rendkívül hatékony gyógyszerek. A kokain (...) súlyos testi függő-

- séget és pszichés károkat okozó jellege miatt katonai használatra nem alkalmas.”
184. BArch-Freiburg ZA 3/326, gyorsírási jelentés a birodalmi marsallal folytatott megbeszélésről, 1943. október 7. „Tárgy: Honvédelmi program”.
 185. Linge, Heinz, »Bis zum Untergang«, München 1980, 219. o.
 186. »Udets Ernst, Spaßpilot, Kriegsverbrecher und komischer Zeichner«, in Meurer, Christian, »Wunderwaffe Witzkanone – Heldentum von Heß bis Hendrix« c. műve alapján, Essay 09, Münster 2005, 73. o.-tól
 187. Deutsches Nachrichtenbüro Berlin, 18.11.1941. I. m.: Udet, Ernst, »Mein Fliegerleben«, Berlin 1942.
 188. Ld. még: Suchenwirth, Richard, »Ernst Udet – Generalluftzeugmeister der deutschen Luftwaffe«, kéziratot tanulmány, BArch-Freiburg ZA 3/805.
 189. A metamfetamin egyrészt sokkal hatékonyabb szer az amfetaminnál, másrészt viszont szakszerűtlen alkalmazás esetén (túl nagy adagban vagy túl gyakran beszedve) kimutathatóan neurotoxikus hatású. Csökkenti a szerotonin- és a dopaminszintet a központi idegrendszerben, és az idegrendszer működését tartósan módosítja.
 190. BArch-Freiburg RH 12–23/1884, Conti levele, 1940. december 20.
 191. BArch-Freiburg RH 12–23/1884, Handloser levele, 1941. január 20. és 29.
 192. Speer, Ernst, i. m.: 18. o.
 193. Holzer, i. m.: 242. o.-tól
 194. Holzer, i. m.: 245. o.-tól
 195. BArch-Berlin NS 20–139–6/körlevél Vg. 9/41, NSDAP, Népegészségügyi Főhivatal, 1941. február 3, Conti. Idézi: Holzer, i. m.: 244. o.
 196. RGBI.I, 12.6.1941, S. 328: »6. Verordnung über Unterstellung weiterer Stoffe unter die Bestimmungen des Opiumgesetzes«.
 197. Olyan tapasztalt egészségügyi tisztek, mint Anton Waldmann katonai egészségügyi főfelügyelő már idejekorán figyelmeztettek rá: »A nép ideges és ingerült. Nagyobb mértékben vannak igénybe véve az emberek – rendkívüli munkateljesítményt várnak el tőlük –, és ez azzal a veszéllyel járhat, hogy teljesen csődöt mondanak, ha nem jut elegendő idejük a pihenésre és az alvásra, és nincs sikerélményük sem.” Waldmann, i. m: naplóbejegyzés, 1940. november 1.
 198. A Birodalmi Vegyi Hivatal visszaigazoló levele a Temmler Műveknek. 1941. május 7.: »Gemäß dem Erlass des Vorsitzenden des Reichsverteidigungsrates, Ministerpräsident Reichsmarschall Göring, über die Dringlichkeit der Fertigungsprogramme der Wehrmacht«, Landesarchiv Berlin, A Rep. 250–02–09 Temmler.
 199. IfZArch, MA 617, 2. tétel, Theo Morell egyik beszédének a kézírata, 4. o. Korának gyermekeként két olyan idézetet von itt össze, mely az orvos-beteg kapcsolat paternalista felfogását képviseli: »A bizalmi viszony...” Erwin Liek nyugat-poroszországi orvos és író *Az orvos és küldetése* (1925) c. művéből, az utolsó idézet pedig Bismarck személyi orvosától, Emil Schweningertől származik.
 200. Fest, i. m.: 737. o.
 201. Uo.: 992. o.
 202. Der Spiegel, 42/1973, 201. o.
 203. Gisevius, Hans Bernd, »Adolf Hitler. Versuch einer Deutung«, München 1963, 523. o.
 204. Kershaw, Ian, »Hitler 1889–1945 – Das Standardwerk«, München 2008, 850. o. Kershaw érdekes módon másutt is tanácsalan (1947. o.): »Morell gyógyítási tudománya se pró, se kontra nem befolyásolta lényegesen Németország nyomorát 1944 őszén.”
 205. Ld.: Neumann, Hans-Joachim und Henrik Eberle, »War Hitler krank? – Ein abschließender Befund«, Köln 2009, 97. és 100. o.
 206. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése 1944. november 8.
 207. »Gutachten über Professor Morell«, Camp Sibert, 1946. január 15., Entry ZZ-5. In: IRR-Personal Name Files, RG NO. 319, Stack Area 230, Row 86, Box 11, National Archives at College Park, MD.
 208. Uo.
 209. A Special Report Nr. 53 szakértőként megnevezi prof. dr. Felix Haffnert, a Tübingeni Egyetem Farmakológiai Intézetének vezetőjét, valamint prof. dr. Konrad Ernstet, szintén a Tübingeni Egyetemről, továbbá dr. Theodor Benzinger von Krebstent: »On 23 April 1947, these three scientists signed a written statement to the effect that from the existing files of Anmerkungen 323 information nothing could be found to point to the possibility that Hitler had often received narcotics.« Kapcsolatba léptek még a fentiekén kívül a Berlini Egyetem Farmakológiai Intézetében dolgozó prof. dr. Heubnerrel, valamint prof. dr. Linz-cel, a Birodalmi Egészségügyi Hivatal Ópiumrészlégének vezetőjével. Mindketten cáfolták, hogy Hitler kaphatott volna nagyobb mennyiségben kábítószer. Voltak azonban más vélemények is: Jungnickel, a berlini Kábítószer Ügyosztály ismert nyomozója, dr. Jost, a Berlin-Mitté-ben található Engel gyógyszertár tulajdonosa, valamint prof. Müller-Hess, a Berlini Egyetem Törvényszéki Orvostudományi Intézetének igazgatója teljesen elképzelhetőnek tartották, hogy Hitler ópiátokat kapott az orvosától, de ennek mennyiségével kapcsolatos becslésekbe nem tudtak és nem is szerettek volna bocsátkozni. In: IRR impersonal Files, RG NO. 319, Stack Area 770, Entry 134A, Box 7: »Hitler, Poisoning Rumors«, XE 198119, National Archives at College Park, MD.
 210. »... in order to provide further material for the debunking of numerous Hitler myths«, uo.

211. BArch-Koblenz N1118, Goebbels hagyatéka, levél Hitlernek, Weihnachten 1943.
212. Schramm, Percy Ernst, »Adolf Hitler – Anatomie eines Diktators« (5. és utolsó rész), in: Der Spiegel 10/1964.
213. I. m.: Schenck, Ernst Günther, »Dr. Morell, Hitlers Leibarzt und seine Medikamente«, Schnellbach 1998, 110. o.
214. BArch-Koblenz N1348, Morells orvosi naptárja, 1941. augusztus 18.
215. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1943. augusztus 9.
216. BArch-Freiburg RH 12–23/1884. Ld. még: Holzer, i. m.: 247. o.
217. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1941. augusztus 8.
218. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1941. augusztus 8. A Glyconorm összetételével kapcsolatban ld. a hagyatékában található, 1944. december 2-i levelét.
219. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1941. augusztus 8.
220. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1941. november 8.
221. Keller, Philipp, »Die Behandlung der Haut- und Geschlechtskrankheiten in der Sprechstunde«, Heidelberg 1952.
222. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1941. augusztus 27.
223. Az alábbi helyen található egy a Hitler által szedett gyógyszerekkel kapcsolatos áttekintés és a hozzá tartozó magyarázat: www.jkris.dk/jkris/Histomed/hitlermed/hitlermed.htm.
224. Katz, Ottmar, »Prof. Dr. med. Theo Morell – Hitlers Leibarzt«, Bayreuth 1982, 219. o.
225. Schramm, Percy E. (Hg.), »Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht 1940–1941«, Teilband II, 1982, 673. o.
226. Uo.: 1941. október 10-i bejegyzés, 716. o.
227. BArch-Freiburg RH 12–23/1882, Dr. Guthier, Otto, »Erfahrungen mit Pervitin«, 1942. január 27.
228. Ez érvényes volt a haditengerészetre is, ld. a *Prinz Eugen* nehézcirkáló kitörését a bresti kikötőből, ahol a brit bombázók folyamatosan támadták a hadihajót. Hitler a *Gneisenau* és a *Scharnhorst* nevű csatahajókkal együtt visszarendelte, nehogy elsüllyesszék és ezáltal presztízavesztés érje. A nehézséget az jelentette, hogy végig kellett haladni a La Manche csatornán ahhoz, hogy a hajók a kétnapi távolságra lévő Német-öblöt elérjék. Az elmúlt évszázadokban egyetlen ellenséges flotta sem volt képes veszteségek nélkül ezt a háromszáz kilométert megtenni a brit partok mentén. A haditengerészet főparancsnoka ezért „a végrehajtás megvalósíthatatlansága” miatt többször is ellenszegült a parancsnak. Amikor azonban 1942. február 11-e éjszakáján Brest kikötője sűrű ködbe burkolózott és a német haditengerészeti bázist ellenőrző brit tengeralattjáró legénysége aludni tért, mert valószínűtlennek tartották, hogy a német flotta ilyen időpontban kifusson, akkor a németek eloldották a hajóköteleket. A tel-

- jes legénység a helyén volt: a légvédelmi őrtornyokban, a gépházban és az egyéb posztokon. „Tekintettel arra a tényre, hogy (...) a koncentrációs képesség és a teljesítőképesség csökkenése a feladat végrehajtását veszélyeztette volna, kiosztottak – tabletta formájában – Pervitint és fejenként egy csomag Schokakolát a legénység körében” – áll a *Prinz Eugen* hajóorvosának február 12-i orvosi jelentésében. „A harcoló alakulatok katonái fejenként három tablettát kaptak.” Déltájban a konvoj elérte Dovert. Időközben az angolok rájöttek, hogy mi zajlik az orruk előtt. A parti lövegek teljes tüzet zúdítottak a menekülő hajókra, és felszállt kétszáz brit bombázó is, melyeket azonban kétszáznyolcvan német vadászgép sakkban tartott. A hajókon a teljes legénység bevetésben volt a légvédelmi ágyúk és az egyéb tüzérségi fegyverek mellett. Tengeri amfetaminszáta: „Az egyenesen a központi idegrendszerre ható Pervitin megakadályozta a fáradtság és az álomosság érzetének kialakulását” – számol be róla Witte, a haditengerészeti törzs egyik alezredese. Február 13-án este a hajók befutottak Wilhelmshafenbe. Nagy-Britannia a csatornán való áttörést történelme egyik legmegalázóbb tengeri kudarcának tekintette. A németek számára a sikeres katonai akciónak egy fontos következménye lett: az utólag elkészített egészségügyi jelentés „a jövőre nézve szükségesnek tartotta a bevetésen lévő hajók személyzetének Pervitinnel való ellátását. 1500 fős legénység esetén 10 ezer tabletta készletezése javasolt.” (BArch-Freiburg RM 92–5221/Bl. 58–60, Kriegstagebuch des Kreuzers »Prinz Eugen« 1.1.1942 – 31.1.1943, Bd. 2, »Geheime Kommandosache – Ärztlicher Erfahrungsbericht über den Durchbruch des Kreuzers »Prinz Eugen« durch den Kanal in die Deutsche Bucht am 11.2.1942 bis 13.2.1942).
229. A fő szabály: a metamfetamin-tolerancia már két-három egymást követő napon beszédett 3-4 10 mg-os tabletta elfogyasztása esetén kialakul. Ehhez képest természetesen minden embernek más és más lehet a toleranciaküszöbe. Egyesek már a második adagtól több metamfetamint kérnek, hogy a kívánatos hatást fenn tudják tartani, mások viszont lényegében azonos napi adagok esetén is fenn tudják tartani a magas teljesítményszintjüket. Általánosságban elmondható, hogy a metamfetamin mesterséges stimuláló hatása révén semlegesíti a szervezet túlfáradás esetén jelentkező figyelmeztető jelzéseit. Az ember nem érzékeli pszichés és fizikai terhelhetőségének a határait, sőt ezek a határok egyre jobban kitolódnak akkor is, amikor pedig a szervezetnek már valójában pihenésre volna szüksége.
 230. BArch-Freiburg RH 12–23/1384, Heeresverordnungsblatt 1942, Teil B, Nr. 424, 276. o. »Bekämpfung des Missbrauchs von Betäubungsmitteln«. Ld. még: Holzer, i. m.: 289. o-tól
 231. Halder, Franz, »Kriegstagebuch. Tägliche Aufzeichnungen des Chefs des Generalstabes des Heeres 1939–1942«, Bd. 3, Stuttgart 1964, 311. o.
 232. Gisevius, i. m.: 471. o. Idézet Festől, i. m.: 883. o.

233. BArch-Koblenz N1348, Morell levele prof. Weber szívspecialistának, 1944. december 2.: „A séta tulajdonképpen nem volt helytálló megnevezés, mint-hogy hónapokon át csak napi negyedórát töltött el a szabadban.”
234. I. m.: Schenck, Ernst Günther, »Patient Hitler«, Augsburg 2000, 389. o.
235. IfZArch, MA 617, 3. tekercs. A Mutaflor feltalálója, Nißle 1943. március 1-jén Morellnek írt leveléből
236. Speer, i. m., 592. o.
237. IfZArch, MA 617, 1. tekercs, Sicherheitsmaßnahmen für FHQ Werwolf, 1943. február 20.
238. Speer, i. m.: 256. o.-tól
239. Idézi: Fest, i. m.: 903. o.
240. Speer, i. m.: 361. és 368. o.
241. Schramm, i. m.: 1942. december 21-i bejegyzés
242. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1942. augusztus 18.
243. Haffner, i. m.: 110. o.
244. Fest, i. m.: 922. o.
245. Speer, i. m.: 345, 353 és. 475. o.
246. Az Engel gyógyszerár levele Theo Morellnek, 1942. augusztus 29, National Archives Microfilm Publication T253/45.
247. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1942. december 9.
248. Uo., Morell bejegyzése, 1942. december 17.
249. Zitírt nach Pieper, i. m.: 174. o.
250. IfZArch, MA 617, 1. tekercs
251. Feljegyzés Morell-lel való beszélgetésről, National Archives Microfilm Publication T253/45. A következő két idézet is innen való.
252. BArch R42/5281–5182, 1942. augusztus 20-i levélből, továbbá BA R38/0156–0157, 1943. január 5-i levélből
253. IfZArch, MA 617, 1. tekercs, 1943. február 14. Azt is tervezte, hogy „vízben oldódó gerincvelő-készítményt állít elő (az idegekből kivont koncentrátumot)”. Ld. uo.: Beszélgetés 1943. szeptember 9-én dr. Mullival.
254. Morell feleségének írt leveléből, 1942. október 22., 29.8.1942, National Archives Microfilm Publication T253/35.
255. Koch birodalmi komisszár visszaigazoló levele, 1942, augusztus 29. National Archives Microfilm Publication T253/35.
256. IfZArch, MA 617, 2. tekercs, Morell levele Kochnak, 1942. szeptember 22.
257. Ld. még a dr. Möckelnek írt levelét, 1944. április 1.: „Termékeny tudományos munkád és a drogok iránti elkötelezettséged is nagyon érdekel.” Ebben az összefüggésben ld. még Morell Kochnak írt leveleit, 1943. december 14. és 17. National Archives Microfilm Publication T253/35.
258. Ld. Schlögel, Karl, in: DIE ZEIT, 30.10.2014, 19. o.
259. Idézet: Schenck, »Dr. Morell«, i. m.: 267. o.
260. Morell levele Kochnak, 1942. október 16, National Archives Microfilm Publication T253/35.
261. Koch levele, 1943. október 31. Az alábbi városok vágóhidjairól volt szó: Winyica, Kijev, Proszkurov, Berditsjev, Dubno, Darnica, Kaszatyin, Kirovograd, Biala-Cerkov, Nyikolajev, Melitopol, Zaporozsje, Dnyepetrovorsz, Poltava, Kremencsuk, Uman, Korosten. National Archives Microfilm Publication T253/42.
262. Idézet: Schenck, »Dr. Morell« i. m.: 253. o.
263. Vandenberg, Philipp, »Die heimlichen Herrscher: Die Mächtigen und ihre Ärzte«, Bergisch-Gladbach 2000, 256. o.
264. Morell levele Schumacher lemergi (Lvov v. Lviv) helyi előljárónak, 1943. december 12. National Archives Microfilm Publication T253/35.
265. A Wehrmacht egyik utasításából: „Aki hanyagul bánik az üzemanyaggal vagy szándékosan nem katonai célokra használja, azt háborús szabotörként kell kezelni.” National Archives Microfilm Publication T253/36.
266. IfZArch, MA 617, 3. tekercs, feljegyzés a dr. Mullival folytatott beszélgetésről, 1943. október 10., 22 óra 35.
267. Uo.: A Hamma cég levele Morellnek, 1945, február 5. A következő két idézet is innen való.
268. Ld. pl. Morell Ohnesorge birodalmi miniszternek írt levelét, 1944. február 11.: „...azt merészeltém javasolni a Führernek, hogy kérje fel Önt egy előadás megtartására.” National Archives Microfilm Publication T253/41.
269. IfZArch, MA 617, 3. tekercs, Mulli levele Morellnek. 1943. augusztus 10.
270. Morell Kochnak, 1942. október 28. National Archives Microfilm Publication T253/35.
271. Morell levélvázlata „Gyógyászati késztermékek előállítása ügyében”, 1944. március 30. National Archives Microfilm Publication T253/38. Ebben még az alábbiakról is szó van: „És én (...) az ukrainai marhamájból bizonyos hatóanyagok hozzáadásával injekció formájában beadható májkivonatot készítettem, ami az első olyan májkészítmény, melyet a szervezet fájdalommentesen elvisel, és mely egy éven át tartó – ismert és rokonszenvező klinikai kollégák bevonásával végrehajtott – kísérletek és önkísérletek során igazolta rendkívüli hatékonyságát. (...) Rákényszerülök arra, hogy saját magam gyártsam a szert, minthogy a kereskedelemben már nem kapható, és mert pácienseimet – egészségük megőrzésének jelentőségét talán nem szükséges bizonygatnom – nem tudom másként kezelni, mint ha magam készítem el és bocsátom rendelkezésükre a szert. (...) A bürokratikus nehézségeken ezért a közegészségügy és személyes pácienseim érdekében mindenképp túl kell lépni.”
272. Goebbels naplóbejegyzése, 1942. március 20. I. m.: Gathmann, Peter und Martina Paul, »Narziss Goebbels – Eine Biografie«, Wien 2009, 95. o.

273. Weber levele Morellnek, 1943. június 16. National Archives Microfilm Publication T253/34. Ebből többek között megtudjuk, hogy Goebbels egy, a Morell-féle májkészítményt tartalmazó injekció után három napig súlyos fejfájástól szenvedett.
274. BArch-Koblenz N1348, »Führerbefehl zur Untersuchung einer Slibovicz-Probe auf Methylalkohol und andere schädliche Stoffe, 1944. január 11. A tábori laboratórium írásbeli válasza még aznap megérkezett: »A szaga és az íze alapján sligovica. (...) Vizsgálatunk alapján a termék fogyasztása ellen egészségügyi kifogás nem emelhető.»
275. I. m.: Schenck, Ernst Günther, »Patient Hitler – eine medizinische Biographie«, Augsburg 2000, 389. o.-tól
276. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1943. július 18.
277. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1943. december 6.
278. m: Yang, Rong, »Ich kann einfach das Leben nicht mehr ertragen – Studien zu den Tagebüchern von Klaus Mann (1931–1949)«, Marburg 1996, 107. o.
279. Idézi Pieper, i. m.: 57. o.
280. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1943. július 18., a két további idézet is.
281. Uo.: »Special Entry of July 18, 1943«.
282. Az Oxycodon nevű opioidot, az Eukodal hatóanyagát az USA-ban *Oxygesic* és *Oxycontin* néven forgalmazzák, és 2010-ben 3,5 milliárd dolláros forgalommal a piacon az ötödik legkeresettebb gyógyszer volt. Németországban az Oxycodon *Oxygesic* néven ismert, és a leggyakrabban felírt, szájon át bevehető opioidnak számít. A német piacon jelenleg 147 engedélyezett Oxycodon-tartalmú szer van forgalomban, a legtöbb – késleltetett hatóanyag-felszívódású – úgynevezett retard-készítmény, melyet többek között a krónikus fájdalmak csillapítására használnak. Az Eukodal nevű szer, melyet Hitler 1943 nyarán kapott először, Németországban 1990 óta nem kapható.
283. Burroughs, William, »Naked Lunch«, 1959. I. m.: die tageszeitung, 2014. február 5., 15. o.
284. Speer, i. m.: 119. o.
285. Idézet: Katz, i. m.: 280. o.
286. Morell levele Sievertnek, 1943. augusztus 26., National Archives Microfilm Publication T253/45.
287. Jost gyógyszerész levele Morellnek, 1942. április 30.: »Minthogy kokainszükségletem igazolásához és a kábítószerkönyvbe való bejegyzéshez receptekre van szükségem, nagyon kérem, hogy küldjön 5 receptet a kábítószertörvény rendelkezéseinek megfelelően kitöltve.« National Archives Microfilm Publication T253/45. Ld. még az 1943. október 10-i levelet; in T253/39.
288. A postai levelezőlapokon ezekben a napokban a következő előrenyomatott szöveg volt olvasható: »A Führer napjait kitölti a harc, a munka és a gond. Vegyünk le róla annyi terhet, amennyit csak tudunk!«
289. Canetti, Elias, »Masse und Macht«, 1994, 330. o.
290. Goebbels, Joseph, »Die Tagebücher«, Teil II, Diktate 1941–1945, 9. köt, 1943. július-szeptember, München 1987, 456. o.-tól
291. Koch levele Morellnek, 1943. május 31, National Archives Microfilm Publication T253/37.
292. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1943. október 7.
293. Uo.: Morell bejegyzése, 1943. november 21.
294. Uo.: Morell bejegyzése, 1944. január 27.
295. Köglmaier államtitkár levele Morellnek, 1943. december 10, National Archives Microfilm Publication T253/35.
296. Speer, i. m.: 339. o.
297. Ld. például von Kries asszony (a Wehrmacht a Führer mellé rendelt szárnysegédi részlegének tagja) Morellnek írt levelét, 1943. február 17.: »...Anyagi helyzetünk igen rossz, és nagyon hálások lennénk, ha ki tudna segíteni egy gyógyszerrel. Heil Hitler!« IfZArch, MA 617, 2. telercs.
298. Morell levele, 1944. december 1., National Archives Microfilm Publication T253/37.
299. Jellemző ebben az összefüggésben Morell egyik régi páciensének a levele is, 1944. április 14.: »Nagyon gyakran beszélünk Rólad és Rólatok, és ezek az emlékek mindig feltöltötenek bennünket energiával.« National Archives Microfilm Publication T253/38.
300. BArch-Freiburg RH 12–23/1321, Durchschlag, Ph IV Berlin, 1943. december 20, an den »Herrn des Stabes«. Ld. még: Holzer, i. m.: 254. o.-tól
301. BArch-Freiburg RH 12–23/1321, Bl. 125 a, gez. Schmidt-Brücken und Wortmann, Oberstabsapotheker.
302. »Az Abwehr ZF Vi C parancsnoksága részére 1 kg Cocain. hydrochl.-ot a gyártó cég eredeti csomagolásában postafordultával kérünk eljuttatni.« Ld. BArch-Freiburg RH 12–23/1322, 123. I, Wortmann a Központi Egészségügyi Raktár 1. osztályának, 1944. május 22., titkos.
303. Herta Schneider szóbeli információja, idézi: Toland, i. m.: 920. o.
304. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1944. január 9.
305. Uo.: Morell bejegyzése, 1944. január 9.
306. Uo.: Morell bejegyzése, 1944. január 29.
307. Uo.: Morell a feleségének, 1940. május 16.
308. 1949-ben egy brit katonai bíróság elítélte von Mansteint háborús bűnök miatt. 1953-ban történt szabadulása után mint egyetlen egykori Wehrmacht tábornagy informálisan tanácsaival segítette az újonnan létrehozott Bundeswehr megalakítását. 1955-ben közzétette a múltat megszépítő memoárjait

- Elvesztett győzelmek* címen, melyben megkísérelte igazolni az oroszországi háborúban tanúsított magatartását és lehetőleg az összes felelősséget Hitlerre hárítani.
309. Ld.: »Marshal von Kleist, Who Broke Maginot Line in 1940, Seized«, in: The Evening Star Washington, D.C., 1945. május 4., 1. o.
310. Hasselbach jelentése, 1946. május 29, 3. o., IRR-Personal Name Files, i. m.: Box 8, National Archives at College Park, MD.
311. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1944. március 14.
312. Nach »Life History of Professor Dr. med. Theo Morell«, S. 6, IRR-Personal Name Files, a. a. O., Box 8, National Archives at College Park, MD.
313. Brief Dr. Stephan Baron v. Thyssen-Bornemisza, 1943. november 5., National Archives Microfilm Publication T253/45.
314. Az, hogy mi mindent adott be ezeknek a pácienseinek, csak részben derült ki (Mussolini kezeléséről pl. maradtak fenn feljegyzések), mert a dokumentumok egy része a háború vége felé a zűrzavaros állapotokban valószínűleg elveszett.
315. IfZArch, MA 617, 2. tekercs, Morell levele Luise Funknak, a birodalmi közlekedési miniszter feleségének, 1944. május 12. Az asszisztens jelenlétének valószínűleg volt egy másik oka is. Valójában Morell szerette volna Weber – ez utóbbi jegyzőkönyvbe adott vallomása szerint – „felépíteni”, hogy ő maga egy adott pillanatban már nélkülözhetőnek tűnhessen és Hitler közvetlen környezetéből eltávozhasson. Tervei szerint ekkor Weber lépett volna a helyébe. Morell tervezett lelépése azonban csak vágyálom maradt. Egészen az elbocsátásáig sosem próbált meg igazán kilépni a hatalom legbelsőbb köreiből.
316. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzései, 1944. április 20. és 21.
317. Attól fogva, hogy a Vörös Hadsereg előretörése miatt nem jutott többé májhoz Ukrajnából, Morell begyűjtött minden „élősködő- és piócámáját” Csehországból és Morvaországból. Ezeket azért nevezték így, mert a májat megtámadták a különböző élősködők, pl. a nagy májpióca és a kis májpióca. Ez azonban Morellt nem zavarta, ld. 1944. október 20-án a Hamma cégtől kapott (T253/42) levelét, valamint Morellnek a birodalmi belügyminiszterhez írt levelét (T253/42): „...Ukrajna elvesztése után új nyersanyagbázisra van szükség. Az ismert okokból tudjuk, hogy a szükséges mennyiségű egészséges és feldolgozásra teljesen alkalmas máj a régi birodalmi területen nem áll rendelkezésre. Az úgynevezett parazitamáj vagy piócámáj bizonyos óvintézkedések mellett azonban alkalmas az alapanyagként való felhasználásra. Az ebből előállított kivonat igazolná, hogy egy eddig értéktelen hulladéknak tekintett anyag rendkívül értékes gyógyszer készítését teszi lehetővé.”
318. BArch-Koblenz N1348, Morell levele Funk gazdasági miniszternek, 1944. május 12.
319. Id. Katz, i. m.: 245. o.
320. Uo. 161. o.
321. Goebbels, Joseph, »Die Tagebücher«, Teil II, Diktate 1941–1945, 12. köt, 1944. április-június, München 1987, 405. o.
322. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1944. június 10.
323. Uo., Morell bejegyzése, 1944. július 14.
324. Uo., Morell bejegyzése, 1944. július 20.
325. Giesing, Erwin, »Bericht über meine Behandlung bei Hitler«, Wiesbaden, 1945. június 12., Headquarters United States Forces European Theater Military Intelligence Service Center: OI – Consolidated Interrogation Report (CIR), National Archives at College Park, MD, S. 10.
326. Der Spiegel, 24/1973, »Adolf Hitler: Aufriß über meine Person«, 10. o.-tól
327. Uo.
328. Schmidt, Paul, »Statist auf diplomatischer Bühne 1923–1945«, Bonn 1950, 582. o.
329. Benn, Gottfried, »Sämtliche Werke. Band I: Gedichte 1«, Stuttgart 1986, 46. o.
330. Giesing, i. m. A következő idézet is innen való.
331. Giesing egy sárga jegyzetfüzetbe feljegyezte, hogyan kezelte Hitlert. Egy titkosító algoritmust felhasználva latinul írt, és saját maga által kitalált szimbólumokat használt. Ld.: Toland, John, »Adolf Hitler«, Bergisch Gladbach 1977, 1013. o.
332. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1944. augusztus 5.
333. Giesing, i. m., innen való a két következő idézet is.
334. A Merck által kifejlesztett Psicainon kívül, melyről azonban azt tartották, hogy egyes betegeknél szívritmus-zavarokat okozhat.
335. Kershaw, i. m.: 943. o.: »Kizárható, hogy az opiátok hatása alatt állt volna, melyeket belső nyugtalansága enyhítésére kapott, vagy hogy kokainfüggővé vált volna a számára Giesing által felírt 1 százalékos kokaintartalmú szemcseppektől.” A lényeg azonban nem az 1 százalékos szemcsepp volt, hanem a tízszázalékos hatóanyag-tartalmú orr- és torokecetelő oldat – a hatásmechanizmusukban és a kiváltott hatásban is igen jelentős a különbség. Fest, Hitler életrajzírója viszont teljesen tagadja Hitler kokainfogyasztását, miközben Werner Maser Hitler-kutató, akinek eredményeire Fest egyébként támaszkodik, részletesen beszámol erről, bár anélkül ugyan, hogy bármilyen következtetést vonna le belőle.
336. Schenck, »Patient Hitler«, i. m.: 507. o.
337. Ld. Giesing, i. m., és az ött további idézet is ebben a vonatkozásban.
338. Toland, i. m.: 1022. o.
339. Giesing, i. m.: 340. o.
340. Maser, i. m.: 397. o.
341. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1944. október 3.

342. Below, Nicolaus von, »Als Hitlers Adjutant 1937–45«, Mainz 1980, 384. o.
343. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1944. szeptember 23–24. V. ö. ezzel Morell 1943. október 17-i bejegyzését. A napi adag 0,005–0,01 mg volt. Hitler tehát az orvosi javallat négyszeresét is kérte, azaz olyan dózist, mely már pszichoaktív hatással jár.
344. Speer, i. m.: 372. o.
345. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1944. október 30.
346. Uo., Morell bejegyzése 1944. október 10.
347. Idézet Giesing jelentéséből, 15. o., in »Hitler, Adolf – A composite Picture«, Entry ZZ-6. In: IRR-Personal Name Files, RG NO. 319, Stack Area 230, Box 8, National Archives at College Park, MD.
348. BArch-Koblenz N1348, az összes idézet a Morell Ribbentroppal való találkozásáról készült jelentésből való, melyet a müncheni Regina Palast Hotelben vetett papírra 1943. június 6-án.
349. BArch-Koblenz N1348, minden idézet Bormann 1944. június 26-i leveléből való.
350. BArch-Koblenz N1348, kézírással készült étlap, 1944. október 3.
351. Ld. Liljestrand, G., »Poulsson's Lehrbuch für Pharmakologie«, Leipzig 1944.
352. Giesing, i. m.
353. Katz, i. m: 295. o.-tól
354. Giesing, i. m.
355. A Morell által alkalmazott módszer biztos nem volt kielégítő. Az injekciós tűk fertőtlenítésével kapcsolatban ld.: »Alkohol und Instrumentensterilisation«, in: Deutsche Medizinische Wochenschrift, 67. köt., 1941. Itt az alábbiak olvashatóak: »Az alkohol nem használható injekciós tűk sterilizálására.«
356. Giesing, i. m.: Giesings beszélgetése Hitlerrel 1944. október 2-án
357. Giesing, i. m.: a két további Himmeler-idézet is.
358. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1944. október 8., továbbá uo., Bormann levele a birodalmi sajtófőnöknek, 1944. október 10.
359. Uo., Morell bejegyzése, 1944. november 11. Innen való a két további idézet is.
360. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1944. november 7.
361. Levél Bernhard Wenznek, 1944. október 23., National Archives Microfilm Publication T253/36.
362. IfZArch, MA 617, 1. telercs
363. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1944. november 11.
364. IfZArch, MA 617, 3. telercs, Prof. Nißle levele Morellnek, 1943. március 1.
365. IfZArch, MA 617, 1. telercs. Innen való a két további összeállítás is.
366. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1944. december 8.
367. Uo., Morell bejegyzése, 1944. november 3.
368. Uo., Morell bejegyzése, 1945. április 15.

369. Uo., Morell bejegyzése, 1944. november 11. Innen való a következő idézet is.
370. Uo., Morell bejegyzése, 1944. november 16. Innen való a következő idézet is.
371. Uo., Morell bejegyzése, 1944. október 20.
372. Uo., Morell bejegyzése, 1944. november 1.
373. Uo., Morell bejegyzése, 1944. október 30.
374. Uo., Morell bejegyzése, 1944. október 31.
375. Uo., Morell bejegyzése, 1944. november 8.
376. Giesing, i. m.
377. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1943. július 18. és 1944. szeptember 29.
378. Ld.: Toland, i. m. 1013. o.
379. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1944. szeptember 30. Innen való a következő idézet is.
380. Uo., Morell bejegyzése, 1944. november 21.
381. Uo., Morell bejegyzése, 1944. november 24.
382. Uo., Morell bejegyzése, 1944. november 27.
383. Benjamin, Walter, »Gesammelte Schriften«, Bd. VI, Frankfurt 1986, 561. o.
384. Römpf, Hermann, »Chemische Zaubertränke«, Stuttgart 1939.
385. Wagner, Richard, »Tristan und Isolde« (Uraufführung 1865), 3. felvonás, 1. jelenet (Kurwenal).
386. Luck, Hans von, »Mit Rommel an der Front«, 3. kiadás, Hamburg 2006, 103. o.
387. Härtel-Petri, Roland, »Crystalspeed- Crystal-Meth – Kristallines N-Met-hamphetamin, eine kurze Einführung«, Bezirksklinik Hochstadt, 50. o., Ld. még: Klee, H. (Hg.), »Amphetamine Misuse: International Perspective on Current Trends«, Amsterdam 1997, 181–197. o.
388. A háború után nemigen került szóba a függőség témája. A kábítószereknek az ötvenes évek társadalmára gyakorolt hatását még alig vizsgálták. Ld. pl. Billy Wilder Berlinben játszódó *Egy, kettő, három* című filmjét, melyben a James Cagney alakította Coca Cola-menedzser, C.R. MacNamara a kávéjához „csak két Pervitint (vesz be). A mai nap megerőltető lesz”.
389. Landesarchiv Berlin, A Rep. 250–02–09 Temmler.
390. BArch-Berlin R86/4265: 1944. január 17-én újra engedélyt kapott a Pervitinyártás folytatására. Ld. ebben az összefüggésben Morell egyik páciensének, Gorrisennek 1944. november 8-án a doktorhoz írt levelét, melyből képet alkothatunk arról, milyen volt a hangulata az idősebb generációnak a náci ál-lamban: „Szükségét látom egy általános felfrissülésnek. Amikor le akarok menni a városba vásárolni (vagy még inkább amikor a visszaúton azt a tizenkét percet hegynék fölfelé teszem meg), beveszek előtte egy fél vagy egy egész

- Pervitin tablettát, ami fáradt testemet erővel tölti fel. Körzeti orvosom szerint nem szabad túl sokat szednem belőle, mert „függőséget” okozhat. Ön nyilván nagyon jól tudja, hogy – visszagondolva korábbi teljesítőképességére – nem szívesen érzi magát manapság az ember elnyűtt szervezetű aggastyánnak, miközben szellemileg még friss állapotban van.” National Archives Microfilm Publication T253/38.
391. BArch-Freiburg RH 12–23/1930. A találkozó napirendje mindent elmond: „9 óra 30: 'A koffein és a Pervitin mint teljesítményfokozó szerek kémiai szerkezete és előállítása', prof. dr. Schlemmer, Gyógyszerészeti Intézet, Straßburgi Birodalmi Egyetem, 10 óra: 'A teljesítményfokozó szerek farmakológiája', dr. Brock törzsorvos, a Légierő Orvostudományi Akadémiája, Berlin. 10 óra 30: 'A teljesítményfokozó szerek klinikai alkalmazása', prof. dr. Uhlenbrück orvosalezredes.”
392. BArch-Freiburg RH 12–23/1611, Dr. Soehring törzsorvos, »Verwendung von Morphin- Pervitin bei Verwundetentransporten«, 1944. november 23., A következő idézet is innen való.
393. »Interrogation report on one German Naval PW«, in: Entry 179, Folder 1, N 10–16, RG NO. 165, Stack Area 390, Box 648, National Archives at College Park, MD.
394. OKW 829/44.Geh., zitiert nach Pieper, i. m.: 142. o.
395. Whitman, Walt, »Specimen Days & Collect«, Philadelphia 1883, 80. o.
396. Below, i. m: 366. o.
397. Nöldeke, Hartmut, und Volker Hartmann, »Der Sanitätsdienst in der deutschen U-Boot-Waffe«, Hamburg 1996, 211. o.
398. Carnac-ban Orzechowski 1942 októberében találkozott Rankével is. A háború utolsó éveiben Otto Ranke nemigen lépett a nyilvánosság elé a Pervitinnel kapcsolatban, hanem más katonapszichológiai témák felé fordult az érdeklődése. A háború után a fiziológia professzora lett az Erlangeni Egyetemen, és Erlangenben is halt meg 1959-ben egy szívbetegség következtében. 1960-ban megjelent nekrológiájában a Pervitin szó elő sem fordul (Klinische Wochenschrift, 38. köt., 8. sz., 1960, 414–415. o.).
399. BArch-Freiburg N 906, Armin Wandel kiadatlan háborús naplója, 26.2.–12.4. 1944. február 26. – április 12.
400. Uo.
401. Bekker, Cajus, »Einzelkämpfer auf See – Die deutschen Torpedoreiter, Froschmänner und Sprengbootpiloten im Zweiten Weltkrieg«, Oldenburg und Hamburg 1968, 160. o.-tól
402. BArch-Freiburg N 906, *A haditengerészet parancsnokságának jelentése az egészségügyi helyzetről és a harcosok higiéniai állapotáról. Titkos parancsnoki ügy.* A katonák ellátmányával kapcsolatban az alábbiakat írják: „szendvics fehérkenyérből, mézeskalács, csokoládé, szőlőcukor, némi gyümölcs, meleg (bab)kávé termoszban; a Fókák számára kiegészítésként még húskonzerv.” A cél a tudatos salakszegény táplálkozás: „... azért hogy a kielégítő mértékű kalóriabevitel mellett a székelési kényszer lehetőleg elkerülhető legyen.”
403. BArch-Freiburg RM 103–10/6, Ärztliches Kriegstagebuch des Kommandos der K-Verbände, 1944. szeptember 1. – 1944. november 30., Dr. Richert, 5. o., 1944. október 11-i bejegyzés; a következő négy idézet ugyaninnen.
404. Heye admirális egyébként sem ódzkodott a koncentrációs táborokban végrehajtott emberkísérletektől. Szívesen támaszkodott a dachauai foglyokon végzett „hidegtűrési kísérletekért” felelős prof. dr. Holzlöhner-től kapott „kutatási eredményekre”, hogy bevetésre küldött tengerészeinek téli ruházatát tökéletesítse; ahogy fogalmazott: „... hogy az alacsony vízhőmérséklet esetén történő bevetés sikeres lehessen. Minthogy Holzlöhner professzor e téren speciális ismeretekkel rendelkezik, a tanácsát kérjük ebben a vonatkozásban.” BArch-Freiburg RM 103–10/6, Richert háborús naplója, 1944. október 23-i bejegyzés.
405. Ld. még: Sudrow, Anne, »Der Schuh im Nationalsozialismus – Eine Produktgeschichte im deutsch-britisch-amerikanischen Vergleich«, Göttingen 2010, 511. o.-tól
406. Gottfried, Claudia: »Konsum und Verbrechen – Die Schuhprüfstrecke im KZ Sachsenhausen«, in: LVR-Industriemuseum Ratingen: Glanz und Grauen: Mode im »Dritten Reich«, Ratingen 2012, 48. o.
407. BArch-Freiburg RM 103–10/6, Ärztliches Kriegstagebuch des Kommandos der K-Verbände, 1.9.1944–30.11.1944, dr. Richert bejegyzése, 1944. november 16–20., továbbá: Richert: Bericht über die Versuche in Sachsenhausen.
408. Nansen, Odd, »Von Tag zu Tag. Ein Tagebuch«, Hamburg 1949, 228. o.
409. BArch-Freiburg RM 103–10/6. Ärztliches Kriegstagebuch des Kommandos der K-Verbände, 1.9.1944–30.11.1944, dr. Richert bejegyzése, 1944. november 16–20., továbbá: Richert: Bericht über die Versuche in Sachsenhausen. Minden további idézet ebből a szövegrészből való.
410. »Interrogation report on one German Naval PW«, i. m.: 12. o.
411. Minden egyes torpedókilövés után egy-egy vörös sáv volt a jutalom a fűrészhál úszóján, uo., 5. o.
412. Nöldeke, i. m.: 214. o.-tól; a két további idézet szintén innen való.
413. Uo., 216. o.-tól, a két további idézet szintén innen való.
414. BArch RM 103/11, Heye rádiós beszéde, 1945. április 3.
415. US-Report prepared by A.H. Andrews Jr., Lt Cdr. (MC) USNR, und: T.W. Broecker Lieut. USNR, in RG NO. 319, Stack Area 270, IRR Files, Box 612, National Archives College Park, MD.
416. A bajor főváros közelében 1933-ban létesített Dachau volt Németországban az első koncentrációs tábor. A nemzetiszocialista „egészségügyi politika” itt kez-

dettől összefonódott a biológiai alapokon álló rasszizmussal. Semmi sem mutatta ezt világosabban, mint a Himmler SS birodalmi vezető által Günther Schenk táplálkozástudományi felügyelő javaslatára itt létrehozott „Gyógynövény- és Táplálkozástudományi Intézet”. Európa legnagyobb gyógynövénykertjében a foglyok kétszáz hektáron termesztettek biodinamikai szempontrendszer szerint különféle, gyógyászatban felhasználható hatóanyagú növényeket és gyógynövényeket, melyre Németországnak a háborúhoz szüksége volt. A Wehrmacht és az SS számára csaknem a teljes szükségletüket fedező természetes gyógyászati alapanyagot és fűszert itt termesztették, szüretelték, szárították és csomagolták. A fő szempont az importfüggés elkerülése volt, ahogy a Központi Népegészségügyi Hivatal vezetője is megfogalmazta: „A növényi alapú gyógyszerek iránti jelentős katonai igény szükségessé tesz egy olyan szervezetet, mely képes egy adott pillanatban a külföldi szállítmányok kiesését pótolni.” Gladiólusz-mezők biztosították a C-vitamin-szükségletet, és még borspótló növényt is termesztettek – Himmler büszkén „Dachau bors”-nak nevezte. A létesítmény célja Rudolf Höss szerint – aki 1936-tól blokkvezető volt a táborban, 1940-től pedig az auschwitzi koncentrációs tábor parancsnoka lett – az volt, hogy „a német népet megvédje az idegen eredetű, egészségkárosító fűszerektől és a mesterségesen előállított gyógyszerektől, és ránevelje az ártalmatlan és jó ízű fűszerek és a természetes gyógynövények fogyasztására” (Pieper, i. m.: 282. o.). Mindent, ami német volt, egészségesebbé kellett tenni, és mindent ki kellett irtani, ami nem volt német. A dachau „ültetvényen” – közvetlenül a tábor központi területe mellett – végzett munka nehéz feladatnak számított, az egész területet szigorúan őrizték, és újra meg újra brutális túlkapasokra került sor. Különösen a lengyel papokból lett kényszermunkásokkal bántak kegyetlenül; a növényeket itt úgyiszlólván vérrel öntözték. Himmler szemében a dachau „gyógynövénykert” annak a gazdasági impériumnak volt fontos építőeleme, mellyé az SS-t fejleszteni akarta: a munkatáborok foglyainak kizsákmányolásában rejlő lehetőségre alapozott kutatás és termelés révén tervei szerint a terrorszervezetnek globális szereplővé kellett volna válnia, az élén vele mint ügyvezetővel. Az SS egyéb cégeit is hasonló szándékkal hozta létre, mint pl. a „Német Táplálkozástudományi és Ellátási Kutató Központ Kft.”-t, a „Természetes Gyógy- és Életmód Kft.”-t vagy a „Német Gyógyszer Kft.”-t. Ellenőrzése alá vonta az elfoglalt Európa ásványvízpiacát, és Dachauban a növényi alapú termékek előállítása mellett orvosi segédlettel emberkísérleteket is végeztetett. Az ezekkel kapcsolatos megrendelések általában a légierőtől érkeztek – főleg arra voltak kíváncsiak, milyen magasságban roppan össze az emberi szervezet, és hogyan lehet túlélni a jégheg tengervízbe való zuhanást. A foglyokat a vizsgált magasságot szimuláló nyomáskamrákba zárták, illetve jeges vízbe merítették.

Biokémiai kísérleteket is végeztek a sebfertőzések gyógyulásának tanulmányozása céljából, valamint malária-kísérleteket is folytattak. Ezeknek az eredményeit fel akarták használni a Szovjetunió déli területeire, a Krimbe és a Kaukázusba betelepítendő német telepesek egészségének védelmére. Drogok hatását is kutatták tudományos módszereknek álcázott kínzások révén.

417. Ernst Holzlohner professzor, aki 1942-től a légierő „hidegtűrési kísérleteit” vezette, már 1938-ban vizsgálta foglyokon a narkotikumoknak és a mérges gázoknak a központi idegrendszerre gyakorolt hatását. Ennek során a Pervitin-nel is foglalkozott, hogy kiderítse, milyen hatással van „az emberi szervezetre ejtőernyős ugrás esetén” (Mitscherlich, Alexander und Fred Mielke, »Medizin ohne Menschlichkeit. Dokumente des Nürnberger Ärzteprozesses«, Frankfurt/M. 1978, 28. o.)
418. Canetti, Elias, i. m.: 317. o.
419. Harvard University/ Francis D. Countway Library of Medicine/ Henry K. Beecher Papers/ H MS c64/Box 11, f75, U.S. Naval Technical Mission in Europe: Technical Report no. 331–345.; ugyaninnen való a következő idézet is.
420. A Légierőnek ezek a dachaui kísérletei szolgáltatták Hubert Strugholdnak a tőkét az amerikaiakkal folytatott tárgyalásai során. Az „Operation Paperclip” keretében – Wernher von Braunnal együtt, aki a V2 rakétával az első űrrakéták prototípusát megteremtette – az amerikai űrhajózás egyik úttörőjévé vált; jelentős szerepe volt például a Pershing II rakéták kifejlesztésében, melyek a nyolcvanas években hozzájárultak ahhoz, hogy végül az USA javára dőlt el a hidegháború.
421. Picker, Henry (Hg.), »Hitlers Tischgespräche im Führerhauptquartier«, München 2003. Idézi Pieper, i. m.: 270. o.
422. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1944. december 9. és 10.
423. Uo., Morell bejegyzése, 1944. december 8. és 9.
424. Uo., Morell bejegyzése 1944. december 11.
425. Idézi Schmölders, Claudia, »Hitlers Gesicht: eine physiognomische Biographie«, München 2000, 210. o.
426. Shirer, William L., »Aufstieg und Fall des Dritten Reiches«, Köln/Berlin 1971, 997. o.
427. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1944. december 11.
428. Uo., Morell bejegyzése, 1944. december 19.
429. Uo., Morell bejegyzése, 1944. december 31.
430. Goebbels, Joseph, in: Das Reich – Deutsche Wochenzeitung, 1944. december 31., vezércikk, 1. o.-tól
431. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése 1945. január 2.
432. Pieper, i. m: 103. o.

433. „Láttam a tűt és a kárt, mit tett (...) / Lemenő nap minden junkie.” Young, Neil, »The Needle and the Damage Done«, Album Harvest, 1972. 434. »Conditions in Berlin, March 1945«, in SIR 1581–1582, RG NO. 165, Stack Area 390, Row 35, Box 664, P. 1. National Archives at College Park, MD.
434. Fischer, Hubert, »Die militärärztliche Akademie 1934–1945«, Osnabrück 1985 (1975), 23. o.
435. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1945. február 17.
436. Ezekkel voltak gondok, ahogy Morell is bevallotta; ld. 1945. március 22-i feljegyzését: „Tájékoztattak, hogy az új májkészítmény mérgező, mint az az összes ampulla esetében az Olmützben végrehajtott vizsgálat során kiderült. Forgalmazása nem lehetséges.” Morellnek 1945. március 18-án a kosolupi (Csehország) festégyáraknak írt távirata egyértelműen fogalmaz: „Az összes Olmützben megtöltött ampulla használhatatlan, mert nem steril és toxikus. Semmiképp se használják fel. Prof. Morell.” National Archives Microfilm Publication T253/39.
437. „...kérem, engedélyezzék, hogy a *Hypophysen-Total-Extrakt-Hamma* nevű készítményt kereskedelmi forgalomba hozzam.” Morell 1945. február 24-i leveléből, National Archives Microfilm Publication T253/35.
438. »At the beginning of 1945 the situation became somewhat tense with regard to alkaloids, the manufacturers being unable to produce sufficient quantities owing to the continual air raids« – olvasható az 1945. április 10-i bejegyzésben. In: 0660 Germany (Postwar) 1945–1949, Bureau of Narcotics and Dangerous Drugs: Subject Files, 1916–1970, Record Group 170; National Archives at College Park, MD.
439. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1945. február 3. és 17.
440. Bezymenskij, Lev, »Die letzten Notizen von Martin Bormann: ein Dokument und sein Verfasser«, München 1974, 191. o.
441. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1945. március 22–23.
442. Haffner, i. m.: 51. o. A *bukás* című filmben csak Bruno Ganz színész szenvedő arckifejezése tűnik elrajzoltnak, a valóság egy kissé másként festhetett. A drogmegvonás következtében fellépő valóságos testi kínokat hitelesebben ábrázolja Damian Lewis a *Homeland* című (a magyar tévékben *Homeland: A belső ellenség* néven futó) amerikai tévésorozatban Brody őrmester szerepében, aki venezuelai tartózkodása alatt heroinfüggővé válik, és végül keservesen meghal.
443. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1945. március 5.
444. »Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof Nürnberg, 1945. november 14. – 1946. október 1.«, 41. köt., München 1984, 430. o.
445. BArch-Koblenz N1348, Morell bejegyzése, 1945. április 20.
446. Morell levele vegyészének, Mullinak, 1945. április 20., idézi Schenck, »Patient Hitler«, i. m: 50. o.
447. »Life History of Professor Dr. Med. Theo Morell«, 6. o., XE051008, National Archives at College Park, MD.
448. Long, Tania, »Doctor Describes Hitler Injections«, in: New York Times, 1945. május 22, 5. o. Az összes, Morell felmentésére vonatkozó idézet.
449. A Hamma cég egy, a hamburgi adóhivatalnak küldött beadványa, National Archives Microfilm Publication T253/39.
450. Hartmann, Christian, »Unternehmen Barbarossa: der deutsche Krieg im Osten 1941–1945«, München 2011, 81. o.
451. BArch-Koblenz N1128, Adolf Hitler hagyatéka, Hitler személyes végrendelete.
452. Ld. Bekker, i. m.
453. BArch-Koblenz N1348, Theodor Morell hagyatéka. Ld. Karl Brandt Morell-ről készített jelentését, 1945. szeptember 9., 2. o.
454. Thukydides, »Der Peloponnesische Krieg«, Wiesbaden 2010.
455. Haffner, i. m: 97. o.-tól.
456. Eckermann, Johann Peter, »Gespräche mit Goethe«, Frankfurt/M. 1987, 496. o.

IRODALOMJEGYZÉK

E könyv legfontosabb dokumentumai nem jelentek meg nyomtatásban. A kifejezetten a kutatásaim céljára rendelkezésre bocsátott levéltári anyagokat, eddig ki nem adott anyagokat, a német és amerikai levéltárakban őrzött számtalan jelentést és egyéb iratot a szemtanúkkal és a hadtörténészekkel folytatott beszélgetések egészítették ki. Ebben az összefüggésben utalok arra, hogy a londoni levéltáraknak a Harmadik Birodalommal kapcsolatos bizonyos anyagai még mindig zároltak, és Moszkvában is csak igen korlátozott mértékben lehet betekinteni az egykori Szovjetunió titkos archívumaiba.

A. NYOMTATÁSBAN MEG NEM JELENT FORRÁSOK

Ärztliches Kriegstagebuch des Kommandos der K-Verbände, 1.9.1944 – 30.11.1944, von Dr. Richert, BArch-Freiburg RM 103–10/6.

Ärztliches Kriegstagebuch des Kommandos der K-Verbände, Armin Wandel, BArch-Freiburg N 906.

Ärztliches Kriegstagebuch des Kreuzers »Prinz Eugen«, 1.1.1942 – 31.1.1943, Bd. 2, Geheime Kommandosache – Ärztlicher Erfahrungsbericht über den Durchbruch des Kreuzers »Prinz Eugen« durch den Kanal in die Deutsche Bucht am 11.2.1942 bis 13.2.1942, BArch-Freiburg RM 92–5221/ Bl. 58–60.

Ärztliches Kriegstagebuch Waldau, Chef des Luftwaffenführungsstabes: März 1939 bis 10. 4. 1942, BArch-Freiburg ZA 3/163.

Bericht über die Kommandierung zur Gruppe Kleist, 12.7.1940, BArch-Freiburg RH 12–23/1931.

Bericht über Gesundheitslage des Kdo. d. K. und Hygiene des Einzelkämpfers, Geheime Kommandosache, BArch-Freiburg N 906.

Conditions in Berlin, March 1945, in: SIR 1581–1582, RG NO. 165, Stack Area 390, Row 35, Box 664, P. 1. National Archives at College Park, MD.

Germany (Postwar) 1945–1949, in: Bureau of Narcotics and Dangerous Drugs: Subject Files, 1916–1970, Record Group 170; National Archives at College Park, MD.

Giesing, Erwin, »Bericht über meine Behandlung bei Hitler«, Wiesbaden 12.6.1945, Headquarters United States Forces European Theater Military Intelligence Service Center: OI – Consolidated Interrogation Report (CIR), National Archives at College Park, MD.

»Hitler, Adolf – A composite Picture«, Entry ZZ-6, in: IRR-Personal Name Files, RG NO. 319, Stack Area 230, Box 8, National Archives at College Park, MD.
»Hitler as seen by his doctors«, No. 2, October 15, 1945 (Theodor Morell), sowie No. 4, November 29, 1945 (Erwin Giesing), National Archives at College Park, MD.

Hitlers Testament, BArch-Koblenz N1128, Nachlass Adolf Hitler.

Institut für allgemeine und Wehrphysiologie, BArch-Freiburg, RH12–23, insbesondere RH12–23/1882 und RH12–23/1623.

Interrogation report on one German Naval PW, in: Entry 179, Folder 1, N 10–16, RG NO. 165, Stack Area 390, Box 648, National Archives at College Park, MD.

Landesarchiv Berlin, A Rep. 250-02-09 Temmler. »Life History of Professor Dr. Med. Theo Morell«, XE051008, National Archives at College Park, MD.

Nachlass Joseph Goebbels, BArch-Koblenz N1118.

Nachlass Theodor Morell:

– BArch-Koblenz N1348.

– Institut für Zeitgeschichte München: IfZArch, MA 617.

– National Archives, College Park, MD, Microfilm Publication T253, Rolls 34–45.

Suchenwirth, Richard, »Ernst Udet – Generalluftzeugmeister der deutschen Luftwaffe«, BArch-Freiburg ZA 3/805.

Suchenwirth, Richard, »Hermann Göring«, BArch-Freiburg ZA 3/801. Unveröffentlichtes Kriegstagebuch des Heeres- Sanitätsinspektors, Sanitätsakademie der Bundeswehr.

Waldmann, Anton: Unveröffentlichtes Tagebuch, Wehrgeschichtliche Lehrsammlung des Sanitätsdienstes der Bundeswehr.

B. NYOMTATOTT FORRÁSOK, DOKUMENTÁCIÓK

Bekämpfung der Alkohol- und Tabakgefahren: Bericht der 2. Reichstagung Volksgesundheit und Genußgifte. Hauptamt für Volksgesundheit der NSDAP und Reichsstelle gegen den Alkohol- und Tabakmissbrauch, Berlin- Dahlem, Reichsstelle gegen den Alkoholmissbrauch, 1939.

Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg, herausgegeben vom Militärgeschichtlichen Forschungsamt, Bd. 4: Der Angriff auf die Sowjetunion, Stuttgart

1983, sowie Bd. 8: Die Ostfront 1943/44. Der Krieg im Osten und an den Nebenfronten, Stuttgart 2007.

Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof Nürnberg, 14. November 1945 – 1. Oktober 1946, Bd. 41, München 1984.

Heeresverordnungsblatt 1942, Teil B, Nr. 424, S. 276, »Bekämpfung des Missbrauchs von Betäubungsmitteln«, BArch-Freiburg RH 12–23/1384.

Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht, herausgegeben von Percy Ernst Schramm, 8 Bde, Frankfurt/M. 1982 (1961).

Reichsgesetzblatt I, 12.6.1941, S. 328: »6. Verordnung über Unterstellung weiterer Stoffe unter die Bestimmungen des Opiumgesetzes«.

C. IDÉZETT IRODALOM

Aldgate, Anthony, und Jeffrey Richards, »Britain can take it: The British Cinema in the Second World War«, Second Edition, London, 2007.

Ballhausen, Hannio (Hg.), »Chronik des Zweiten Weltkrieges«, München, 2004.

Bekker, Cajus, »Einzelkämpfer auf See – Die deutschen Torpedoreiter, Froschmänner und Sprengbootpiloten im Zweiten Weltkrieg«, Oldenburg und Hamburg, 1968.

Below, Nicolaus von, »Als Hitlers Adjutant 1937–45«, Mainz, 1980.

Benjamin, Walter, »Einbahnstraße«, Frankfurt/M., 1955.

Benjamin, Walter, »Gesammelte Schriften«, Frankfurt/M., 1986.

Benn, Gottfried, »Provoziertes Leben: ein Essay«, in: Benn, Gottfried, »Sämtliche Werke. Bd. IV: Prosa 2«, Stuttgart, 1989.

Benn, Gottfried, »Sämtliche Werke. Bd. I: Gedichte 1«, Stuttgart, 1986.

Bezymenskii, Lev, »Die letzten Notizen von Martin Bormann: ein Dokument und sein Verfasser«, München, 1974.

Binion, Rudolph, »... daß Ihr mich gefunden habt«, Stuttgart, 1978.

Bloch, Marc, »Die seltsame Niederlage: Frankreich 1940«, Frankfurt/M., 1995.

Bonhoeffer, Karl, »Psychopathologische Erfahrungen und Lehren des Weltkriegs«, in: Münchener medizinische Wochenschrift, Bd. 81, 1934.

Böll, Heinrich, »Briefe aus dem Krieg 1939–45«, Köln, 2001.

Bradley, Dermot, »Walther Wenck, General der Panzertruppe«, Osnabrück 1982.

Burroughs, William, »Naked Lunch«, Reinbek 1959.

Canetti, Elias, »Masse und Macht«, Frankfurt/M., 1994.

Churchill, Winston, »Zweiter Weltkrieg«, Bde. I u. II., Stuttgart, 1948/49.

Conti, Leonardo, »Vortrag des Reichsgesundheitsführers Dr. Conti vor dem NSD-Ärztebund, Gau Berlin, am 19. März 1940, im Berliner Rathaus«, in: Deutsches Ärzteblatt, 1940, Bd. 70, H. 13.

- Dansauer, Friedrich, und Adolf Rieth, »Über Morphinismus bei Kriegsbeschädigten«, Berlin, 1931.
- Eckermann, Johann Peter, »Gespräche mit Goethe«, Frankfurt/M., 1987.
- Falck, Wolfgang, »Falkenjahre. Erinnerungen 1903–2003«, Moosburg, 2003.
- Fest, Joachim C., »Hitler«, Berlin 1973.
- Fischer, Hubert, »Die Militärärztliche Akademie 1934–1945«, Osnabrück, 1985 (1975).
- Fischer, Wolfgang, »Ohne die Gnade der späten Geburt«, München, 1990.
- Fleischhacker, Wilhelm, »Fluch und Segen des Cocain«, in: Österreichische Apotheker-Zeitung, Nr. 26, 2006.
- Flügel, F. E., »Medikamentöse Beeinflussung psychischer Hemmungszustände«, in: Klinische Wochenschrift, Bd. 17 (2), 1938.
- Fraeb, Walter Martin, »Untergang der bürgerlich-rechtlichen Persönlichkeit im Rauschgiftmißbrauch«, Berlin, 1937.
- Fränkel, Fritz, und Dora Benjamin, »Die Bedeutung der Rauschgifte für die Juden und die Bekämpfung der Suchten durch die Fürsorge«, in: Jüdische Wohlfahrts-pflege und Sozialpolitik, 1932.
- Freienstein, Waldemar, »Die gesetzlichen Grundlagen der Rauschgiftbekämpfung, in: Der Öffentliche Gesundheitsdienst, Bd. A, 1936–37.
- Friedlander, Henry, »Der Weg zum NS-Genozid. Von der Euthanasie zur Endlösung«, Berlin, 1997.
- Frieser, Karl-Heinz, »Die Blitzkrieg-Legende – Der Westfeldzug 1940«, herausgegeben vom Militärgeschichtlichen Forschungsamt, München, 2012.
- Gabriel, Ernst, »Rauschgiftfrage und Rassenhygiene«, in: Der Öffentliche Gesundheitsdienst, Teilausgabe B, Bd. 4, 1938–39.
- Gathmann, Peter, und Martina Paul, »Narziss Goebbels – Eine Biografie«, Wien, 2009.
- Geiger, Ludwig, »Die Morphin- und Kokainwelle nach dem ersten Weltkrieg in Deutschland und ihre Vergleichbarkeit mit der heutigen Drogenwelle«, München, 1975.
- Gisevius, Hans Bernd, »Adolf Hitler. Versuch einer Deutung«, München 1963.
- Goebbels, Joseph, »Die Tagebücher 1924–1945«, herausgegeben von Elke Fröhlich, München, 1987.
- Gordon, Mel, »Sündiges Berlin – Die zwanziger Jahre: Sex, Rausch, Untergang«, Wittlich, 2011.
- Gottfried, Claudia: »Konsum und Verbrechen – Die Schuhprüfstrecke im KZ Sachsenhausen«, in: LVR-Industriemuseum Ratingen: Glanz und Grauen: Mode im »Dritten Reich«, Ratingen, 2012.
- Graf, Otto, »Über den Einfluss von Pervitin auf einige psychische und psychomotorische Funktionen«, in: Arbeitsphysiologie, Bd. 10, H. 6, 1939.
- Grass, Günter, »Die Blechtrommel«, Neuwied am Rhein und Berlin-West, 1959.
- Guderian, Heinz, »Erinnerungen eines Soldaten«, Stuttgart, 1960.
- Haffner, F., »Zur Pharmakologie und Praxis der Stimulantien«, in: Klinische Wochenschrift, 1938, Bd. 17, H. 38, 1938.
- Haffner, Sebastian, »Anmerkungen zu Hitler«, München, 1978.
- Halder, Franz, »Kriegstagebuch. Tägliche Aufzeichnungen des Chefs des Generalstabes des Heeres 1939–1942«, herausgegeben vom Arbeitskreis für Wehrforschung in Stuttgart, 3 Bde., bearbeitet von Hans-Adolf Jacobsen, 1962–1964.
- Hansen, Hans-Josef, »Felsenest, das vergessene Hauptquartier in der Eifel«, Aachen, 2008.
- Hartmann, Christian, »Unternehmen Barbarossa – Der deutsche Krieg im Osten 1941–1945«, München, 2013.
- Hassell, Ulrich von, »Die Hassel-Tagebücher 1938–1944, Aufzeichnungen vom Anderen Deutschland«, München, 1999.
- Hauschild, Fritz, »Tierexperimentelles über eine peroral wirksame zentralanaleptische Substanz mit peripherer Kreislaufwirkung«, in: Klinische Wochenschrift, Bd. 17, H. 36, 1938.
- Heinen, W., »Erfahrungen mit Pervitin – Erfahrungsbericht«, in: Medizinische Welt, Nr. 46, 1938.
- Hesse, Reinhard, »Geschichtswissenschaft in praktischer Absicht«, Stuttgart 1979.
- Hiemer, Ernst, »Der Giftpilz«, Nürnberg, 1938.
- Holzer, Tilmann, »Die Geburt der Drogenpolitik aus dem Geist der Rassenhygiene – Deutsche Drogenpolitik von 1933 bis 1972«, Inauguraldissertation, Mannheim, 2006.
- Ironside, Edmund, »Diaries 1937–1940«, New York, 1962.
- Jens, Walter, »Statt einer Literaturgeschichte«, München, 2001.
- Katz, Ottmar, »Prof. Dr. med. Theo Morell – Hitlers Leibarzt«, Bayreuth, 1982.
- Kaufmann, Hans P., »Arzneimittel-Synthese«, Heidelberg, 1953.
- Keller, Philipp, »Die Behandlung der Haut- und Geschlechtskrankheiten in der Sprechstunde«, Heidelberg, 1952.
- Kershaw, Ian, »Hitler 1889–1945 – Das Standardwerk«, München, 2008 (1998).
- Kielmansegg, Johann, Adolf Graf von, »Panzer zwischen Warschau und Atlantik«, Berlin, 1941.
- Klee, Ernst, »Das Personenlexikon zum Dritten Reich – Wer war was vor und nach 1945«, Frankfurt/M., 2003.
- Kocka, Jürgen und Thomas Nipperdey (Hg.), »Theorie der Geschichte«, Bd. 3, Beiträge zur Historik, München, 1979.
- Kosmehl, Erwin, »Der sicherheitspolizeiliche Einsatz bei der Bekämpfung der Betäubungsmittelsucht, Berlin«, in: Feuerstein, Gerhart: Suchtgiftbekämpfung. Ziele und Wege, Berlin, 1944.
- Kramer, Eva, »Die Pervitingefahr«, in: Münchener Medizinische Wochenschrift, Bd. 88, H.15, 1941.

- Kroener, Bernhard R., »Die personellen Ressourcen des Dritten Reiches im Spannungsfeld zwischen Wehrmacht, Bürokratie und Kriegswirtschaft 1939–1942«, in: Müller, Rolf-Dieter, und Hans Umbreit, »Das Deutsche Reich und der Zweite Weltkrieg, Bd. 5.1: Organisation und Mobilisierung des Deutschen Machtbereichs, Kriegsverwaltung, Wirtschaft und personelle Ressourcen 1939–1941, Stuttgart, 1988.
- Leeb, Wilhelm Ritter von, »Tagebuchaufzeichnung und Lagebeurteilungen aus zwei Weltkriegen. Aus dem Nachlaß«, herausgegeben und mit einem Lebensabriss versehen von Georg Meyer, in: Beiträge zur Militär- und Kriegsgeschichte, Bd. 16, Stuttgart, 1976.
- Lemmel, Gerhard, und Jürgen, Hartwig, »Untersuchungen über die Wirkung von Pervitin und Benzedrin auf psychischem Gebiet«, in: Deutsches Archiv für Klinische Medizin, Bd. 185, 5. und 6. Heft, 1940.
- Lewin, Louis, »Phantastica – Die betäubenden und erregenden Genussmittel«, Linden, 2010.
- Lieboldt, »Pervitin in der Hand des praktischen Nervenarztes«, in: Münchener Medizinische Wochenschrift, Bd. 87, H. 43, 1940.
- Lifton, Robert Jay, »Ärzte im Dritten Reich«, Stuttgart, 1998.
- Liljestrand, G., »Poulsen's Lehrbuch für Pharmakologie«, Leipzig, 1944.
- Linge, Heinz, »Bis zum Untergang«, München, 1980.
- Long, Tania, »Doctor Describes Hitler Injections«, in: New York Times, 22.5.1945.
- Luck, Hans von, »Mit Rommel an der Front«, Hamburg, 2007.
- Mann, Golo, »Deutsche Geschichte des 19. und 20. Jahrhunderts«, Stuttgart/Mannheim, 1958.
- Mann, Klaus, »Der Wendepunkt«, Reinbek, 1984.
- Mann, Klaus, »Treffpunkt im Unendlichen«, Reinbek, 1998.
- Maser, Werner, »Adolf Hitler – Legende Mythos Wirklichkeit«, München, 1997.
- Meurer, Christian, »Wunderwaffe Witzkanone – Heldentum von Heß bis Hendrix«, Essay 09, Münster, 2005.
- Mitscherlich, Alexander, und Fred Mielke, »Medizin ohne Menschlichkeit. Dokumente des Nürnberger Ärzteprozesses«, Frankfurt, 1978.
- Mommsen, Hans, »Aufstieg und Untergang der Republik von Weimar 1918–1933«, Berlin, 2000.
- Müller-Bonn, Hermann, »Pervitin, ein neues Analepticum«, in: Medizinische Welt, H. 39, 1939.
- Nansen, Odd, »Von Tag zu Tag. Ein Tagebuch«, Hamburg, 1949.
- Neumann, Erich, »Bemerkungen über Pervitin«, in: Münchener Medizinische Wochenschrift, H. 33, 1939.
- Neumann, Hans-Joachim, und Henrik Eberle, »War Hitler krank? – Ein abschließender Befund«, Köln, 2009.
- Nöldeke, Hartmut, und Volker Hartmann, »Der Sanitätsdienst in der deutschen U-Boot-Waffe«, Hamburg, 1996.
- Osterkamp, Theo, »Durch Höhen und Tiefen jagt ein Herz«, Heidelberg, 1952.
- Overy, Richard, J., »German Aircraft Production 1939–1942«, in: Study in the German War Economy, zugl. Diss., Queens College, Cambridge, 1977.
- Pieper, Werner, »Nazis on Speed. Drogen im 3. Reich«, Birkenau-Löhrbach 2002.
- Pohlisch, Kurt, »Die Verbreitung des chronischen Opiatmissbrauchs in Deutschland«, in: Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie, Bd. 79, 1931.
- Püllen, C., »Bedeutung des Pervitins (1-Phenyl-2-methylamino-propan) für die Chirurgie«, in: Chirurg, Bd. 11, H. 13, 1939.
- Püllen C., »Erfahrungen mit Pervitin«, in: Münchener Medizinische Wochenschrift, Bd. 86, H. 26, 1939.
- Ranke, Otto, »Ärztliche Fragen der technischen Entwicklung«, in: Veröff. a. d. Geb. d. Heeres-Sanitätswesens, 109 (1939).
- Ranke, Otto, »Leistungssteigerung durch ärztliche Maßnahmen«, in: Deutscher Militärarzt, H. 3, 1939.
- Reko, Viktor, »Magische Gifte: Rausch- und Betäubungsmittel der neuen Welt«, Stuttgart, 1938.
- Ridder, Michael de, »Heroin. Vom Arzneimittel zur Droge«, Frankfurt, 2000.
- Römpf, Hermann, »Chemische Zaubertränke«, Stuttgart, 1939.
- Scheer, Rainer, »Die nach Paragraph 42 RStGB verurteilten Menschen in Hadamar«, in: Roer, Dorothee, und Henkel, Dieter: Psychiatrie im Faschismus. Die Anstalt Hadamar 1933–1945, Bonn, 1986.
- Schenck, Ernst Günther, »Dr. Morell – Hitlers Leibarzt und seine Medikamente«, Schnellbach, 1998.
- Schenck, Ernst Günther, »Patient Hitler. Eine medizinische Biographie«, Augsburg, 2000.
- Schmidt, Paul, »Statist auf diplomatischer Bühne 1923–1945«, Bonn, 1950.
- Schmölders, Claudia, »Hitlers Gesicht: eine physiognomische Biographie«, München, 2000.
- Schoen, Rudolf, »Pharmakologie und spezielle Therapie des Kreislaufkollapses«, in: Verhandlungen der Deutschen Gesellschaft für Kreislaufforschung, 1938.
- Schramm, Percy Ernst, »Adolf Hitler – Anatomie eines Diktators (5. und letzte Fortsetzung)«, in: Der Spiegel Nr. 10, 1964.
- Schultz, I. H., »Pervitin in der Psychotherapie«, in: Deutsche Medizinische Wochenschrift, Nr. 51–52, 1944.
- Seifert, W., »Wirkungen des 1-Phenyl-2-methylamino-propan (Pervitin) am Menschen«, in: Deutsche Medizinische Wochenschrift, Bd. 65, H. 23, 1939.
- Shirer, William L., »Aufstieg und Fall des Dritten Reiches«, Köln/Berlin, 1971.

- Snelders, Stephen, und Toine Pieters, »Speed in the Third Reich: Methamphetamine (Pervitin) Use and a Drug History from Below«, in: Social History of Medicine Advance Access, 2011.
- Speer, Albert, »Erinnerungen«, Frankfurt/M., 1969.
- Speer, Ernst, »Das Pervitinproblem«, in: Deutsches Ärzteblatt, Januar 1941.
- Steinhoff, Johannes, »Die Straße von Messina«, Berlin, 1995.
- Steinkamp, Peter, »Pervitin (Metamphetamine) Tests, Use and Misuse in the German Wehrmacht«, in: Eckart, Wolfgang, »Man, Medicine, and the State: The Human Body as an Object of Government«, Stuttgart, 2007.
- Störmer, Uta (Hg.), »Am rätselhaftesten ist das Sein – Tagebücher von Burkhard Grell (1934–1941)«, Berlin 2010.
- Sudrow, Anne, »Der Schuh im Nationalsozialismus – Eine Produktgeschichte im deutsch-britisch-amerikanischen Vergleich«, Göttingen, 2010.
- Thukydides, »Der Peloponnesische Krieg«, Wiesbaden, 2010.
- Toland, John, »Adolf Hitler«, Bergisch Gladbach, 1977.
- Udet, Ernst, »Mein Fliegerleben«, Berlin, 1942.
- Unger, Frank, »Das Institut für Allgemeine und Wehrphysiologie an der militärärztlichen Akademie (1937–1945)«, med. Diss., Medizinische Hochschule Hannover, 1991.
- Wahl, Karl, »... es ist das deutsche Herz«, Augsburg, 1954.
- Wellershoff, Dieter, »Der Ernstfall – Innenansichten des Krieges«, Köln, 2006.
- Wenzig, K., »Allgemeine Hygiene des Dienstes«, Berlin und Heidelberg, 1936.
- Yang, Rong, »Ich kann einfach das Leben nicht mehr ertragen – Studien zu den Tagebüchern von Klaus Mann (1931–1949)«, Marburg, 1996.

Online-Materialien:

- »Historische Begründung eines deutschen Chemie-Museums«.
Aus www.deutsches-chemie-museum.de/uploads/media/Geschichte_der_chemischen_Industrie.pdf.
- <http://www.jkris.dk/jkris/Histomed/hitlermed/hitlermed.htm> (Hitlers Medikamente).
- <http://hss.ulb.uni-bonn.de/2005/0581/0581.pdf>.

D. EGYÉB IRODALOM

- Agamben, Giorgio, »Die Macht des Denkens«, Frankfurt/M., 2005.
- Allmayer-Beck, Johann Christoph, »Herr Oberleutnant, det lohnt doch nicht!«, Kriegserinnerungen an die Jahre 1938 bis 1945, herausgegeben von Schmidl, Erwin A., Wien, 2012.

- Beck, Herta, »Leistung und Volksgemeinschaft«, Bd. 61, Husum 1991. 350 Anhang
- Bitzer, Dirk, und Bernd Wilting, »Stürmen für Deutschland: Die Geschichte des deutschen Fußballs von 1933 bis 1954«, Frankfurt/M., 2003.
- Bolognese-Leuchtenmüller, B., »Geschichte des Drogengebrauchs. Konsum – Kultur – Konflikte – Krisen«, in: Beiträge zur historischen Sozialkunde, Nr. 1, 1992.
- Bonhoff, Gerhard, und Lewrenz, Herbert, »Über Weckamine (Pervitin und Benzedrin)«, Berlin, 1954.
- Bostroem, A., »Zur Frage der Pervitin-Verordnung«, in: Münchener Medizinische Wochenschrift, Bd. 88, 1941.
- Bracke, G., »Die Einzelkämpfer der Kriegsmarine«, Stuttgart, 1981.
- Briesen, Detlef, »Drogenkonsum und Drogenpolitik in Deutschland und den USA: ein historischer Vergleich«, Frankfurt/M., 2005.
- Buchheim, Lothar Günther, »Das Boot«, München, 1973.
- Clausewitz, Carl von, »Vom Kriege«, Neuenkirchen, 2010.
- Courtwright David, T., »Forces of Habit: Drugs and the Making of the Modern World«, Cambridge, 2002.
- Daube, H., »Pervitinspsychosen«, in: Der Nervenarzt, H. 14, 1941.
- Davenport-Hines, Richard, »The Pursuit of Oblivion: A Social History of Drugs«, London, 2004.
- Delbrouck, Mischa, »Verehrte Körper, verführte Körper«, Hameln, 2004.
- Dittmar, F., »Pervitinsucht und akute Pervitinintoxikation«, in: Deutsche Medizinische Wochenschrift, Bd. 68, 1942.
- Dobroschke Christiane, »Das Suchtproblem der Nachkriegszeit. Eine klinische Statistik«, in: Deutsche Medizinische Wochenschrift, Bd. 80, 1955.
- Eberle, Henrik, und Matthias Uhl (Hg.), »Das Buch Hitler«, Köln, 2005.
- Fest, Joachim, »Der Untergang – Hitler und das Ende des Dritten Reiches: Eine historische Skizze«, Berlin, 2002.
- Fischer, Hubert, »Der deutsche Sanitätsdienst 1921–1945«, 5 Bde., Bissendorf, 1982–1988.
- Friedrich, Thomas, »Die missbrauchte Hauptstadt«, Berlin, 2007.
- Gisevius, Hans Bernd, »Bis zum bitteren Ende. Vom Reichstagsbrand bis zum Juli 1944«, Hamburg, 1964.
- Goodrick-Clarke, Nicholas, »Die okkulten Wurzeln des Nationalsozialismus«, Graz, 1997.
- Görtemaker, Heike B., »Eva Braun – Leben mit Hitler«, München, 2010.
- Grass, Günter, »Beim Häuten der Zwiebel«, Göttingen, 2006.
- Greving, H., »Psychopathologische und körperliche Vorgänge bei jahrelangem Pervitinmißbrauch«, in: Der Nervenarzt, 14, 1941.
- Haffner, Sebastian, »Im Schatten der Geschichte«, München, 1987.
- Haffner, Sebastian, »Von Bismarck zu Hitler: Ein Rückblick«, München, 2009.

- Hartmann, Christian, »Wehrmacht im Ostkrieg – Front und militärisches Hinterland 1941/42«, München, 2009.
- Herer, Jack, und Mathias Bröckers, »Die Wiederentdeckung der Nutzpflanze Hanf«, Leipzig, 2008.
- Hitler, Adolf und Gerhard L. Weinberg, »Hitlers zweites Buch«, München, 1961.
- Iversen, Leslie, »Drogen und Medikamente«, Stuttgart, 2004.
- Jünger, Ernst, »Annäherungen – Drogen und Rausch«, Stuttgart, 1980.
- Kaufmann, Wolfgang, »Das Dritte Reich und Tibet«, Hagen, 2008.
- Keyserlingk, H. von, »Über einen pervitinsüchtigen, stimmungsabnormalen Schwindler«, in: Deutsche Zeitschrift für gerichtliche Medizin, 40, 1951.
- Klemperer, Victor, »LTI – Notizbuch eines Philologen«, Stuttgart, 1998.
- Kluge, Alexander, »Der Luftangriff auf Halberstadt am 8. April 1945«, Frankfurt/M., 1977.
- Koch, E. und M. Wech, »Deckname Artischoke. Die geheimen Menschenversuche der CIA«, München, 2002.
- Koch, Lutz, »Rommel – Der Wüstenfuchs«, Bielefeld, 1978.
- Kohl, Paul (Hg.), »111 Orte in Berlin auf den Spuren der Nazi-Zeit«, Köln 2013.
- Kuhlbrodt, Dietrich, »Nazis immer besser«, Hamburg, 2006.
- Kupfer, Alexander, »Göttliche Gifte«, Stuttgart, 1996.
- Kutz, Martin, »Deutsche Soldaten – eine Kultur- und Mentalitätsgeschichte«, Darmstadt, 2006.
- Langer, Walter C., »Das Adolf-Hitler- Psychogramm«, München, 1982.
- Läuffer, Hermann (Hg.), »Der Spaß ist ein Meister aus Deutschland: Geschichte der guten Laune 1933–1990«, Köln, 1990.
- Laughland, John, »The tainted Source«, London, 1998.
- Ledig, Gert, »Vergeltung«, Frankfurt/M., 1999.
- Leonhard, Jörn, »Die Büchse der Pandora«, München, 2014.
- Ley, Astrid und Günther Morsch (Hg.), »Medizin und Verbrechen: Das Krankenrevier des KZ Sachsenhausen 1936–1945«, Berlin, 2007.
- Maiwald, Stefan, »Sexualität unter dem Hakenkreuz«, Hamburg, 2002.
- Manstein, Erich von, »Verlorene Siege«, Bonn, 2009.
- Misch, Rochus, »Der letzte Zeuge«, München und Zürich, 2008.
- Neitzel, Sönke, und Harald Welzer, »Soldaten – Protokolle vom Kämpfen, Töten und Sterben«, Frankfurt/M., 2011.
- Ostwald, Hans, »Sittengeschichte der Inflation«, Berlin, 1951.
- Overy, R.J., »Hermann Göring – Machtgier und Eitelkeit«, München, 1986.
- Paul, Wolfgang, »Wer war Hermann Göring?«, Esslingen, 1983.
- Pauwels, Louis, und Jacques Bergier, »Aufbruch ins dritte Jahrtausend – Von der Zukunft der phantastischen Vernunft«, Bern und Stuttgart, 1962.
- Piekalkiewicz, Janusz, »Krieg der Panzer – 1939–1945«, München, 1999.
- Pynchon, Thomas, »Die Enden der Parabel«, Reinbek, 1981.
- Quincey, Thomas de, »Confessions of an English Opium Eater«, London, 2003.
- Raddatz, Fritz J., »Gottfried Benn: Leben – niederer Wahn. Eine Biographie«, Berlin, 2003.
- Reese, Willy Peter, »Mir selber seltsam fremd – Die Unmenschlichkeit des Krieges Russland 1941–44«, Berlin, 2003.
- Richey, Stephen W., »The Philosophical Basis of the Air Land Battle. Auftragstaktik, Schwerpunkt, Aufrollen«, in: Military Review, Vol. 64, 1984.
- Schlick, Caroline (Hg.), »Apotheken im totalitären Staat – Apothekenalltag in Deutschland von 1937–1945«, Stuttgart, 2008.
- Schmieder, Arnold, »Deregulierung der Sucht«, in: Jahrbuch Suchtforschung, Bd. 2, Münster, 2001.
- Schmitt, Eric-Emmanuel, »Adolf H. – Zwei Leben«, Frankfurt/M., 2008.
- Schmitz-Berning, Cornelia, »Vokabular des Nationalsozialismus«, Berlin, 2000.
- Schneider, Peter, »Die Lieben meiner Mutter«, Köln, 2013.
- Schulze-Marmeling, Dietrich, »Davidstern und Lederball«, Göttingen, 2003.
- Schütte, Uwe, »Die Poetik des Extremen«, Göttingen, 2006.
- Sharp, Alan (Hg.), »The Versailles Settlement – Peacemaking after the First World War 1919–1923«, 2. Aufl., New York, 2008.
- Stehr, J., »Massenmediale Dealerbilder und ihr Gebrauch im Alltag«, in: Paul, B. und H. Schmidt-Semisch (Hg.): Drogendealer – Ansichten eines verrufenen Gewerbes, Freiburg, 1998.
- Stern, Fritz, »Kulturpessimismus als politische Gefahr. Eine Analyse nationaler Ideologie in Deutschland«, München und Bern, 1963.
- Störmer, Uta (Hg.), »Am rätselhaftesten ist das Sein – Tagebücher von Burkhard Grell (1934–1941)«, Berlin, 2010.
- Theweleit, Klaus, »Männerphantasien«, Reinbek, 1982.
- Traue, Georg, »Arische Gottzertrümmerung«, Braunschweig, 1934.
- Twardoch, Szczepan, »Morphin«, Berlin, 2014.
- Van Creveld, Martin, »Kampfkraft – Militärische Organisation und Leistung der deutschen und amerikanischen Armee 1939–1945«, Graz, 2009.
- Volkman, Udo, »Die britische Luftverteidigung und die Abwehr der deutschen Luftangriffe während der Luftschlacht um England bis zum Juni 1941«, Osnabrück, 1982.
- Wegener, Oskar, »Die Wirkung von Dopingmitteln auf den Kreislauf und die körperliche Leistung«, Flensburg/ Freiburg, 1954.
- Weiß, Ernst, »Ich – der Augenzeuge«, München, 1966.
- Wette, Wolfram, »Militarismus in Deutschland«, Darmstadt, 2008.
- Wissinger, Detlev, »Erinnerungen eines Tropenarztes«, Books-on-Demand, 2002.

Wisotsky, S., »A Society of Suspects: The War on Drugs and Civil Liberties«, in:
Gros, H. (Hg.): Rausch und Realität. Eine Kulturgeschichte der Drogen, Bd. 3,
Stuttgart, 1998.

Wulf, Joseph (Hg.), »Presse und Funk im Dritten Reich«, Berlin, 2001.

Zuckmayer, Carl, »Des Teufels General«, Stockholm, 1946.

KÉPEK FORRÁSA

- 20., 52., 94., 95. o.: Temmler Pharma GmbH & Co KG, Marburg
- 21. o. (fent): Norman Ohler
- 21. o. (lent): Joachim Gern, Berlin
- 35. o.: Bundesarchiv Berlin (Berlini Szövetségi Levéltár)
- 39. o.: Hiemer, Ernst, »Der Giftpilz: ein Stürmerbuch für Jung und Alt«, Nürnberg, 1938
- 54., 118., 138. o.: Landesarchiv Berlin (Berlini Tartományi Levéltár)
- 64., 66. o.: Archiv Erbgemeinschaft Heinrich Böll (Heinrich Böll örökösei által működtetett levéltár), © Samay Böll
- 72., 73., 74., 80., 90., 120., 264., 269., 271. o.: Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg (Freiburgi Szövetségi és Katonai Levéltár)
- 132. o.: Peter Steinkamp
- 151. o.: Militärhistorisches Museum der Bundeswehr, Dresden (A Szövetségi Hadsereg Hadtörténeti Múzeuma, Drezda)/ Foto: Andrea Ulke
- 169., 201. o.: ullstein bild, Berlin
- 173., 298., 299. o.: National Archives at College Park, MD
- 187., 190., 211., 221., 225. o.: Bundesarchiv Koblenz (Koblenzi Szövetségi Levéltár)
- 223., 236. o.: laif
- 257. o.: Picture alliance /WZ-Bilderdienst
- 259. o.: © Humboldt-Universität zu Berlin, Universitätsbibliothek (berlini Humboldt Egyetem, Egyetemi Könyvtár)
- 261. o.: Militärhistorisches Museum der Bundeswehr, Dresden (A Szövetségi Hadsereg Hadtörténeti Múzeuma, Drezda) / Foto: Andrea Ulke
- 274. o.: Historische Sammlung der Marineschule Mürwik (a Mürviki Haditengerészeti Iskola történeti tára)

SZEMÉLY-, TÁRGY- ÉS HELYMUTATÓ

A

Adenauer, Konrad 258
 Adlershof technológiai park 18
 adrenalin 49, 150, 194
 Afganisztán 179, 236
 Ahnenpaß, az árja származást tanúsító igazolvány 36
 alkohol 29, 31, 35, 37, 51, 89, 123–124, 203, 213, 236, 247, 259
 amerikai polgárháború 24
 sngliai csata 120–122
 srdenneki offenzíva (1940) 80–87, 92–102
 ardenneki offenzíva, második – más néven az ardenneki ellentámadás (1944) 227, 261–263, 265
 atlanti csata 172, 238
 atropin 211, 214
 auschwitzzi megsemmisítő tábor 156, 258–259, 314

B

Baku 159
 Ballhaus Resi 28
 Barbarossa-hadművelet 142, 151, 156
 Baumeister ezredorvos 115
 Bayer vállalat 24–25, 47
 Beecher, Henry K. 260
 Beigbeder, Frédéric 94
 belga hadsereg 96, 106, 109

Below, Nicolaus von 204
 Benerva forte 150, 271
 Benjamin, Walter 228
 Benn, Gottfried 72, 83, 198
 Benzedrin 47, 48, 69, 127
 Berber, Anita 28
 Berchtesgaden 42, 273
 Berghof 42, 175, 188, 194
 berlini olimpia 47
 Betabion forte 150, 272
 Biber (Hód) 242, 244
 Birodalmi Egészségügyi Hivatal 35, 83–85, 145, 184, 200
 Birodalmi Légiközlekedési Minisztérium 122, 125
 Blaukoppel kiképzőtábor 242
 Bloch, Marc 97
 Boehringer vállalat 26, 47
 Bormann, Martin 169, 184, 192, 207–210
 Böll, Heinrich 62, 63, 89
 Brandenburg (Hitler különvonata) 227
 Brandt, dr. Karl (Hitler sebésze) 105, 183, 201, 207, 212–215, 270
 Brauchitsch, Walther von 80, 87–88, 109, 156,
 Braun, Eva 41, 186–189, 275
 Braun, Wernher von 67
 Breaking Bad (tévé sorozat) 19, 22
 Brennscheidt, dr. Ernst 248

Brit Királyi Légierő (RAF) 109,
120–122
Brown, Paul 139
Bundeswehr Egészségügyi Akadémia,
München 235–237
Burroughs, William 179

C

Canetti, Elias 259
Cardiazol 150, 162
Casablanca 179
Churchill, Winston 101–102
cigaretta 32, 63, 81, 209
Coca-Cola 24, 50
Conti, Leo 83–85, 127–131,
154–155, 171, 184
Corriere della Sera 127

Cs

Csehszlovákia 57–58, 79, 164
Csiaocsou 28

D

dachau koncentrációs tábor
258–259
Daladier, Édouard 102
Darmstadt 23, 26, 47, 174, 185, 264
Dicodid 242
Dolantin 146, 150
dopamin 49, 95, 116, 221, 267, 269
Döblin, Alfred 28
Dönitz, Karl 191, 237, 246, 254,
274
Drezda 254, 266
Drobrickij-szurdok 167
Dunkerque 107–109

E

Eberle, Dr. Henrik 137
efedrin 48, 233

Elser, Georg 80
Engel gyógyszerár 162, 163, 180,
216
Eukodal 150, 174–178, 179–186,
192, 197, 204–206, 212–213, 215,
217–218, 221, 224–228, 239, 242,
261–264, 267–268, 274–275
Eupaverin 150, 205–206, 215,
224–225, 261

F

faji törvények 36
Farkasodú (főhadiszállás) 142–144,
157, 172, 183, 194–197, 198, 227,
238
Fest, Joachim C 136, 161
Fonck, René 124
Freiburgi Szövetségi és Katonai
Levéltár 65–68

G

Gable, Clark 192
Gamelin, Maurice 102
Gestapo 138, 141, 164, 213, 258,
278
Giesing, dr. Erwin 198–203,
211–214
glukózinjekció 45, 175, 197
Glyconorm (szteroid) 146, 150,
222
Goebbels, Joseph 43, 45, 106, 141,
152, 156, 172, 181, 192, 194, 263,
268, 274
Goethe, Johann Wolfgang von 22–
23, 182, 205
Göring, Hermann 47, 107–108,
119, 120–126, 131, 162, 179, 190,
273–274
Grass, Günter 31
Greul, dr. Emil 242

Guderian, Heinz 80, 92–94,
98–100, 106–110, 113–115, 153,
221

H

Hácha, Emil 58
Haffner, Felix 53
Halder, Franz 79–80, 94, 103, 155,
160
Hamburg 27, 117
Hamma vállalat 150, 164, 170
Handloser, Siegfried 128
Harkov 161, 166–168
Harmin 150, 272
Hartmann, dr. Volker 235–237
Hasselbach, dr. Fritz 207, 214–215,
225
Heikorn vállalat 164
heroin 25–27, 30, 176, 184–185,
203
Heye, Hellmuth 237–246, 251,
257–258, 266, 278
Himmler, Heinrich 119, 190, 208,
212–214, 238, 243, 278
Hippke, dr. Erich 119
Hiroshi Oshima 190
Hitlerjugend 254
Hitler-napló 136
Hoechst vállalat 148
Hoffmann, Felix 24
Hoffmann, Heinrich 41–42, 92, 105,
146, 188
Homoseran 148, 150, 215, 261
hormonkészítmények 146, 148,
150, 156, 165–171, 187, 217, 221,
269
Huxley, Aldous 259

I

IG Farben 26, 47, 179, 249
Ironside, Edmund 103, 106

J

Japán 48, 190
Jodl, Alfred 92, 103, 146, 160
Junge, Traudl 179,

K

Kaltenbrunner, Ernst 213
Kamenyec-Podolszkij 149
Katonaorvosi Akadémia, Berlin 67,
73, 87, 89, 253, 263, 266
kávész 25, 32, 83, 113, 259
Keitel, Wilhelm 110, 146, 159,
196
kényszerített „eutanázia” 35
kényszersterilizálás 35
Kershaw, Ian 137
Kleist, Heinrich von 87, 93, 99,
113–115, 187
kloroform 28, 233
Koch, Erich 166–167, 181
kokain 24, 26, 28–30, 37, 47, 51,
125, 184–185, 200–204, 217, 227,
242, 246, 249–254, 264
koncentrációs táborok 33, 247–253,
257, 258–259
koreai háború 260
Kosmehl, Erwin 37
Kriegsmarine (német haditengerészet)
191, 236–249, 252–253, 256–257,
260, 266, 274, 278
Krupp, Alfred 190
Kurfürstendamm 39–40, 43–44,
106, 171, 213, 222, 272
kurszki csata 173
K-Verbände (Kis harci alakulatok)
237–246, 256, 257

L

Lehmann, Günther 250–251
Lengyelország 73–81, 88, 157, 186,
193, 233, 258

libidó és szexuális teljesítőképesség
51, 148, 188
Linge, Heinz 174, 183, 195–196,
200–201, 212
Loerzer, Bruno 123
Luftwaffe (német légierő) 79,
89, 91, 96, 107, 108, 114, 119,
120–127, 204, 234, 237, 264, 278
Luminal 150, 226

M

Magyarország 149, 187
májkivonat 272
malária 158
Mann, Golo 57, 78
Mann, Klaus 28, 176
Manstein, Erich von 80, 85, 109,
160, 186, 187
Mantey, Heinz 254
Mariani bor 24
Mendel, Albert 18
Merck vállalat 26–27, 44, 47, 174,
185, 200, 264
Merck, Emanuel 23
meszkalin 258–260
Methadon 179
Mohr, Richard 240
Montgomery, Bernard Law 162
Morell, Hanni 40, 43, 44, 186
morfium 24, 28, 29, 30, 35, 37,
47, 107, 108, 120, 123, 126,
176
Mulli, dr. Kurt 169
Mussolini, Benito 148,
174–178, 189, 196, 219, 243
Mutaflor 42–43, 150, 175, 226

N

Nansen, Odd 250
Neger 240, 242

Német Munkafront (DAF) 118
Neubrandenburg 275
Neustrelitz 278
Nissle, Alfred 175
noradrenalin 49, 95
Nordmark vállalat 117
normandiai partraszállás 192–193,
238
nürnbergi orvosper 253

O, Ó

Olaszország 174, 177, 187
Omnadin 150, 271
ópiátok 26, 51, 146, 179, 187, 228,
234
opioidok 146, 174, 186, 204, 205,
228, 274
Orchikrin 148, 150
Orzechowski, dr. Gerhard
240–243, 246
Oxycodon 174

P

Paderborn 22
Papaverin 205
Parkinson-kór 221–222
Paulus, Friedrich 162
Pervitin 17, 18–19, 48–59, 63–65,
68–78, 81–89, 99, 108–116,
121–131, 145, 150, 153–154,
183–184, 233–234, 238, 242,
245, 246, 249, 258, 263,
264
Plötner, dr. Kurt 258–260
Polamidon 179
Prostakrinum 148
Prostrophanta 191

Q

Quadro-Nox 150, 226

R

Rajna-vidék 47, 57
rakétatudomány 260
Ranke, dr. Otto F. 66–77, 81–83,
87–89, 110–121, 127–128
Reynaud, Paul 101
Ribbentrop, Joachim von 190,
208–209
Richert, dr. Hans-Joachim 244–246,
249–251
Riefenstahl, Leni 124, 190
Riga 180
Románia 187
Rommel, Erwin 85, 100–102,
113–115, 162, 172, 179
Rosenberg, Alfred 165
Römp, Hermann 228
Rundstedt, Gerd von 234
Russla 164

S

sachsenhauseni koncentrációs
tábor 247–249, 252, 258
Sasfészek (főhadiszállás) 261
Savage, Charles 260
Schramm, Percy Ernst 142
Schultesteinberg, Ottheinz 154
Sedan 80, 94, 96–99, 109
Seehund (Fóka) 244, 246,
254–256
Sertürner, Friedrich Wilhelm
22–23
Skandinávia 119
Skorzeny, Otto 242, 246, 262
sósav 233
Speer, Albert 158, 160, 161, 188,
215, 238
Stauffenberg, Claus Schenk Graf
von 195, 225
Steinkamp, dr. Peter 98

Strophantin 150, 271–272
Strughold, Hubertus 67

Sz

szertotonin 116, 268
Sziklafészek 92, 103–109, 144
Szovjetunió 130, 131, 142, 144–
151, 152–156, 159, 162, 166, 202,
233, 260, 272, 280
Sztálin, Joszif Visszarionovics 148,
152, 161, 227, 265
Sztálingrád 77, 154, 159, 162, 164,
172, 186
szteroidok 146, 150, 165, 170–171,
217, 266
sztrichnin 211–212, 214

T

Temmler vállalat 18–22, 47–51, 56,
68, 76, 82, 88, 89–90, 111, 115,
145, 233, 249
Testoviron 148, 150, 197
tesztoszteron 40, 188
Thyssen, August 190
Tonophosphan 148, 150

U

Udet, Ernst 124–127

Ű

űrutatás 67

V

Vérfarkas (főhadiszállás) 157–162
versailles-i békeszerződés 26
Vinnicja 157, 165–166
vitaminok 40, 44–46, 117–119,
146, 165, 173, 187, 271
Vitamultin 117–119, 149, 150, 169,
187, 190, 191, 197, 222, 271

W

Waffen-SS 88, 115, 263, 278

Wagner, Richard 233

Waldmann, Anton 85, 87, 113

wannsee-i konferencia 156

Washingtoni Szövetségi

Levéltár 138–141

Weber, dr. Bruno 258, 259

Weimari köztársaság 27, 30–33,
174

Whitman, Walt 237

Z

Zuckmayer, Carl 126

Zweibrücken 81

„Ez a könyv módosítja a Harmadik Birodalomról alkotott képünket” – Hans Mommsen

„Kiemelkedő teljesítmény, fontos hozzájárulás a hitleri Németország történetéhez” – Anthony Beevor

„Elképesztően érdekes... komoly tudományos munka, igen alapos kutatás áll mögötte” – Ian Kershaw

Több mint 25 nyelven megjelent New York Times-bestseller!

Sokan, sokféleképpen igyekeztek már megmagyarázni Hitler borzalmas, sokszor minden racionalitást nélkülözni látszó tetteit, valamint a Harmadik Birodalom hatalmas sikereit és összeomlását. Norman Ohler kutatásainak a világhírű történészek számára is újdonságként ható eredményei egy új válasz irányába mutatnak: kábítószeres. A *Totális kábulat* bemutatja, hogy a drogokat a „tisztá” árja népre leselkedő veszélyként megbélyegző Harmadik Birodalomban civilek és katonák milliószámra fogyasztották a ma kristálymet néven elhíresült metamfetamint, aminek fontos szerepe volt például a villámháborús győzelmekben is. De maga az absztinens, vegetáriánus Hitler is vett magához tudatmódosító szereket – sőt a háború második felére már súlyos kábítószerfüggővé vált. A diktátor teljes bódultságban, a valóságtól elszakadva osztogatta parancsait, miközben halált és pusztulást szabadított nemcsak vélt vagy valós ellenségeire, hanem saját népére is.

Lehet, hogy a Harmadik Birodalom történetét egyfajta drogos kábulatban elkövetett átokfutásként kéne kezelnünk? Hitler őrült döntései, dührohamai és végzetes parancsai pedig legalább részben a szervezetét lassan teljes uralmuk alá hajtó vegyi anyagok következményei voltak? Ohler bizonyítékainak fényében az mindenestre biztos, hogy a kábítószeres döntő szerepet játszottak a náci Németország történetében.

3400 Ft

KOSSUTH KIADÓ

www.kossuth.hu

e-mail: kiado@kossuth.hu

HiSTORY
KÖNYVEK

Norman Ohler

Totális kábulat

Drogok a Harmadik Birodalomban

Kossuth